

Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamis- vahendite eelhindamine

Lõpparuanne

08.04.2015

EY
Building a better
working world

Euroopa Liidu
struktuuritoetus

Eesti tuleviku heaks

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
Harju 11
15072 Tallinn

Lugupeetud Kadri Mats

08.04.2015

Ernst & Young Baltic AS viis Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tellimusel läbi perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamise (edaspidi Töö). Töö viidi läbi vastavalt 26.01.2015 sõlmitud töövõtulepingule ning hanke tehnilisele kirjeldusele, kus on piiritletud ka tehtava Töö ulatus.

Töö on teostatud ajavahemikus 13.01.2015-08.04.2015. Töö tulemused on kirjeldatud käesolevas aruandes ning selle lisades.

Taust

Töö eesmärgiks oli läbi viia perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest meetme „Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine“ raames kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamine lähtudes ühissätete ((EL) nr 1303/2013) artiklis 37 lõike 2 punktides c, e, f ja g toodud üldistest hindamisülesannetest. Analüüsi tulemusel valmis ettevõtjatele suunatud rahastamisvahendite investeerimisstrateegia ettepanek.

Töö ulatus

Läbiviidud analüüs põhineb Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, selle valitsemisala asutuste, esindusorganisatsioonide ja teiste küsitletud huvirühmade poolt esitatud informatsioonil. Me pole teinud omalt poolt toiminguid selleks, et auditeerida esitatud andmete, teabe ja selgituste paikapidavust. Töö ei kujuta endast auditit või ülevaadet üldiselt aktsepteeritud auditeerimis- või ülevaatusstandardite mõistes.

Me ei võta mingil moel vastutust töö alusel tehtud juhtimisotsuste eest.

Aruande kasutuspiirangud

Töö on mõeldud kasutamiseks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile ja selle valitsemisala asutustele. Kõik teised isikud, kes otsustavad käesolevale aruandele toetudes tegutseda, teevad seda omal vastutusel.

Projekti juhtkomisjoni kuuluvad Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Rahandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, SA KredExi ja Arengufondi esindajad on vaadanud Töö tulemused üle ning esitanud oma kommentaarid, mille põhjal on Töö tulemeid täiendatud.

Küsimuste korral palume ühendust võtta Ernst & Youngi ärikonsultatsioonide osakonna vanemkonsultandi Veeli Oeselg'iga (e-post: veeli.oeselg@ee.ey.com, tel: +372 611 4551).

Lugupidamisega

Siim Aben
Ärikonsultatsioonide osakonna juhtaja
Ernst & Young Baltic AS

Sisukord

Kokkuvõte	3
Kasutatud lühendid.....	8
Sissejuhatus	9
1. Laenud ja käendused	12
1.1 Instrumentide nõudlus ja ettevõtete vajadused	13
1.2 Välisriikide praktika	20
1.2.1 Soome: Finnvera	20
1.2.2 Austria: AWS	23
1.3 Laenude ja käenduste investeerimisstrateegia ettepanek	27
1.4 Riigiabi reeglite kohaldamine	36
2. Innovatsioonilaen	39
2.1 Innovatsioonilaenu potentsiaalne nõudlus ja ettevõtete vajadused	40
2.2 Välisriikide praktika	43
2.2.1 Soome: Tekes	43
2.2.2 Norra: Innovation Norway	46
2.3 Innovatsioonilaenu investeerimisstrateegia ettepanek	48
2.4 Riigiabi reeglite kohaldamine	54
3. Riskifinantseerimisinvesteeringute instrumendid	59
3.1 Riski- ja omakapitaalinvesteeringute nõudlus ja pakkumine	61
3.2 Välisriikide praktika	64
3.2.1 Euroopa PPP äriinglite fondid	64
3.2.2 Riiklik Vigo kiirendiskeem Soomes	65
3.3 Riskifinantseerimisinstrumentide investeerimisstrateegia ettepanek	67
3.3.1 Arengufondi varase faasi investeerimisskeem	67
3.3.2 Fondifond	69
3.4 Riigiabi reeglite kohaldamine	75
4. Ekspordi krediidikindlustus	79
4.1 Ekspordi krediidikindlustuse nõudlus ja pakkumine ning ettevõtete vajadused	80
4.2 Välisriikide praktikad	84
4.2.1 Soome: Finnvera	84
4.2.2 Taani: EKF	86
4.2.3 Rootsi: EKN	87
4.3 Ekspordi krediidikindlustuse investeerimisstrateegia ettepanek	90
4.4 Riigiabi reeglite ja regulatiivsete nõuete kohaldamine	93
5. Rahastamisvahendite võimalik rakendamiskord.....	98
5.1 Standardtingimustel rahastamisvahendid	98
5.2 Tsentraalselt juhitud rahastamisvahendid	99
5.3 Rahastamisvahendite võimalike rakendajate valik	101
6. Rahastamisvahendite rakendamise eeldatavad tulemused.....	102
6.1 Rahastamisvahendite rakendamise võimendav mõju ja lisaväärtus	102
6.2 Rahastamisvahendite rakendamise panus prioriteetide täitmisesse	104
7. Riigiabi analüüsi ülevaade.....	107
7.1 Üldised piirangud	107
7.2 Instrumentide kavandatavate tingimuste vastavus riigiabi nõuetele	109
8. Juhised rahastamisvahendite jooksvaks seireks ja hindamiseks	110
Lisa 1. Eelhindamise meetodika	114
Lisa 2. Intervjuude ja töökohtumiste andmed	117

Kokkuvõte

Ernst & Young Baltic AS viis Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tellimusel läbi perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite ehk finantsinstrumentide eelhindamise, mille eesmärgiks oli meetme „Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine“ raames kavandate instrumentide rakendamistingimuste analüüsi läbiviimine investeerimisstrateegia ettepaneku koostamiseks. Töö läbiviimisel lähtuti Rahandusministeeriumi tellimusel valminud analüüsi „Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine“ tulemusel tuvastatud meetme „Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine“ kontekstis eeskätt VKE-de tegevust takistavatest turutõrgetest ja mitteoptimaalsetest investeerimisolukordadest, mille ületamiseks on otstarbekas kavandada rahastamisvahendite rakendamist.

Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamise meetme eesmärgiks on tagada ettevõtetele nii traditsiooniliste äriprojektide finantseerimiseks vajalik kapital, et tõsta nende üldist konkurentsivõimet, kui ka riskikapital kõrgema riskiga ambitsioonikate äriprojektide finantseerimiseks, et toetada nende kiiret kasvu ja jätkusuutlikkust. Meetme raames plaanitakse ellu viia kahte tegevust¹:

- ▶ Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine (EL-i toetuse eelarve 85,5 mln €)
- ▶ Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks (EL-i toetuse eelarve 60 mln €)

Eelhindamise läbiviimisel keskenduti kavandatavate finantsinstrumentide rakendamise tingimuste väljatöötamisele, mille tulemusel valmis finantsinstrumentide investeerimisstrateegia ettepanek. Muuhulgas analüüsiti väljapakutud rakendamistingimuste vastavust riigiabi reeglitele ning tuvastati instrumentide rakendamise eeldatavad tulemused prioriteedi eesmärkide kontekstis ning ringlusefekti tulemusel avalduv võimendav mõju. Järgnevalt on esitatud kokkuvõtlikult olulisemad tulemused kavandatavate finantsinstrumentide lõikes.

Laenud ja käendused

Laenukäenduste pakkumiseks 2014-2020 programmiperioodil ühtekuuluvuspoliitika vahenditest rahastatava finantsinstrumendina soovitati eelhindamise tulemusel muuta seni kehtinud tingimusi. Eeskätt tuvastati vajadus laenukäenduse tasu langetamise järele, sest lõplik krediidikulukuse määr koos laenu intress, käenduse tasu ja lepingutasuga kujuneb ettevõtete liiga kalliks ja see võib takistada nende investeringute teostamist. KredEx SA kaalus juba eelhindamise hetkel laenukäenduse hinda langetada kuni 0,4%-ni, kuid hind varieeruks ettevõtete riskiklasside ja proportsionaalse/ fikseeritud laenukäenduse lõikes. Lisaks on suurematel ekspordile suunatud ettevõtetel vajadus laenukäenduse ülemmäär tõstmise järele (kuni 5 mln euronit), sest nende tavapärane investeringute kapitalivajadus on suurem.

Stardilaenude/-käenduste väljastamise viimaste aastate statistika põhjal ilmneb, et need ei jõua väga suure hulga alustavate ettevõtetele, mille põhjuseks on nii ettevõtjate madal teadlikkus, ebasobivad tingimused kui ka pankade vähene huvi alustavatele ettevõtetele väikelaenude väljastamise vastu. Sellest ajendatult tuvastati vajadus isikliku käenduse määra langetamiseks 20-25 %-ni ja maksepuhkuse perioodi pikendamiseks ühe aastani. See aitab korruga leevendada ka mõningates tegevusvaldkondades esinevat müügi hooajalisuse ning pikast lepingu- ja makseperioodist tulenevaid riske. Lisaks tehti eelhindamise tulemusel ettepanek maksimaalse laenusumma tõstmiseks 100 000 euronit, sest eeskätt väiketootmist plaanivate alustavate

¹ VV korralduse lisa „Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuste meetmete nimekiri

ettevõtete jaoks on kehtiv 64 000 eurone ülempiir liialt madal. Laenu ülemmäära tõstmine võiks muuta seda ka pankade jaoks atraktiivsemaks.

2014-2020 programmiperioodil on oodata ka stardilaenu nõudluse suurenemist, sest enam ei väljastata ka 32 000 euro suurust kasvuettevõtete toetust. Seetõttu on stardilaenu tingimuste ülevaatamine ja ettevõtete seas sellekohase teadlikkuse tõstmine hädavajalik. Intressi langetamise vajadust antud eelhindamise tulemusel välja ei pakutud, sest praegune intress on kehtivast turuintressist juba odavam.

Tehnoloogialaenu, kapitalilaenu ja ekspordilaenu osas ei tuvastatud eelhindamise käigus vajadust tingimuste muutmiseks. Kuigi nende laenude viimaste aastate nõudluse statistika näitab, et nende nõudlus pole väga suur, siis lahendavad need ikkagi nende ettevõtete poolt kogetavaid turutõrkeid, kellel pole pankadest vajaliku investeerimiskapitali võimalik saada. Instrumentide tingimused on mõnevõrra kallimad pangalaenu tingimustest, tänu millele ei tekitata pankadele ka kõlvatut konkurentsi.

Kui turutõrgete eelhindamise käigus tuvastati ka alla 100 000 euroste (eeskätt alla 50 000 euroste) väikelaenude osas turutõrge, siis ei hinnatud käesoleva eelhindamise käigus võimalikuks KredEx SA poolt seda otselaenu pakkuma hakata. Nimelt moodustavad kirjeldatud väikelaenu ka üle poole KredExi laenukäenduste portfelli, mis tähendab, et juba laenukäendused aitavad seda turutõrget lahendada. Lisaks planeerib Maaelu Edendamise SA 2014-2020 programmiperioodil alustada kuni 100 000 euro suuruse väikelaenu pakkumist, mille sihtrühmaks oleks põllumajandusettevõtted, toiduainetööstuse ja joogitootmise ning mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted. Seega lahendab MES-i poolt planeeritav instrument juba suures osa ka käesoleva eelhindamise kontekstis käsitletava sihtrühma vajadusi. Lisaks võivad väikelaenude kättesaadavust turul märkimisväärselt parandada ka ühisrahastuse platvormid, millest näiteks Investly on keskendunud vähemalt kaks aastat tegutsenud ettevõtete laenude rahastamisele.

Laenude ja laenukäenduste rakendamisel on oluline säilitada paindlikkus meetme ühe alategevuse raames planeeritavate instrumentide eelarveliste vahendite jaotusele. See tähendab, et kuigi iga kavandatava instrumendi jaoks tuvastati 2014-2020 programmiperioodi hinnanguline eelarvevajadus, kujuneb lõplik vajalik eelarve rakendamise käigus ettevõtete nõudluse ja majanduskeskkonnas toimuvate muutuste tulemusel. Rahastamisvahendite rakendamise jooksu seire ja hindamise tulemusel peaks olema võimalik eelarvelisi vahendeid instrumentide lõikes ümber jagada, kui vajadus selleks on tuvastatud.

Innovatsioonilaen

Innovatsiooni, sh toote- ja teenusearendusega seotud tegevuste potentsiaalse turunõudluse ja ettevõtete vajaduste analüüsi tulemusel ilmes, et soodustingimustel laenuinstrument innovatsioonitegevuste finantseerimiseks aitaks ületada ettevõtetel mitteoptimaalseid investeerimisolukordi. Seejuures, lähtudes teiste riikide praktikast, peaks innovatsioonilaen olema väga tugeva toetuse komponendiga, et adresseerida riskantseid ja suure ebaõnnestumise tõenäosusega projekte.

Eelhindamise tulemustest lähtudes peaks innovatsioonilaenu sihtotstarve olema toote- ja teenusearendusega ning arenduse tulemuste kommertsialiseerimisega seotud tegevuste kulude finantseerimine, millest 50-70% moodustavad eeldatavalt käibevahendid. Innovatsioonilaenu sihtrühmaks oleksid majanduslikult aktiivseid (nn *established*) VKE-d, sõltumata nende tegevusvaldkonnast, kellel on rahavood olemasolevast äritegevusest ning kes soovivad oma väärtuspakkumist laiendada. Tegutsevatele ettevõtetele keskendumine maandab ka ettevõtte maksejõuetuks muutumise riski, sest innovatsiooniprojekti ebaõnnestumise korral oleks ettevõtte suuteline laenu tagasi maksma olemasolevast äritulust.

Ettevõtete toote- ja arendustegevuse rahastamise keskmine finantseerimisvajadus on 100 000 - 2 mln €. Lähtudes teiste riikide praktikast ja Eesti varasemast innovatsioonilaenu rakendamise

kogemusest võib praeguses majandusolukorras kujuneda keskmiseks laenusummaks hinnanguliselt 200 000 eurot. Lähtudes teiste riikide praktikatest ei peaks laenu väljastamisel küsima täiendavaid tagatise ettevõtelt ning maksimaalne ettevõtete poolt aktsepteeritav intress oleks kuni 6%.

Lähtuvalt turul eksisteerivate innovatsiooni rahastamise allikate fookusest on soovitatav positsioneerida innovatsioonilaenu toote- ja teenusearendusprotsessi varasemasse faasi, et juba arendusidee kontseptsiooni loomisel, enne aktiivse arendustegevuse alustamist, oleks ettevõtte olemas investeringuks vajalikud rahalised vahendid. Varase faasi arendustegevuste finantseeringuriski maandamiseks on soovitatav teha laenu väljamakseid osamaksetena peale iga etapi progressi- ja finantsaruande esitamist.

Riskifinantseerimisinstrumendid

Tuvastatud riskikapitaliinvesteringute kättesaadavusega seotud mitteoptimaalse investeerimis-olukorra ületamiseks plaanib riik 2014-2020 programmiperioodiks Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi ja KredExi varajase faasi fondifondi (edaspidi FoF) loomist, mis koos peaksid soodustama hinnanguliselt kuni 3 mln € investeringute tegemist varasemates faasides olevatesse ettevõtetesse. Nii Arengufondi investeringute teostamine läbi kiirendiprogrammide kui ka fondifondi struktuur aitavad Eesti riskikapitaliinvesteringute turgu üldisemalt arendada ning seeläbi on tagatud nii kiirendiprogrammide, äriinglite kui ka uute fondijuhtide areng.

Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi raames hakatakse läbi kiirendiprogrammide toetama nutika spetsialiseerumise (IKT, tervisetehnoloogiad ja ressursside väärindamine) valdkondade iduettevõtteid. Selle raames on kavas eraldada konkursi korras välja valitud kiirenditele mikrofondid, et võimendada erakapitali investeringuid kiirendites osalevatesse ettevõtetesse. Kiirendiprogramme planeeritakse tavapäraest turul toimivatest kiirenditest pikemaks; nende hinnanguline kestus oleks kuni 2 aastat.

Eelhindamise käigus jõuti järeldusele, et Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi fondis peaks riigi ja erakapitali osakaal olema vähemalt 70:30, et planeeritav mikrofond oleks fondifondi riskikapitali allfondi ja lähiriikides planeeritavate skeemidega konkurentsivõimeline. Sellise 70:30 proportsiooni korral jääks kolme kiirendiprogrammi investeerimisfondide kogumahuks ca 13 mln €, mis teeks ühe kiirendiprogrammi fondi suurusks ca 4,3 mln €. Eelhindamise käigus turuosalistega tehtud intervjuude põhjal jõuti aga järeldusele, et kuue aasta peale peaks ühe allfondi suurus olema vähemalt 6 mln €, et oleks võimalik optimeerida investeerimistegevust ja mitmekesistada investeerimisportfelli. Seega oleks vaja kolme kiirendiprogrammi kaudu investeerimiseks tagada vähemalt 12,5 mln € mahus riigi eelarvelisi vahendeid. Lisaks hinnati eelhindamise käigus kiirendiprogrammide käima tõmbamiseks planeeritud tegevustoetuse vajadust 2,2- 3,5 mln euro peale ühe kiirendiprogrammi kohta kuue tegevusaasta jaoks.

Kui vajalikke eelarvelisi vahendeid ei ole võimalik leida, siis on soovitatav alustada investeerimist pilootprojektina läbi kahe kiirendiprogrammi, mille fondide maht oleks ca 6 mln € ja tegevustoetus kiirendiprogrammi kohta 2,25 mln €. Peale nende edukat käivitumist on olemas kindlus kolmanda valdkonna programmi avamiseks vajaliku kapitali kaasamiseks. Selline lähenemine võimaldab programmi tingimusi vajadusel hiljem muuta, kui esimesed projektid ei peaks osutama piisavalt edukaks.

Struktuurifondide vahenditest KredEx SA alla loodav **fondifond** mahuga 60 mln eurot investeeriks allfondidesse, mis omakorda investeeriks peamiselt Eesti seemne- ja start-up-faasi VKE-desse. Kavandatavad allfondid on järgmised:

- ▶ Riskikapitali fond (kuni kaks tükki), riigi panus vähemalt 15 mln € fondi kohta, mis moodustab kuni 70% fondi mahust.
- ▶ Äriinglite kaasinvesteerimisfond, riigi panus ca 15 mln €, mis moodustab kuni 50% fondi mahust.

- ▶ Kasvufond, riigi panus vähemalt 15 mln €, mis moodustab kuni 60% fondimahust.

Riskikapitalifondi 15 mln € suuruse riigi panuse korral kujuneks allfondi kogumahuks 21,4 mln €. Investeering ühte ettevõttesse ei tohiks ületada hinnanguliselt 10-15% fondi mahust. Turutörke adresseerimiseks tuleks alustada investeerimist väikestest investeerimisvahemikest (200 000 - 500 000 €), vältides seejuures kattuvust Arengufondi varase faasi investeerimisskeemiga. Selliste eeldatavate mahtude korral oleks võimalik teha allfondist ligikaudu 40 tehingut, millest maksimaalselt 50-60% võiksid moodustada jätkuinvesteeringud.

Äriinglite kaasinvesteerimisfondis oleks riigi panus vähemalt 15 mln € ning teiste riikide praktikast lähtudes võiks see moodustada 50% fondi kogumahuks. Äriinglite kaasinvesteerimisfondi fookus peaks olema paindlik nii sektorite kui ka investeeringute arengufaasi osas, et tagada seeläbi erineva investeerimisprofiiliga äriinglitele investeeringute võimendamise võimalus ning soodustada äriinglite investeerimisaktiivsuse mitmekülgset arendamist. Samas võib kaaluda fookuse seadmist globaalselt skaleeritavate ärimudelitega ja tehnoloogiaetevõtetesse investeerimisele. Erakapitali kaasamine toimuks tehingupõhiselt. 50% iga investeerimistehingu summast peab pärinema kahelt kuni kolmelt eraturu kaasinvestorilt (mitteinstitutsionaalsed investorid ja äriinglid). Turutörke leevendamiseks alustatakse investeerimist väikestest investeerimis-vahemikest (ca 200 000 €). See vastab ka äriinglite senisele investeerimistegevusele, kus keskmine sündikeeritud investeerimisvahemik on EstBAN-i esindajate hinnangul 100 000 - 200 000 €.

Kasvufondis peaks riigi panus samuti olema vähemalt 15 mln €. Riigi panuse osakaal kogu fondi tasandil peaks olema maksimaalselt 60%, kuid võimalusel peaks püüdma siiski suuremas osakaalus erakapitali kaasamise poole. Teiste allfondide ja levinud eraturu praktikast lähtuvalt ei tohiks investeering ühte ettevõttesse ületada 10-15% fondi kogumahuks. Kasvufondi investeerimisfookus peaks olema traditsioonilistes sektorites (*traditional PE*) tegutsevate ettevõtete tegevuse laiendamisel ja ekspordisuutlikkuse kasvatamisel. Seeläbi adresseeritakse BIF-i investeerimisvahemikust väiksemate omakapitaliinvesteeringutega seotud turutörget. Allfondi investeerimisfookusest tulenevalt jääb üks investeerimistehing eeldatavalt suurusjärku 1-3 mln €.

Ekspordi krediidikindlustus

Käesoleva eelhindamise käigus viidi läbi täiendav turutörgete analüüs, et täpsustada seni tuvastatud turutörge teiste kohalikul kapitalil põhinevate erakindlustusandjate puudumise kohta turul. Eelhindamise tulemusena on tuvastatud Eesti ekspordi krediidikindlustuse turuga seoses järgmised probleemid ja võimalikud turutörked:

- ▶ Ettevõtjate madal teadlikkus teenuse olemasolust ja/või toimimisloogikast.
- ▶ Takistused kõrgema riskitasemega ja väljapoole OECD-d jäävatele tehingutele kindlustuskatte saamisel ning pikaajaliste (nii OECD siseste kui väliste), üle 2-aastase maksetähtajaga tehingute kindlustamisel.
- ▶ VKE-d, mille kindlustatav ekspordimüügi portfelli jääb alla 2 mln € (erinevatel andmetel võib see vahemik olla ka 1 kuni 3 mln €) ei ole suure tõenäosusega Eesti turul tegutsevate erakindlustus-andjate jaoks piisavalt atraktiivsed kliendid kindlustusteenuse pakkumiseks.
- ▶ Erakindlustusandjad ei ole üldjuhul nõus kindlustama üksikuid tehinguid/ostjaid ega FIE-sid.

KredEx Krediidikindlustus peaks 2014-2020 programmiperioodil ühtekuuluvuspoliitika vahenditest ekspordi krediidikindlustuse pakkumisel keskenduma tehingutele, mille puhul erakindlustusandjad ei ole huvitatud kindlustust pakkuma, kuid mis on siiski mõistliku riskiga ning edendavad Eesti ettevõtete ekspordiga seotud huve.

Eelhindamise käigus kogutud informatsiooni baasil tähendaks see KredEx Krediidikindlustuse poolt pakutavate finantsinstrumentide fookuseerimist järgmistele tehingutüüpidele:

- ▶ väljapoole OECD-d jäävate lühiajaliste (alla 2 a) tehingute tagamine

- ▶ pikaajaliste (üle 2 a) ja suure mahuga tehingute tagamine nii OECD-s kui väljaspool OECD-d
- ▶ tehingud, mida erakindlustusandjad ei ole nõus iseseisvalt kindlustama (nt VKE-d mille ekspordikäibed jäävad alla 2 mln €), kuid mis on ärioluliselt mõistlikud ning aitavad edendada Eesti huve ja majandust

Arvestades, et 2014. aasta seisuga oli KredEx Krediidikindlustuse riikliku garantiiga kindlustusteenuste reserv 14 mln € ning et eesmärgiks riikliku garantiiga mitteturukõlbuliku teenuse mahtu mitmekordistamine, ilmneb tõenäoliselt vajadus reservi mahu tõstmiseks sarnases suurusjärgus. Sellest lähtudes on soovitatav planeerida instrumendi eelarvest 5-10 mln € vastavate reservide suurendamiseks.

Kokkuvõttes tuvastati, et rahastamisvahendite rakendamisel kirjeldatud tingimustel turutõrgete ületamiseks, oleks summaarne laenude, laenukäenduste ja ekspordikrediidi kindlustuse eelarvevajadus 88-98,7 mln €. Hetkel on kavandatud nende instrumentide jaoks 85 mln €. Varase faasi fondifondi loomiseks riskikapitali pakkumiseks on 60 mln € piisavalt riiklike vahendeid, kuid soovitatav on püüelda minimaalselt mahus suuremal määral erakapitali kaasamise poole. Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi hinnanguline eelarvevajadus ületab 5,7-7 mln € ulatuses praegu kavandatavaid vahendeid.

Ringlusefekti analüüsi põhjal jõuti tulemusele, et sõltuvalt eelarveliste vahendite panusest jõuaks 2014-2020 programmiperioodi jooksul ringlusesse kuni 760 miljonit eurot, mis tähendaks ligikaudu 9 kordset võimendust. Kõige rohkem lõppkasusaajaid oleks laenukäenduste puhul (ca 2500), sest tagatiste puhul rakendub ka kattekordaja, mis tähendab, et ühe euro eest on võimalik tagada rohkem kuni 10 euro väärtuses laene. Stardilaenu kasutanute hinnanguline arv oleks 1500 ettevõtet. Tehnoloogia- ja kapitalilaenu ollakse eraldatud vahenditega võimalised rahuldama kokku ligikaudu 100 laenu. Ekspordilaenu hinnanguliste lõppkasusaajate arv on 15.

Kasutatud lühendid

AF	Arengufond
BIF	Balti Innovatsioonifond (<i>Baltic Innovation Fund</i>)
EAS	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
EIF	Euroopa Investeerimisfond (<i>European Investment Fund</i>)
EK	Euroopa Komisjon
EL	Euroopa Liit
ESIF	Euroopa struktuuri- ja investeerimisfond (<i>European Structural and Investment Fund</i>)
EstBAN	Eesti Äriinglite Assotsiatsioon (<i>Estonian Business Angels Network</i>)
EstVCA	Eesti Era- ja Riskikapitali Assotsiatsioon (<i>Estonian Private Equity and Venture Capital Association</i>)
EVEA	Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon
EY	Ernst & Young Baltic AS
FIE	Füüsilisest isikust ettevõtja
FoF	Fondi-fond
IKT	Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia
MES	Maaelu Edendamise Sihtasutus
OECD	Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon (<i>Organization for Economic Cooperation and Development</i>)
PE	<i>Private equity</i> , kasutatakse tähenduses omakapitaliinvesteeringud
PPP	Riigi ja erasektori partnerlus (<i>Public private partnership</i>)
TjaA	Teadus- ja arendustegevus
VC	<i>Venture capital</i> , kasutatakse tähenduses riskikapitaliinvesteeringud
VKE	Väikse- ja keskmise suurusega ettevõtte

Sissejuhatus

Ernst & Young Baltic AS (edaspidi EY) viis Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tellimusel läbi **perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite ehk finantsinstrumentide eelhindamise**, mille eesmärgiks oli meetme „Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine“ raames kavandate instrumentide rakendamistingimuste analüüsi läbiviimine investeerimisstrateegia ettepaneku koostamiseks. Eelhindamine viidi läbi ajavahemikus 13.01.2015-02.04.2015.

Euroopa Komisjon on lõppeva programmiperioodi kogemustele ja majanduslikele arengutele tuginedes rõhutanud 2014-2020 programmiperioodil finantsinstrumentide ehk rahastamisvahendite rakendamise ja kasutamise vajadusi Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide raames. Finantsinstrumentide optimaalseks rakendamiseks on igal liikmesriigil kohustuslik läbi viia finantsinstrumentide eelhindamine (*ex-ante assessment*). Eelhindamine on 2014-2020 programmi perioodil uus nõue, mille kehtestamisega soovitakse tagada usaldusväärne ja faktidele tuginev finantsinstrumentide kavandamise ja rakendamise otsustusprotsess.²

Rahandusministeeriumi tellimusel valminud analüüsi „Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine“ (nn turutõrgete eelhindamine) tulemusel tuvastati meetme „Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine“ kontekstis eeskätt VKE-de tegevust takistavad turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad, mille ületamiseks on otstarbekas kavandada rahastamisvahendite rakendamist.

Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamise meetme eesmärgiks on tagada ettevõtetele nii traditsiooniliste äriprojektide finantseerimiseks vajalik kapital, et tõsta nende üldist konkurentsivõimet, kui ka riskikapitali kõrgema riskiga ambitsioonikate äriprojektide finantseerimiseks, et toetada nende kiiret kasvu ja jätkusuutlikkust. **Meetme raames plaanitakse ellu viia kahte tegevust**³:

- ▶ Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine (planeeritakse rahastada 2301 ettevõtete, EL-i toetuse eelarve 85 500 000 €)
- ▶ Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks (planeeritakse rahastada 62 ettevõtet, EL-i toetuse eelarve 60 000 000 €)

Kuna Rahandusministeeriumi tellimusel valminud eelhindamise käigus tuvastati juba ettevõtete vajadused (eksisteerib turutõrge ja mitteoptimaalne olukord ning tuvastati hinnanguline finantsinstrumendi nõudlus), keskenduti käesoleval eelhindamisel väljapakutud rahastamisvahendite rakendamise kavandamisele. Lähtudes turutõrgete eelhindamise tulemustest ja meetme eesmärkidest, keskenduti antud eelhindamisel järgmistele kavandatavatele instrumentidele:

- ▶ **Laenud ja käendused**
 - ▶ Laenukäendus
 - ▶ Stardilaen/-käendus
 - ▶ Tehnoloogialaen
 - ▶ Ekspordilaen
 - ▶ Kapitalilaen
 - ▶ Innovatsioonilaen

² Financial instruments in ESIF programmes 2014-2020 - A short reference guide for Managing Authorities [http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/thefunds/fin_inst/pdf/fi_esif_2014_2020.pdf]

³ VV korralduse lisa „Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuste meetmete nimekiri

- ▶ **Riskifinantseerimisinstrumendid**
 - ▶ Fondifond
 - ▶ Arengufondi varase faasi investeerimisskeem
- ▶ **Ekspordi krediidikindlustus**
 - ▶ Lühiajaline ekspordikrediidikindlustus nii OECD sees kui väljaspool VKE-dele
 - ▶ Kesk- ja pikaajaline ekspordikrediidikindlustus nii OECD sees kui väljaspool
 - ▶ Üksiku ekspordiprojekti/-tehingu kindlustus/ garantii

Finantsinstrumentide eelhindamise protsessi ja selle osad sätestab ühtekuuluvuspoliitika määruse ((EL) nr 1303/2013) artikkel 37. **Eelhindamise lähteülesanne hõlmas nendest nelja uurimus-ülesannet:**

- ▶ Rahastamisvahendi abil potentsiaalselt kaasatavate täiendavate avaliku ja erasektori vahendite hinnanguline suurus toetuse lõppsaaja tasandil (eeldatav võimendav mõju), sh vajaduse korral hinnanguline vajadus erainvestorite vahendite kaasamiseks makstava soodustasu järele ja selle suurus ja/või mehhanismide kirjeldus, mida kasutatakse sellise soodustasu vajaduse ja suuruse kindlakstegemiseks, näiteks konkureeriv või nõuetekohaselt sõltumatu hindamisprotsess.
- ▶ Kavandatud investeerimisstrateegia, sh rakendamiskorra valikute analüüs, pakutavad finants- tooted, lõppsaajate sihtrühm ja vajaduse korral kavandatud kombineerimine toetuse vormis rahastamisega ning väljapakutud instrumentide tingimuste kokkusobivus riigiabi reeglistikuga.
- ▶ Eeldatavad tulemused ja kuidas asjaomane rahastamisvahend aitab kaasa prioriteedi konkreetsete eesmärkide ja tulemuste saavutamisele, sealhulgas sellise panuse näitajad.
- ▶ Sätted, mis võimaldavad eelhindamist vajaduse korral üle vaadata ja ajakohastada sellise eelhindamise alusel rakendatava rahastamisvahendi rakendamise käigus, kui korraldusasutus leiab rakendamisetapi ajal, et eelhindamine ei pruugi enam täpselt kajastada rakendamise ajal kehtivaid turutingimusi.

Eelhindamise läbiviimisel tugineti asjakohastele uuringutele ja analüüsidele (sh turutõrgete eelhindamise tulemustele), teiste riikide praktikatele ja huvirühmade (nõudluse ja pakkumise esindajad) intervjuude tulemustele. Lisaks sellele toimusid töötoad huvirühmade esindajatega võimalike investeerimisstrateegiade arutamiseks ning instrumentide analüüside kirjalik konsultatsioon, mille käigus oli pakkumise ja nõudluse poole esindusorganisatsioonidel ja erialaliitudel võimalik esitada omapoolseid kommentaare kavandatavatele instrumentidele ja nende investeerimisstrateegiatele. Eelhindamise meetodilise lähenemise ja tegevuste põhjalikum kirjeldus on esitatud lisas 1.

Finantsinstrumentide eelhindamise tulemusel esitati finantsinstrumentide rakendamiseks sõltumatu ja objektiivne hinnang selle kohta, millistel tingimustel ja millise rakendamisskeemiga on soovitatav rahastamisvahendeid kavandada. Eelhindamise tulemused on esitatud käesolevas aruandes instrumentide lõikes ning neid toetavad üldised peatükid. Aruande ülesehitus on järgmine:

- ▶ Instrumentide analüüsid:
 - ▶ Laenud ja käendused (peatükk 1)
 - ▶ Innovatsioonilaen (peatükk 2)
 - ▶ Riskifinantseerimisinstrumendid (peatükk 3)
 - ▶ Ekspordi krediidikindlustus (peatükk 4)
- ▶ Rahastamisvahendite võimalik rakendamiskord (peatükk 5)
- ▶ Rahastamisvahendite rakendamise eeldatavad tulemused (peatükk 6)
- ▶ Riigiabi analüüsi ülevaade (peatükk 7)
- ▶ Juhised rahastamisvahendite jooksvaks hindamiseks (peatükk 8)

Iga instrumendi analüüs hõlmab turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade lühikirjeldust, sihtrühmade vajaduste ja nende katmise võimaluste analüüsi, instrumentide rakendamise investeerimisstrateegia ettepanekut ja riigiabi reeglite kohaldatavuse analüüsi.

1. Laenud ja käendused

Eelhindamise esimeses etapis⁴ tuvastatud Eesti ettevõtete poolt kogetavatest turutõrgetest ja mitteoptimaalsetest investeerimisolukordadest on kesksel kohal VKE-de ebapiisav ligipääs laenukapitalile, mis takistab ettevõtete arendamist ja laiendamist. Ettevõtete investeringuvajadused jäävad finantseerimata tulenevalt nii ettevõtte omapäradest (nt alustavad ettevõtted, piiratud tagatised) kui ka laenude ebasoodsatest tingimustest. Selgus, et 2011. aastal oli Eesti ettevõtete rahuldamata laenuaotluste osakaal EL-i keskmisest peaaegu kaks korda kõrgem (Eestis on vastav näitaja 27% ja EL-i keskmine on 15%)⁵. Järgnevalt on võetud kokku peamised kehtivad turutõrked.

Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade analüüsi järeldused:

- ▶ **Pangalaenud ei ole alustavatele ettevõtetele kättesaadavad:** laenude kättesaadavus pankadest on alustavate ettevõtete jaoks sageli takistatud, kuna ettevõtetel puuduvad piisavad tagatised, krediidi-ajalugu ja/või omafinantseering. Sageli ei ole krediidiasutused suutelised või piisavalt motiveeritud, et alustavate ettevõtete projektidega seotud riske hinnata.
- ▶ **Ettevõtete ebapiisavad tagatised ja omafinantseering:** ettevõtetel puudub sageli piisav tagatisvara ja omafinantseering soovitud mahus laenu saamiseks. Varasemates uuringutes on ettevõtjad välja toonud ka olemasolevate tagatiste väärtuse põhjendamatult liiga madalaks hindamist pankade poolt.
- ▶ **Kõrged laenu väljastamiskulud:** tulenevalt kõrgetest laenu väljastamiskuludest (suhtena laenu mahtu) puudub pankadel huvi alla 50 000 € laenude pakkumist.
- ▶ **Pangalaenude ja tagatiste ebasobivad tingimused:** laenude puhul on toodud takistustena välja liiga lühikesi tagasimakseperioode, kõrget intressi (eelkõige laenude puhul, mis jäävad alla 50 000 €) ja täiendavate tagatiste nõuet. Samuti on tõstetud takistusena esile laenu võtmisel pakutavate tagatis-instrumentide liiga kõrget hinda ja puudulikku kättesaadavust.
- ▶ **Mõlemapoolne informatsiooni asümmeetrilisus:** reaalsete kasvuväljavaadete ettevõtted ei suuda vaatamata oma potentsiaalile panka veenda oma ärivõimalusest ja selle potentsiaalset tulenevalt nõrgast äriplaanist või ebapiisavatest ärilistest oskustest. Teisest küljest ei pruugi pankade ametnikud sageli mõista ettevõtte valdkonna ja äriplaani spetsiifikat.

Eelhindamise esimese etapi analüüsitulemustest lähtudes tuvastati **turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade ületamiseks sobilikena järgmised finantsinstrumendid:**

- ▶ laen ja käendus alustavatele ettevõtetele, kellel puudub piisav tagatis, tegevusajalugu ja/või riskitaluvus;
- ▶ käendus ja allutatud laen võimenduseks ebapiisavate varadega ettevõtetele;
- ▶ mikrolaen (vahemikus 10 000 – 50 000 eurot) VKE-dele.

EY poolt läbiviidud intervjuude käigus ettevõtete ja nende esindusorganisatsioonidega toodi olulise probleemina välja asjaolu, et pangad ei lähtu laenuaotluse hindamisel projekti äriplaanist, vaid pelgalt ettevõtte senistest majandustulemustest ja olemasolevatest varadest, mistõttu võivad pangad jätta ka võimaliku KredExi käenduse korral laenuaotluse rahuldamata. Sellest tulenevalt rõhutasid ettevõtted ja nende esindusorganisatsioonid vajadust eeskätt alustavatele ja varajases kasvufaasi VKE-dele suunatud finantsinstrumentide järele, mille väljastamisel lähtutaks eelkõige äriplaani potentsiaalset.

⁴ Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine, PwC 2014

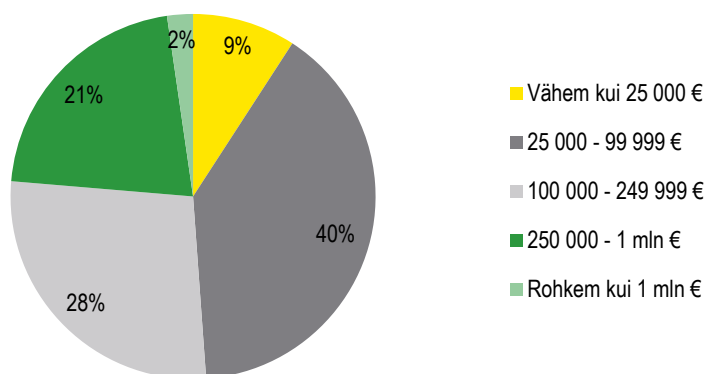
⁵ SBA Teabeleht 2013, Euroopa Komisjon, Ettevõtluse ja tööstuse peadirektoraat

1.1 Instrumentide nõudlus ja ettevõtete vajadused

Kõige laiemas käsitluses moodustavad laenu- ja tagatiste ning finantsinstrumentide potentsiaalse sihtrühma Eestis registreeritud VKE-d, kes moodustavad töökohtade arvult 78% Eesti tööhõivest. Viimastel aastatel on VKE-de arv märkimisväärselt kasvanud, mistõttu kasvab ajas ka sihtrühma suurus ja sellega kaasnev kapitali kaasamise vajadus. Majanduslikult aktiivseid VKE-sid, kes kuuluvad potentsiaalsesse nõudluse sihtrühma on lähtuvalt eelhindamise esimese etapi tulemustest 83 tuhat⁶. Praxise uuringu kohaselt on perioodil 2009-2011 kasutanud äritegevuse lisarahastamise võimalust 31% VKE-dest - rohkem on seda teinud väikesed (45%) ja keskmise suurusega ettevõtted (47%)⁷. Finantsinstrumentide turutõrgete eelhindamise käigus saadi laenukapitali arvutuslikuks kogunõudluseks ligikaudu 956 miljonit eurot.

Mitmed uuringud on kinnitanud, et enamus majanduslikult aktiivsetest ettevõtetest vajavad järgmistel aastatel täiendavaid finantseerimisvahendeid ning kõige sagedamini ilmneb investeringuvajadus varajaste faaside ettevõtetel.⁸ Eelhindamise käigus intervjueritute⁹ hinnangul on kõige sagedasemaks ettevõtete investeringuvajaduse suurusjärguks kuni 100 000 eurot. Seda tendentsi kinnitab ka SAFE uuring, mille tulemuste kohaselt on 49% küsitlusele vastanud Eesti VKE-de hinnanguliseks investeringuvajaduseks vähem kui 100 000 eurot (Joonis 1). Sama uuringu andmete alusel leiti eelhindamise esimeses etapis kaalutud keskmine investeringuvajadus, milleks oli 240 000 eurot⁴. Ka kapitali kättesaadavuse uuringus tõid küsitletud kõige sagedamini (46% vastanutest) investeringuvajaduse suurusjärguna välja kõige väiksema vahemiku (alla 200 000 €).

Joonis 1. Tulevane investeringuvajadus

Allikas: Euroopa Komisjon, SAFE 2013

EY 2012. aasta kapitali kättesaadavuse uuringust selgus, et pangalaenu kasutaksid finantseerimisallikana 47% küsitletud ettevõtetest. Ettevõtjad tõid välja, et kõige sagedamini vajatakse täiendavat kapitali äritegevuse kasvu eesmärgil - võimaliku äritegevuse laiendamiseks olemasoleval sihtturul. Sellele järgnes olemasolevate ja uute toodete/teenustega kodumaisel turul tegevuse laiendamine. Rahvusvahelisi kasvuvõimalusi nägid võimalikuna ligikaudu pooled

⁶ Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine, PwC 2014

⁷ Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused, Praxis 2012

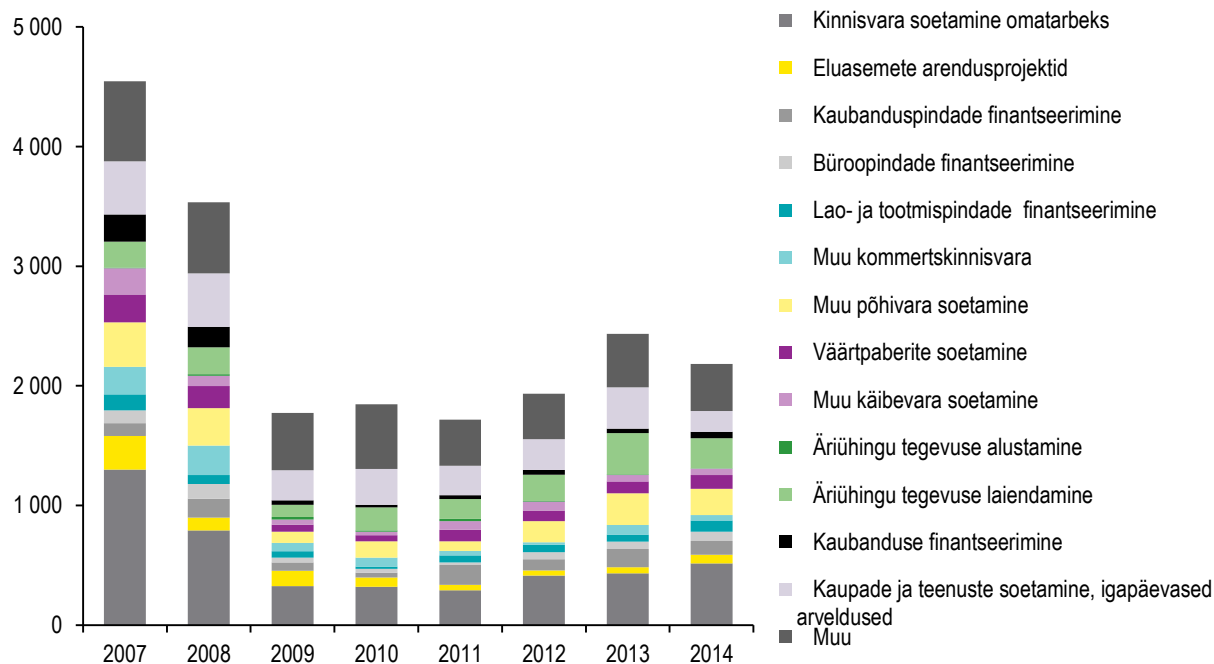
⁸ 1) EY poolt Põllumajandusministeeriumile läbi viidud finantsinstrumentide eelhindamisest selgus, et olenemata tegevusalast (sh mittepõllumajanduslikud ettevõtted) vajavad enamus majanduslikult aktiivseid ettevõtteid tulevikus täiendavaid finantseerimisvahendeid (81% küsitletud maapiirkonna ettevõtetest).

2) EY poolt EAS-ile läbi viidud kapitali kättesaadavuse uuringu käigus tuvastati, et ligikaudu pooled ettevõtjad on täiendava kapitali kaasamist ettevõttesse vähemalt kaalunud või seda juba teinud, millest võib järeldada, et nendel ettevõtetel on ka tulevikus potentsiaalne vajadus täiendavate finantsvahendite järele.

⁹ Sealhulgas EVEA, Teenusmajanduse Koja ning Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoja esindajad.

vastanutest. Eesti Panga panglaenude kasutamise statistika põhjal ilmneb (Joonis 2), et tegelikkuses kasutavad ettevõtted krediidasutuste laene aktiivselt ka kinnisvara ja põhivara soetamiseks, tegevuse laiendamiseks ning muudeks käibevahenditeks.

Joonis 2. Ettevõtetele antud laenude käive eesmärkide lõikes (miljon eurot)

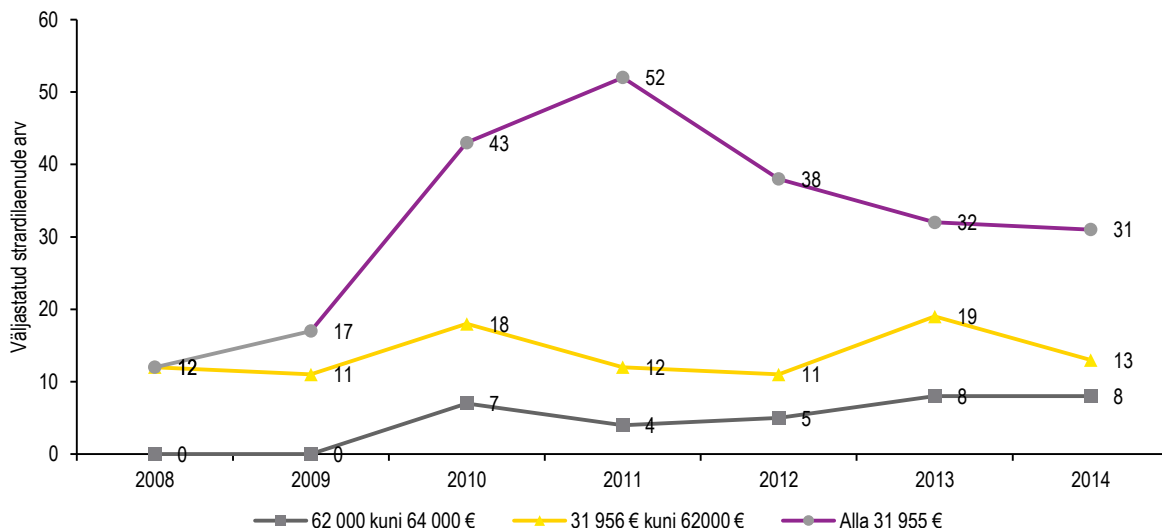

Allikas: Eesti Pank

Eraldiseisva sihtrühmana tuleb analüüsida alustavaid ettevõtteid, kelle laenude tarbimine on eeskätt ajendatud esmase müügitegevuse arendamisest ning kes kogevad vajaliku laenukapitali kaasamisel seetõttu tegutsevatest ettevõtetest ka rohkem. 2014. aasta jooksul väljastati KredExi ressurssidest **stardilaene** 21 ettevõttele summas 0,6 mln eurot. Kokku finantseeriti tänu stardilaenule ja -käendusele 49 alustava ettevõtte käivitamist summas 1,4 miljonit eurot. Arvestades seejuures asjaoluga, et Statistikaameti andmetel kasvab tegutsevate ettevõtete arv Eestis aastas ligikaudu 4000 ettevõtte võrra (7% kasvu aastas), siis loodi aastatel 2012 - 2014 (KredExi stardilaenu saavad taotleda kuni kolme aasta vanused ettevõtted) kokku ligikaudu 12 000 uut ettevõtet. Samas tuleb aga välja tuua, et **stardilaenu sihtrühmaks olevatest alla kolme aasta vanustest ettevõtetest kasutab märkimisväärne osa KredExi tavapärasest laenukäendust**, mis võib osade projektide puhul paremini sobida kui stardilaenu käendus. 2014. aastal oli alustavate ettevõtete osakaal käenduslepingutes 26%, s.o 119 lepingut ja 93 ettevõtet. Sellisel tasemel on see näitaja püsinud alates 2009. aastast, kõikides vahemikus 23% -54%. Perioodil 2008-2014 on 645 alustava ettevõttega sõlmitud 881 tavalist laenukäenduse lepingut.

Perioodil 2008-2014 oli KredExi väljastatud stardilaenude kogumaht ca 9,1 miljonit eurot. Ettevõtjad võtsid kõige enam alla 31 950 euro suuruseid stardilaene, mis moodustasid nimetatud aastate koguportfellist 64% (Joonis 3). Samas eksisteerib väga arvestatav hulk alustavaid ettevõtteid, kes taotlevad stardilaenu maksimumsummas, mis on 64 000 eurot. 62 000 kuni 64 000 euro suurused stardilaenud moodustasid perioodil 2008-2014 KredExi stardilaenude portfellist ligikaudu 2 miljoni euroga 22%. Nimelt on turult tulnud ka signaale, et stardilaenu ülempiir on väiketootmist alustavate ettevõtete jaoks liiga madal ning nad ei saa oma investeerimisvajadust sellega katta.

Joonis 3. Stardilaenu käenduste maht 2008-2014 laenu suuruste lõikes

Allikas: KredEx

Eelhindamise käigus intervjueritud esindusorganisatsioonide hinnangul on alustavate ettevõtete ni jõudvate laenude arv liiga väike. Nende hinnangul **peaks oluliselt soodustama stardilaenu kasutamist**, et see oleks abiks suuremale hulgale alustavatele ettevõtetele, sh ka sellistele, kes on keskendunud kohalikule turule ja tegutsevad traditsioonilistes sektorites või on teenusettevõtted. **Vähese tarbimise põhjuseks võib olla nii alustavate ettevõtete madal teadlikkus instrumendi olemasolust kui ka tingimuste ebasobivus.** Samas on alustavatele ettevõtetele laenude väljastamisel oluliseks kitsaskohaks ka kommerts pangad, kelle kaudu laenu taotlusi esitatakse. Eesti Pangaliidu esindajate sõnul, **ei ole kommerts pangad motiveeritud hindama väiksemahuliste laenude taotlusi ja seda eriti veel alustavate suurema riskitasemega ettevõtete puhul.** Lisaks toovad nad probleemina välja KredExi toodete paljusust, mistõttu ei pruugi kliendihaldurid alati osata ettevõtjale kõige sobivamat KredExi finantstoodet pakkuda.

Stardilaenu käenduse väljastamise statistika põhjal on KredEx aastatel 2009-2013 nendes tehingutes alati rahaliselt kaotanud (Tabel 1). KredExi kahju stardilaenude väljastamisest on olnud keskmiselt 160 000 eurot. Sellest järeldeb **stardilaenude väljastamise kõrge risk ning tuginedes KredExi andmetele stardilaenu väljastamisel tuleb arvestada kahjudega**, mida samas on võimalik katta edukate projektide intressituludest.

Tabel 1. KredExi stardilaenu käenduse väljastamise tulem aastate lõikes

	Preemiad	Väljamaksud	Tagasivõtmised	Tagasivõtmise kulud	KOKKU
Aastatel 2009-2014 kokku	394 986 €	-1 167 704 €	251 446 €	-267 083 €	-788 355 €
Keskmiselt aastas	65 831 €	-194 617 €	41 908 €	-44 514 €	-131 393 €

Teise olulisema turutõrke lahendamiseks, mis on seotud ettevõtete ebapiisavate tagatiste ja oma-finantseeringuga, on KredEx pakkunud 2007-2013 programmiperioodil erinevaid allutatud laene. 2014. aasta jooksul sõlmis KredEx seitsme ettevõttega 15 tehnoloogialaenu ja allutatud laenu lepingut summas 0,9 mln eurot (kusjuures tehnoloogialaen on oma põhimõttelt allutatud laen). Neist kuuete ettevõttele väljastati tehnoloogialaene 718 tuhande euro eest ja ühele ettevõttele väljastati 200 tuhande eurone allutatud laen (tänapäevane kapitalilaen). Keskmise väljastatud tehnoloogialaenu suurus langes 2014. aastal oluliselt - (200 000 eurolt 2013. aastal 51 000 eurole lepingu kohta). Kuna tehnoloogialaenu väljastati kokku kuuete ettevõttele, siis keskmiselt väljastati ühe ettevõtte kohta 120 tuhat eurot (Tabel 2). Lisaks väljastati üks ekspordilaen summas 3,2 miljonit eurot. Laenuga finantseeriti Eesti ettevõtte ehitusteenuse ekspordit ja see võimaldas eksporditjal pakkuda kliendile pikemat maksetähtaega.

Kirjeldatud KredExi laenutooted on suunatud eeskätt suuremate investeringute finantseerimiseks, mistõttu oli keskmine väljastatud laenusumma 2014. aastal 258 455 eurot. Kuna laenutooteid rakendatakse turutingimustest mõnevõrra kallimalt (kõrgema intressimääraga), siis lahendavad need just nende ettevõtete mitteoptimaalset investeerimisolukorda, kellel pole võimalik eraturu krediitiasutustest investeringuvajaduse katmiseks vajalikke rahalisi vahendeid saada. Samas võib eelnevate aastate laenude väljastamise statistika põhjal eeldada, et 2014-2020 programmiperioodil on nende toodete sihtrühm ettevõtete arvu poolest pigem väike. Samas prognoosib KredEx ekspordilaenu nõudluse suurenemist, sest uue tootena pole see veel planeeritud mahus käivitunud.

Tabel 2. KredExi poolt väljastatud otselaenu arvu ja maht aastate lõikes

Aasta	2009		2010		2011		2012		2013		2014	
Arv/maht	tk	€	tk	€	tk	€	tk	€	tk	€	tk	€
Ekspordilaen		puudub		puudub		puudub		puudub	1	487 138	1	3 216 789
Allutatud laen	14	7 765 662	8	3 221 147	2	640 000					1	200 000
Kapitalilaen	12	5 405 647	1	79 890	2	420 000	2	1 137 250	1	61 500		
Tehnoloogialaen		puudub		puudub	2	150 823	5	828 502	6	1 200 495	14	718 499
KOKKU	26	13 171 309	9	3 301 037	6	1 210 823	7	1 965 752	8	1 749 133	16	4 135 288

Otselaenu taotluste statistikast järeldub, et allutatud laenu (sh kapitalilaenu) taotlusi on esitatud üle poole võrra rohkem kui oli rahastuse saajaid (Tabel 3). Seda asjaolu põhjustab lisaks taotluste mitterahuldamisele sageli ka see, et ettevõtjad võtavad oma taotlused lihtsalt tagasi. Enamik tehnoloogialaenu taotlustest on jõudnud reaalse finantseerimiseni ning ekspordilaenu taotlusi on olnud viimasel kahel aastal kokku vaid viis, millest mõlemal aastal üks sai finantseeritud. Seejuures on oluline märkida, et arutlusel olnud projekte on KredExi andmetel olnud oluliselt rohkem kui reaalseid taotlusi, kuna kõik projektid ei jõua erinevatel põhjustel taotluse esitamiseni. Põhjuseks võib olla näiteks ettevõtja plaanide muutumine või KredExi negatiivne tagasiside.

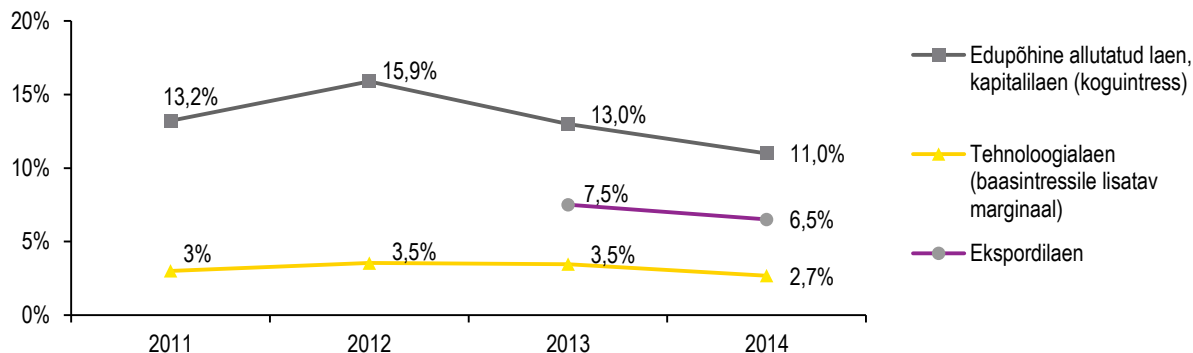
Tabel 3. KredExile esitatud otselaenu taotluste arv aastate lõikes

Aasta	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ekspordilaen	puudub	puudub	puudub	puudub	2	3
Kapitalilaen / allutatud laen	57	21	15	6	6	4
Tehnoloogialaen	puudub	puudub	4	8	7	18
Kokku	57	21	19	14	15	25

Allikas: KredEx

Kuigi KredExi poolt väljastatud allutatud laenu ja kapitalilaenu kaalutud keskmine koguintress on möödunud kahel aastal langenud (aastatel 2012-2014 aastatel langes kaalutud keskmine koguintress 16%-lt 11%-le), siis selle tulemusel pole nende toodete vastu nõudlus suurenenud. KredExi andmetel mõjutas nende otselaenu keskmise intressi langust pigem projektide riskitaseme muutumine positiivsemaks kui üldisel laenutoodete turul toimunud intressi langus. KredExi ametlik avalikkusele kommuniqueeritud otselaenu intresside alandamine toimus 2015. aasta alguses ning selle mõju nõudlusele pole veel avaldunud. Tehnologialaen on ettevõtetele atraktiivsem, kuivõrd sellele rakendub krediidi- või finantseerimisasutuse poolt väljastatava laenu intressimääraga võrdne või 1-2 protsendi võrra kõrgem (sõltuvalt finantseerimise määrast) intress (Joonis 4).

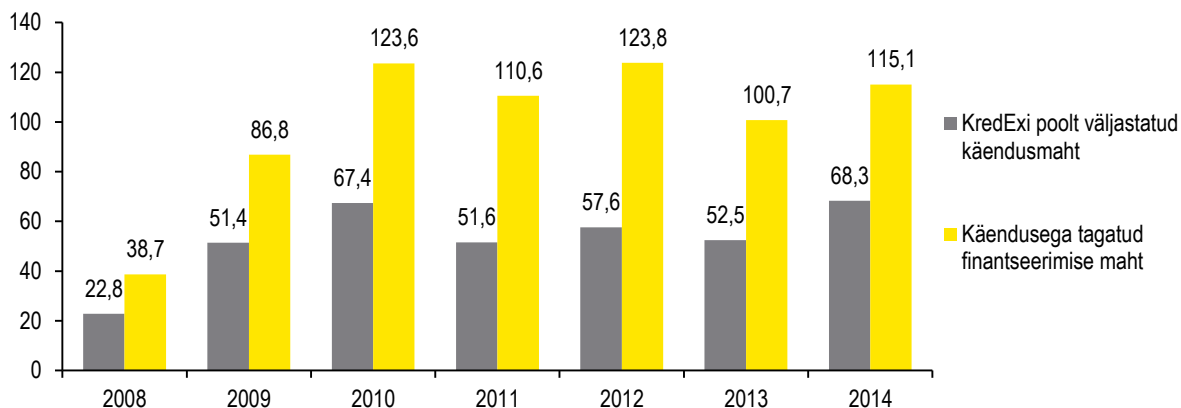
Joonis 4. KredExi poolt väljastatud otselaenude kaalutud keskmised intressimäärad aastate lõikes

Allikas: KredEx

Kui väljastatud laenude maht on Eesti Panga statistika kohaselt 2014. aastal väiksem kui eelneval aastal (Joonis 2), siis KredExi poolt väljastatud käenduste maht seevastu oli 2014. aastal eelneva aastaga võrreldes 30% kasvanud (Joonis 5). Tegemist on KredExi tegevusajaloo jooksul suurima kalendriaastas väljastatud käenduste mahuga. Seejuures on käenduse taotluste arv püsinud sisuliselt 2013. aasta tasemel (koos olemasolevate käenduslepingute muutmisega esitati 2014. aastal kokku 953 taotlust) ning uute sõlmitud lepingute arv hoopiski langenud 16% (2013. aastal sõlmiti 538 ja 2014. aastal 492 uut lepingut). Seega on nõudlus käendustemahu seisukohast kasvanud, kuid taotluste arvult jäänud alates 2012. aastast ühtlasele tasemele.

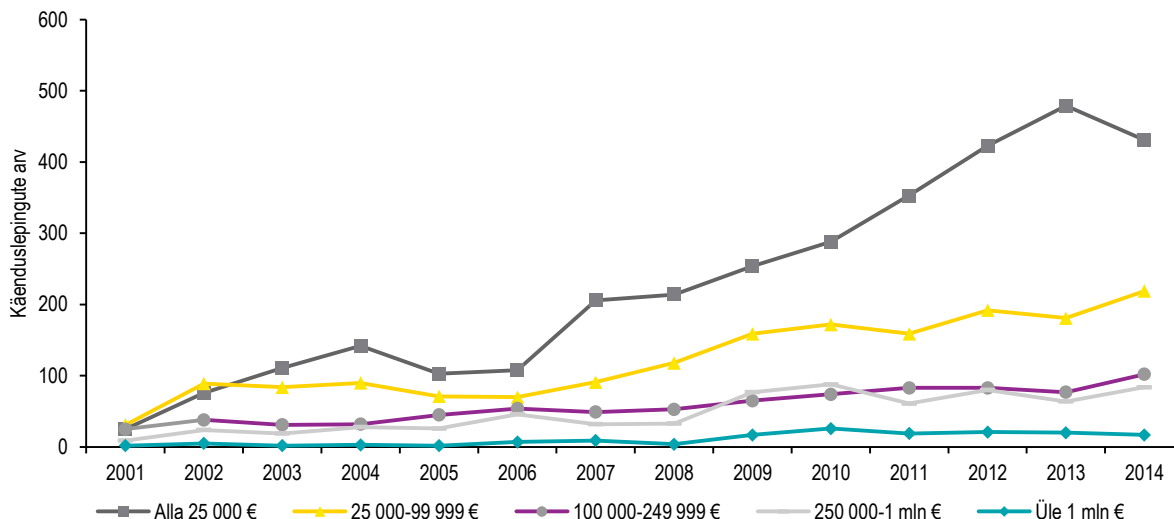
Joonis 5. Väljastatud käendusmaht ja käendusega tagatud finantseerimise maht aastatel 2008-2014, mln €

Allikas: KredEx

Viimase 13 aasta väljastatud käenduste statistika näitab, et kõige kiiremini on kasvanud alla 25 000 euroste laenude käenduslepingute arv ning need moodustavad 51% käenduslepingute koguarvust (Joonis 6). Keskmine tagatud laenusumma oli 2014. aastal ligikaudu 234 00 eurot, kuid mediaan jääb 25 000 euro juurde. Kuigi alla 25 000 eurose laenu käendamine langes 2014. aastal esimest korda viimase 9 aasta jooksul, siis suurenes märkimisväärselt 25 000 kuni 99 999 euroste laenude käendamine. Seega, võttes arvesse, et **kõige sagedasem VKE-de investeringuvajadus on alla 100 000 euro, siis toetab hetkel ka KredExi portfelli just antud vajadust.**

Joonis 6. KredExi poolt väljastatud käenduslepingute arv käendatava laenusumma järgi

Laenukäenduste taotluste statistikast ilmneb, et taotluste arv oli 2012. aastani pidevalt kasvav, kuid alates 2012. aastast on see jäänud ühtlasele tasemele (950-1000 vahele, Tabel 4). Alla 25 000 euroste käenduste taotluste arv on aastast aastasse kasvanud. See kinnitab kõige suuremat vajadust laenukäenduste järele just väikelaenu osas. Vaatamata sellele, et viimastel aastatel on jäänud laenukäenduste taotluste koguarv stabiilsele tasemele, võib siiski järeldada, et nõudlus laenukäenduste järele on kasvamas, sest mitmeaastases perspektiivis on väljastatud laenukäenduste arv ja väljastatud käenduste maht oluliselt suurenenud. Nii olemasoleva statistika kui Pangaliidu esindajatega läbiviidud arutelu põhjal võib järeldada, et nii krediidiastutuste aktiivsus kui ka soov ja huvi KredExi laenukäenduste kaasamise vastu on suurenenud ning seeläbi on laenukapital jõudnud suurema hulga vajajateni.

Tabel 4. KredExile esitatud käendustaotluste arv

Käendussumma (€)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Kokku
Alla 25 000	327	453	483	512	629	658	605	3667
25 000-99 999	98	169	199	196	191	153	177	1 183
100 000-249 999	45	83	89	84	91	69	88	549
250 000-1 mln	27	74	78	71	78	71	75	474
üle 1 mln	2	13	12	13	9	10	8	67
Üldkokkuvõte	499	792	861	876	998	961	953	5940

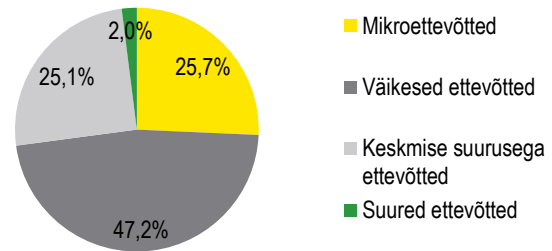
Allikas: KredEx

KredExi käendusi kasutanud klientide vanuselise struktuuri alusel moodustavad selgelt suurima osakaalu (39%) varaste kasvufaaside (alla 5 aasta vanused) ettevõtted (Tabel 5). 73% käendust kasutanud ettevõtetest on mikro- ja väikeettevõtted - vastavalt 26% ja 47% (joonis 7). 2014. aastal suurenes KredExi poolt väljastatud käendusmahus oluliselt väikeettevõtete osakaal (35,2%-lt 47,2%-le). Seega on vajadus tagatiste järele selgelt suurem alustavate ja väikeettevõtete hulgas, mis kinnitab ka varasemate uuringute tulemusi, et just need sihtrühmad kogevad investeringuvajaduste katmisel rohkem turutõrkeid ja mitteoptimaalseid investeerimisolukordi, mis väljendub ka piiratud ligipääsuna laenukapitalile.

Tabel 5. 2014. aastal käendust kasutanud ettevõtete vanuseline struktuur

Ettevõtte vanus	Portfellis seisuga 31.12.2014	2014 uued lepingud
üle 15 aasta	19%	17%
10-15 aastat	18%	14%
5 -10 aastat	30%	29%
kuni 5 aastat	33%	39%

Joonis 7. 2014. aasta käendusmahu jagunemine ettevõtete suuruse lõikes

2014. aastal väljastati laenukäendusi arvelduskrediitidele ja käibekapitalilaenudele summas 25,3 mln eurot (37%), investeerimislaenudele 20,4 mln eurot (30%), pangagarantiidele 19,6 mln eurot (29%) ja liisingutele 2,9 mln eurot (4%). Valdkonnniti kasutasid KredExi käendust kõige enam ehituse (22,0%), kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevuse (9,6%), metallitööstuse (9,0%), hulgi- ja jae-kaubanduse (7,2%), puidutööstuse (6,4%) ning keemiatööstuse (5,8%) valdkonna ettevõtted.

Ka esindusorganisatsioonidega tehtud intervjuudel leidis kinnitust, et **kõige enam vajavad laenukäendusi alustavad ja noored ettevõtted**, kellel puuduvad piisavad varad ettevõtte tegevuse käivitamiseks vajamineva laenu käendamiseks. Sellele sihtrühmale pakuti välja subsideeritud ehk soodsamatel tingimustel antav käendus, mis lähtuks äriplaani tugevusest, mitte niivõrd ettevõtte tegevusalast ja finantsnäitajatest. Senine KredExi poolt pakutav **laenukäendus ettevõtete sõnul laenu võtmise sageli liialt kalliks**, kuna laenu intressile lisandub laenukäenduse tasu ja lepingu sõlmimise tasu. Teise probleemkohana toodi välja **väiksemahulise finantseeringu vajadust (alla 50 000 €)** ja selle puudulikkust kättesaadavust, mis on takistuseks nii traditsioonilistele kohalikul turul tegutsevatele kui ka väiksematele eksportivatele VKE-dele, sh ka teenusmajanduse ettevõtetele, kes vajavad eeskätt käibekapitali.

1.2 Välisriikide praktika

Laenude ja tagatiste praktika osas välisriikides lepiti töö teostaja ja tellija vahel eelnevalt kokku need riigid ja asutused, kelle näiteid käesolevas analüüsis kajastatakse. Töökohtumistel jõuti kokkuleppele, et laenude ja tagatiste teemal analüüsitakse detailsemalt Soome riikliku asutuse Finnvera ja Austria rahastamisvahendite rakendusüksuse AWS praktikat.

1.2.1 Soome: Finnvera

Finnvera poolt pakutavate finantsinstrumentide eesmärgiks on suurendada alustavate ettevõtete arvu ja soodustada ettevõtete kasvu. Selleks pakutakse VKE-dele rahastamisvõimalusi, et aidata neil majanduskeskkonnas toimivate muutustega toime tulla toetades neid majandusliku jätkusuutlikkuse põhimõttel.

Vajalikud rahalised vahendid ekspordikrediidi ja laenude väljastamiseks saadakse finantsturult, sest instrumente rakendatakse koostöös pankade ja kindlustusseltsidega. Samas on Finnveral ka riiklik reserv, et katta osa võimalikest krediidi ja tagatise kahjust. Seetõttu on Finnvera laenutehingute riskitaluvus suurem kui kommertspankadel.

Finnvera pakutavad laenud jagunevad viieks:

- ▶ Finnvera laen kodumaise ehitusturu, masinate ja seadmete investeringute, energia ja keskkonna projektide ning käibekapitali vajaduste finantseerimiseks
- ▶ Rahvusvahelistumise laen äritegevuse rahastamiseks välismaa projektides
- ▶ Ettevõtja laen rahastamiseks ettevõtja omakapitaliinvesteringut alustavasse või olemasolevasse ettevõttesse (samuti võib laenuga finantseerida olemasoleva ettevõtte aktsiate soetamist)
- ▶ Sildfinantseerimislaen ettevõtte käibekapitali vajaduste rahuldamiseks toetuse määramise ja tegeliku väljamaksmise vahelisel perioodil
- ▶ Võlakiri ettevõtte rahastamisvajaduse katmiseks

Järgnevalt on toodud Finnvera poolt pakutavate laenude tingimused.

Tabel 6. Finnvera laenude tingimused

Instrument	Tingimused	
Finnvera laen	Sihtrühm	VKE-d, erandkorras rahastatakse ka suuri ettevõtteid. Laen on suunatud kodumaise ehitusturu, masinate ja seadmete investeringute, energia ja keskkonna projektide ning käibekapitali vajaduste finantseerimiseks.
	Laenu summa	Min 5000 €, tavaliselt kaasrahastamine pangalaenuga
	Intressimäär	Fikseeritud või seotud baasintressimääraga (tavaliselt 2,5-3,0%)
	Tagasimakseperiood	Üldjuhul 3-15 aastat, sõltub investeringu iseloomust ja suurusest
	Käitlustasu	Kohaldatakse (suurus pole teada)
Rahvusvahelistumise laen ja tagatis	Sihtrühm	VKE-d, kes soovivad saada äritegevuse rahastamist välismaa projektideks
	Laenu summa	Min 5000 €, tavaliselt pangalaenu kaasrahastamine
	Intressimäär	<u>Laenu intress</u> : 6 kuu Euribor + täiendav määr, mis sõltub kliendi ettevõtte kasumlikkusest, tegevusega kaasnevatest riskidest, laenu perioodist, sihtriigist ja tagatistest; <u>tagatis</u> : käenduse komisjonitasu sõltub kliendi ettevõtte kasumlikkusest, tegevusega kaasnevatest riskidest, laenu perioodist, sihtriigist ja võimalikest täiendavatest tagatistest.
	Tagasimakseperiood	Max 10 aastat, millest esimesed kaks aastat võivad olla maksepuhkusega
	Käitlustasu	Rakendatakse nii laenule kui tagatisele
Ettevõtja laen	Sihtrühm	Uue ettevõtte asutaja, ettevõtte üleostja, ettevõttes töötav aktsionär. Laenuvõtja peab olema osanik/aktsionär, kellel on investeringu või tehingu tulemusena vähemalt 20% aktsia- või osakapitalist ja sellega seotud hääleõigusest. Samuti peab laenuvõtja töötama antud ettevõttes või muus samasse gruppi kuuluvas ettevõttes.
	Laenu summa	5000-100 000 €, minimaalne omafinantseering on 20%
	Intressimäär	6 kuu Euribor + 3,25% intress

Instrument	Tingimused	
	Tagasimakseperiood	Max 10 aastat, millest kuni 3 aastat võib olla maksepuhkust
	Käitlustasu	Kohaldatakse (suurus pole teada)
Sildfinantseerimise laen	Sihtrühm	Toetuste saajad - laenu eelduseks on ELY Centre või Tekese positiivne otsus toetuse taotlusele. Laen antakse ainult ettevõtte arenguks mõeldud toetuste sildfinantseerimiseks.
	Laenu summa	Max 500 000 € (Tekese toetuste puhul)
Võlakirja rahastamine	Lühikirjeldus	Finnvera võib rahastada ettevõtete jaoks avatud võlakirju kuni 50% ulatuses. Võlakirja emiteerijalt endalt ei ole nõutud võlakirja rahastamist.

Finnvera püüab teha pankadega võimalikult palju koostööd ning on avatud koostööle kõikide huvitatud krediitiasutustega. Sellega välditakse kõlvatu konkurentsi põhjustamist kommertsbankadele. Finnvera laenud ja rahvusvahelistumise laenud väljastatakse üldjuhul pankadega kaasrahastamise mudeli alusel, mille kohaselt finantseerib pank vastavalt oma riskihinnangule laenu summast teatava osa ning puudujääva osa katab Finnvera. Kui pank ei ole üldse nõus laenu väljastama, siis on võimalik taotleda Finnvera otselaenu. Sellisel juhul nõuab Finnvera ettevõtjalt sarnaselt pangaga täiendavat käendust. Finnvera laene väljastatakse ettevõtetele tavaliselt ühekordse maksena. Intressivaba perioodi võimalust ei ole, küll aga on võimalus taotleda 2-3 aastast maksepuhkust.

Finnvera finantsinstrumentide käibest üle 60% moodustavad laenukäendused. **Finnvera pakub kokku kuute erinevat käendustoodet:**

- ▶ Laevatranspordi käendus - laevaehituse ja -transpordiettevõtetele
- ▶ Finnvera käendus - kõikidele VKE-dele ja eritingimustele vastavatele suurettevõtetele;
- ▶ Rahvusvahelistumise käendus - välismaistele VKE-de projektidele
- ▶ Mikrokäendus* - mikro- ja väikeettevõtetele; instrument vahetati 2015. aastal välja stardikäenduse vastu (alustavatele ettevõtetele)
- ▶ Ekspordikäendus - kõikidele ekspordivatele ettevõtetele
- ▶ Keskkonnakaitse käendus - peamiselt suurettevõtete keskkonnakaitsega seotud projektidele.

Järgnevas tabelis on toodud nende laenukäenduste tingimused

Tabel 7. Finnvera laenukäenduste tingimused

Instrument	Tingimused	
Finnvera käendus	Sihtrühm	VKE-d, kuid taotleda võivad ka suured ettevõtted, kes vastavad eritingimustele
	Tagatise suurus	50% laenu summast või muust rahalisest kohustusest
	Tagasimakseperiood	Sõltub projektist, lepatakse kokku läbirääkimiste teel
	Tagatise tasu	Iga-aastane tagatise komisjonitasu sõltub ettevõtte kasumlikkusest, äriplaani riskist ja laenuperioodist ning tagatise intressimäärast.
Rahvusvahelistumise käendus	Sihtrühm	VKE-d, kes soovivad finantseerida välisriikidesse suunatud äritegevusi
	Tagatise suurus	Määratakse läbirääkimiste teel
	Tagasimakseperiood	Üldjuhul kuni 10 aastat, esimesed kaks aastat võib võtta maksepuhkust
	Tagatise tasu	Iga-aastane tagatise komisjonitasu sõltub ettevõtte kasumlikkusest, äriplaani riskist ja laenuperioodist ning tagatise intressimäärast.
Mikrokäendus ¹⁰	Sihtrühm	Kuni 49 töötajaga VKE-d, kes soovivad käendada erinevaid investeringu- ja käibekapitalilaenusid
	Tagatise suurus	Finnvera tagatise osakaal võib olla maksimaalselt 60% ning ühele ettevõttele väljastatud tagatiste kogusumma ei tohi ületada 85 000 €
	Tagasimakseperiood	Maksimaalselt 15 aastat - sõltub projektist, lepatakse kokku läbirääkimiste teel
	Tagatise tasu	Komisjonitasu on 1,75% tagatissummast aastas + menetlustasu
Ekspordi-	Sihtrühm	Ekspordivad ettevõtted olenemata suurusest

¹⁰ Alates märtsist 2015 ei paku Finnvera enam mikrokäendust (*micro-guarantee*) ja selle asemel hakati pakkuma stardigarantiid alustavatele ettevõtetele. Stardigarantii tingimused: kuni 80 000 € käendus (alates 3000 €), kuni 80% laenusummast, intress 2,5%.

Instrument	Tingimused	
käendus	Tagatise suurus	Tagatis katab kuni 80% laenust või muust rahalisest kohustusest
	Tagasimakseperiood	Maksimaalselt 15 aastat - sõltub projektist, lepatakse kokku läbirääkimiste teel
	Tagatise tasu	Iga-aastane tagatise komisjonitasu sõltub ettevõtte kasumlikkusest, äriplaani riskist ja laenuperioodist ning tagatise intressimäärast.
Keskonna- kaitse käendus	Sihtrühm	Peamiselt suureettevõtetele keskkonnapõhiste, taastuvenergia ja energiasäästlikkuse projektide investeringuvajaduste käendamiseks
	Tagatise suurus	Tagatis katab kuni 80% laenust või muust rahalisest kohustusest
	Tagasimakseperiood	Maksimaalselt 10 aastat
	Tagatise tasu	Iga-aastane tagatise komisjonitasu sõltub ettevõtte kasumlikkusest, äriplaani riskist ja laenuperioodist ning tagatise intressimäärast.

Finnvera finantsinstrumentide (nii laenude kui laenukäenduste) intressimäärad sõltuvad peamiselt kliendi riski klassifikatsioonist, ettevõtjapoolse tagatise väärtusest, ettevõtte arengutasemest ja osaliselt ka ettevõtte asukohast (Soome regionaalpoliitilistest eesmärkidest tulenevalt). Keskmine laenude ja laenukäenduste intressimäär on 2,5-3,0% (sarnases suurusjärgus KredExi käendus- tasudega). Minimaalne intress on 1% ja maksimaalne 10%. Tavaliselt jäävad suurimad intressimäärad siiski 4,0% juurde. Finnvera finantsinstrumentide intressimäärad on tavaliselt olnud pankade omadest mõnevõrra kõrgemad, kuivõrd Finnvera võtab enamasti pankadest suurema tagatise riski. Finnvera rakendab keskmiselt 0,6% lepingutasu - suuremahuliste finantseeringute puhul on lepingu- tasu 0,2-0,4% ja väiksemate puhul jääb see 1,0-1,5% vahele.

Finnvera laenude ja laenukäenduste rakendamise tulemused

Lähtudes 2014. aasta andmetest, on Finnvera laenud ja laenukäendused olnud ettevõtete seas väga populaarsed ja ka edukad. Finnvera kodumaiseid laene ja tagatise anti VKE-dele 2014. aastal kokku 1003 miljonit eurot, mis on 21% vähem kui 2013. aastal. Kokku on Finnveral 28 800 klienti. 2014. aasta lõpu seisuga oli allutatud laenude summa 86,1 miljonit eurot ning VKE-de rahastamise kohustuste summa 2,8 miljardit eurot ja ekspordifinantseeringute kohutuste summat 12,2 miljardit eurot. Finnvera keskmise finantseeringu suurus oli 2014. aastal 107 000 eurot, kuid mediaan jäi alla 50 000 euro. Kõige suuremahulised finantseeringud jäävad 10-20 miljoni euro juurde. Keskmise mikrolaenu käenduse suuruseks oli 36 000 eurot ja ekspordikäenduseks 170 000 eurot ning keskmiseks Finnvera laenukäenduseks 210 000 eurot.

Finnverale esitati 2014. aastal ligikaudu 20 000 taotlust, millest 70% esitati elektroonselt. 40% taotlustest on seotud olemasolevate lepingute tingimuste muutmisega ning ülejäänud on uued laenu- ja laenukäenduste taotlused. Suurem osa taotlustest on seotud nõ väikesemahuliste finantseerimistega (alla 35 000 euro). 2014. aastal finantseeris Finnvera 3247 alustavat ja 2208 kasvuettevõtet. Alustavaks ettevõtteks klassifitseerib Finnvera kuni kolme aasta vanuseid ettevõtteid (alates registreerimise hetkest). Kasvuettevõteteks peetakse ettevõtteid, kelle tulevase kolme aasta käibekasvuks hinnatakse vähemalt 10% aastas. Finnvera ligikaudu 29 000 kliendist 5000 on erasikud (ettevõtja laenu tõttu). Finnvera abil finantseeritakse igal aastal ligikaudu 10% Soome uute registreeritud ettevõtete alustamist, samal ajal kui KredEx aitas 2014. aastal finantseerida vaid vähem kui 0,5% uutest Eestis registreeritud ettevõtetest¹¹. Seejuures on oluline silmas pidada, et hinnanguliselt on viimastel aastatel Eestis hoogustunud uute juriidiliste kehade registreerimist maksude optimeerimise ja varade haldamise eesmärkidel, mistõttu puuduvad üldjuhul nendel ettevõtetel plaanid ettevõtte tegevuse täiendamiseks finantseerimiseks.

Kui varasemalt oli Finnvera oma instrumentide pakkumise koha pealt suhteliselt passiivne ja ootas, et ettevõtjad pöörduks nende poole, siis uuel programmiperioodil on hakatud panema suuremat

¹¹ 2014.aastal finantseeriti tänu stardilaenule ja -käendusele kokku 49 alustava ettevõtte käivitamist, samal ajal kui uusi tegevust alustanud ettevõtteid oli 4 tuhande ringis.

rõhku ise tuge vajavate ettevõtjateni jõudmisele. Finnvera enda majandamiskulud moodustavad seejuures 1% väljastatavate finantsinstrumentide käibest, ehk ligikaudu 10 miljonit eurot aastas.

Finnvera esindaja sõnul ei pea nad arvestust erinevate instrumentide (rahastamisskeemide) lõikes nende edukusest või kahjust, vaid vaatab väljastatud rahastamisi tervikuna. Eristust tehakse nn väikefinantseeringute (alla 35 000 €) ja suuremate finantseeringute (üle 35 000 €) vahel. Alla 35 000 euroste finantseeringute osakaal kogu portfelist moodustab Finnveral 13%. Alla 35 000 euroste finantseeringute puhul jäi 2014. aastal tagasimaksmisel hätta 4,8% ettevõtetest ja üle 35 000 euroste laenude puhul 4,4% ettevõtetest.

Tabel 8. Finnvera finantseeringu kahjud

	2011	2012	2013	2014
Üle 12 kuu viivises laenude määr (võlgnike osakaal)				
Väikefinantseeringud (<35 000 €)	4,5%	4,4%	4,8%	4,8%
Ülejäänud	3,9%	4,2%	4,7%	4,4%
Viivises laenude osakaal kõigist (€)				
Väikefinantseeringud (<35 000 €)	4,8%	4,5%	5,1%	4,8%
Ülejäänud	3,8%	4,3%	6,9%	4,6%
Laenukahjumid (ilma riikliku kompensatsioonita), 1000 €				
Väikefinantseeringud (<35 000 €)	7783	9850	8679	6055
	1,8%	2,6%	2,4%	1,8%
Ülejäänud	75202	103601	87576	98291
	2,8%	3,8%	3,3%	3,9%

Alla 35 000 euroste finantseeringute kahjud on viimastel aastatel märkimisväärselt langenud (1,8%). Selle põhjuseks on toodud Finnvera tööprotsesside kiirenemist (tulenevalt organisatsioonilistest eesmärkidest), üleüldist maksejõuetute ettevõtete osakaalu langust taotlejate hulgas, ettevõtete taastumistase makseraskustest on püsinud rahuldaval tasemel.

Finnvera administratiivkulud üle 35 000 euroste finantseeringute puhul on ligikaudu 1,0% finantseeringute mahust. Alla 35 000 euroste finantseeringute puhul on administratiivkulud mõnevõrra kõrgemad, kuivõrd laenude ja laenukäenduste arv on suur, kuid maht väike.

1.2.2 Austria: AWS

Austrias pakub riiklike rahastamisvahendeid AWS. AWS on mitmest varasemast riiklikust finantseerimisasutusest kokku pandud rakendusüksus. AWS-i erinevaid finantseerimistooteid on palju, mis on põhjustatud asjaolust, et asutus on moodustatud mitme eelnevalt tegutsenud asutuse liitmise tulemusel, kes kõik töid endaga kaasa oma varasemad rahastamismudelid. AWS-i finantseerimisvaldkonnad jagunevad neljaks:

- ▶ **Alustavad ja noored ettevõtted**
 - ▶ Start-up projektipreemia - toetada on võimalik kuni viis aastat tegutsenud (või viie aasta eest ülevõetud) projekti preemiaga, mis moodustab 10-12% projekti summast. See tuleb tagasi maksta projekti õnnestumise korral.
 - ▶ Start-up garantii - laenude tagamine kuni viis aastat tegutsenud ettevõtetele.
 - ▶ aws PreSeed - tagastamatu abi kõrgtehnoloogia ettevõtetele eelseemnefaasis, et jõuda toote/teenuse kontseptsiooni tõestamiseni (*proof of concept*) ja seejärel ettevõtte asutamiseni.
 - ▶ aws Seedfinancing - kõrgtehnoloogiliste innovaatiliste ettevõtete (fookus IKT, füüsika, biotehnoloogia) asutamise toetamine läbi tagasimakstava toetuse.

- ▶ Mikrolaen - töötutele või töötuks jäämise riskigrupi kuuluvate isikutele mikrolaenu andmine asjaliku äriidee teostamiseks.
- ▶ aws First - toetusprogramm abiturientidele äriidee arendamiseks ja teostamiseks.
- ▶ aws Innovative Service Call - tagastamatu toetus alustavatele (kuni 36 kuud tegutsenud) innovaatilistele teenusmajandusettevõtetele.
- ▶ **Innovatsioon ja investeerimine**
- ▶ **Rahvusvaheline rahastus**
 - aws tech4market - tagastamatu abi VKE-dele, et toetada rahvusvahelistumist, eelistatakse ehitustehnoloogია ettevõtteid ning toetuse fookuses on uuringud, õiguskaitse ja tutvustused.
 - Rahvusvaheline garantii - laenu tagatised tütar-ettevõtete või ühisettevõtete rajamiseks, ettevõtte osaliseks või täielikuks ülevõtmiseks välismaal.
 - erp-KMU-Programm - laenu ettevõtte asutamise, innovatsiooni ja tehnilise moderniseerimise ning laienemise eesmärgil või keskkonnainvesteeringuteks kohalikul või välismaisel turul.
- ▶ **Kohalik rahastus**
 - Start-up garantii
 - Sildfinantseerimislaenu garantii - toetatakse elujõulisi VKE-sid, kes tulenevalt tellimuste vähenemisest või turumuutustest käibekapitalipuudust kannatavad ja turumuutustega kohanevad.
 - Garantii investeeringuteks Austrias - Austria ettevõtte laienemiseks, moderniseerimiseks ja innovatsiooniks suunatud laenu tagamiseks.
 - aws Double Equity - toetatakse noorte VKE-de (kuni 6 aasta vanused) innovatsiooni- ja kasvuprojektide rahastamist.
 - aws erp-Kleinkredit (väikelaen) - äri- ja teenuste laiendamise ja arendamise laen, mis on suunatud väikeettevõtetele.
 - aws erp-Tehnoloogiaprogramm - rahastatakse laenuga teadus- ja arendusprojekte eesmärgiga töötada välja uusi/parendatud tooteid, tootmisprotsesse või teenuseid, samuti rahastatakse prototüüpimise projekte.
 - aws erp-Regionaalprogramm - rahastatakse laenuga ettevõtete ja nende tootmise rajamist, innovatsiooni ning moderniseerimise projekte äärealadel ja endistes tootmispiirkondades.
 - aws erp-Turismiprogramm - laenu toote turismiettevõtete moderniseerimiseks ja arendamiseks.
 - aws erp-Metsaprogramm - laenu toote metsandusettevõtetele.
 - aws erp-Põllumajandusprogramm - laenu toote põllumajandusettevõtetele põllumajandustoodete paremaks turustamiseks, väärindamiseks, töötlemiseks, saagikuse ja kvaliteedi tõstmiseks.
 - erp KMU Programm - laenu ettevõtte asutamise, innovatsiooni ja tehnilise moderniseerimise ning laienemise eesmärgil või keskkonnainvesteeringuteks kohalikul või välismaisel turul.
- ▶ Loomemajandus - eraldi finantseerimislahendused loomemajanduse ettevõtetele.
- ▶ **Kõrgtehnoloogia**
 - ▶ aws PreSeed - tagastamatu abi kõrgtehnoloogia ettevõtetele eelseemnefaasis, et jõuda toote/teenuse kontseptsiooni tõestamiseni (*proof of concept*) ja seejärel ettevõtte asutamiseni.
 - ▶ aws Seedfinancing - kõrgtehnoloogiliste innovaatiliste ettevõtete (fookus IKT, füüsika, biotehnoloogia) asutamise toetamine läbi tagasimakstava toetuse.

- ▶ aws Management auf Zeit (lühiajaline juhtimine) - aws Seedfinancing raames antav täiendav toetus lühiajaliselt väliste ekspertide kaasamiseks.
- ▶ aws Life Science Austria - toetusprogramm biotehnoloogia ettevõtete arendamiseks ja nende asutamise toetamiseks.

Käesoleva eelhindamise kontekstis on välja valitud asjakohased AWS-i finantstooted, mis võivad oma adresseeritava sihtgrupi, tingimuste ja rakendamisskeemi poolest olla eeskujuks Eesti 2014-2020 finantsinstrumentide väljatöötamisele.

Tabel 9. AWS-i finantseerimistooted

Instrument	Tingimused	
Start-up garantii	Sihtrühm	Kuni viis aastat tegutsenud või maksimaalselt viie aasta eest ülevõetud ettevõtted, pigem väikeettevõtted
	Sihtotstarve	Laenud materiaalsete ja immateriaalsete investeeringute tegemiseks, sh käibekapitalilaenud
	Tagatise suurus	Kuni 80% laenusummast, maksimaalselt 2,5 miljoni eurosed laenud
	Tagatise tasu	Ühekordne lepingutasu 0,25% tagatavalt summalt, tagatise tasu alates 0,6%
	Tagasimakseperiood	Kuni 10 aastat investeeringulaenude korral ja kuni 5 aastat käibekapitali laenude tagamisel
	Rakendamisskeem	Instrumenti rakendatakse koostöös Hausbankiga, kellele esitavad ettevõtted taotluse.
aws Seedfinancing	Sihtrühm	Kõrgtehnoloogia valdkonna innovaatilised alustavad ettevõtted, fookus on IKT, nanotehnoloogia, füüsika, säästva tehnoloogia ja biotehnoloogia ettevõtetel
	Sihtotstarve	Abikõlblikud on kõik ettevõtte asutamise protsessis tekkivad kulud ettevõtte kuue esimese tegutsemise aasta vältel. Toetatavad kulud hõlmavad asutamise ja arengukulusid, tööjõukulusid.
	Toetuse suurus	Kuni 1 miljon eurot, makstakse välja osamaksetena kuni 2 aasta vältel
	Tagasimakseperiood	Kuni 12 aastat
	Tagasimakse skeem	Kokkuleppelistel tingimustel tagasimakstav toetus. Tagasimaksmine on ette nähtud teenitavast kasumist, ettevõtte müügist või IPO-st. Tagasimaksmine toimub kuni 12 aasta vältel, makse suurus on kuni 50% kasumist; ettevõtte müügi korral tasutakse summa ühekordse maksena. Tagasimakse summa on piiratud toetuse nominaalse väärtusega.
Mikrolaen	Sihtrühm	Töötud või töötuks jäämise riskigrupi kuuluvad eraisikud, samas antakse laenu ka ettevõtetele, kes pakuvad tööd mitte-hõivatutele.
	Sihtotstarve	Põhivara või käibekapital, mis on seotud ettevõtte alustamise, arendamise või ülevõtmisega
	Laenu suurus	Kuni 12 500 eurot eraisikule ja kuni 25 000 eurot ettevõtetele.
	Laenu tasu	Kolme kuu Euribor + 3% fikseeritud tervele tagasimakseperioodile
	Tagasimakseperiood	Kuni 5 aastat kuiste või kvartaalsete maksetena, sisaldab 6-9 kuulist maksepuhkust
	Rakendamine	Laenu rakendatakse koostöös Austria sotsiaalministeeriumiga ning laenu väljastavad pangad.
erp KMU-Programm	Sihtrühm	Rahastatakse VKE-de innovatsiooni- ja kasvuprojekte. Laen on suunatud tootmis-, arendus-, teenusmajanduse, transpordi ja toiduainetööstuse ettevõtetele.
	Sihtotstarve	Eelistatakse tehnoloogiainvesteeringuid, kuid fookuses on ka keskkonna- ja energiaprojektid, samuti e-teenused ja innovaatilised teenused. Laenu on lubatud kasutada ettevõtte asutamiseks, tootmise rajamiseks, toote- ja tootmisinnovatsiooniks, uute tehnoloogiate kasutuselevõtuks, moderniseerimiseks ja laienemisinvesteeringuteks, tootmise rajamiseks teistesse riikidesse.
	Laenu suurus	300 000 - 700 000 €
	Tagasimakseperiood	6-10 aastat 2-3 aastase maksepuhkusega, kuni 15 aastase laenu korral on maksepuhkus kuni 5 aastat.
	Laenu tasu	Maksepuhkuse perioodil on intress 0,5%, muidu 0,75% fikseeritud. Kui laenu tagasimakseperiood on pikem kui 10 aastat, on laenu intress 1,125%. Laenu väljastamisel on ühekordne tasu 0,90%.
	Rakendamine	Laenu väljastamine toimub läbi pankade, kellega aws koostööd teeb.
Garantii investeeringuteks Austrias	Sihtrühm	Selle programmi all eristatakse garantiitooteid väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele.
	Sihtotstarve	Austria ettevõtte arendamine, laiendamine, moderniseerimine ja innovatsioon
	Tagatise suurus	Maksimaalne tagatav summa on keskmise suurusega ettevõtetele kuni 7,5 mln eurot (maksimaalselt 80% laenu summast) ja väikeettevõtetel kuni 30 000 €.

Instrument	Tingimused	
	Tagasimakseperiood	Kuni 10 aastat investeerimislaenude korral ja kuni 5 aastal käibekapitalilaenude korral.
	Tagatise tasu	Keskmise suurusega ettevõtetele ühekordne lepingutasu 0,5% tagatavalt summalt (max 30 000 €), väikestele ettevõtetele on ühekordne lepingutasu 0,25% tagatavalt summalt. Lisandub reitingust sõltuv tagatistasu alates 0,6 %.
aws erp- Kleinkredit (väikelaen)	Sihtrühm	Kõikide tegevusvaldkondade elujõulised väikeettevõtted
	Sihtotstarve	Moderniseerimise ja laienemisinvesteeringud, olemasolevate ärivaldkondade laiendamine või uute toodete/teenuste turule toomine
	Laenu suurus	10 000 - 300 000 eurot
	Tagasimakseperiood	Kuni kuus aastat, sealhulgas üks aasta maksepuhkust
	Laenu tasu	0,5% tagasimaksevabal perioodil, muidu 0,75%. Ühekordne lepingutasu 0,9% laenusummalt.
	Rakendamine	Laenu väljastavad pangad, kellega aws koostööd teeb.
aws erp- Tehnoloogia- programm	Sihtrühm	Ettevõtted, kellel on kas tootmine või arendus Austrias. Raskuskese on kõrgtehnoloogia ja tulevikuvaldkondadel.
	Sihtotstarve	Teadus- ja arendusprojektid, mille eesmärk on välja töötada uusi ja paremaid tooteid, tootmistehnoloogiaid ja teenuseid. Samuti toetatakse prototüüpimist.
	Laenu suurus	100 000 kuni 7,5 miljonit eurot
	Tagasimakseperiood	6 aastat, millest 3 on tagasimaksevabad; tulevikuvaldkondade rahastamise korral kuni 12 aastat, millest 5 on tagasimaksevabad
	Laenu tasu	0,5% tagasimaksevabal perioodil, muidu 0,75%. Ühekordne lepingutasu 0,9% laenusummalt.

AWS pakub laia valikut finantseerimisvahendeid, kuivõrd ta on moodustatud mitmetest asutustest, mis kõik töid endaga kaasa oma varasemad finantseerimisskeemid. AWS finantseerimisvõimalused hõlmavad instrumente, mis on adresseeritud alustavatest ettevõtetest suurte ettevõtetele. Üldjuhul AWS laenutoodete puhul tagatist ei nõua (100% riigi tagatisel). Läbi pankade väljastatava laenude puhul võivad pangad täiendavat tagatist küsida. Kõigi AWS-i rahastamisvahenditega kaasneb teatav nõustamisteenus, mida osutavad AWS-i majasisesed eksperdid. Nõustamine toimub üldisel tasemel ning hõlmab eeskätt finantsilise nõustamise ja projekti juhtimisega seotud tuge, sisulistesse asjadesse ei sekkuta. Teatud valdkondades nagu IT ja patendid, suudab AWS pakkuda ka valdkondlikku nõustamist. Nõustamine piirdub siiski soovitude jagamisega ning konkreetseid tegevusi ette ei kirjutata.

AWS teeb koostööd kõikide suuremate Austria kommertsbankadega ning väljastab oma finantsinstrumente ainult läbi nende. Kui ettevõtja taotleb pangast laenu ning pank ei ole seda liiga kõrge riski või muu põhjuse tõttu nõus väljastama, siis edastab ta taotluse AWS-ile. AWS hindab projekti ja ettevõtet ning positiivse otsuse korral väljastab ettevõtjale laenu raha panga vahendusel. AWS-i esindaja sõnul jõuavad nende teenused läbi pankadega loodud koostöövõrgustiku kõikideni, kes Austrias sellist abi võiksid vajada. AWS-i instrumendid on loodud taluma kõrget riski, mistõttu nende pealt tagatist ei nõuta. Ka laenuintress on pankade omast üldjuhul soodsam.

1.3 Laenude ja käenduste investeerimisstrateegia ettepanek

Eelnevalt esitatud laenude ja laenukäenduste analüüsi tulemuste ja vastavateemalise töörühma põhjal jõuti järeldusele, et KredEx-i poolt praegu pakutavate finantsinstrumentidega on asjakohane jätkata ka 2014-2020 programmiperioodil, kuid mõningate muudatustega tingimustest. Tingimuste muutmise eesmärgiks on parandada ettevõtete jaoks eeskätt just stardilaenu ja käenduste kättesaadavust. Samas ilmnes eelhindamise käigus, et KredEx finantsinstrumentide rakendajana on samuti planeerinud juba muudatusi laenukäenduste tingimustes.

Alljärgnevalt on ülevaade analüüsi põhjal sõnastatud instrumentide tingimuste muutmise ettepanekutest, mis on järgnevalt ka täpsemalt kirjeldatud.

Tabel 10. Eelhindamise ettepanekud toimivate finantsinstrumentide tingimuste muutmise osas

Instrument	Ettepanek	Põhjendus
Laenukäendus	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Langetada laenukäenduse hinda. ▶ Viia sisse laenukäenduse lepingu tühistamise võimalus enne laenulepingu lõppemist. ▶ Suurendada maksimaalse laenukäenduse ülemmäära. 	<p>Laenukäenduse hinda on soovitatav langetada, sest selle preemia ja lepingutasu lisandumisel pangalaenu intressile võib laenukapitali krediitkulukuse määr ettevõtja jaoks liiga kalliks kujuneda.</p> <p>Kommertspankade esindajad tõid välja vajaduse lepingu tühistamise võimaluse järele selleks, et nad saaksid KredExi käendusest loobuda enne laenulepingu lõppemist. Samuti tähendaks see ettevõtte jaoks kokkuhoidu käendustasude arvelt, kuid riigile suuremat riski, mis võib omakorda mõjutada ka laenukäenduste hinda. Nimelt kataks KredExi käendus sellisel juhul ainult kõige riskantsema laenuperioodi.</p> <p>Lisaks on suurematel, just ekspordile suunatud ettevõtetel vajadus laenukäenduse ülemmäära tõstmise järele, sest nende tavapärased investeerimismahud on suuremad.</p>
Stardilaenu/-käendus	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stardilaenu ülemmäära suurendamine 100 000 € peale. ▶ Isikliku käenduse langetamine 20-25% peale. ▶ Maksepuhkuse pikendamine ühe aasta peale. 	<p>Stardilaenude/-käenduste väljastamise viimaste aastate statistika põhjal ilmneb, et need ei jõua väga suure hulga alustavate ettevõtetenii, mille põhjuseks on nii ettevõtjate madal teadlikkus, ebasobivad tingimused kui ka pankade vähenenud huvi alustavatele ettevõtetele väikelaenude väljastamise vastu. Sellest ajendatult tuvastati vajadus isikliku käenduse määra langetamise ja maksepuhkuse perioodi pikendamise järele. See aitab korraga leevendada ka mõningates tegevusvaldkondades esinevat müügi hooajalisuse ning pikast lepingu- ja makseperioodist tulenevaid riske.</p> <p>Laenusumma suurendamine on eeskätt vajalik väiketootmist alustavate ettevõtete jaoks, kelle jaoks praegu kehtiv 64 000 euro suurune ülempiir on liialt piirav. Laenu ülemmäära tõstmine võiks muuta seda ka pankade jaoks atraktiivsemaks.</p> <p>2014-2020 programmiperioodil on oodata ka stardilaenu nõudluse suurenemist, sest enam ei väljastata ka 32 000 € suurust kasvuettevõtete toetust. Seetõttu on stardilaenu tingimuste ülevaatamine ja ettevõtete seas sellekohase teadlikkuse tõstmine hädavajalik. Intressi langetamise vajadust antud eelhindamise tulemusel välja ei pakutud, sest see on kehtivast turuintressist siiski odavam.</p> <p>Nii laenu ülemmäära suurendamise kui ka isikliku käenduse langetamise korral tuleb arvestada võimalike kahjude suurenemisega, sest ka varasemate aastate kohaselt on stardilaenuga siiski KredExile kahjud kaasnenu. Seega stardilaenu kasutamise kasvamise ja tingimuste muutmise korral võivad kahjud võrreldes varasemaga veelgi suurendada.</p>
Tehnoloogia-laenu	Jätkata praegu kehtivate tingimustega.	Pakkumise ja nõudluse poole esindajatega tehtud intervjuude põhjal ei tulnud esile vajadust nimetatud laenukoostöötajate tingimuste muutmiseks. Kuigi nende laenude viimaste aastate nõudluse statistika näitab, et nende tarbijaskond pole väga suur, siis lahendavad need ikkagi nende ettevõtete poolt kogetavaid turutõrkeid, kellel pole pankadest vajaliku investeerimiskapitali võimalik saada. Instrumentide tingimused on ka mõnevõrra kallimad pangalaenu tingimustest, tänu millele ei tekitata pankadele ka kõlvatut konkurentsi.
Kapitalilaenu		
Ekspordilaenu		

Praegu rakendatavad laenu- ja käenduse instrumentid on oma olemuselt üldjoontes sarnased Austria ja Soome analüüsitud näidetega (Tabel 11). Nii Soome kui Austria näide omavad aga KredExist soodsamat instrumenti alustavatele ettevõtetele. Soome näite puhul antakse eraisikule ettevõtte alustamiseks (samuti ka olemasolevasse ettevõttesse investeerimiseks) kuni 100 000 eurot laenu rohkem kui kaks korda odavamalt intressiga. Kuna laen antakse eraisikule, siis vastutab eraisik ise võetud laenu tagasimaksmise eest (sisuliselt on tegemist 100% eraisiku käendusega). Soome alustavale ettevõtjale pakutakse kuni 3-aastase maksepuhkuse võimalust, samas kui KredExi senise stardilaenu puhul on see vaid 6 kuud. Alustavatel ettevõtetel kulub esimeste tulude teenimise hetkeni sageli oluliselt kauem kui pool aastat. AWS teeb stardilaenu väljastamisel koostööd kohaliku panga Hausbankiga. AWS annab stardilaenule käenduse kuni 80% laenusummast intressiga alates 0,6%.

Kasvuettevõtetele pakub KredEx kahte allutatud laenu instrumenti - tehnoloogialaenu ja kapitalilaenu. Finnvera adresseerib turutõrget soodsama laenuga, mille intress jääb tavaliselt 2,5-3,0% vahele. AWS-il on veelgi soodsam laenuinstrument alla 300 000 eurostele laenudele intressiga vaid 0,75%. Kui KredEx ja Finnvera nõuavad oma laenudelt tagatist, siis AWS seda ei tee. AWS väljastab soodustingimustel laenusid eraturu krediitiasutuste konkurentsi sekkumata seeläbi, et kõiki laene väljastatakse vaid pankade vahendusel. Ka laenukäendust pakub AWS märksa soodsamatel tingimustel kui Soome ja Eesti vastavad asutused. AWS käendab kuni 80% laenusummast 0,6% intressiga. Soome pakub eraldi soodsamat laenukäendust fikseeritud intressiga 1,75% kuni 85 000 eurostele laenudele. Seevastu KredEx pakub ühte laenukäenduse instrumenti alates 1,7% intressiga ning 50 000 euroste laenude puhul on intress üldjuhul üle 2%.

Tabel 11. Välisriikide instrumentide võrdlus Eestiga

Instrumenti tüüp	Finnvera (Soome)	AWS (Austria)	KredExi vastav instrument
Alustava ettevõtte instrument	<p>Ettevõtja laen - laen eraisikule ettevõtte asutamiseks :</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kuni 100 000 € ▶ Intress 3,25% ▶ Kuni 10 aastat ▶ 3 aastat maksepuhkust <p>Stardigarantii:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kuni 80 000 € laenudele ▶ Kuni 80% laenust ▶ Intress 2,5% 	<p>Start-up garantii:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kuni 80% laenusummast ▶ Kuni 2,5 mln € laenud ▶ Intress al. 0,6%, lepingutasu 0,25% ▶ Instrumenti rakendatakse koos Hausbankiga, kellele esitatakse stardilaenu taotlus 	<p>Stardilaen/-käendus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kuni 64 000 € ▶ Intress ca 7% ▶ Laenu väljastamise tasu 2% ▶ Kuni 5 aastat ▶ Kuni 6-kuuline maksepuhkus
Kasvuettevõtte instrumentid	<p>Finnvera laen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Alates 5000 € ▶ Intress kokkuleppeline, tavaliselt 2,5-3,0% ▶ Kuni 10 aastat ▶ 2 aastat maksepuhkust <p>Rahvusvahelistumise laen + tagatis:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Alates 5000 € ▶ Intress kokkuleppeline (2,5-3,0%) ▶ Kuni 10 aastat ▶ 2 aastat maksepuhkust 	<p>AWS väikelaen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ 10 000 - 300 000 € ▶ Kuni 6 aastat ▶ 1 aasta intressivaba ▶ Intress 0,75% + ühekordne lepingutasu 0,9% <p>AWS tehnoloogialaen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ 100 000 - 7,5 mln € ▶ Kuni 6 aastat ▶ 3a tagasimaksevaba ▶ Intress alates 0,6% + ühekordne lepingutasu 0,9% 	<p>Tehnoloogialaen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kuni 2 mln € ▶ Max 40% projekti maksumusest ▶ Kuni 7 aastat ▶ Intress 1-2% kõrgem kui pangalaenu <p>Kapitalilaen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kuni 2 mln € ▶ 5 aastat ▶ Intress 8,5-15% + lepingutasu 1%
Laenukäendused	<p>Finnvera käendus: kuni 50% laenust</p> <p>Ekspordi käendus: kuni 80% laenust</p> <p>Stardikäendus kuni 80 000 eurostele laenudele: kuni 80% laenust, intress 2,5%</p>	<p>Garantii investeringuteks:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kuni 7,5 mln € laenudele ▶ Kuni 80% laenusummast ▶ Kuni 10 a investeerimis- ja 5 a käibelaenudele ▶ Intress alates 0,6% + lepingutasu 0,5% (KE), 0,25% (VE) 	<p>Laenukäendus:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kuni 2 mln € ▶ Kuni 75% laenusummast ▶ Intress alates 1,7% + lepingutasu 1%

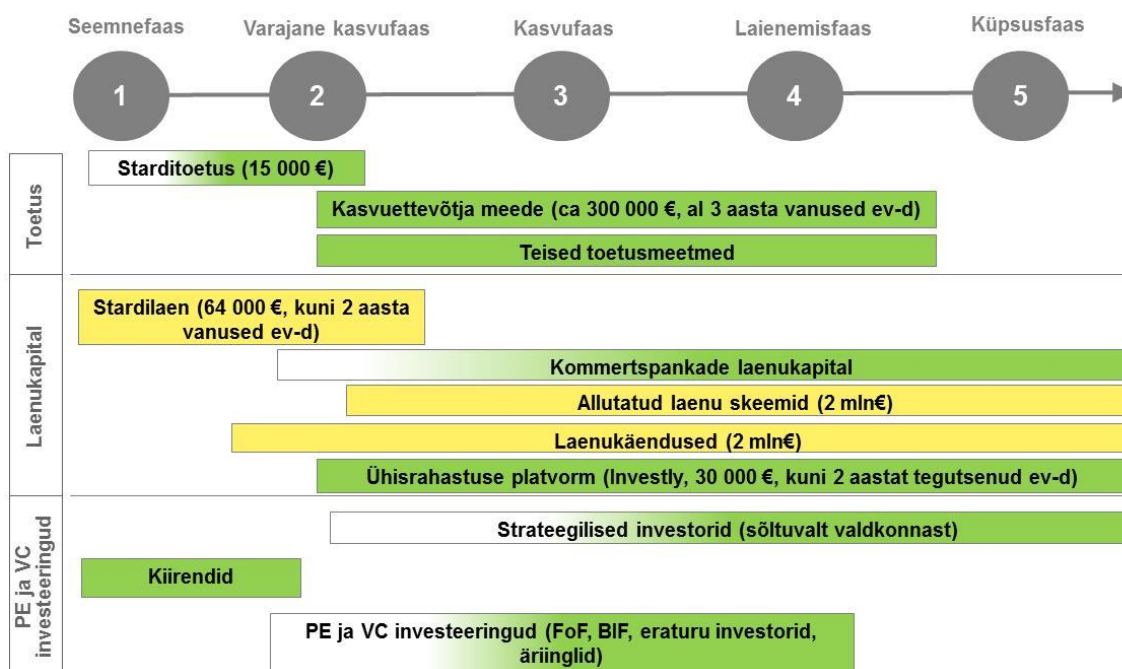
Sekkumisloogika

Vaadates ettevõtete rahastuse turu tervikpilti ja KredExi toodete üldist paigutumist, siis ilmneb, et pakutavad instrumendid täiendavad teisi olemasolevaid allikaid (Joonis 8). Alustavatele ettevõtetele on 2014-2020 programmiperioodil suunatud EAS-i starditoetus, mille summa on 15 000 €. Eelmisel programmiperioodil oli ettevõttele võimalik saada nii starditoetust (5 000 €) kui ka kasvutoetust (32 000 €), mistõttu muutub stardilaenu pakkumine veelgi olulisemaks. Kõrgtehnoloogia valdkonnas tegutsevatele ja innovaatilistele suure kasvupotentsiaaliga ettevõtetele on suunatud veel ka kiirendid ja FoF-i riskikapitali allfond, kuid need on pigem spetsiifilised sekkumismehhanismid, mis ei kata suure hulga alustavate ettevõtete investeringuvajadusi.

Kasvu-, laienemis- ja küpsusfaasi ettevõtetele leidub turul rohkem rahastamisvõimalusi nii toetuste kui kommertsbankade laenuoodete näol. Sealjuures tuleb arvesse võtta, et enamus toetusmeetmeid on suunatud spetsiifilistele projektidele ning ei kata kõiki ettevõtte arendamiseks vajalikke investeringuvajadusi. Oluline uuendus 2014-2020 programmiperioodil on kasvuettevõtjate meede, mis on suunatud ettevõtete laialdasele arendamisele.

Laenuoodete turul suureneb kommertsbankade pakkumine just majanduslikult stabiilsemate ettevõtete jaoks, kuid riskantsemat äriprojektide rahastamist või ka ebapiisavate tagatiste korral aitavad laenu kättesaadavusele kaasa eeskätt just KredExi laenukäendused. KredExi allutatud laenu skeemid ei konkureeri otseselt bankade laenuoodetega, sest laene väljastatakse koostöös bankade endiga ning KredExi pakutav intress on üldjuhul mõnevõrra kallim krediitiasutuste tingimustest.

Joonis 8. Laenu sekkumisloogika

Käesolevast aastast plaanib Maaelu Edendamise Sihtasutus hakata pakkuma maaelu arengukava 2014-2020 raames otselaene ka mittepõllumajanduslikele ettevõtetele¹². Nende otselaenu sihtrühmaks on muuhulgas maapiirkonna mittepõllumajanduslikud ettevõtted. Laenu antakse vahemikus 20 000 - 200 000 € kuni 10 aastaks ning lisaks võimaldatakse kuni 3-aastast maksepuhkust. Laenu väljastatakse fikseeritud intressiga 4% (+Euribor) ning seejuures nõutakse vähemalt

¹² Investeerimiskava ettepanek pole veel ametlikult kinnitatud.

50% tagatist. Mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete investeeringute otselaenu esialgne kavandatud eelarve on 4 miljon eurot. Põllumajandustootjatele ja toiduainetööstusele 8 miljon eurot. Analüüsi käigus tuvastati, et teistest suuremat turutõrget (alla 100 000 euroste laenude kättesaadavuse osas) omavad just linnadest väljaspool asuvad ettevõtted. Seetõttu võivad **MES-i kavandatavad instrumendid adresseerivad suures osas ka käesoleva eelhindamise raames tuvastatud väikelaenude kättesaadavuse turutõrkeid, mida kogevad eeskätt traditsioonilistes valdkondades tegutsevad ettevõtted, kes on põhiliselt keskendunud kohaliku turu teenindamisele ning kelle investeeringuvajadus on üldjuhul alla 50 000 euro.** Seega aitab MES-i rakendatav otselaenu toode ületada neid turutõrkeid ning täiendava otselanu rakendamine KredEx-i poolt pole vajalik (mh välditakse võimalikke kattuvusi).

Väikelaenude kättesaadavust võivad turul märkimisväärselt parandada ka ühisrahastuse platvormid, millest näiteks Investly on keskendunud vähemalt kaks aastat tegutsenud kasvuettevõtete laenude rahastamisele. Nad pakuvad üldjuhul alla 25 000 euro suuruseid väikelaene, mis on hinnastatud vastavalt turutingimustele. Laenuaotluste hindamisel võtavad nad arvesse ettevõtte varasemat tegevusajalugu, sellega seotud isikute tausta, projektiplaani ja ka sektori omapärasid. Kuna taolised ühisrahastusplatvormid pole ettevõtete seas veel väga tuntud, saaks riik panustada ettevõtete teadlikkuse tõstmisele alternatiivsete rahastamisvõimaluste olemasolust. See saaks toimuda näiteks läbi ettevõtetele mõeldud koolitusprogrammide (nt EAS-i mentorprogramm). Samuti võiks KredEx ja ka kommertspangad suunata nende poolt laenukõlbmatuks liigitatud ettevõtteid ühisrahastusplatvormidesse, mis on potentsiaalselt valmis ka riskantsemaid projekte rahastama.

Samuti ei tasu tulevikus välistada võimalikku riigipoolset investeeringut (näiteks läbi FoF-i) ühisrahastusplatvormidesse, et soodustada rahastuse jõudmist ettevõtetele. Näiteks Inglismaal on riik võtnud aktiivse hoiaku ühisrahastuse platvormide arengu edendamisel. Tegemist saaks olla kaaslaenamise skeemiga, kus riigi vahendid võimendaksid platvormi tehinguid. Selliseks riigipoolseks toetuseks peaks aga eelnevalt välja kujunema ühisrahastusplatvormide seadusandlik raamistik. Kuna enamik platvorme on turul tegutsenud üpris lühikest aega, siis tuleks kindlasti kõigepealt veenduda ka nende stabiilsuses ja usaldusväärsuses. Riigi vahendite panustamine oleks põhjendatud ainult juhul, kui ühisrahastusplatvormide laenude nõudlus kasvaks ettevõtjate seas hüppeliselt nii, et platvormid ei suudaks nende laenude teenindamiseks enam vajalikul määral vahendeid kaasata.

Rakendamise tingimused

Tagatiste ja laenude rakendamise tingimustel kujundamisel lähtuti nii ettevõtete vajaduste analüüsist kui ka kavandatavate toodete paigutumisest üldise rahastuse pakkumise turul. Kapitali-, tehnoloogia- ja ekspordilaenu on soovitatav jätkata samadel tingimustel, kohandades neid jooksvalt vastavalt laenu turul toimuvatele muutustele (nt intressimäärade muutused vms).

▶ Stardilaen/-käendus

- ▶ Sihtrühm: alustavad VKE-d, kes on tegutsenud vähem kui 3 aastat
Kehtivate tingimuste põhjal on 2014-2020 programmiperioodil kuni 2 aastat tegutsenud ettevõtetele võimalik taotleda starditoetust, siis on asjakohane rakendada stardilaenule kõrgem ettevõtte vanuse piirang, et ettevõtted saaksid laenu kasutada ka toetusjärgselt jätkuinvesteeringute tegemiseks. Seega kui programmiperioodi jooksul peaks starditoetusele kvalifitseeruvate ettevõtete vanus tõusma (nt kolme aasta peale), siis tuleks ka vastavalt stardilaenu/-käenduse sihtrühma kuuluvate ettevõtete vanust suurendada, et vältida toetuse ja finantsinstrumendi vaheline üksteise täiendamine. Samas tuleb meeles pidada, et üle 3-4 aasta vanused ettevõtted muutuvad pankade jaoks juba atraktiivsemaks, mistõttu on neil võimalik kasutada rohkem tavalist laenukäendust, mis on stardilaenust soodsamate tingimustega.
- ▶ Maksimaalne laenusumma: 100 000 €

Laenusumma ülemmäära suurendamine 64 000 eurolt 100 000 eurole on vajalik eeskätt väiketootmist alustavatele ettevõtetele, kelle jaoks praegu kehtiv ülempiir on piirav. Samuti võib laenu ülemmäära tõstmine muuta selle vahendamise pankade jaoks atraktiivsemaks.

- ▶ **Laenuintress:** sõltuvalt laenu vahendavatest pankadest, kuid suurusjärgus 6 kuu Euribor + 7% laenujäägilt
Eelhindamise tulemusel ei tuvastatud vajadust laenuintressi langetamise järele, kuna seda rakendatakse niigi juba turutingimustest soodsamatel tingimustel.
- ▶ **Tagasimakseperiood:** 60 kuud
Eelhindamise tulemusel ei tuvastatud vajadust pikendada laenu tagasimakseperioodi.
- ▶ **Maksepuhkus:** 12 kuud
Maksepuhkuse pikendamine 6 kuult 12 kuule on vajalik eeskätt alustavate ettevõtete riski hajutamiseks. Sektorispetsiifikast ja ka mõningate valdkondade hooajalisusest tingitult võib teatud ettevõtete müügitulu tekkida alles peale 6 kuud. Samuti tasub eeskuju võtta teistest riikidest, kes üldjuhul rakendavad alustavatele ettevõtetele suunatud laenuoodetele pikema maksepuhkuse.
- ▶ **Tagatised:** ühtne isikliku käenduse määr suurusjärgus 20-25% kõikidele laenuvahemikele
Et muuta stardilaen alustavate ettevõtete seas atraktiivsemaks, tuleks langetada nõutud isikliku käenduse määr. Kuna 2014-2020 programmiperioodil muutuvad varajase faasi toetusseemid (nt ei jätkata kasvutoetuse väljastamist), on oluline ka stardilaenu kättesaadavuse suurendamine nende ettevõtete jaoks, kes varasemalt kasvutoetuse abil oma ettevõtet arendasid. Ka teiste riikide praktikas leidub näiteid, kus laenude väljastamisel ei nõuta üldse käendust. Isikliku käenduse määr langetamine suurendab küll võimalikku kahju riski KredExi jaoks, kuid samas vähendab ettevõtte alustamise riski ettevõtete omanike jaoks. Samas tuleb rõhutada, et stardilaen aitab riigil edendada prioriteetset ettevõtluse kasvu soodustamise valdkond, mistõttu on suurema riski võtmist pidada põhjendatuks. Samas peaks olema tagatud, et ebaõnnestunud laenude kahjud saaksid kaetud edukate projektide intressituludest. Vastasel juhul tasub kaaluda stardilaenu rakendamist tagastatava abina (nn *repayable assistance*).
- ▶ **Rakendamisskeem:** kommertsponga kaudu väljastatav kas käenduse või KredExi vahenditest eraldatava laenuna
Eelhindamise käigus tuvastati, et kommertspongad pole üldjuhul motiveeritud alustavatele ettevõtetele laene väljastama, kuid stardilaenu ülemmäära tõstmise kaudu võiks stardilaen muutuda ka nende jaoks huvipakkumaks. Tuleb **soodustada ja parandada koostööd pankadega, et stardilaenu väljastamine ei takerduks pankade puuduva huvi taha.**
- ▶ **Vajadus kombineerimiseks toetusega:** alustavatel ettevõtetel esineb vajadus starditoetuse ja -laenu kombineerimise järele
Kuna alustavatel ettevõtetel puuduvad esmase investeeringu teostamise tagasimaksmiseks vajalikud vahendid (nt tulenevalt pikast tootlusperioodist), siis on starditoetus sobivam selle jaoks. Stardilaen võimaldab aga teostada jätkuinvesteeringuid ettevõtte arengusse ning on paindlikum abikõlblike kulude poolest. Seega võiks eeldatavalt starditoetus olla esmase investeeringu allikas ning stardilaen sellele järgneda, kuid ei saa välistada ka alustavaid ettevõtteid, kes vajavad starditoetus- ja laenu sama perioodi tegevuste finantseerimiseks. Seejuures peaks olema tagatud, et toetust ei kasutataks laenu tagasimaksmiseks (st finantsinstrument ja toetus on suunatud erinevate kulude katmiseks).

Hinnanguline eelarvevajadus ja lõppkasusaajate arv

Stardilaenu/-käenduse rakendamisel kirjeldatud tingimustel (mh võrreldes eelneva programmi-perioodiga pikema maksepuhkusega, madalama isikliku käenduse määra ja kõrgema maksimaalse laenusumma piiriga) ja võttes arvesse 2014-2020 programmiperioodil alustavate ettevõtete toetuste muutumist, võiks stardilaenu/-käenduse kasutamine suureneeda eeldatavalt 30-50%.

Lähtudes 2008-2014 stardilaenu/-käenduse väljastamise statistikast, oleks perioodi stardilaenu/-käenduse hinnanguline eelarvevajadus kirjeldatud tingimuste rakendamisel ja 30-50% nõudluse suurenemise korral 11-13,7 mln €.

	2008-2014	2014-2020 programmiperiood
Lõppkasusaajate arv	353 ettevõtete	500-1500
Instrumendi eelarve	9,1 mln €	11-13,7 mln €

Samas tuleb arvesse võtta, et maksepuhkuse pikendamine muudab ka omakorda raharinglust pikemaks. Kuna suur osa stardilaenudest on seni väljastatud käendusena, siis ei väljastataks kogu eelarvet laenu kogusummana, mistõttu ei vähenda ringluse pikenemine märkimisväärselt ringlusesse uuesti lastava raha hulka ning eeldatav lõppkasusaajate arv peaks olema saavutatav. Võttes arvesse instrumendi senist kahjusust, mida kaetakse intressitulust, siis jõuaks ringlusesse kokku kuni 52 mln eurot (vt lisaks ptk 6.1).

2008-2014 oli keskmine väljastatud laenusumma 26 000 €. Võttes eelduse, et ca 5% lõppkasusaajatest võtaks laenu maksimumsummas 100 000 € (2008-2014 võttes 9% ettevõtetest laenu summas 62 000-64 000 €), siis kujuneks keskmiseks laenusummaks ca 31 000 €. Sellisel juhul oleks ringlusefekti arvesse võttes perioodi lõppkasusaajate arv hinnanguliselt 500 -1500 ettevõtet).

▶ Laenukäendus

▶ Sihtrühm: VKE-d

- ▶ Käendustasu: sõltuvalt ettevõtte riskiklassist - B-D klass alates suurusjärgus 0,4-0,8% ja E-F klass alates suurusjärgus 2,0-3,8%, kuid proportsionaalsel ja fikseeritud laenukäendusel võib lõplik hinnastamine erineda.

KredEx SA on 2014-2020 programmiperioodiks kavandanud langetada laenukäenduste tasu lähtuvalt ettevõtte riskiklassist *safe-harbour* preemia tasemeni, kuid täpsemad analüüsid tingimuste muutmiseks on hetkel veel käimas. Ka eelhindamise tulemused kinnitavad, et laenukäenduse hinna langetamine soodustaks ettevõtete ligipääsu laenukapitalile tänu laenude krediitkulukuse vähendamisele.

▶ Maksimaalne käendatav summa: 5 miljonit eurot

KredEx on planeerinud suurendada maksimaalset käendatavat summat eksporditavate ettevõtete jaoks, kelle investeeringud on kapitalimahukamad ning kellele seetõttu praegu kehtiv 2 miljoni eurone ülemmäär piiravaks kujuneb. Ka eelhindamise analüüside põhjal jõuti järeldusele, et käendatava summa ülempiiri tõstmine on vajalik.

KredEx kaalub selleks kahe eraldiseisva laenukäenduse instrumendi sisseviimist, millest üks oleks jätkuvalt kasvupotentsiaaliga VKE-dele suunatud 2 miljoni eurone ülempiiriga. Teine laenukäendus oleks suunatud aga ekspordivatele ettevõtetele ning selle ülempiiriks oleks 5 miljonit eurot. Kõik muud tingimused jääksid samaks.

▶ Tagasimakseperiood: sõltuvalt laenu pikkusest

▶ Rakendamisskeem: taotletav läbi kommertspanga

▶ Muud tingimused: enne laenulepingu lõppemist käenduslepingu tühistamise võimaluse sisse viimise kaalumise

Turu osapooltega läbiviidud intervjuude põhjal ilmnes, et pankade esindajad sooviksid võimalust tühistada laenu käendusleping enne laenulepingu lõppemist. See tähendab, et pangad kasutaksid KredExi käendust ainult kõige riskantsema laenuperioodi jaoks ja seejärel loobuksid sellest. Sellise muudatuse sisseviimine võiks ühelt poolt langetada ettevõtete jaoks laenu krediitkulukuse kogumäära, kuid teisalt võib see tõsta ka KredExi laenukäenduste

hindasid, sest koguriskisus suureneks. KredExi kinnitusel on neil eelhindamise hetkel antud tingimuse muudatuse siseseviimine analüüsimisel ning sõltuvalt tulemustest viiakse võimalusel sisse (st kui ei kaasne liigseid kahjusid ja riske KredExi jaoks ning muudatus aitaks realselt ettevõtete jaoks laenukäenduse hinda langetada).

- ▶ Vajadus kombineerimiseks toetusega: otsene seos finantsinstrumendi ja toetuse vormis rahastuse kombineerimise järele puudub, kuid ei saa välistada, et ettevõtted kasutavad käendust laenu jaoks, millega kaetakse omaosalust toetuse projektis.

Hinnanguline eelarvevajadus ja lõppkasusaajate arv

Aastatel 2008-2014 oli KredExi poolt väljastatud käenduste maht 371 mln eurot. See tähendab, et kattekordaja 10 korral oli laenukäenduste eelarve maht ca 37 mln €. Kokku sõlmiti 3458 laenukäenduse lepingut, millest 2866 olid uute klientidega.

	2008-2014	2014-2020 programmiperiood
Lõppkasusaajate arv	4790 laenukäendust, 2866 uut klienti	2000-2500
Instrumendi eelarve	37 mln €	38 mln €

Eeldusel, et eksportivatele ettevõtetele laenukäenduse maksimaalse määra tõstmine ja käendustasude langetamise tulemusel võiks suureneeda laenukäenduste nõudlus, oleks 2014-2020 programmi-perioodiks tõenäoliselt mõningal määral rohkem eelarvelisi vahendeid vaja. KredEx ise on hinnanud laenukäenduste eelarvelist vajadust 38 mln eurole, mis võttes arvesse ka KredExi võimalikku omavahendite panust 11,5 mln € mahus, oleks piisav 2014-2020 sihtrühma vajaduste katmiseks. Ligikaudu 50 mln € suuruse eelarve eest saaks 2014-2020 programmiperioodil 10 kattekordaja rakendamisel väljastada käendust laenudele mahus kuni 500 mln €. Üksi 38 mln € eelarve põhjal oleks saavutatav ringlusefekt kuni 652 mln €.

Eeldades, et keskmine käenduse summa jääb samale tasemel (st 200 000 €), siis oleks laenukäenduse lõppkasusaajate arvuks 2000-2500 ettevõtet.

▶ Kapitali-, tehnoloogia ja ekspordilaen

Eelhindamise tulemusel ei tuvastatud vajadust kapitali-, tehnoloogia ja ekspordilaenu tingimuste muutmise järele. Tegemist on instrumentidega, mis aitavad üldjuhul turutingimustest kallima hinna eest lahendada mitteoptimaalseid investeerimisolukordi suurematel ettevõtetel, kelle jaoks ei ole kommertspankade laenu tooted ebapiisavatest tagatisest või liiga riskantsetest projektidest tulenevalt alati kättesaadavad.

Kapitali- ja tehnoloogialaenu puhul võib mõningatel ettevõtetel esineda vajadus selle kombineerimiseks toetuse vormis rahastusega. Seda just eriti suuremate investeringuprojektide puhul, kus näiteks põhivarainvesteringute teostamiseks vajalikku rahastust kaasatakse erinevatest allikatest. Seejuures peaks olema tagatud, et toetust ei kasutata laenu tagasimaksmiseks.

Nimetatud laenu toodete rakendatavad tingimused on esitatud Tabel 12.

Hinnanguline eelarvevajadus ja lõppkasusaajate arv

Tehnoloogialaenu ja kapitalilaenu pakkumise jätkamisel samadel tingimustel võib eeldada 2014-2020 nimetatud instrumentide kasutamise mahtude jäämist samale tasemele. Samas majanduslanguse korral, kui pankadest laenukapitali kättesaadavus halveneb, võib ka kapitalilaenu vajavate ettevõtete arv ootamatult suureneda. Lõppkasusaajate arvu ja investeringuvajaduse määratlemisel instrumendi tasandil on siiski lähtutud eeldusest, et instrumendi nõudlus jääb samale tasemele.

Tehnoloogialaenu hakati väljastama 2011. aastast ning nelja aasta jooksul väljastati 27 laenu summas 3 mln €. Seega nõudluse samal tasemel jätkamise korral oleks 2014-2020 programmi-perioodi hinnanguline eelarve vajadus 4,5-5,5 mln eurot. Lähtudes 2011.-2014.a väljastatud keskmisest laenusummast 100 000 € (mediaan 38 221 €), kujuneks ringlusefekti tulemusel keskmiseks lõppkasusaajate arvuks 30-75 ettevõtet.

2008.-2014 aastal väljastati nii edupõhist allutatud laenu kui kapitalilaenu, mis 2014. aastal ühendati kapitalilaenuks. Selle perioodi jooksul väljastati kokku 43 laenu summas 19,8 mln €, kuid suurem hulk laene väljastati just majanduskriisi aastatel. Viimasel kolmel aastal väljastati kokku laene 1,4 mln € mahus. Seega eeldades, et majandusolukord ei muutu, oleks hinnanguline 2014-2020 programmiperioodi kapitalilaenu eelarve vajadus vähemalt 3 mln eurot. Samas on asjakohane planeerida mõningal määral suurem eelarve võimaliku kapitalilaenu nõudluse kasvu katmiseks. Seega võiks hinnanguline eelarve olla 4,5-5,5 mln €. Lähtudes viimase kolme aasta keskmisest laenusummast (ca 450 000 €) ja mediaanist (ca 320 000 €), kujuneks ringlusefekti tulemusel keskmiseks lõppkasusaajate arvuks 10-20 ettevõtet.

	2008-2014	2014-2020 programmiperiood
Tehnoloogialaen		
Lõppkasusaajate arv	27 (2011-2014)	30-75
Instrumendi eelarve	3 mln € (2011-2014)	4,5-5,5 mln €
Kapitalilaen		
Lõppkasusaajate arv	43	10-20
Instrumendi eelarve	19,8 mln €	4,5-5,5 mln €
Ekspordilaen		
Lõppkasusaajate arv	2 (2013-2014)	5-15
Instrumendi eelarve	3,7 mln € (2013-2014)	12-24 mln € (keskmiselt 18 mln €)

Kuna ekspordilaen on suhteliselt uus rakendatav instrument (esimene laen väljastati 2013), siis on tänaseks väljastatud ainult kaks laenu kogusummas 3,7 mln €. Kuna tegemist on spetsiifilise instrumendiga, mis on suunatud pikaajaliste eksporditehingute finantseerimisele, siis saadi ka ekspordikindlustuse töötoal kinnitust, et selle maksimaalne lõppkasusaajate arv on maksimaalselt paarkümmend ettevõtet. KredEx ise on hinnanud ekspordilaenu eelarvevajadust 18 mln eurole.

Eelhindamise tulemusel jõuti seisukohale, et hinnanguliselt eksisteerib potentsiaal väljastada 1-2 ekspordilaenu aastas keskmise suurusega 2 mln eurot. Sellisel juhul peaks 2014-2020 ekspordilaenu eelarveline maht olema 12-24 mln €. Ringlusefekti tulemusel oleks ekspordilaenu lõppkasusaajate arv hinnanguliselt 5-15 ettevõtet.

Järgnev tabel võtab kokku eelnevalt kirjeldatud laenude ja tagatistena kavandatavate instrumentide investeerimisstrateegia ettepaneku.

Tabel 12. Laenude ja tagatiste investeerimisstrateegia ettepanek ülevaatlilikult

Instrument	Laenud				Tagatised	
	Stardilaen/-käendus	Kapitalilaen	Tehnoloogia-laen	Ekspordilaen	Kasvukäendus	Ekspordi-käendus
Sihtrühm	Alustavad VKE-d	VKE-d	VKE-d	VKE-d	Kasvule orienteeritud VKE-d	Eksportivad VKE-d
Maksimaalne instrumendi summa, mln€	Kuni 100 000 €	Kuni 2 mln €, kuni 67% projekti maksumusest	Kuni 2 mln €, kuni 40% projekti maksumusest	Kuni 3 mln €	Kuni 2 mln €, kuni 75% laenu- või garantii summast	Kuni 5 mln €, kuni 75% laenu- või garantii summast

Instrument	Laenud				Tagatised	
	Stardilaen/-käendus	Kapitalilaen	Tehnoloogia-laen	Ekspordilaen	Kasvukäendus	Ekspordikäendus
Tagasimakseperiood	Kuni 60 kuud, kuni 12-kuulise maksepuhkusega	Kuni 10 aastat, 3-5-aastase maksepuhkusega	Kuni 10aastat	2-10 aastat	Sõltuvalt laenu perioodist	
Tagatis	Isiklik käendus 20-25% laenu summast	Omakapitali osakaal bilansis vähemalt 10%		Omakapitali osakaal bilansis vähemalt 30%	Käenduse ulatus kuni 75% laenusummast	
Instrumendi tasu (intress)	Sõltuvalt vahendavast pangast intress ca 7% + 6 kuu Euribor laenujäägilt aastas; lisandub lepingutasu	8,5-15%; lisandub lepingutasu	Võrdne krediitiasutuse poolt väljastatava laenu intressimääraga või 1-2 protsendi võrra kõrgem	Intress määratakse sõltuvalt tehingust, lepingu sõlmimise tasu 1% laenu summalt (mitte rohkem kui 10 000 €)	KredExi B, C, D ¹³ riskiklassiga ettevõtetele intress alates suurusjärgust „safe-harbour“ preemiaga võrdne (0,4-0,8%, E ja F riskiklassiga 2-3,8%, lisandub lepingutasu	B, C, D riskiklassiga ettevõtetele intress alates suurusjärgust „safe-harbour“ preemiaga võrdne (0,4-0,8%, lisandub lepingutasu
Rakendamise skeem	Kommertspanga kaudu väljastatav kas käenduse või laenuna	Kaaslaenamisel pankadega (allutatud laen)	Kaaslaenamisel pankadega (allutatud laen)	Otselaen KredExilt	Taotletav läbi kommertspanga	
Eelarve vajadus	11-13,7 mln €	4,5-5,5 mln €	4,5-5,5 mln €	12-24 mln €	38 mln € (lisanduvad KredEx omavahendid 11,5 mln€)	
Hinnanguline lõppkasusaajate arv	500-1500	10-20	30-75	5-15	200-2500	

Oluline on välja tuua, et KredEx planeerib kasutada instrumentide rakendamiseks kombineeritult omavahendeid ja finantsinstrumentide eelarvelisi vahendeid. Eeskätt panustatakse eelarvelisi vahendeid laenukäenduste väljastamisele, sest omavahendid laenude kaasrahastamiseks on äärmiselt piiratud. Omavahenditest rahastatakse ennekõike nende ettevõtete taotlusi, kes ei ole struktuurivahendite reeglite kontekstis abikõlblikud. Seeläbi tagatakse vajaliku kapitali jõudmine suurema hulga ettevõtetele.

Samuti tuleb arvesse võtta, et finantsinstrumentide rakendamisel, just stardilaenu/-käenduse puhul, ei pruugi KredExile eraldatud struktuurivahendid 100% säilida, kuna instrumendid toovad endaga kaasa investeringuriski. Ennekõike peaksid kahjumlike projektide kulud saama kaetud edukate projektide intressituludest, kuid vajadusel võib kaaluda ka stardilaenu rakendamist tagastava abina¹⁴. Kindlasti peaks olema tagatud struktuurivahendite panuse säilimine meetme tasandil. Lisaks on oluline säilitada **paindlikkus ühe meetme kontekstis planeeritavate instrumentide eelarveliste vahendite jaotusele**. See tähendab, et kuigi iga kavandatava instrumendi juures on toodud eeldatav eelarveline vajadus 2014-2020 programmiperioodil, kujuneb lõplik vajalik eelarve rakendamise käigus ettevõtete nõudluse ja majanduskeskkonnas toimuvate muutuste tulemusel. Rahastamisvahendite rakendamise tulemuslikkuse jooksva seire ja hindamise tulemusel peaks olema võimalik vajadusel eelarvelisi vahendeid instrumentide lõikes ümber jagada, kui vajadus selleks on tuvastatud.

¹³ KredExi reitingud vastavad Euroopa Komisjoni reitingule järgnevalt:

B = AAA kuni AA-
C = A+ kuni A-
D = BBB+ kuni BBB-
E = BB+ kuni BB-
F = B+ kuni B-

¹⁴ Tagastatav abi (ingl *repayable assistance*) on üks toetuse vorm, mille rakendamist reguleerib ühissätete direktiiv ((EL) nr 1303/2013 art 66).

1.4 Riigiabi reeglite kohaldamine

KredEx SA on 2007-2013 programmiperioodil finantsinstrumentide rakendamisel laenu ja tagatistena lähtunud ennekõike vähese tähtsusega abi määrusest ((EL) nr 1998/2006), kuid vajadusel rakendanud lisaks grupierandi määrust ((EL) nr 800/2008) Vähese tähtsusega ((EL) nr 1407/2013) ja grupierandi määruse ((EL) nr 651/2014) riigiabi reeglite järgimist on võimalik jätkata ka 2014-2020 programmiperioodil, kuna eelhindamise tulemuste põhjal on soovitatav jätkata sama fookusega rahastamisvahenditega. Esitatud ettepanekud instrumentide tingimuste osas ei mõjuta nende rakendamist sellisel määral, et see takistaks vähese tähtsusega abi reeglite järgimist. Üldised nõuded riigiabi reeglite rakendamisele on esitatud peatükis 4.

Vähese tähtsusega abi määruse põhjal ei tohi ühele ettevõtjate antava vähese tähtsusega abi kogusumma mis tahes kolme eelarveaasta pikkuse ajavahemiku jooksul ületada 200 000 eurot (art 3 lg 2). Vähese tähtsusega abi määrust kohaldatakse ainult niisuguse abi suhtes, mille brutotoetusekvivalent on juba eelnevalt võimalik täpselt välja arvutada, ilma et oleks vaja teha riskihinnangut (nn „läbipaistev abi“) (art 4 lg 1). **Laenudena antavat vähese tähtsusega abi käsitletakse läbipaistvana**, kui (art 4 lg 3):

- ▶ Abisaaja suhtes ei ole algatatud kõiki võlakohustusi hõlmavat maksejõuetusmenetlust ja ettevõtja ei vasta kriteeriumidele, mis on siseriikliku õigusega kehtestatud kõiki võlakohustusi hõlmava maksejõuetusmenetluse kohaldamiseks võlausaldajate soovil.
- ▶ Laen on tagatud tagatisega, mis katab vähemalt 50% laenust ning laenu summa on 1 000 000 eurot (või 500 000 eurot kaupu vedavate maanteetranspordi-ettevõtjate puhul) viieks aastaks või 500 000 eurot (või 250 000 eurot kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) kümneks aastaks; kui laen on nimetatud summast väiksem ja/või antakse vähem kui vastavalt viie või kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse nimetatud laenu brutotoetusekvivalent vastava protsendina kohaldatavast ülemmäärast, milleks on 200 000 €.
- ▶ Brutotoetusekvivalent on arvatud vastavalt toetuse andmise ajal kehtinud viitemääradele.

Tagatistena antavat abi käsitletakse läbipaistva vähese tähtsusega abina, kui ((EL) nr 1407/2013 art 4 lg 6):

- ▶ Abisaaja suhtes ei ole algatatud kõiki võlakohustusi hõlmavat maksejõuetusmenetlust ja ettevõtja ei vasta kriteeriumidele, mis on siseriikliku õigusega kehtestatud kõiki võlakohustusi hõlmava maksejõuetusmenetluse kohaldamiseks võlausaldajate soovil.
- ▶ Tagatis ei ületa 80 % asjaomasest laenust ja tagatud summa ei ületa kas 1 500 000 eurot (või 750 000 eurot kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) ja tagatise kestus viit aastat, või tagatud summa ei ületa 750 000 eurot (või 375 000 eurot kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) ja tagatise kestus kümme aastat. Kui tagatud summa on nimetatud summadest väiksem ja/või tagatis antakse vähem kui vastavalt viie või kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse nimetatud tagatise brutotoetusekvivalent vastava protsendina kohaldatavast ülemmäärast, milleks on 200 000 €.
- ▶ Brutotoetusekvivalenti arvutamisel on aluseks võetud nn *safe-harbour*-preemiad, mis on sätestatud komisjoni teatises või enne kohaldamist:
 - ▶ on tagatise brutotoetusekvivalenti arvutamise meetodist teatatud komisjonile mõne muu sel ajal kohaldatava riigiabi käsitleva määruse alusel ja komisjon on selle heaks kiitnud kooskõlalises komisjoni teatisega garantiidena antava riigiabi kohta või mõne seda asendava teatisega, ja
 - ▶ meetodiga käsitletakse sõnaselgelt sellist liiki tagatise ja nendega seotud tehinguid, mille suhtes kohaldatakse käesolevat määrust.

Üldist grupierandi määrust ((EL) nr 651/2014) kohaldatakse ainult niisuguse abi suhtes, mille brutotoetusekvivalent on juba eelnevalt võimalik täpselt välja arvutada, ilma et oleks vaja teha

riskihinnangut (nn „lâbipaistev abi“) (artikkel 5 lg 1). Grupierandi alusel loetakse lâbipaistavaks abiks laene ja garantiisid jârgmistel juhtudel (artikkel 5 lg 2):

- ▶ **laenedena antav abi**, kui brutotoetusekvivalent on arvatatud abi andmise ajal kehtinud viitemâra alusel;
- ▶ **garantiidena antav abi**:
 - ▶ kui brutotoetusekvivalenti arvutamisel on aluseks vâetud nn *safe-harbour* preemiad, vâi
 - ▶ kui enne meetme rakendamist on brutotoetusekvivalenti arvutamise meetod heaks kiidetud, lâhtudes komisjoni teatisest EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta garantiidena antava riigiabi suhtes vâi mis tahes jârgnevast teatisest, kui meetodist on teatatud komisjonile vastavalt sel ajal kohaldatavale riigiabi valdkonnas vastuvâetud komisjoni määrulesele, ja heakskiidetud meetodiga käsitletakse sõnaselgelt niisugust liiki garantiisid ja nendega seotud tehinguid, mille suhtes kohaldatakse käesolevat määrust;

Grupierandi määrust alusel antavalt abilt eeldatakse ergutavat mõju (art 6 lg 2). Selleks peab abisaaja esitama liikmesriigile abi taotluse enne projekti vâi tegevusega seotud tööde alustamist.

Üldist grupierandi määrust) on võimalik rakendada erinevate abiliikide suhtes (art 1 lg 1). VKE-dele suunatud laenude ja laenukâenduste puhul on eeskätt asjakohane jârgida **VKE-dele investeerimisabi abi andmise nõudeid** (art 1 lg 1 (b)). Sellise abi teavitamiskünnis on 7,5 miljonit eurot ettevõtja ja investeerimisprojekti kohta (art 4 lg 1 (c)). VKE-dele investeringuteks antava abi abikõlblikud kulud on materiaalse vâi immateriaalsesse varasse tehtud investeringute kulud ning otseselt investeerimisprojektiga loodud töökohtade prognoositud palgakulu, mis arvutatakse välja vähemalt kaheks aastaks (art 1 lg 2). Viimase rahastamisel peab olema tagatud, et töökohad luuakse kolme aasta jooksul ja neid säilitatakse vähemalt kolm aastat alates töökohta esmatâitmisest (art 17 lg 5). VKE-dele antav investeringuteks ettenâhtud abi osakaal ei tohi ületada (art 17 lg 6):

- ▶ väikeettevõtja puhul 20% abikõlblikest kuludest
- ▶ keskmise suurusega ettevõtja puhul 10% abikõlblikest kuludest

Nii vähese tähtsusega abi kui ka grupierandi määrust jârgides **tuleb laenude väljastamisel arvutada viiteintressi määr lâhtudes komisjoni viite- ja diskontomäärade teatisest** (2008/C 14/02). Viitemäärade arvutamise aluseks olevaks baasmääraks on üheaastased rahaturu intressimäärad (IBOR). Vastavalt abi saava ettevõtte krediidireitingule ja pakutavatele tagatistele kohaldatakse lisaks ka viite- ja diskontomäärade teatises esitatud marginaale, mis lâhtuvad ettevõtte reitingukategooriast. Eestile kehtestatud viitemäär on 1.5.2014 seisuga 0,53¹⁵.

Garantiide ehk tagatistena antava riigiabi puhul tuleb juhinduda EK teatisest garantiidena antava riigiabi suhtes (2008/C 155/02). Selle põhjal tuleb garantiide brutotoetusekvivalenti arvutamisel tugineda *safe-harbour* preemiatele ehk aastasele minimaalsele garantiipreemiale, mis kehtestatakse laenusaaja reitingu alusel. See tähendab, et reitinguagentuuride Standard and Poor's, Fitch vâi Moody's andmete põhjal tuvastatakse ettevõtte reitingukategooria ja sellele tuginevalt on võimalik määrata vastav aastane *safe-harbour* preemia. Ettevõtte reiting ei pea ilmtingimata pärinema nimetatud reitinguagentuuridelt, vaid aktsepteeritavad on ka riiklikud reitingusüsteemid vâi need, mida kommertspangad kasutavad lepingukohustuste täitmatajâtmise arvutamiseks. VKE-de puhul, kelle kohta puuduvad laenuandmed vâi kellel ei ole bilansile tuginevat krediidireitingut, on *safe-harbour* preemia määraks 3,8%.

Alljârgnevalt on kokkuvõtlikult esitatud olulisemad riigiabi nõuded, mida tuleb laenude ja laenukâenduste rakendamisel finantsinstrumendina struktuurivahenditest arvesse võtta.

¹⁵ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/base_rates_eu28tris_en.pdf

Tabel 13. Laenudele ja laenukäendustele rakenduvad riigiabi reeglid

Riigiabi piirangud	Laenud	Käendused
Vähese tähtsusega abi määrus ((EL) nr 1407/2013)		
Vähese tähtsusega abi kogusumma kolme eelarveaasta pikkuse ajavahemiku jooksul maksimaalselt 200 000 €	✓	✓
Abi peab olema läbipaistev, st brutotoetusekvivalent on võimalik eelnevalt täpselt välja arvutada	✓	✓
Laenu loetakse läbipaistvaks vähese tähtsusega abiks, kui see on vähemalt 50% ulatuses tagatud tagatise ja laenu summa on 1 000 000 € (või 500 000 € kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) viieks aastaks või 500 000 € (või 250 000 € kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) kümneks aastaks. Kui laen on nimetatud summast väiksem ja/või antakse vähem kui vastavalt viie või kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse nimetatud laenu brutotoetusekvivalent.	✓	
Garantiisid loetakse läbipaistavaks vähese tähtsusega abiks, kui see ei ületa 80 % asjaomasest laenust ja tagatud summa ei ületa kas 1 500 000 € (või 750 000 € kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) ja tagatise kestus viit aastat, või tagatud summa ei ületa 750 000 € (või 375 000 € kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) ja tagatise kestus kümme aastat. Kui tagatud summa on nimetatud summadest väiksem ja/või tagatis antakse vähem kui vastavalt viie või kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse nimetatud tagatise brutotoetusekvivalent võttes aluseks <i>safe-harbour</i> preemiad.		✓
Üldine grupierandi määrus ((EL) nr 651/2014)		
Grupierandi määruse alusel loetakse laenudena antavat abi läbipaistvaks, kui selle brutotoetusekvivalent on arvatud abi andmise ajal kehtinud viitemäära alusel.	✓	
Grupierandi määruse alusel loetakse garantiidena antavat abi läbipaistvaks, kui brutotoetusekvivalenti arvutamisel on aluseks võetud nn <i>safe-harbour</i> preemiad.		✓
VKE-dele antava investeerimisabi teavitamiskünnis on 7,5 mln € ettevõtja ja investeerimisprojekti kohta.	✓	✓
VKE-dele investeringuteks antava abi abikõlblikud kulud on materiaalse või immateriaalsesse varasse tehtud investeringute kulud ning otseselt investeerimisprojektiga loodud töökohtade prognoositud palgakulu.	✓	✓
VKE-dele antav investeringuteks ettenähtud abi osakaal ei tohi ületada väikeettevõtjate puhul 20% ja keskmise suurusega ettevõtjate puhul 10% abikõlblikest kuludest.	✓	✓

2. Innovatsioonilaen

Eelhindamise esimeses etapis tuvastati seoses innovatsiooniprojektide (sh teadus- ja toote-/teenusearendus) rahastamisega mitmeid turutõrkeid ja mitteoptimaalseid investeerimisolukordi. Ettevõtete poolt kogetavatest turutõrgetest on kesksel kohal innovatsiooniprojektide kõrge riskitase ning pikk tasuvusaeg, mille tõttu on kommertsturu rahastamisvõimalused projektide elluviijatele sageli raskesti kättesaadavad ja kallid. Seejuures tuleb arvesse võtta, et 2014-2020 programmi- perioodil ei jagata ettevõtetele enam otsetoetusi teadus- ja arendustegevuse (sh innovatsiooni) läbiviimiseks, mis vähendab eelmise rahastamisperioodiga võrreldes ettevõtete ligipääsu innovatsiooni rahastamisele. See omakorda pärsib ettevõtete võimalusi ja huvi innovatsiooniprojektidesse investeerimiseks. Innovatsioon ja arendustegevus on aga sisuliselt majandusarengu alustala, mille projektid toovad kasu kogu ühiskonnale, loovad uusi võimalusi ning konkurentsieeliseid dünaamilises ja globaalses ärikeskkonnas läbilöömiseks. Kuigi investeringud on kõrge riski ja pika tasuvusajaga, siis nendest saadav potentsiaalne kasu võib omada riiklikku tähtsust, mistõttu on avaliku sektori sekkumine innovatsiooni edendamise eesmärgil õigustatud. Järgnevalt on toodud kokkuvõtte peamistest eelhindamise esimeses etapis kajastust leidnud turutõrgetest ja mitteoptimaalsetest investeerimisolukordades.¹⁶

Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade analüüsi järeldused:

- ▶ **Puudulik turg ja investeringute pikk tasuvusaeg:** teadus- ja arendustegevus on oma olemuselt prognoosimatu; investeringu tulemit ei ole võimalik adekvaatselt ennustada ega erasektori ootustele vastavalt hinnastada. Potentsiaalset läbimurret tekitavad rakendusuringute projektid on väga kallid ja kõrge riskiga, nende tasuvusaeg võib olla väga pikk (kuni 50 aastat) ning puuduvad tagatised.
- ▶ **Tasuvuse puudujääk ja erasektori vähene investeerimine innovatsiooni:** suurte innovatsiooni (sh tootearenduse) investeringute puhul ei vasta tootlus kommertsturu tootlusootusele. Olemasolevate eraturu finantseerimisvahendite hinnastamine ja tingimused on seetõttu ettevõtetele mittesobivad, mistõttu on õigustatud riigipoolne tugi ettevõtete huvi stimuleerimiseks innovatsiooniprojektide vastu.
- ▶ **Pangalaenude ja tagatiste ebasobivad tingimused:** laenude puhul on toodud takistustena välja liiga lühikesi tagasimakseperioode, kõrget intressi (eelkõige laenude puhul, mis jäävad alla 50 000 euro) ja ülemäärast täiendavate tagatiste nõuet. Samuti on tõstetud takistusena esile laenu võtmisel pakutavate tagatisinstrumentide liiga kõrget hinda ja halba kättesaadavust.
- ▶ **Mõlemapoolne informatsiooni asümmeetrilisus:** ettevõtted ei suuda vaatamata oma potentsiaalile panka veenda tulenevalt nõrgast äriplaani või ebapiisavatest äriilistest oskustest. Teisest küljest ei pruugi pankade ametnikud aga ka sageli mõista ettevõtte valdkonna või äriplaani spetsiifikat.

Eelnevate uuringute tulemusel tuvastatud turutõrgete ja ettevõtete vajaduste valideerimiseks viidi läbi seitse telefoniintervjuud EAS-i poolt soovitatud ettevõtetega, kes olid varasemalt kasutanud EAS-i innovatsioonitoetust.¹⁷ Intervjueerituteks olid erinevates valdkondades tegutsevad ettevõtted, kelle keskmine vanus oli 9 aastat. Kõige noorem ettevõtte oli asutatud 2012. aastal ja vanim 1998. aastal. Vastanute seas oli 4 väike- ja 3 mikroettevõtet. Nende toote- ja teenusearendusega tegelevate ettevõtetega läbiviidud intervjuude käigus toodi kõige sagedamini välja, et toote- ja teenusearendusprojektid on sageli pikaajalised ning nendelt **tulu teenimine võib toimuda alles mitu aastat pärast investeringu tegemist**. Seetõttu ei ole pikaajaliste innovatsiooniprojektide puhul võimalik võetud laenu tagasimakseperioodi alguses teenindada kasutades selle sama projekti tulusid (kuivõrd neid veel ei eksisteeri), vaid laenu tuleb tasuda projektiväliste rahavoogude arvelt.

¹⁶ Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine, PWC 2014 (lk 83, lk 110)

¹⁷ EY poolt läbiviidud telefoniintervjuud potentsiaalsete innovatsioonilaenu tarbijatega

Kui olemasolevate tegevussuundade tulud ei ole piisavad, et võetavat laenu tasuda, siis jäävad innovatsiooniprojektid ellu viimata või kahjustub ettevõtte muu majandustegevus. Täiendavalt esindusorganisatsioonidega¹⁸ läbiviidud intervjuudel kinnitati eelnevalt kirjeldatud innovatsiooni-tegevuste rahastamisega seotud kitsaskohti.

2.1 Innovatsioonilaenu potentsiaalne nõudlus ja ettevõtete vajadused

EY kapitali kättesaadavuse uuringu käigus tõi 57% küsitatud Eesti ettevõtetest välja, et soovivad lähiaastatel ettevõtet kasvatada **uute toodete/teenuste koduturule** toomise läbi. **38% vastanutest soovisid** (vastates „jah“ või „pigem jah“) **siseneda uute toodete/teenustega välisriikidele**¹⁹. Ka Praxise uuringust järeldus, et VKE-de soov tootearenduse läbiviimiseks on tugev, kuid nende **võimekus teadus- ja arendustegevusi iseseisvalt läbi viia on nõrk**. 9% kõikidest vastanutest tõi ühe probleemina välja rahapuudust tootearenduseks. Sellest võib järeldada, et tootearendus kui innovatsiooni osa on ettevõtete hulgas oluline arengueeldus, kuid vahendeid selle läbiviimiseks sageli napib ning lisaks vajatakse ka välist ekspertiisi ja abi.²⁰ Praxise uuringus järeldati, et oluline oleks disainida meetmeid, mis soodustaks nii ettevõtete vahelist koostööd kui ka ettevõtete koostööd avaliku sektori ning teadus- ja arendusasutustega nii, et see suunaks ettevõtteid efektiivsele teadus- ja arendustegevuse edendamisele.

PWC poolt 2013. aastal tehtud rahvusvahelisest innovatsioonialasest uuringust järeldus, et innovaatilised ettevõtted ennustavad järgmiseks viieks aastaks ligikaudu kaks korda suuremat kasvu (62,2%) kui keskmiselt edukad ettevõtted. 93% küsitatud ettevõtte (rohkem kui 25 riigist) hinnangul oli just innovatsioon nende ettevõtte arendamise ja tegevuse laiendamise vahendiks. Seejuures peeti toote/teenuse, tehnoloogia, protsesside ja ärimudeli (tootmiskulude langetamine, ressursside optimeerimine) innovatsiooni võrdselt oluliseks. Kõige prioriteetsemaks peetakse aga toodete innovatsiooni (29% ettevõtetest).²¹

PWC uuringu põhjal on innovatsiooni õnnestumiseks olulise tähtsusega:

- ▶ eesmärgistatud innovatsioonitegevus
- ▶ läbimõeldud innovatsioonistrateegia olemasolu
- ▶ formaalne ja struktureeritud lähenemine innovatsioonile
- ▶ mitmekülgne innovatsioonitegevuse harrastamine (toote/teenuse-, protsessi- ja ärimudeli innovatsioon)

Lisaks sellele on McKinsey 2008. aasta publikatsiooni kohaselt 65% ettevõtete juhtidest pettunud enda või juhtkonna võimetes innovatsiooni edukalt läbi viia. Selle parendamiseks tuleks integreerida innovatsioon ametlikult ettevõtte juhtkonna strateegilise juhtimise tegevuskavasse, et tagada pühendumine innovatsioonitegevusele. Kuigi ettevõtete juhid peavad innovatsiooni ettevõtte kasvu põhiliseks allikaks, tegelevad ainult mõned üksikud selle aktiivse juhtimisega.²²

Kapitali kättesaadavuse uuringu kohaselt **eelistavad ettevõtted rahastada tootearendusprojekte eeskätt ettevõtte poolt teenitud kasumist**. Kuna omavahenditest uute toodete ja teenuste arendamiseks sageli ei piisa, siis järgmise valikuna kaalutakse tavaliselt pangalaenu võtmist. **46% uusi tooteid ja teenuseid arendavatest ettevõtetest soovivad katta täiendavat investeeringu-**

¹⁸ EVEA, Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoda, Teenusmajanduse Koda

¹⁹ Kapitali kättesaadavuse uuring, EY, 2013

²⁰ Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused, Praxis, 2012

²¹ Breakthrough innovation and growth, PWC 2013

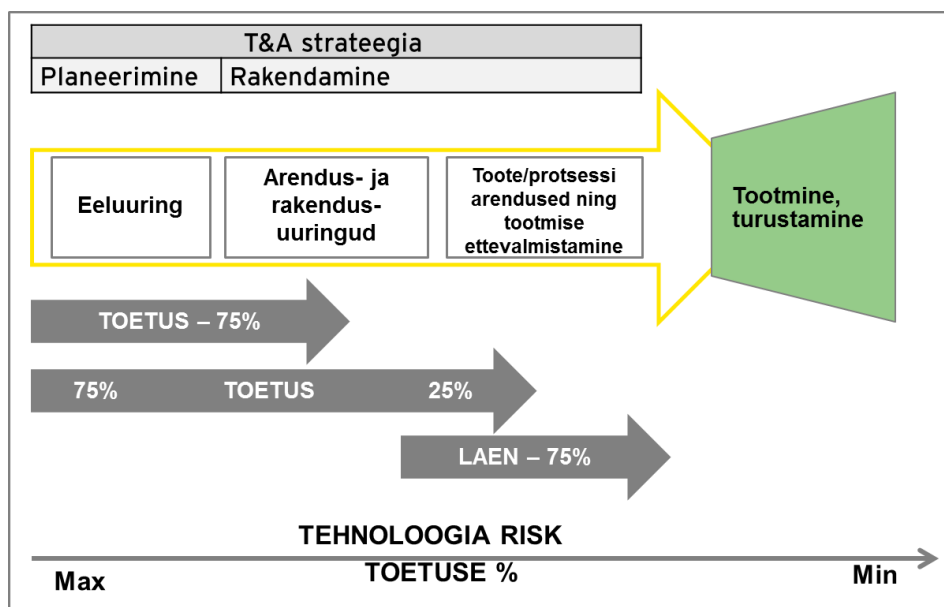
[http://www.pwccn.com/webmedia/doc/635144268498915970_unleash_innovation_2013_survey.pdf]

²² Leadership and innovation, McKinsey 2008 [http://www.mckinsey.com/insights/innovation/leadership_and_innovation]

vajadust pangalaenuga²³. Ettevõtete läbiviidud intervjuude alusel aga selgus, et pangast on innovatsiooniprojektide tarbeks raske laenu saada, kuivõrd krediidasutuste huvi taoliste riskantsete ja sageli mitteennustatavate tulevaste rahavoogudega projektide finantseerimise vastu on madal. Samuti on krediidasutuste laenutingimused sageli innovatsiooni või arendustegevustega seotud tegevuste jaoks mittesobivad, sest nõutakse lisatagatist, puuduvad maksepuhkused ja krediidikulukuse kogumäär võib olla liiga kõrge. Võimalikku sobivatel tingimustel laenu ollakse aga seejuures valmis tootearenduseks ja muuks innovatsiooniks kasutama. Toodi välja, et kui tegemist on vähegi kasumliku projektiga, siis ollakse potentsiaalselt valmis rahastama seda toetuse asemel ka innovatsioonilaenuga.²⁴

Innovatsioonilaenu väljastamise teatav praktika on Eestis tegelikult olemas - enne EAS-i loomist andsid perioodil 1991-2000 ettevõtjatele laenu Eesti Regionaalarengu Agentuur (regionaalpoliitilised laenud) ning Eesti Innovatsioonifond (laenud tehnoloogiliste ja innovaatiliste projektide teostamiseks). EAS-i koosseisus andis perioodil 2001-2004 innovatsioonitoetust ja -laenu Tehnoloogiaagentuur. Projektide finantseerimisel toetust ja laenu enamasti kombineeriti ning EAS-i (Tehnoloogiaagentuuri) kogufinantseering oli üldjuhul 75%. EAS-i projektide toetamise põhimõtteks oli, et mida lähemale turule projektis planeeritud arendusega jõutakse, seda väiksema osakaaluga on toetus ja suurema osakaaluga laen (Joonis 9).

Joonis 9. Tehnoloogiaagentuuri innovatsioonitoetuse ja -laenu finantseerimise skeem perioodil 2001-2004

Allikas: EAS

Tehnoloogiaagentuuri tooted ettevõtjate projektide finantseerimiseks olid järgmised:

- ▶ toetus ettevõtetele eeluringu teostamiseks (omafinantseering vähemalt 25%)
- ▶ toetus ettevõtetele rakendus-uuringu teostamiseks (omafinantseering 50-25%)
- ▶ toetus ettevõtetele tootearendusprojekti teostamiseks (omafinantseering 75-50%)
- ▶ laen ettevõtetele rakendus-uuringu teostamiseks (omafinantseering vähemalt 25%)
- ▶ laen ettevõtetele tootearendusprojekti teostamiseks (omafinantseering vähemalt 25%)

Tehnoloogiaagentuuri väljastas innovatsioonilaenu 40 ettevõttele, millest täielikult kukkus läbi viis projekti ning ka mitme teise puhul ei jõutud planeeritud tulemuseni. EAS-i sõnul realiseerusid

²³ Kapitali kättesaadavuse uuring, EY 2013

²⁴ EY telefoniintervjuud potentsiaalsete innovatsioonilaenu tarbijatega

tehnoloogilised riskid, mille tõttu kaasnesid innovatsioonilaenu väljastamisega suured kulud, kuid nende katteks tulubaasi ei tekkinud. Riskide realiseerumisel võis rolli mängida ka asjaolu, et EAS-i puudus varasem laenuinstrumentide rakendamise, mistõttu ei pruugitud laenude väljastamisega seotud riske asjakohaselt hinnata.

Tehnoloogiaagentuuri poolt väljastatava innovatsioonilaenu tingimused olid järgmised:

- ▶ intress 1-5% laenujäägilt aastas
- ▶ tagasimakseperiood maksimaalselt 8 aastat
- ▶ maksepuhkuse võimalus kuni 3 aastat
- ▶ projektide finantseerimisel kombineeriti enamasti toetust ja laenu ning EASi kogufinantseering oli üldjuhul 75%
- ▶ keskmine laenu suurus oli ligikaudu 100 000 eurot

Perioodi 2007-2013 struktuurifondide vahenditest väljastas EAS kokku ligikaudu 60 miljonit eurot teadus- ja arendustegevuste toetusi - keskmiselt 12 miljonit eurot aastas (Tabel 14). Keskmiselt esitati aastas 51 taotlust eeluuringuteks ja 38 põhiprojektideks. Eeluuringute toetuste taotlustest rahuldati keskmiselt 80% ja põhiprojektide taotlustest 62%. Nende TjaA toetuste sihtrühmaks olid ettevõtted, kellel oli keskmiselt 14 töötajat ja keskmine aastane müügitulu ca 600 000 eurot.²⁵

Tabel 14. EAS-i 2007-2013 perioodi TjaA toetused - eeluuringuteks ja põhiprojektideks

Eeluuringud	2008	2009	2010	2011	2012
Taotlusi (tk)	24	110	57	52	14
Taotletud toetus (€)	349 790	1 618 163	853 172	709 811	176 299
Rahuldatud taotlusi (tk)	17	96	49	43	10
Otsustatud toetus (€)	232 348	1 405 563	745 734	626 921	131 666
Põhiprojektid	2008	2009	2010	2011	2012
Taotlusi (tk)	16	60	43	36	33
Taotletud toetus (€)	5 640 381	25 933 233	16 387 641	16 357 048	17 942 109
Rahuldatud taotlusi (tk)	7	46	26	23	22
Otsustatud toetus (€)	2 868 212	19 592 496	10 366 297	13 075 582	10 541 028

Allikas: EAS

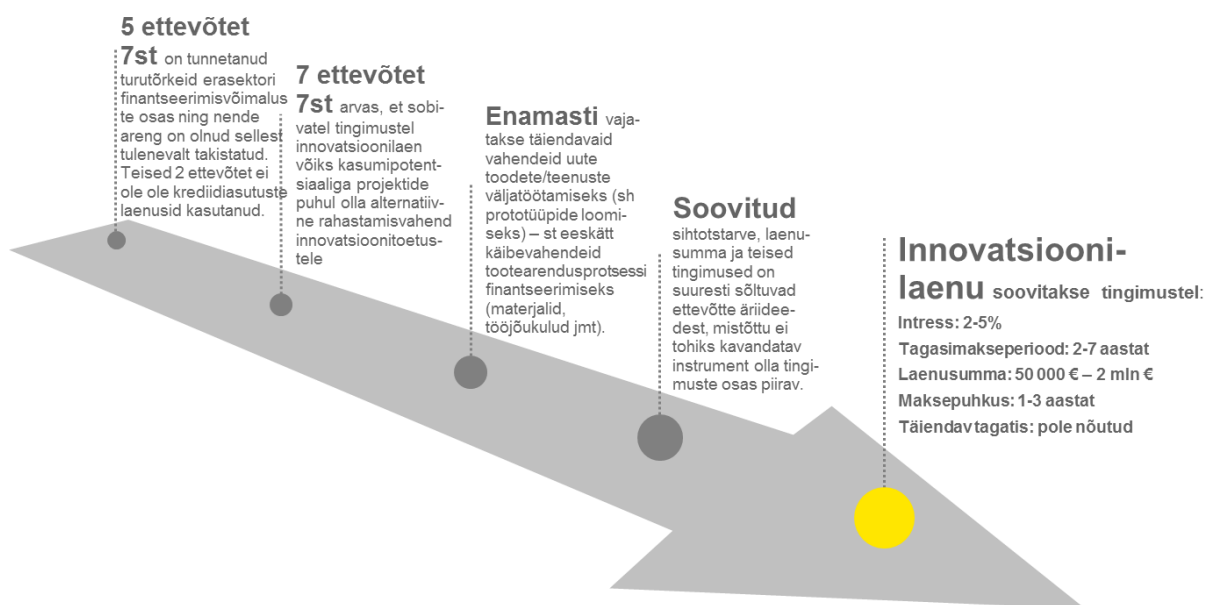
Kuigi vajadus täiendava finantseerimise järele ja sellega seotult kogetavad turutõrked on suuremad alustavate ja varajases faasis ettevõtete hulgas, siis innovatsiooniprojektide läbiviimiseks eeldavad võimalikud eraturu finantseerijad (krediitiasutused, omakapitali investorid jt) ettevõtetele teatavat varasemat kogemust ning juba olemasolevaid rahavoogusid²⁶. Innovatsiooniprojektid on juba oma olemuselt kõrgema riskiga, kuivõrd ei ole teada, kuidas turg uued tooted/teenused vastu võtab, mistõttu on taotlejalt positiivsete rahavoogude olemasolu nõudmine põhjendatud, et ettevõtja ka projekti läbikukkumisel võetud laenu siiski tasuta suudaks. Vastasel juhul ei ole tegu laenukõlbliku investeringuga. Sellest tulenevalt toodi toote-/teenusearendusest huvitatud ettevõtetele läbiviidud telefoniintervjuudes välja, et **potentsiaalne riigi poolt loodav innovatsioonilaen peaks olema eraturu laenudega võrreldes oluliselt suurema riskitaluvusega**. Sellest tulenevalt peaks riiklikult finantseeritav laen olema intervjuueeritud ettevõtjate arvates ilma täiendava tagatise nõudeta.

²⁵ Ettevõtlus ja innovatsioonipoliitika vahehindamine, EAS ja MKM 2014
[<http://www.eas.ee/images/doc/sihtasutusest/uuringud/ettevotlus/ettevotlustoetuste-vahehindamine-2014.pdf>]

²⁶ Intervjuu Pangaliidu esindajatega

Intervjueeritud ettevõtete esindajad kinnitasid vajadust täiendavate rahaliste vahendite järele toote/teenusearenduse tarbeks lähema viie aasta jooksul (Joonis 10). Sagedamini vajatakse täiendavaid rahalisi vahendeid käibekapitali jaoks (katmaks ära toote-/ teenuse arendusprotsessi materjali-, tööjõu- ja teisi kaasnevaid kulusid). Kuna toote-/ teenusearendusega tegelevate ettevõtete vajadused, äriideed, tegevusvaldkonnad ja teised eripärad võivad olla väga varieeruvad, siis ei ole mõistlik seada innovatsioonilaenule piiravaid tingimusi potentsiaalse sihtgrupi osas. Ettevõtted ootavad innovatsioonilaenu vahemikus 50 000 - 2 000 000 eurot tagasimakseperioodiga 2-7 aastat. Ettevõtete vajadustest lähtuvalt ei peaks innovatsioonilaenu olema standardne laenukoode, vaid suure toetuskomponendiga finantseerimisvahend riiklikult prioriteetsetele suundadele (nt innovaatilistele eksportivatele ettevõtetele).

Joonis 10. Intervjueeritud ettevõtete tagasiside kokkuvõte

2.2 Välisriikide praktika

Innovatsioonile suunatud välisriiklike rahastamisvahendite analüüsimiseks valiti tellija ja töö teostaja kokkuleppel välja Soome Tekesi ja Norra Innovation Norway näited, mida on järgnevalt põhjalikumalt kirjeldatud. Lisaks on investeerimisstrateegia peatükis 2.2 lühidalt tutvustatud ka Austria ja Poola näiteid.

2.2.1 Soome: Tekes²⁷

Tekes väljastab toetusi, laenusid ning kaasfinantseerib omakapitaliinvesteeringuid innovatsiooni edendamise eesmärgil. Instrumentid on suunatud ettevõtete arendus-, teadus- ja uuringuprojektide rahastamisele, mis loovad pikas perspektiivis kasu kogu riigi majandusele ja ühiskonnale. Peamiseks sihtgrupiks on ettevõtted, kes otsivad kasvuvõimalusi rahvusvahelistelt turgudelt, tööstus-innovaatorid, teadusasutused ja ülikoolid. Tekese finantseeringut saavad taotleda noored VKE-d, kes omavad rahvusvahelist kasvupotentsiaali. Tekes finantseerib VKE-sid peamiselt nelja toetus-skeemi alusel (Tabel 15):

- ▶ Toetus kasvu ja rahvusvahelistumise kavandamiseks

²⁷ Tekese ülevaade põhineb asutuse esindajaga (Jari Romanainen) läbiviidud intervjuu ja asutuse kodulehe informatsioonil (<http://www.tekes.fi/en/funding/companies/>), 2015

- ▶ Toetus ja/või laen teadus- ja arendustegevusteks
- ▶ Toetus ja/või laen noortele innovaatilistele ettevõtetele
- ▶ Töökeskkonna innovatsioonitoetus

Tekes väljastab innovatsioonile suunatud laenu nii kombineeritult toetustega (TjaA toetus ja toetus noortele innovaatilistele ettevõtetele) kui ka eraldiseisva instrumendina. Laen on suunatud VKE-dele erinevate innovatsiooniga seotud tegevuste finantseerimiseks. Tegemist on äärmiselt paindliku instrumendiga, mis on samal ajal ka väga kõrge riskitaluvusega, kuivõrd laenu väljastamisel ei nõuta ettevõtetelt tagatist. Lisaks sellele on laen soodne - aastane intress on üldjuhul 1% laenujäägilt. Samuti on ettevõtete jaoks atraktiivne pika maksepuhkuse võimalus (kuni 5 aastat). Laen väljastatakse kuni 10 aastaks. Kuna laenuga tahetakse adresseerida suuremat mõju omavaid projekte, siis on laenu miinimumsummaks seatud 100 000 eurot.

Tabel 15. Tekese innovatsioonile suunatud rahastamiskeemide tingimused

Instrument	Tingimused	
Toetus kasvu ja rahvusvahelisustumise kavandamiseks	Sihtrühm	Väikesed ettevõtted, kes on vähem kui 5 aasta vanused ning kellel on rahvusvahelise turupotentsiaaliga äriidee. Samuti võivad toetust taotleda ettevõtted, kelle äritegevusest moodustab TjaA üle 50%.
	Sihtotstarve	Äriplaani koostamine, rahvusvahelistumise strateegia arendamine, turu-uuringute läbiviimine, finantsanalüüside läbiviimine, intellektuaalomandi- ja patendi-teemalised analüüsid, T&A ja sellega seotud hinnangud ja analüüsid
	Instrumendi summa	Väikesed alla 5 aasta vanused ettevõtted võivad taotleda toetust kuni 75% projekti kogukuludest, kuid maksimaalselt 100 000 eurot. Toetus antakse välja kahes osas - tavaliselt väljastatakse esimese maksena 50 000 eurot ja vajadusel on hiljem võimalik saada täiendav toetus samuti 50 000 euro ulatuses. Üle 50% TjaA osakaaluga ettevõtted saavad taotleda toetust maksimaalselt 50% projekti maksumusest ning samuti maksimaalselt 100 000 eurot.
T&A toetus ja laen	Sihtrühm	VKE-d, kes soovivad investeerida teadus- ja arendustegevustesse.
	Sihtotstarve	T&A projektide kulud, sh tööjõukulud, kaudsed personalikulud, üldkulud, reisikulud, materjalid ja varud, masinad ja seadmed, masinate ja seadmete amortisatsioon ja rendikulud, sisseostetud teenused.
	Instrumendi summa	Toetus: VKE-dele kuni 50% ulatuses projekti kuludest, rahvusvahelises ühisprojektis osalevale VKE-le kuni 65% projekti kuludest, suurtele ettevõtetele kuni 40% projekti kuludest, rahvusvahelises ühisprojektis osalevale suurele ettevõttele kuni 50% projekti kuludest. Lisaks on ettevõtetal võimalik taotleda ka <u>innovatsioonilaenu</u> , kui Tekes finantseeringu osa moodustab vähemalt 100 000 eurot. Laenuga on võimalik katta 50-70% projekti kogukuludest.
	Tagatise nõue	Laenukäendust ei nõuta
	Intressimäär	Laenu intress on alates 1% laenujäägilt aastas ning tagatist ei nõuta. Viimastel aastatel on keskmine intress olnud 1% juures.
	Tagasimakseperiood	Laenu tagasimakseperiood on kuni 10 aastat, millest 3-5 aasta ulatuses (vajadusel ka rohkem) on lubatud taotleda maksepuhkust.
Toetus ja laen noortele innovaatilistele ettevõtetele	Sihtrühm	Noored väikeettevõtted - toetuse esimene väljamakse peab toimuma enne 5 aasta möödumist ettevõtte registreerimiskuupäevast. Rahastamine lõpeb hiljemalt siis, kui ettevõtte on saanud 8 aasta vanuseks.
	Sihtotstarve	Kõlblike kulude hulka kuuluvad otsesed tööjõukulud, projektiga seotud kaudsed personalikulud (maksimaalselt 30%), reisikulud, erisugused ostutehingud (teenuste sisseostmised, tooraine ja materjal, masinad ja seadmed).
	Instrumendi summa	Maksimaalne Tekese finantseeringu summa on 1,2 miljonit eurot, millest maksimaalselt 500 000 eurot väljastatakse toetusena ja 700 000 eurot laenuna. Tekes katab kuni 75% projekti kuludest kolmes faasis. Esimene väljamakse on kuni 250 000 eurot, mis antakse 6-12 kuuliseks perioodiks.
	Tagatise nõue	Laenukäendust ei nõuta.
	Intressimäär	Laenu intress on alates 1% laenujäägilt aastas ning tagatist ei nõuta. Viimastel aastatel on keskmine intress olnud 1% juures.
	Tagasimakseperiood	Laenu tagasimakseperiood on kuni 10 aastat, millest 3-5 aasta ulatuses (vajadusel ka rohkem) on lubatud taotleda maksepuhkust.
Innovatsioonilaen*	Sihtrühm	Kõik VKE-d, kes soovivad investeerida innovatsiooni (sh arendustegevustesse). Laenu kombineeritakse nii toetustega kui antakse välja ka eraldiseisvalt.

Instrument	Tingimused	
	Sihtotstarve	Laenu sihtotstarve on väga paindlik (mh on kõlblikeks kuludeks kõik eelpool toodud instrumentide sihtotstarbed).
	Instrumenti summa	Laenu antakse alates 100 000 eurost, et adresseerida suuremaid muutusi kaasa toovaid projekte, mis on pikas perspektiivis potentsiaalselt kasulikud tervele ühiskonnale. Laenusumma lage pole fikseeritud. Laen väljastatakse etappide kaupa.
	Tagatise nõue	Tagatis ei ole nõutud.
	Intressimäär	Laenu intress on alates 1% laenujärgilt aastas. Viimastel aastatel on keskmine intress olnud 1% juures.
	Tagasimakseperiood	Laenu tagasimakseperiood on kuni 10 aastat, millest kuni 5 aasta ulatuses (vajadusel ka rohkem) on lubatud taotleda maksepuhkust.
Töökeskkonna innovatsioonitoetus	Sihtrühm	Töökeskkonna kvaliteedi ja efektiivsuse tõstmise projekte elluviivad ettevõtted. Rahastus on suunatud tööjõukulude ja teiste kulude katteks, sh reisikulud, välisekspertide ja organisatsioonisiseste võtmeisikute kulud. Tavaliselt on vähemalt pool toetuse summast eraldatud välisekspertide teenuste kasutamiseks seotud kulude katmiseks (sisseostetud teenused).
	Sihtotstarve	
	Instrumenti summa	Kuni 50% ulatuses projekti maksumusest, kuid mitte rohkem kui 100 000 eurot.

Allikas: Tekes

**Tekes-il on üks laenu instrument, mida väljastatakse täiendava finantseeringuna nii TjaA toetuste ja noorte innovaatiliste ettevõtete toetuste projektidele kui ka eraldiseisva finantseeringuna.*

Ligikaudu 2/3 Tekese finantseeringutest on läinud ettevõtetele toetuste näol ja 1/3 laenudena. Kõik projektid, mida Tekes finantseerib, peavad olema keskmisest kõrgema riskitasemega, sisaldades tavapäraest investimisprojektidest oluliselt suuremat riski ja ebaõnnestumise ohtu. Sellega välditakse muuhulgas krediitiasutustele konkurentsi pakkumist. Sellest tulenevalt on Tekese poolt väljastatud laenude läbikukkumise osakaal eraturu krediitiasutuste omast kõrgem. Tekes väljastab projekti finantseeringuid ettevõtetele alati osamaksetena (etappide kaupa), millega maandatakse liigse rahalise kahju tekkimise ohtu. Osamaksete sagedus ja suurus sõltub projekti rahavoogude analüüsist. Enne igat väljamakset esitab ettevõtte Tekesile vahearuande (nii finants- kui progressi-aruande), mille heakskiitmise korral väljastatakse osafinantseering tulevaste kulude katmiseks.

Laenuaotluste hindamine ei toimu mitte ainult taotlusdokumentide põhjal, vaid Tekese esindajad arutavad personaalselt ettevõtte esindajaga kogu taotluse läbi. Vajadusel teeb Tekes ettevõttele ettepanekuid taotluse täiendamiseks ja alles seejärel esitab ettevõtte hindamiseks oma lõpliku taotluse. Samuti võib esineda olukordi, kus ettevõtjal soovitatakse teha enne laenu taotlemist tasuvusuuring innovatsiooniprojekti hindamiseks ning ka selle tarbeks on ettevõtjatel võimalik toetust taotleda. Tekesile esitatud taotluste projekte hindavad Tekese enda eksperdid. Väliseid eksperte kasutatakse ainult noorte innovaatiliste ettevõtete meetmes. Ekspertid moodustavad nn konsultantide paneeli, kelle arvamus võetakse toetuste hindamisel arvesse (ainult nende hinnangu põhjal otsust siiski ei langetata). Kui laenuaotluse läbivaatamisel tuvastatakse, et ettevõtte võiks projekti läbiviimiseks vajada täiendavat valdkondlikku kompetentsi, siis tehakse sellekohane soovitus, kuid seda ei muudeta ettevõtja jaoks kohustuslikuks.

Tekese finantseeritavate projektide peamiseks tulemusmõõdikuks on projekti väljundi(te) kommertsialiseerimine. Tekese esindajaga tehtud intervjuust selgus, et väljastatud laenud, mis ei saavuta planeeritud eesmärke, on võimalik konverteerida tagastamatuks abiks (toetuseks). Projekti läbikukkumist hinnataksegi püstitatud tulemusmõõdikute alusel - nt loetakse läbikukkunuks projekt, mille käigus arendatud toodet/teenust ei ole ettevõttest mitteolenevatel ja objektiivsetel põhjustel võimalik turule tuua.

Tekese toetusmeetmete rakendamise tulemused

Tekes teeb koostööd suurimate Soomes asuvate novaatorite ja teadusasutustega. 2014. aastal eraldas Tekes ettevõtete ja teadusasutuste rahastamiseks kokku 550 miljonit eurot. 134 miljonit eurot läks noortele kasvuettevõtetele. Igal aastal rahastatakse ligikaudu 1500 ettevõtte TjaA

projekti ning 600 avaliku sektori TjaA projekti. 2014. aastal esitati Tekesile 3670 taotlust, millest positiivne vastus anti 2750-le. Kokku rahastati 660 alustavat ettevõtet.

Tekesel on ligikaudu 5000 aktiivset klienti (sh aktuaalsed laenulepingud). Eelmisel aastal toetati 65% üldtuntud Soome innovatsiooniettevõtetest. Tekese toetatud projektidega loodi 1500 uut toodet, teenust või protsessi. 80% Tekese klientidest hindavad Tekese toetuse mõju nende edukusele suureks. Tegevuse lõpetavad ligikaudu 1% toetatud ettevõtetest aastas.

2010. aasta seisuga finantseeritud projektide hindamise tulemuste kohaselt on 5000-st toetatud ettevõttest 67 pankrotis (ca 1%) ning 12% finantseeritud projektidest on loetud läbi kukkunuks ehk nendega ei saavutatud projekti eesmärke. Omakorda 20% projektidest olid ebaedukad - projekti eesmärgid saavutati ainult osaliselt. 2010. aasta hindamise läbiviimise seisuga polnud 10-16% finantseeritud projektidest veel jõudnud kommertsialiseerimiseni. Ülejäänud, ligikaudu pooled projektidest, on olnud edukad ja saavutanud kõiki eesmärke.

2014. aasta lõpu seisuga oli Tekes väljastanud 722 miljoni euro eest innovatsioonilaenusid. Samal ajal oli ebaedukaid laenusid hinnanguliselt 92 miljoni euro ulatuses ehk ligikaudu 12,7% summaarsest laenumahust. 2014. aasta jooksul kukkus läbi 29,7 miljoni euro väärtuses laenusid. Nendest 20,2 miljoni euro ulatuses oli tegemist ebaõnnestunud projektiga, milles Tekes otsustas tagasimaksenõudest osaliselt või täielikult loobuda. Ülejäänud 9,5 miljoni euro puhul ei olnud ettevõtte võimeline laenu tagasi maksma (pankrotistumine). Tekese esindaja sõnul väljendub antud numbritest selgelt Soome majandusolukorra keerukus, kuivõrd 2010. aastal oli ebaõnnestunud laenude maht 46 miljonit eurot (8,7% väljamakstud laenumahust) ehk ligikaudu kaks korda vähem kui 2014. aastal. Kahjususe määr on suurenenud eeskätte viimase kahe aasta jooksul.

Kuna Tekese laenud on nn pehmed laenud, mida ettevõtte ei pea tagasi maksma projekt ebaõnnestumise korral, siis ei näe asutuse esindajad viimaste aastate majandusolukorra keerukusest tingitud kahjususe kasvu probleemina. Samuti sisaldub teatav subsiidium ka Tekese innovatsioonilaenu intressis. Seetõttu ei ole Tekese laenutoode kasumlik finantsinstrument ning sellelt ka ei eeldata seda. Tekese innovatsioonilaenu rakendamise administratiivkulud kaetakse osaliselt Tekese poolt ja osaliselt Soome Riigikassast, mistõttu selget arvestust nende osas ei peeta.

Tekese jooksva seire tulemustest järeldub, et 2009-2012 perioodil kasvas Tekese poolt rahastatud ettevõtete käive 20% ja töötajate arv 17% võrreldes kontrollgrupiga. 80% rahastatud ettevõtete endi hinnangul oli Tekese rahastus oluline faktor nende ettevõtte arengus. Iga Tekese poolt panustatud euro väärtuses suurendasid ettevõtted ise enda teadus- ja arendustegevusi kulusid kahe euro võrra.

2.2.2 Norra: Innovation Norway

Innovation Norway on Norra riiklik asutus, mis on loodud, et soodustada Norra ettevõtete ja tööstuse innovatsiooni ning arengut. Innovation Norway fookuses on Norra ettevõtete rahvusvahelistumise edendamine, mistõttu paiknevad Innovation Norway kontorid 35 erinevas riigis - sealhulgas ka Eestis. Asutuse põhieesmärgiks on Norra ettevõtete ning seeläbi riigi majanduse ja kogu ühiskonna edendamine, pidades fookuses innovatsiooni ning Norra ettevõtete rahvusvahelise konkurentsieelise suurendamist. Samuti tegeleb Innovation Norway Norra turismisektori turundamisega rahvusvahelisel maastikul. Järgnevalt kirjeldatakse Innovation Norway poolt ettevõtetele pakutavat innovatsioonilaenu.

Innovatsioonilaenu sihtrühmaks on Norra ettevõtted, kes soovivad suurendada oma konkurentsieelist ja innovaativsust, kuid ei ole võimelised ise vajalikku rahastust leidma. Innovatsioonilaenu kasutavad aktiivselt ka Norra ettevõtted, kes tegutsevad Baltikumis (nt kellel on siin tootmine vm üksused). Laenud on suunatud kasumlikele projektidele, mida teatud põhjustel eraturu krediidasutuste poolt siiski ei rahastata. Eesmärk on jõuda nende projektideni, mis muidu jääksid puuduva rahastuse tõttu teostamata.

Innovatsioonilaen rahastab kuni 50% projekti maksumusest, pakkudes samas ka soodsat intressimäära. Tagasimaksmise periood määratakse lähtuvalt projekti eesmärgist, kuid tavaliselt ei ületa see 10 aastat. Mõningate projektide puhul rakendatakse ka maksepuhkust. Laen võimaldab projekti läbikukkumisel 50% vabastust tagasimaksest. 90% innovatsioonilaenu tarbijatest on väikeettevõtted (töötajate arvuga kuni 50 ja käibega kuni 10 mln €). Innovatsioonilaenude eelarveline maht on ligikaudu 58 miljonit eurot. Enamus laenu taotlejatest on noored ettevõtted, mis on asutatud vähem kui 5 aastat tagasi. Individuaalne innovatsioonilaen saab olla maksimaalselt 2,9 miljonit eurot. Keskmiseks väljastatava laenu suuruseks on 230 000 - 290 000 eurot. Olenemata laenu suurusest, ettevõtte finantsnäitajatest vms rakendatakse kõikidele laenuvõtjatele 5,6% suurust fikseeritud intressi, mis katab ära laenu väljastamise kulud. Üldjuhul ei nõuta ettevõtetelt laenu võtmisel tagatist, kuid riskantsemate projektide puhul võib see olla siiski nõutav. Iga projekti puhul hinnatakse selle riski ning paigutatakse väljaarvutatud riskile vastav summa reservi.

Järgnevalt on toodud kokkuvõtlik tabel Innovation Norway innovatsioonilaenu tingimustest.

Tabel 16. Innovation Norway innovatsioonilaenu tingimused

Instrument	Tingimused	
Innovation Norway innovatsioonilaen	Sihtrühm	VKE-d, kes soovivad rahastada innovatsiooniga (sh toote/teenusearendus) seotud projekte
	Sihtotstarve	Innovatsiooniprojektide sihtotstarve ei ole üldjuhul (rangelt) piiratud. Finantseeritavad kulud peavad olema seotud eeskätt innovaatiliste ja/või rahvusvahelistumisega seotud projektidega (arendamine, loomine, tootmine, restruktureerimine). Kui üldjuhul hoidutakse masinate ja seadmete ja ehitiste investeeringute finantseerimisest, siis maapiirkondade ettevõtted võivad saada laenu ka nendeks.
	Instrumendi eelarveline maht	58 mln eurot
	Väljastatava instrumendi suurus	Kuni 50% projekti kuludest, kuid maksimaalselt 2,9 miljonit eurot (25 mln NOK)
	Tagasimakseperiood	2-10 aastat tulenevalt projekti eripäradest
	Maksepuhkus	Laenuvõtjad võivad taotleda maksepuhkust kuni projektist tulu teenimise hetkeni (ei ole ajaliselt piiratud)
	Intressimäär	5,6% (pehmete laenude puhul, mille korral on tegemist riskantsemate projektidega ning ei nõuta tagatist võib intress olla ka 6,6%)

Innovatsioonilaenu pakutakse nii individuaalse osaluse põhimõtte alusel kui ka klastriprogrammi raames, mille korral teevad mitmed ettevõtted ühishuvide realiseerimise eesmärgil koostööd. Programmi eelarve aluseks on riigi maksutulu. Innovatsioonilaenu halduskulusid kaetakse enamjaolt intressitulust ning puudujäävas osas ka riigieelarvest. Laen on hinnastatud selliselt, et ära katta selle väljastamis- ja halduskulud. Võimalikud kahjud kaetakse riigieelarvest.

Innovation Norway rakendamise tulemused

Innovation Norway esindajaga läbiviidud intervjuu põhjal selgus, et innovatsioonilaen on olnud väga efektiivne (seda eriti viimasel kahel aastal). Viimasel aastal oli ebaõnnestunud laenude osakaal intervjueeritava hinnangul ainult 4%.

Tulemused 2013. aasta aruande põhjal:

- ▶ 80% viie aasta jooksul rahastatud ettevõtetest on jätkuvalt tegutsevad (võrdlusgrupi sama näitaja oli 70%).
- ▶ Rahastatud ettevõtete käive suurenes peaaegu 21 protsenti rohkem kui võrdlusgrupi ettevõtetel.
- ▶ Rahastatud ettevõtete töötajate arv suurenes 11 protsenti rohkem kui võrdlusgrupi ettevõtetes.
- ▶ Rahastatud ettevõtete tootlikkuse kasv suurenes 3 protsenti rohkem kui võrdlusgrupi ettevõtetes.

2.3 Innovatsioonilaenu investeerimisstrateegia ettepanek

Innovatsiooni, sh toote- ja teenusearendusega seotud tegevuste potentsiaalse turunõudluse ja ettevõtete vajaduste analüüsi tulemusel ilmes, et soodustingimustel laenuinstrument innovatsiooni-tegevuste finantseerimiseks aitaks ületada ettevõtetele mittoptimaalseid investeerimisolukordi. Seejuures, lähtudes teiste riikide praktikast, peaks innovatsioonilaen olema väga tugeva toetuse komponendiga, et adresseerida riskantseid ja suure ebaõnnestumise tõenäosusega projekte.

Alltoodud Tabel 17 on esitatud ülevaatlilikult Innovation Norway ja Tekese innovatsioonilaenu instrumentide olulisemad tingimused. Järgnevas Eestile sobivate tingimuste analüüsis tuginetakse eeskätt nende välisriikide praktikale.

Siinkohal tasub märkida veel ära ka Poola ja Austria näited. Poolas rakendatakse innovatsioonilaenu (PARP), mille sihtotstarve hõlmab kõiki innovatsiooniga seotud tegevusi alates alusuuringute tellimisest kuni hoonete ja ehitiste moderniseerimiseni. See innovatsioonilaen on suunatud samuti VKE-dele, kuid laenu saamise eelduseks on varasem riskikapitaliinvesteering samast fondist. Laenu antakse kuni 480 000 euro ulatuses ja 10 aastaks, millest 3 aastat on maksepuhkust. Laenuga on võimalik finantseerida projekti kulusid kuni 75% ulatuses ning selle intress ei tohi olla madalam kui Euroopa Komisjoni viitemäär.

Austrias AWS-is rakendatakse Innovation & Growth temaatika all erinevat tüüpi toetusinstrumente (vt ptk 1.2.2), mis hõlmavad nii riskifinantseerimisinvesteeringuid kui ka tagasimakstavaid instrumente. AWS-i innovatsioonitoodete sihtrühmaks on eeskätt VKE-d. Kuigi finantseerimisvahemikud toodete lõikes erinevad, rakendavad nad alati kuni 10 aastast tagasimakseperioodi ja kuni 3 aastast maksepuhkust. Intressid on üldjuhul turutingimustest odavamad (nt tehnoloogia-laenul 0,75%), samuti ei nõuta ettevõtetele tagatisi. Innovaatilistest ja riskantsematest projektide finantseerimisel määratakse ettevõtte nõukogusse AWS-i esindaja (nt *Seedfinancing* instrumendi puhul), kes ei osale ettevõtte äriolulist otsustes, vaid toetab ettevõtte juhtkonda muutuste juhtimisel ja arendustegevuste edukal elluviimisel.

Tabel 17. Välisriikide instrumentide parimaid praktikad Eestis rakendamiseks

	Innovation Norway	Tekes	Eeskujuks Eestile
Sihtotstarve	Innovatsioon laiemaalt	Innovatsioon laiemaalt: <ul style="list-style-type: none"> suure riskiga projektid suure ebaõnnestumise tõenäosusega projektid 	<ul style="list-style-type: none"> Toote- ja teenusearenduse tegevused, kuid ka sellega seonduvad hilisemad kommertsialiseerimise kulud Toetatav projekt peaks alati sisaldama arvestataval tasemel riski ja ebaõnnestumise võimalust
Sihtrühm	VKE-d	VKE-d, sh ebapiisavate rahavoogudega ettevõtted	VKE-d (tegutsevad ettevõtted)
Rakendamisskeem	<ul style="list-style-type: none"> Koostöös pankadega Laenuotsus langetatakse eeskätt taotluse (sh projekti-plaani) põhjal 	<ul style="list-style-type: none"> Otselaen Tekeselt Hinnatakse detailselt koostöös ettevõttega vahetu kohtumise tulemusel, nii taotlust kui ettevõtet ennast 	<ul style="list-style-type: none"> Otselaenu, koostöös erinevate tagastamatut abi ja finantsinstrumente rakendavate asutustega Laenuotsus tehakse projektiplaani, ettevõtte tegevusajaloo ja läbirääkimiste põhjal
Finantseerimisvahemik	Kuni 2,9 miljonit eurot (keskmine 230 000-290 000 tuhat eurot), kuni 50% projekti kuludest	Alates 100 000 € ja üldjuhul kuni 2 mln €	100 000 - 2 mln €, keskmine pigem 200 000 €
Tagasimakseperiood	2-10 aastat	Kuni 10 aastat	Kuni 10 aastat
Maksepuhkus	Kuni projekti tulu teenimise hetkeni, pole ajaliselt piiratud	Sõltuvalt projekti pikkusest ja ettevõtte rahavoogudest kuni 5 aastat	3-5 aastat
Intress	5,6% fikseeritud intress	Alates 1%	Kuni 6% (koos Euribor-iga)
Tagatise nõue	Üldjuhul puudub, ainult väga riskantsetel	Puudub	Puudub

	Innovation Norway	Tekes	Eeskujuks Eestile
	projektidel		
Tugi ettevõttele	Puudub	Aktiivne ettevõtte toetamine kogu protsessi vältel (sh tulemuste saavutamise jälgimine)	Tugi eeskätt ettevõtte juhtkonnale innovatsiooni ja muutuste juhtimisel kogu projekti vältel sh tulemuste jälgimine)
Instrumentide kombineerimine (sh toetustega)	Riskantsemaid projekte finantseeritakse toetustest	Innovatsiooni varasemas faasis olevaid projekte finantseeritakse kas ainult või koos toetustega	Ettevõtetele on võimalik toetada innovatsiooni, sh toote- ning teenusearendust innovatsiooni- ja arendusosakust või ettevõtete kasvuprogrammist
Väljamaksed	Nii ühe maksena kui osamaksetena	Alati osamaksetena, mis toimuvad peale finants- ja progressiaruande heakskiitmist	Osamaksetena, peale finants- ja progressiaruande heakskiitmist
Kahjude käsitlemine	Võimalusel tagatise realiseerimine, kahjude hüvitamine riiklikust fondist	Kui projekti tulemusi ei õnnestu kommercialiseerida ning projekt eesmärgi ei suudeta objektiivsetel põhjustel realiseerida, siis konverteeritakse laen kas osaliselt või täielikult toetuseks	Sõltuvalt rakendamisskeemist: <ul style="list-style-type: none"> ▶ tagatiseta laenuna rakendades tuleb tekkivad kahjud hüvitada kas struktuurivahenditest või õnnestunud innovatsiooni-laenude pealt teenitud intressitulust ▶ tagasimakstava ettemaksena rakendades makstakse laen tagasi ainult projekti õnnestumise korral

Sihotstarve

Eelhindamise käigus analüüsitud välisriikides on innovatsioonilaen suunatud laiemalt igat tüüpi innovatsiooni teostamiseks hõlmates muuhulgas toote- ja teenusearendust, protsessiinnovatsiooni ja ärimudeli innovatsiooni. Samas on nii kohaliku turu kui ka rahvusvahelised uuringud aga esile toonud, et ettevõtete jaoks on kõige olulisem siiski toote- ja teenusearendus ning sellega seotud tegevused, mis võivad hõlmata nii nende toodete tootmisprotsessi ja arenduse tulemuste hilisemat turustamist.

Sellest tulenevalt on soovitatav keskenduda innovatsioonilaenu rakendamisel eeskätt toote- ja teenusearenduse ning arenduse tulemuste kommercialiseerimisega seotud tegevustele. Euroopa Komisjoni definitsiooni järgi (sh riigiabi reeglite kontekstis (EL) nr 2014/C 198/01) on tootearendus olemasolevate teaduslike, tehnoloogiliste, ärialaste ja muude asjaomaste teadmiste ja oskuste omandamine, ühendamine, kujundamine ja kasutamine uute, muudetud või täiustatud toodete, protsesside või teenuste arendamiseks. See võib hõlmata prototüüpide loomist, tutvustamist, katsetamist ja valideerimist tegelikke töötingimusi kajastavas keskkonnas. Tootearendus ei hõlma olemasolevate toodete, tooteliinide, tootmisprotsesside, teenuste ja muude toimingute rutiinset või perioodilist muutmist, isegi kui sellised muudatused tähendavad täiustamist.

Seega mõistetakse kavandatavate finantsinstrumentide kontekstis innovatsioonilaenu siiski eeskätt toote- ja teenusearenduse fookusega instrumendina, mille tulemusel peaks ilmema **ettevõttes oluline muutus/ areng**. Selleks võib olla näiteks lisandväärtuse kasv, ekspordi alustamine või suurendamine või müügikäibe kasv, mis saavutatakse toote- ja teenusearenduse tulemuse kommercialiseerimise tulemusel.

Kuna toote- ja teenusearendus suurendab eeskätt ettevõtete **käibekapitali vajadust** (sh arenduse tööjõukulude, katsete, materjalikulude jms katteks), siis **peaks olema vähemalt 50-70% innovatsioonilaenust suunatud käibevahenditesse**. Masinate ja seadmete investeringuvajaduste katmise mitteoptimaalset olukorda adresseerib juba KredExi tehnoloogialaen, mistõttu on oluline vältida ka instrumentide omavahelist dubleerimist. Ülejäänud 30-50% ulatuses on võimalik investeerida ka masinatesse ja seadmetesse juhul, kui uue toote väljatöötamiseks on see vajalik (nt seadmeparki mõnevõrra täiendada/uuendada). Sellisel juhul ei peaks ettevõtte masinate ja seadmete investeringuvajaduse katmiseks eraldi tehnoloogialaenu võtma, kuid puhtalt tootmiseseadmete uuendamisele keskenduva innovatsiooni katmiseks peaks olema suunatud tehnoloogialaen.

Sihtrühm

Toote- ja teenusearenduse vajadus esineb eeskätt alustavatel ettevõtetel, kes pole veel majandustegevust alustanud, aga ka juba tegutsevatel ettevõtetel, kes soovivad oma senist tooteportfelli laiendada, kuid tulenevalt planeeritava toote-/teenusearenduse kõrgest riskitasemest ei saa vajalikke rahalisi vahendeid eraturult kaasata. Seejuures on alustavate ettevõtete esmase äritegevuse arendamiseks turul mitmeid spetsiaalseid finantseerimistooteid nagu EAS-i starditoetus, KredExi stardilaen ning FoF-i riskikapitalifond ja Arengufondi varase faasi investeerimisskeem. Samas on oluline märkida, et alustavatel ettevõtetel puudub sageli suutlikkus suuremahuliste investeerimislaenu tagasimaksmiseks, mistõttu eelnevalt loetletud instrumendid on neile pigem sobivamad kui kavandatav innovatsioonilaen.

Sellest tulenevalt on soovitatav käsitleda **innovatsioonilaenu sihtrühmana majanduslikult aktiivseid (nn established) VKE-sid, sõltumata nende tegevusvaldkonnast, kellel on rahavood olemasolevast äritegevusest** ning kes soovivad oma väärtuspakkumist laiendada. Hinnanguliselt võiks olla tegemist rohkem kui kahe aasta eest tegevust alustanud ettevõtetega. Tegutsevatele ettevõtetele keskendumine maandab ka ettevõtte maksejõuetuks muutumise riski, sest innovatsiooniprojekti ebaõnnestumise korral oleks ettevõtte suuteline laenu tagasi maksma ka olemasolevast äritulust. Samas ei pea olema aga ilmingimata tegemist stabiilsete rahavoogudega ettevõtetega, sest näiteks Tekese skeemi raames finantseeritakse ka majanduslikus kitsikuses olevaid ettevõtteid, kes innovatsiooni kaudu soovivadki oma senist toote- ja teenuspakkumist ümber kujundada.

Eeldusel, et innovatsioonilaenu potentsiaalne sihtrühm sarnaneb EAS-i poolt 2007-2013 programmiperioodi teadus- ja arendusprojektide toetatud ettevõtetega, siis oleks sihtrühma kuuluv ettevõtte²⁸:

- ▶ rohkem kui 3 aastat tegutsenud
TjaA toetuse saamise hetkel oli 26% ettevõtetest 3-6 aastat tegutsenud (registreerimise hetkest), 19% ettevõtetest 7-10 aastat tegutsenud ja 37% üle 10 aasta.
- ▶ töötajate arvu alusel mikro- või väikeettevõtte
52% toetatud ettevõtetest oli toetuse saamise hetkel alla 10 töötaja, 24% 10-49 töötajat ja 12% 50-249 töötajat.
- ▶ aastase käibe alusel mikro- või väikeettevõtte
68% toetust saanud ettevõtte aastane käive oli alla 2 mln €, 26% 2-10 mln €.
- ▶ info ja side, töötleva tööstuse või kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevuse valdkonnas
Toetust saanud ettevõtetest 32% olid tegevad info ja side valdkonnas, 30% töötleva tööstuse ning 22% kutse-, teaduse- ja tehnikaalase tegevusega ettevõtted. Teiste sektoritena olid toetuse saajate hulgas esindatud ehitus, hulgi- ja jaekaubandus, tervishoid ja sotsiaalhoolekanne.

Sekkumisloogika

Ettevõtete innovatsiooni, sh toote- ja teenusearenduse protsess hõlmab erinevaid etappe alustades idee tekkimisest kuni tulemite kommertsialiseerimiseni (Joonis 11) ning kõikide nende etappide vältel vajatakse tegevuste elluviimiseks rahastust. Seejuures on esimesed etapid riskantsemad, kuid mida lähemale toote kommertsialiseerimisele, seda suuremaks muutub kapitalivajadus ja projektide tulusus.

Toetustest on ettevõtetel võimalik kasutada innovatsiooni- ja arendusosakut, mis oma piiratud toetussumma ja sihtotstarbe tõttu ei võimalda katta kõiki arendustegevusega seotud kulutusi. Uue toetusena hakatakse 2014-2020 programmiperioodil rakendama kasvuettevõtete arenguplaani

²⁸ Tuginedes EAS-i andmetele

meedet, mille fookus on ettevõtete tegevuse mitmekülgisel toetamisel. Üheks toetatavaks valdkonnaks on arendustegevus ning selleks töötatakse EAS-i kliendihalduri ja väliste ekspertide koostöös läbi ettevõtte diagnostika, mille põhjal koostatakse ettevõtte arenguplaan (sh toote- ja teenusearenduse plaan). Toetus ühe ettevõtte kohta on eeldatavalt kuni 300 000 eurot, kuid siinjuures tuleb arvestada, et ainult osa sellest on suunatud arendustegevustega seotud kulude katmisele.

Lisaks hakatakse 2014-2020 programmiperioodil prioriteetse suuna „Kasvuvõimeline ettevõtetus ja seda toetav teadus- ja arendustegevus“ raames rakendama (rakendusasutus HTM) teadus- ja arendustegevusi toetusi eesmärgiga soodustada ka teadusasutuste ja ettevõtete vahelist koostööd (nt saavad ettevõtted 70% soodustust uuringute tellimiseks TjaA asutustelt). Näiteks hõlmab prioriteet tegevusi „Institutsionaalne arendusprogramm TA asutustele ja kõrgkoolidele“ ning „TA programm nutika spetsialiseerumise kasvualdkondades“, millest viimane on suunatud rakendus-uuringute rahastamisele. Seega need toetusprogrammid täiendavad kavandatavat innovatsioonilaenu, kuid innovatsioonilaen pakub siiski tervikliku finantseerimislahenduse ettevõtetele, kes vajavad käibevahendeid erinevate etappide tootearenduse tegevuste ettevõttesiseseks läbiviimiseks.

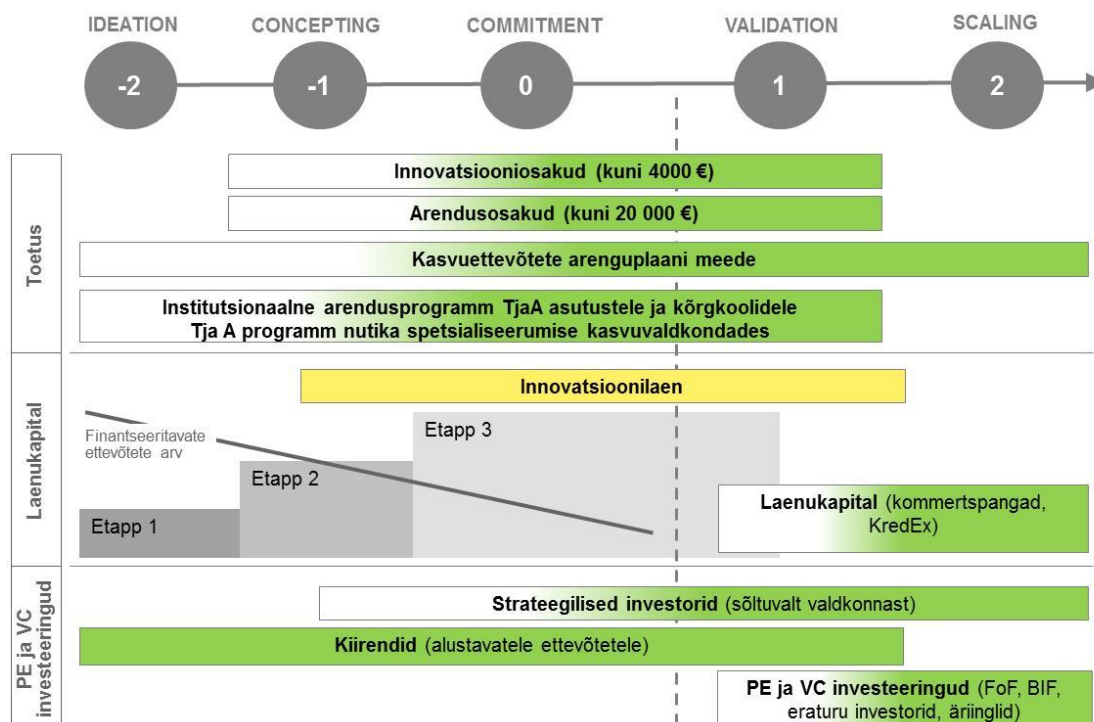
Ettevõtete innovatsiooniprojektide, st toote- ja teenusearenduse projektides eksisteerib vajadus finantsinstrumendi kombineerimiseks toetuse vormis abiga. Nimelt võimaldavad toetused (innovatsiooniosak, arendusosak, HTM-i meetmed) rahastada arendusidee konkreetsema kontseptsiooni väljatöötamist enne põhjaliku tootearenduse läbiviimiseks. Seega vähenevad investeringuriskid nii ettevõtte kui ka riigi jaoks. Samuti võivad arenguplaani meetmest toetust saavad ettevõtted vajada programmi raames väljatöötatud tootearenduse idee jaoks täiendavat rahastust. Sellest tulenevalt on soovitatav käsitleda innovatsioonilaenu ja toetusi üksteist toetavate ja täiendavate sekkumisvormidega.

Riski- ja omakapitalinstrumendid on suunatud väga spetsiifilistele skaleeritavate toodetega ettevõtetele, mis suudavad tagada investoritele soovitud tootlust. Üldjuhul hakkavad fondid investeerima ka hilisemas faasis – siis, kui toote/teenuse arendamisega on suhteliselt kaugele jõutud (joonis 3). See tähendab, et investeeritakse selles faasis, kus kiirendite tegevus lõppeb. Samas on kiirendid keskendunud eeskätt nutika spetsialiseerumise ja kõrgtehnoloogia valdkondade iduettevõtetele. Seega pole üldjuhul ka riski- ning omakapitalinstrumendid toimivate ettevõtete innovatsioonitegevuse rahastamiseks sobivad.

Kommertspankade laenutooted muutuvad üldjuhul ettevõtete jaoks kättesaadavaks peale toote/teenuse arenduse tulemuste tasuvuse valideerimist kui vajatakse täiendavaid rahalisi vahendeid arendatud toote tootmiseks ja turundamiseks (Joonis 11). Erandjuhul saavad majanduslikult stabiilsed ja püsivate rahavoogudega ettevõtted ka aktiivse arendustegevuse (*commitment*) faasis käibekapitalilaenu, kuid sellisel juhul on see tavalistel turutingimustel laen, mida ettevõtted peavad ka kohe tagasi maksma hakkama.

Lähtuvalt turul esinevast innovatsiooni rahastamise katmise vahemikust on **soovitatav positsioneerida innovatsioonilaenu toote- ja teenusearendusprotsessi varasemasse faasi** (Joonis 11), et juba idee kontseptsiooni loomisel enne aktiivse arendustegevuse alustamist oleks ettevõttel rahastamise kindlus ja ka tegevuseks vajalikud rahalised vahendid olemas. See toob endaga automaatselt kaasa ka riskantsemad projektid ja suurema ebaõnnestumise tõenäosuse, kuid sarnast skeemi rakendatakse edukalt ka Soomes Tekeses. Innovatsioonilaenu finantseerimine peaks ulatuma kuni valideerimise faasi lõpuni, sest seejärel peaks ettevõtetele avanema ligipääs ka kommertspankade vahenditele. Näiteks pakub LHV järgneval kahel aastal EIF-iga sõlmitud koostöölepingu alusel innovatsiooniks suunatud projektide jaoks pangalaenu turutingimustest soodsama tagatise tasuga (vt lisaks 5.2), kuid ka seeläbi ettevõtetenäi jõudev laenutoode on pigem suunatud kommertsialiseerimise finantseerimiseks.

Joonis 11. Innovatsioonilaenu sekkumisloogika

Ettevõtete kasvuprogramm ja innovatsioonilaen saavad üksteist toetada - ettevõtteid, kes töötavad endale programmi tulemusel välja toote-/teenusearenduse projekti, saavad taotleda selle elluviimiseks täiendavat laenu. Sellist suunamist ja kahe instrumendi koos pakkumist peaks pidama väga tähtsaks ning peaks töötama EAS-i kliendihalduritega selles osas välja hästitoimiva koostööprogrammi. Samas ei ole soovitatav muuta ettevõtete kasvuprogrammis osalemine aga eeltingimuseks innovatsioonilaenu saamiseks, sest uue toetusmeetme ebaõnnestumise korral kahjustaks see ka innovatsioonilaenu tulemuslikkust. Muuhulgas ei ole põhjust keskenduda ainult kasvuprogrammi raames koostatud toote- ja teenusearenduse projektidele, vaid **kõikidel ettevõtetel peaks olema võrdsetel alustel ligipääs innovatsioonilaenule**. Sarnaselt toetavad üksteist ka välisriikide toetus- ja laenuinstrumendid.

Tingimused

Tuginedes eelhindamise analüüside tulemustele ja teiste riikide **innovatsioonilaenu rakendamise praktikale, on soovitatav innovatsioonilaenu rakendada soodustingimustel** ehk väga suure toetuse komponendiga. Seeläbi julgustatakse ettevõtteid viima läbi ka riskantsemaid innovaatilisi toote- ja teenusearendusprojekte, mille ebaõnnestumise tõenäosus on suurem ning mida pole seetõttu võimalik eraturu laenuotodetega finantseerida.

Ettevõtete toote- ja arendustegevuse rahastamise keskmine **finantseerimisvajadus on 100 000 - 2 mln €** (Tabel 18). Lähtudes teiste riikide praktikast ja Eesti varasemast innovatsioonilaenu rakendamise kogemusest võib praeguses majandusolukorras kujuneda keskmiseks laenusummaks hinnanguliselt 200 000 eurot. **Laenu väljamakseid on soovitatav teha osamaksetena**, et maandada riigi jaoks finantseerimise riski. See tähendab, et kui toote-/teenusearendus toimub etappidena (vt Joonis 11), siis tehakse iga järgneva etapi väljamakse alles peale ettevõtte progressi- ja finantsaruande heaks kiitmist. Etappide arv võib varieeruda projektide lõikes sõltuvalt tootearenduse projekti pikkusest, keerukusest ja investeeringu suuruselt. Kui vaheetappide tulemusel peaks ilmnema, et projekt pole jätkusuutlik (nt ettevõtte pole saavutanud seatud vahe-eesmärke), siis tuleks rahastus peatada. Selle tulemusel võivad saada esimestes finantseeringu etappides rahastust suurem arv ettevõtteid kui hilisemates innovatsiooni etappides.

Tabel 18. Võimalikud innovatsioonilaenu rakendamise tingimused

Tingimused	Innovatsioonilaen
Sihtrühm	Tegutsevad VKE-d
Sihtotstarve	Toote- ja teenusearendus ning sellega kaasnevad tegevused tulemuste komertsialiseerimiseks
Ühe väljastatava laenu suurus	100 000 - 2 mln €, eeldatav keskmine laenusumma suurusjärgus 200 000 €
Tagasimakseperiood	Kuni 10 aastat
Maksepuhkus	Kuni 3 aastat, erandjuhul kuni 5 aastat
Intress	2-6% laenujäägilt
Tagatise nõue	Puudub
Muud tingimused	Laenu väljamaksmine osamaksetena vahetulemuste põhjal

Eelhindamise käigus intervjueritud ettevõtjate hinnangul vastaks 5-6% intressimääraga (lõplik kulukuse määr) innovatsioonilaen nende vajadustele, kui seejuures ei rakenduks täiendava tagatise nõuet. Teistes riikides on taoliste innovatsioonile suunatud laenutoodete intress üldjuhul veelgi madalam ning enamasti puudub ka tagatise nõue. Seega võiks innovatsioonilaenu intress olla vahemikus 2-6% ning lõplik preemiamäär kujuneda vastavalt selle rakendaja vajadusele katta innovatsioonilaenu väljastamise ja haldamisega seotud kulud. Intressimäär võib olla nii fikseeritud, kui ka seotud Euriboriga. Viimasel juhul tuleb arvestada asjaoluga, et Euribori suurel kasvamisel ei pruugi olla võimalik ettevõtete jaoks sobilikku 2-6%-list intressivahemikku säilitada.

Kõrge riskimäära tõttu ei saa innovatsioonilaen olla suunatud ainult tulu teenimiseks, vaid võib tekkida olukord kus intressitulu (või ka struktuurivahendite investeeritud vahendid) 100%-liselt ei säili. Instrumendi rakendamisel oleks siiski eesmärgiks mitte rahastada ilmselgelt kahjulikke projekte, kui ka teiste riikide praktikate põhjal ei saa kõikide projektide õnnestumist kindlustada. Riski vältimiseks võib innovatsioonilaenu rakendamisel kaaluda sarnaselt stardilaenule selle väljastamist tagastatava abina.

Lähtudes teiste riikide praktikast peaks innovatsioonilaenu tagasimakseperiood olema kuni 10 aastat, üldjuhul kuni 3 aastase maksepuhkusega (Tabel 18). Erandjuhtudel võib kaaluda ka 5-aastase maksepuhkuse rakendamist.

Hinnanguline eelarvevajadus ja lõppkasusaajate arv

Tuginedes teadus- ja arendustegevuse toetuse (124 toetatud põhiprojekti) ja innovatsioonilaenu (40 väljastatud laenu) varasemale kogemusele ja lähtudes eeldusest, et kavandatav innovatsioonilaen peaks olema suunatud sarnase profiiliga sihtrühmale, kuid konservatiivselt hinnates ca 50% toetust kasutanud ettevõtetest oleks nõus ka laenu kasutamata, siis võiks ka innovatsioonilaenu hinnanguline lõppkasusaajate arv jääda suurusjärku 40-60 ettevõtet.

Kui teiste riikide praktikate ja innovatsioonilaenu varasema praktika põhjal võiks hinnanguliseks keskmiseks väljastatava laenu summaks olla 200 000 €, siis oleks lõppkasusaajate arvust lähtuvalt instrumendi eeldatava eelarvevajadus 8- 12 mln eurot.

Ringlusefekt avaldub innovatsioonilaenu puhul väiksemalt tulenevalt pikast maksepuhkusest ja tagasimakseperioodist, mistõttu jõuaks ettevõtetele hinnanguliselt 13,5 mln €. Seega oleks ringlusesse jõudva vahendite mahu korral (kui keskmine laenu summa on 200 000 eurot), innovatsioonilaenu lõppkasusaajate arv olla hinnanguliselt 30-60 ettevõtet.

Rakendamine

Analüüsi põhjal välja pakutud innovatsioonilaenu kõrgest riskist ja soodsatest tingimustest lähtuvalt pole innovatsioonilaenu tõenäoliselt võimalik rakendada koostöös pankadega, vaid pigem **otselaenuna**. Instrumendi rakendamine peaks toimuma tagastamatut abi pakkuvate ja finantsinstrumentide rakendamise kogemusega **asutuste koostöös**, et tagada ühelt poolt laenu haldamise kompetents ning teiselt poolt suutlikkus hinnata suure riskiga ja mitteprognoositavate tulemustega projekte. Seejuures võib esineda vajadus kaasata ka väliseid valdkondlikke

hindamiseksperite ning koordineeritud lähenemise tagamiseks ka HTM-i TjaA projektide taotluste hindajaid innovatsioonilaenu taotluse hindamiskomisjonis.

Innovatsioonilaenu rakendamine võib näiteks KredExi, EASi ja Arengufond koostöös. Nimelt omab KredEx tagasimakstavate finantsinstrumentide rakendamise kogemust (sh ettevõtte finantsolukorra analüüsimise). Seega võiks KredExil olla taotleja projekti finantsprognooside hindamise, laenu väljastamise ning tagasimaksete korraldamise roll. EAS saaks panustada valdkondlike ekspertide võrgustikuga, et kaasata neid suure riskiga ja raskesti ette ennustavate tulemustega projektide potentsiaali sisulisel hindamisel. Arengufond omab ambitsiooni võtta suuremat fookust ka innovatsiooni ja tootearenduse valdkonnale, mistõttu analüüsitakse ka võimalust rakendada turismi valdkonnast IKT-ga seotud innovatsiooniprojekte. Lisaks omab Arengufond ka läbi SmartCapi riskiinvesteeringute rakendamise kogemust ning omab suutlikkust hallata kõrge riskitasemega arendusprojekte. Seega võib kaaluda Arengufondi ettevõtete pakutava muutuste juhtimise ja innovatsiooniprotsessi läbiviimise toe ja nõustamise kompetentsi arendamist. Seda eriti juhul, kui hakatakse rakendamaks turismivaldkonnas innovatsioonilaenu laadset instrumenti. Lõplikud asutuste rollid ja nendevaheline ülesannete jaotus peaks välja kujunema instrumendi rakendamise detailsema ettevalmistuse jooksul, kui omandatud põhjalik ülevaade asutuste võimekusest vastavaid rolle täita või ka välja arendada.

Innovatsioonilaenu rakendamine eeldab **tihedat koostööd ettevõtjatega**. See saab alguse laenu-taotluse hindamisel, mis peaks Soome Tekese eeskujul tuginema nii projektiplaani, ettevõtte tegevusajaloole kui ka läbirääkimistele ettevõtjaga. Samuti jälgitakse jooksvalt ettevõtte projekti käekäiku ja tulemuste saavutamist: vaheetappide raames vaadatakse enne laenu järgmise osamakse tegemist üle projekti tegevus- ja finantsaruanne.

Nii Austria kui Soome innovatsiooni toetamise skeemide eeskujul on soovitatav sisse viia ka innovatsioonilaenu saanud ettevõtete **nõustamise funktsioon**. See peaks keskenduma **ettevõttele ja selle juhtkonnale toe pakkumisele innovatsiooni, arendustegevuse ja muutuste juhtimisel terve projekti vältel**. Seega oleks tegemist pigem juhtimisalase toega (*management support'iga*), mis eeldaks nõustamist osutatavatelt isikutelt väga häid teadmisi ja varasemat kogemust arendustegevuste ja muutuste juhtimise valdkonnas, sh riskantsete projektide tulemuslikkuse hindamisel. Seetõttu on vägagi soovituslik kaasata sellel eesmärgil eraturu valdkondlike eksperte. Nii Austria kui Soome innovatsiooni toetamise skeemides kasutavad asutused nõustamisfunktsiooni pakkumiseks enda majasiseseid eksperte. Kuivõrd antud välisriikide asutused on Eesti võimalikest rakendusüksustest oluliselt suurema võimekusega (eeskätt personali ja laialdasemate kompetentsivaldkondade poolest), siis on Eesti praktikas siiski mõistlik lähtuda mitme asutuse koostöö ja valdkondlike ekspertide kaasamise põhimõttest.

2.4 Riigiabi reeglite kohaldamine

Innovatsioonilaenu rakendamisel on võimalik lähtuda kas vähese tähtsusega abi määrusest ((EL) nr 1407/2013) või üldisest grupierandi määrusest ((EL) nr 651/2014) sõltuvalt sellest, kas ettevõttele antava abi brutotoetusekvivalent on väiksem kui 200 000 eurot, mis on vähese tähtsusega abi ülemmäär kolme järjestikkuse eelarveaasta peale kokku (art 3 lg 2). Allkirjeldatud reeglitele lisaks tuleb juhinduda ka riigiabi analüüsi (ptk 7.1) peatükis toodud üldnõudeid.

Vähese tähtsusega abi

Vähese tähtsusega abi määrust kohaldatakse ainult niisuguse abi suhtes, mille brutotoetus-ekvivalent on juba eelnevalt võimalik täpselt välja arvutada, ilma et oleks vaja teha riskihinnangut (nn „läbipaistev abi“) (art 4 lg 1). Laenudena antavat vähese tähtsusega abi käsitletakse läbipaistvana, kui (art 4 lg 3):

- ▶ Abisaaja suhtes ei ole algatatud kõiki võlakohustusi hõlmavat maksejõuetusmenetlust ja ettevõtja ei vasta kriteeriumidele, mis on siseriikliku õigusega kehtestatud kõiki võlakohustusi hõlmava maksejõuetusmenetluse kohaldamiseks võlausaldajate soovil.
- ▶ Laen on tagatud tagatisega, mis katab vähemalt 50 % laenust ning laenu summa on 1 000 000 eurot (või 500 000 eurot kaupu vedavate maanteetranspordi-ettevõtjate puhul) viieks aastaks või 500 000 eurot (või 250 000 eurot kaupu vedavate maanteetranspordi-ettevõtjate puhul) kümneks aastaks; kui laen on nimetatud summast väiksem ja/või antakse vähem kui vastavalt viie või kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse nimetatud laenu brutotoetusekvivalent vastava protsendina kohaldatavast ülemmäärast, milleks on 200 000 €.
- ▶ Brutotoetusekvivalent on arvutatud vastavalt toetuse andmise ajal kehtinud viitemääradele.

Kui innovatsioonilaenu otsustatakse rakendada eelhindamise ettepaneku kohaselt ilma tagatise nõudeta, siis pole tähtsusega abi rakendamine võimalik.

Üldine grupierand

Üldist grupierandi määrust kohaldatakse ainult niisuguse abi suhtes, mille brutotoetusekvivalent on juba eelnevalt võimalik täpsemalt välja arvutada, ilma et oleks vaja teha riskihinnangut (nn „läbipaistev abi“) (artikkel 5 lg 1). Grupierandi alusel loetakse läbipaistavaks muuhulgas järgmisi innovatsioonilaenu kontekstis huvipakkuvaid abi liike (artikkel 5 lg 2):

- ▶ **laenudena antav abi**, kui brutotoetusekvivalent on arvutatud abi andmise ajal kehtinud viitemäära alusel;
- ▶ **tagasimakstava ettemakse vormis antav abi**, kui tagasimakstavate ettemaksete kogusumma ei ületa käesoleva määruse alusel kohaldatavaid künniseid või enne rakendamist on tagasimakstava ettemakse brutotoetusekvivalenti arvutamise metoodikast komisjonile teatatud ja komisjon on selle heaks kiitnud.

Grupierandi määruse alusel antavalt abilt eeldatakse ergutavat mõju (art 6 lg 2). Selleks peab abisaaja esitama liikmesriigile abi taotluse enne projekti või tegevusega seotud tööde alustamist.

Üldist grupierandi määrust ((EL) nr 651/2014) on võimalik rakendada erinevate abiliikide suhtes (art 1 lg 1). Innovatsioonilaenu rakendamise kontekstis tasub neist täpsemalt analüüsida järgmisi:

- ▶ regionaalabi
- ▶ investeerimisabi ja tegevusabi VKE-dele
- ▶ teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks antav abi

Regionaalabi sisaldab investeringuteks ettenähtud abi, mida antakse alginvesteeringuteks või uut tegevusvaldkonda soodustavaks alginvesteeringuks (art 2 lg 41, lg 42). Samas hõlmavad abikõlblikud kulud aga ainult materiaalsesse või immateriaalsesse varasse tehtavate investeringute kulusid ja investeringuga loodud töökohtade palgakulusid (art 14 lg 4). Kuna **innovatsioonilaen on suunatud planeeritud tingimuste põhjal suures osas ka käibevahendite finantseerimisele**, siis ei ole võimalik grupierandi regionaalabi reegleid innovatsioonilaenu rakendamisel järgida.

Sama kehtib ka VKE-dele investeringuteks antava abi kohta, mille puhul on abikõlblike kuludena ette nähtud ainult materiaalsesse ja immateriaalsesse varasse tehtud investeringute kulud ning otseselt investeerimisprojektiga loodud töökohtade palgakulud (art 17 lg 2).

Teadus- ja arendusprojektide abi saav osa peab olema täielikult liigitatav ühe või mitme järgneva kategooria alla (art 25 lg 2):

- ▶ alusuuringud
- ▶ rakendusuuringud

- ▶ tootearendus²⁹
- ▶ teostatavusuuringud

Teadus- ja arendustegevuse projektide abikõlblikud kulud on tunduvalt mitmekesisemad, kui eelnevalt mainitud regionaalabi ja VKE-dele antava investeeringuabi korral hõlmates järgmisi kulukategooriaid (art 25 lg 3):

- ▶ personalikulud: teadlased, tehnikud ja muu abikoosseis selles ulatuses, mil nad tegelevad konkreetse uurimisprojektiga;
- ▶ vahendite ja seadmete kulud sel määral ja sellise ajavahemiku jooksul, mil neid kasutatakse projekti jaoks. Kui vahendeid ja seadmeid ei kasutata projektis kogu nende kasutusea vältel, peetakse abikõlblikuks vaid amortisatsioonikulusid, mis vastavad projekti kestusele ja mis arvutatakse üldiselt aktsepteeritava raamatupidamistava kohaselt;
- ▶ ehitiste ja maa kulud sel määral ja sellise ajavahemiku jooksul, mil neid kasutatakse projekti jaoks. Ehitise puhul peetakse abikõlblikuks vaid amortisatsioonikulu, mis vastab projekti kestusele ja mis arvutatakse üldiselt aktsepteeritava raamatupidamistava kohaselt. Maa puhul on abikõlblikud omandi üleminekuga seotud kulud või tegelikult tekkinud kapitalikulud;
- ▶ turutingimustel välisallikast ostetud või litsentsitud lepinguliste teadusuuringute, teadmiste ja patentide kulud ning üksnes projekti jaoks kasutatud nõustamisteenuste ja muude sarnaste teenuste kulud;
- ▶ täiendavad üldkulud ja muud tegevuskulud, sealhulgas materjali, varustuse ja samalaadsete toodete kulud, mis on kantud otseselt projekti tõttu.

Seega on soovitatav lähtuda innovatsioonilaenu rakendamisel teadus- ja arendustegevuse projektidele kehtivatest grupierandi riigiabi nõuetest. Seejuures tuleb arvesse võtta, et abi osakaal ei tohi ühegi abisaaja puhul ületada tootearenduse puhul 25% abikõlblikest kuludest (art 25 lg 5). Rakendusuuringute ja tootearenduse puhul võib aga abi osakaalu suurendada abi ülemmäära ehk 80%-ni abikõlblikest kuludest järgnevalt (artikkel 25 lg 6):

- ▶ 10 protsendi võrra keskmise suurusega ettevõtjate ja 20 protsendi võrra väikeettevõtjate puhul;
- ▶ 15 protsendi võrra, kui projekt hõlmab tõhusat koostööd;
- ▶ ettevõtjate vahel, kellest vähemalt üks on VKE, või projekt viiakse ellu vähemalt kahes liikmesriigis või liikmesriigis ja EMP lepingus osalevas riigis ning ükski ettevõtja ei kannaks üle 70 % abikõlblikest kuludest või
- ▶ ettevõtja ja vähemalt ühe teadusuuringute ja teadmiste levitamise tegeleva organisatsiooni vahel, mis kannab vähemalt 10 % abikõlblikest kuludest, ning kellel on õigus avaldada oma uuringu tulemusi.

Järgnevas tabelis on esitatud kokkuvõtvalt teadus- ja arendustegevuse abi võimalik osakaal projekti abikõlblikest kuludest.

²⁹ Üldise grupierandi määruse ((EL) nr 651/2014 art 2 lg 86) kontekstis käsitletakse tootearendusena olemasolevate teaduslike, tehnoloogiliste, ärilaste ja teiste asjakohaste teadmiste ja oskuste omandamist, ühendamist, kujundamist ja kasutamist uute või täiustatud toodete, protsesside või teenuste arendamise jaoks. Siiä hulka võivad kuuluda ka tegevused, mille eesmärk on uute toodete, protsesside või teenuste mõisteline määratlemine, kavandamine ja dokumenteerimine.

Tootearendus võib hõlmata uute või täiustatud toodete, protsesside või teenuste prototüüpide loomist, demonstreerimist, pilootkasutust, katsetamist ja valideerimist reaalsusele vastavas tööseisundi keskkonnas, kui põhieesmärk on mittevalmis toode, protsessi või teenust tehniliselt täiustada. Tootearenduse hulka kuulub ka kaubanduslikul eesmärgil kasutatavate prototüüpide ja katseprojektide arendamine, kui prototüüp on tingimata kaubanduslik lõpptoodet ja kui selle tootmine üksnes demonstreerimise ja valideerimise eesmärgil on liiga kallis.

Tootearendus ei hõlma olemasolevate toodete, tooteliinide, tootmisprotsesside, teenuste ja muude toimingute rutiinset või perioodilist muutmist, isegi kui sellised muudatused tähendavad täiustamist.

Tabel 19. Teadus- ja arendustegevuse abi võimalik osakaal abikõlblikest kuludest

Osakaalu kujundavad tingimused	Abi osakaal
Üldine teadus- ja arendustegevuse abi osakaal abikõlblikest kuludest	25%
Keskmise suurusega ettevõtja teadus- ja arendustegevuse abi	35%
Väikeettevõtja teadus- ja arendustegevuse abi	55%
Keskmise suurusega ettevõtja teadus- ja arendustegevuse abi projektis, mis hõlmab koostööd vähemalt kahe EL-i liikmesriigi ettevõtte või liikmesriigi ja EMP lepingus osaleva riigi vahel	50%
Väikeettevõtja teadus- ja arendustegevuse abi projektis, mis hõlmab koostööd vähemalt kahe EL-i liikmesriigi ettevõtte või liikmesriigi ja EMP lepingus osaleva riigi vahel	70%
Keskmise suurusega ettevõtja teadus- ja arendustegevuse abi projektis, kus tehakse koostööd vähemalt ühe teadusuuringute ja teadmiste levitamise tegeleva organisatsiooniga	50%
Väikeettevõtja teadus- ja arendustegevuse abi projektis, kus tehakse koostööd vähemalt ühe teadusuuringute ja teadmiste levitamise tegeleva organisatsiooniga	70%

Tootearendusele keskendunud (vähemalt 50% projekti kuludest peavad olema tootearendusega seotud) **projektidele antava teadus- ja arendustegevuse abi ülemmäär on 15 miljonit eurot projekti/ettevõtja kohta (artikkel 4 lg 1 (i) (iii)).**

Innovatsioonilaenu rakendamisel klassikalise laenuinstrumendina, tuleb laenu brutotoetus-ekvivalent arvutada abi andmise ajal kehtinud viitemäära alusel. Viiteintressi määra arvutamist sätestab komisjoni viite- ja diskontomäärade teatis (2008/C 14/02). Viitemäärade arvutamise aluseks olevaks baasmääraks on üheaastased rahaturu intressimäärad (IBOR). Vastavalt abi saava ettevõtte krediitdireitingule ja pakutavatele tagatistele kohaldatakse lisaks ka viite- ja diskontomäärade teatises esitatud marginaale, mis lähtuvad ettevõtte reitingukategooriast. Eestile kehtestatud viitemäär on 1.5.2014 seisuga 0,53³⁰.

Võttes arvesse, et eelhindamise tulemusel soovitatakse innovatsioonilaenu välja maksta osamaksetena, siis tuleb diskonteerida makstava abi väärtus selle andmise hetke väärtuseni (art 7 lg 3). Rahastamiskõlblike kulude väärtus diskonteeritakse abiandmise hetke väärtusele. Diskonteerimisel kasutatakse intressimäärana abi andmise ajal kohaldatavat diskontomäära.

Lisaks näeb grupierandi määrus ühe võimaliku läbipaistva abi liigina ette **tagasi makstavat ettemakset** (artikkel 5 lg 2), mis on projekti jaoks antav laen, mis makstakse ühe või mitme osamaksena ja mille tagasimakse tingimused sõltuvad projekti tulemustest (artikkel 2 lg 2). **Sellist tüüpi abi võib eeldatavalt sobida innovatsioonilaenu rakendamiseks, kuna tegemist on väga soodsatel (sh puudub tagatise nõue) ja paindlikel tingimustel rakendatava instrumendiga, mille tagasimaksmise edukus võiks sõltuda samuti projektide tulemustest**, nagu Soome Tekese skeemi puhulgi.

Tagasimakstavate ettemaksete vormis abi andmiseks puudub brutotoetusekvivalenti arvutamise aktsepteeritav meetodika, mistõttu väljendatakse abi protsendina abikõlblikest kuludest. Projekti õnnestumise korral, mis on määratletud mõistliku ja kaalutletud hüpoteesi alusel, makstakse ettemaks tagasi koos intressiga, mis on vähemalt võrdne abi andmise hetkel kohandatud diskontomääraga (artikkel 7 lg 5). Projekti ebaõnnestumise korral ei tule ettemakset täies ulatuses tagasi maksta ning osalise edu korral peaks tagasimakse olema proportsionaalne saavutatud eduga (2014/C 198/01 art 4.5.1.2 punkt 80.)

Nimetatud tingimuste järgmise korral on võimalik eelnevalt Tabel 19 kirjeldatud abi ülemmäära suurendada 10 protsendi võrra. Lisaks võib tagasimakstava ettemakse korral lähtudes artikli 4

³⁰ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/base_rates_eu28tris_en.pdf

lõikest 1 (i) (iv), suurendada tootearendusele rakendatavat teavitamiskünnist 50% ehk 22,5 miljoni euroni.

Alljärgnevalt on kokkuvõtlikult esitatud grupierandist tulenevad riigiabi reeglite olulisemad suunised, mida tuleb innovatsioonilaenu rakendamisel kas laenuinstrumendina või tagasimakstava ettemaksena arvesse võtta.

Tabel 20. Innovatsioonilaenule rakenduvad riigiabi reeglid

Tingimused	Innovatsioonilaen
Sihtrühm	Tegutsevad VKE-d
Sihotstarve	Tootearendusele suunatud teadus- ja arendustegevuse abi korral peavad vähemalt 50% abikõlblikest kuludest moodustama tootearendusest tulevad kulud. Finantseerida on lubatud nii käibevahendeid kui põhivara.
Finantseeringu osakaal projektikuludest	Teadus- ja arendustegevuse abi võimalik osakaal abikõlblikest kuludest on väikeettevõtete puhul 55-70% ja keskmise suurusega ettevõtete puhul 35-50%.
Maksimaalne abi suurus	Teadus- ja arendustegevuse abi ülemmäär on 15 miljonit eurot projekti/ettevõtja kohta
Abi läbipaistvuse tagamine	<u>Laen</u> : innovatsioonilaenu rakendamisel klassikalise laenuinstrumendina, tuleb laenu brutotoetusekvivalent arutada abi andmise ajal kehtinud viitemäära alusel. <u>Tagasimakstav ettemaks</u> : tagasimakstavate ettemaksete vormis abi andmiseks puudub brutotoetusekvivalenti arvutamise aktsepteeritav meetodika, mistõttu väljendatakse abi protsendina abikõlblikest kuludest. Projekti õnnestumise korral, mis on määratletud mõistliku ja kaalutatud hüpoteesi alusel, makstakse ettemaks tagasi koos intressiga, mis on vähemalt võrdne abi andmise hetkel kohandatud diskontomääraga

Kui rakendada innovatsioonilaenu lähtuvalt üldise grupierandi teadus- ja arendustegevuse abi reeglitest, siis kohaldub lisaks veel komisjoni teatis teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks antava riigiabi raamistiku kohta (2014/C 198/01).

3. Riskifinantseerimisinvesteeringute instrumendid

Erinevate uuringute (sh EY poolt EAS-i tellimisel läbiviidud kapitali kättesaadavuse uuring) ja analüüside tulemusel on viimastel aastatel tuvastatud Eesti omakapitaliinvesteeringute turul kapitali puudus, mille tagajärjel pole innovaatilistel ja kasvupotentsiaaliga ettevõtetel võimalik leida vajalikku rahastust äritegevuse alustamise hoogustamiseks ja laienemistegevuste elluviimiseks. Samuti on uuringute³¹ põhjal turutõrkena tuvastatud, et nõudlus jääb alla potentsiaalsele nõudlusele, arvestades ettevõtete poolt tuvastatud kasvuvõimaluste olemasolu. Samas on toodud uuringutes ühe nõudluspoolse turutõrke lahendusena kohalike erakapitali fondihaldurite meeskondade tekke soodustamine, kes oleksid seetõttu motiveeritud turgu harima ja nõudluse poolt kasvatama. Seda vaadet toetavad ka esindusorganisatsioonid EstVCA, EstBAN ja Finance Estonia, kelle hinnangul on turunõudlus üha kasvamas ka ettevõtjate teadlikkuse suurenemise tulemusel. Seetõttu peetakse omakapitaliinvesteeringute valdkonnas esinevaid mitteoptimaalseid investeerimisolukordi oluliseks ettevõtete arengu takistuseks.

Eelhindamise esimese etapi tulemusel tuvastati omakapitaliinvesteeringute tegemisel järgmised turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad.³²

Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade analüüsi järeldused:

- ▶ **Informatsiooni asümmeetrilisus:** reaalsete kasvuväljavaadete ettevõtted ei suuda investorit ärivõimalusest ja selle potentsiaalset veenda tulenevalt nõrgast äriplaanist või ebapiisavatest äriilistest oskustest. Samas väiksed innovaatilised ettevõtted, kes vajavad oma kõrge riskitasemest tulenevalt omakapitaliinvesteeringuid, on nende kasutamises osas vastumeelsed.
- ▶ **Finantseerimise puudujääk:**
 - ▶ Kohalik riskikapitali turg on väga noores varajases arengustaadiumis. Vajalik on arendada väikeinvestorite ja äriinglite võimekuse võimekust ja kogemuste kogemusiarendamiseks (investeerimisvahemik kuni 0,2 mln €, (seemne- ja stardifaasi investeeringud, kohati ka kasvufaasi).
 - ▶ Turul puudub pakkumine varajases faasis tegutsevate ettevõtete riski- ja kasvukapitalile vahemikus 0,2-1,5 (kuni 3) mln €.
- ▶ **Professionaalsete fondihaldurite puudus (eriti varajases faasis):** vajalik on kohalike fondihaldurite meeskondade tekkimise soodustamine (sh *track record*'i teke) ja nende motiveerimine turu harimiseks.

Tuvastatud mitteoptimaalse investeerimisolukorra ületamiseks plaanib riik 2014-2020 programmi-perioodiks **Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi ja KredExi varajase faasi fondifondi (edaspidi FoF) loomist**, mis koos peaksid soodustama hinnanguliselt kuni 3 mln € investeeringute tegemist varasemates faasides olevatesse ettevõtetesse (Joonis 12). Suuremate investeeringute kättesaadavuse turutõrget leevendavad Balti Investeerimisfondist (BIF) mandaadi saanud investeerimisfondid. Seejuures tuleb arvesse võtta, et BIF-i investeeringud pole suunatud ainult Eesti ettevõtetesse, vaid terve Baltikumi turule. Fondifondi loomise aitab muuhulgas lahendada ka professionaalsete fondihaldurite puuduse turutõrget, sest lisaks kapitali pakkumisele kasvatab see juurde fondihaldureid (sh läbi kogemuse omandamise), kes tulevikus saavad tõenäoliselt hakkama ilma riigipoolse toeta.

³¹ Kapitali kättesaadavuse uuring, EY 2013

³² Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine, PWC 2014

Joonis 12. Riiklik sekkumine riski- ja omakapitaliinvesteeringute turu elavdamiseks

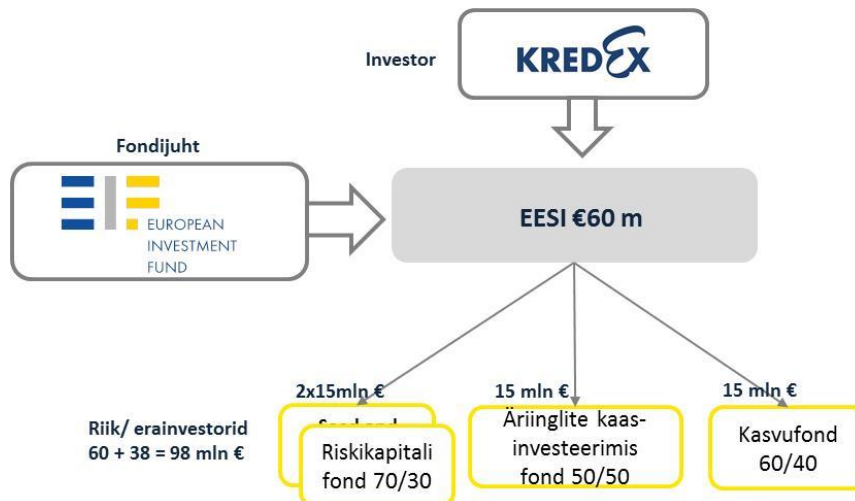

Arenufondi varase faasi investeerimisskeemi raames hakatakse läbi kiirendiprogrammide toetama nutika spetsialiseerumise valdkonna iduettevõtteid. Selle raames on kavas eraldada konkursi korras välja valitud kiirenditele mikrofondid, et võimendada erakapitali investeeringuid kiirendites osalevatesse ettevõtetesse. Vahendid mikrofondide jaoks leitakse suures osas varasemate otseinvesteeringutega Arenufondi poolt teostatud otseinvesteeringute teenitud tulust. Täiendavalt kaetakse ka kiirendite käivitamise kulu struktuurifondidest Start-up Estonia programmi kaudu. Kiirendiprogramme planeeritakse tavapärasest turul toimivatest kiirenditest pikemaks; nende hinnanguline kestus oleks kuni 2 aastat.

Struktuurifondide vahenditest KredExi alla loodav **fondifond** mahuga 60 mln eurot investeeriks allfondidesse, mis omakorda investeeriks peamiselt Eesti seemne- ja *start-up*-faasi VKE-desse. Kavandatavad allfondid on järgmised (Joonis 13):

1. Riskikapitali fond (kuni kaks tükki), riigi panus ca 15 mln fondi kohta, mis moodustab kuni 70% fondi mahust. Ülejäänud summa tuleb erainvestoritelt.
2. Äriinglite kaainvesteeringufond, riigi panus ca 15 mln, mis moodustab kuni 50% fondi mahust. Ülejäänud summa tuleb erainvestoritelt.
3. Kasvufond, riigi panus ca 15 mln, mis moodustab kuni 60% fondimahust.

Joonis 13. Planeeritava fondifondi struktuur

Käesolevas analüüsis lähtuti planeeritud allfondidest ning nendel üldisest fookusest, hinnati nende sobivust turuolukorraga ja analüüsiti võimalikke meetmeid nendele turutõrgetele vastamiseks. Kuna ettevõtete omakapitaliinvesteeringud on suunatud ettevõtte üldise kasvu ja arengu rahastamisele, mitte projektipõhisteks toetusteks, siis ei ole antud finantsinstrumendi kontekstis hinnatud vajadust kombineerida seda toetuse vormis rahastusega. Nimelt võivad ettevõtted (mh just alustavad ettevõtted) taotleda ka toetuse vormis abi spetsiifilisteks kuludeks või projektideks (nt starditoetus, innovatsiooniosak või muud projektitoetused), kuid seejuures tuleb järgida, et riigiabieeskirjas seatud lubatud abi ülempiire ei ületataks.

3.1 Riski- ja omakapitaliinvesteeringute nõudlus ja pakkumine

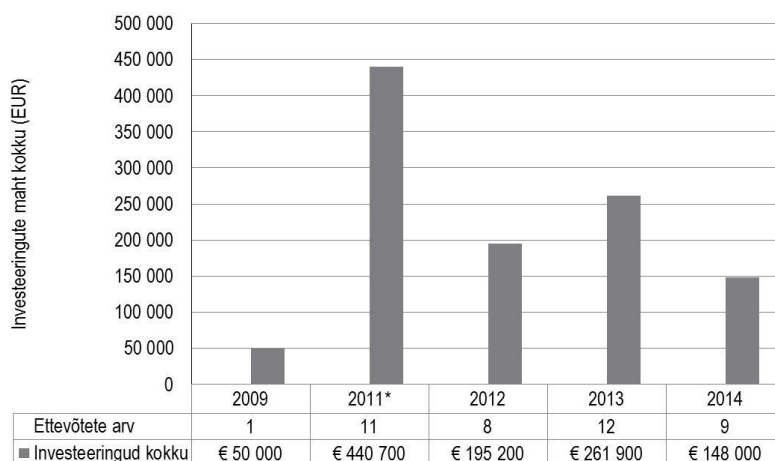
EY 2013. aasta kapitali kättesaadavuse uuringu tulemusel tuvastati, et Eesti ettevõtetel on märkimisväärselt suur hulk kasvuvõimalusi (31% vastanutel pigem palju või palju kasvuvõimalusi). Seejuures on rohkem kasvuvõimalusi just varaste faaside ettevõtetel. Need kasvupotentsiaali omavad ettevõtted vajavad kasvuvõimaluste realiseerimiseks täiendavaid rahalisi vahendeid, sest ärikasumist ja omaniku enda vahenditest ei piisa. **Ettevõtjad kaaluksid täiendavate rahaliste vahenditena nii ettevõtlustoetusi, pangalaengu kui ka omakapitaliinvesteeringuid (ca 20% ettevõtjatest peab vajalikuks kaasata vähemusosalusega omakapitaliinvesteeringut).** Seejuures on ligikaudu poolte (47%) potentsiaalselt omakapitaliinvesteeringuid kaasavate ettevõtete hinnangul vaja investeeringuid vähem kui 200 000 eurot.³³

Potentsiaalselt omakapitaliinvesteeringuid kaasavad ettevõtjad näevad omakapitaliinvesteeringute kaasamisel suurema probleemina sobivate omakapitaliinvesteeringute pakkujate leidmist. Samas on nende põhiliseks mureks omakapitaliinvesteeringute kaasamisel aga kontrolli ja osaluse kaotus. Kuna ettevõtete teadmised omakapitaliinvesteeringute kaasamisest on madalad, ei oska nad kapitali kaasamise eeliseid ja puuduseid hinnata.³⁴

Esindusorganisatsioonide hinnangul on ettevõtjate teadlikkus üha jõudsamalt kasvamas ka tänu turule toodavatele uutele investeerimisfondidele (BIF, fondifond), mis soodustab ka ettevõtete poolse nõudluse suurenemist. Seega jõuti eelhindamise esimese etapi tulemusel järeldusele, et **hinnanguline kogunõudlus omakapitaliinvesteeringute järele oleks sihtgrupi hulgas vahemikus 332 kuni 664 miljonit eurot.**³⁵

Lisaks tuleb turult signaale, et üha enam vajavad **idufirmad investeeringuid eelseemne faasis** ning selleks pöörduakse ka välismaiste kiirendite poole, sest vajalikku aluskapitali kohalikul turul ei leita. Vaadates aastatel 2009-2014 nii kodumaistes kui välismaistes kiirendites teadaolevalt osalenud ettevõtete arvu (Joonis 14), siis ilmneb järsk aktiivsuse tõus 2011. aastal, mis on peale seda jäänud suhteliselt stabiilsele tasemele. Samas on ka ettevõtete poolt kiirendiprogrammidest saadud investeeringute maht püsinud 200 000 - 250 000 € tasemel. Erandiks on 2011. aasta, kui toimus üks suurem investeering (125 000 €), mis näitab summaarseid investeeringuid suuremana.

Joonis 14. Teadaolevalt kiirendites osalenud Eesti ettevõtted ja investeeringute maht³⁶

³³ Kapitali kättesaadavuse uuring, EY 2013

³⁴ Kapitali kättesaadavuse uuring, EY 2013

³⁵ Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine, PWC 2014

³⁶ Kiirendite investeeringute andmed 2011. aasta kohta pole täielikud

Kohaliku turu kiirenditest on Eesti ettevõtted kõige suuremal arvul osalenud Startup Wise Guys kiirendis, millele järgnevad populaarsuselt juba välismaised kiirendid. Lisaks on mitmed idu-ettevõtted osalenud inkubaatorites, nagu näiteks Tehnopol Startup Inkubaator.

Võttes arvesse nii BIF-i raames tegevust alustavaid фонде kui hetkel turul tegutsevaid investeerimisfonde ja mitteinstitutionaalseid investoreid, ilmneb **kõige suurem puudujääk laienemisfaasi riskikapitali ja varase faasi kasvukapitali (traditional PE) pakkumises** (Tabel 21). Samas pole BIF-i raames mandaadi saavate investeerimisfondide VC_1 ja Karma VC investeerimisstrateegia aga täies mahus teada ning esimesi tehinguid pole veel tehtud, mistõttu pole ka võimalik nende paigutumist investeerimissegmentidesse usaldusväärselt hinnata.³⁷ Lisaks tuleb arvesse võtta, et BIF-i raames mandaadi saavad fondid hakkavad investeerima tervele Baltikumi turule - mitte fokuseeritult Eestisse - ning samuti hilisemates faasides ettevõtetesse. Seega ei pruugi kujuneda nende investeerimismaht Eesti varase faasi ettevõtetesse märkimisväärseks.

Ebapiisav pakkujate hulk on ka eel- ja seemnefaasi kasvukapitali ning varase faasi riskikapitali pakkumises. Seda vahemikku kataks kavandatavatest finantsinstrumentidest fondifondi riskikapitali allfond (varase faasi osas) ja Arengufondi varase faasi investeerimisskeem (eel- ja seemnefaasi osas), millest viimane katab siiski täiesti alustavate ettevõtete kapitalivajadusi ning riskikapitali-investeeringute fond hakkab tegelema pigem üle 200 000 euro suuruste investeeringutega. See tähendab, et see paigutub investeerimisahelas Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi järele.

Selle investeerimissegmenti tegeliku mahu hindamisel tuleb arvesse võtta ka SmartCapi erastamise tulemusi. Kui SmartCap jätkab lisaks olemasoleva portfelli haldamisele investeeringute tegemist senise strateegia järgi, siis positsioneeruvad nad täiendava pakkujana seemne- ja varase faasi segmenti.

Äriinglite kaasinvesteerimisfondi investeeringud oleksid suunatud erinevates faasides ettevõtetele, kuid äriinglite investeerimisstatistika põhjal (vt Tabel 22) on nende tehingutes olnud viimastel aastatel ülekaalus just IKT ja tehnoloogia-sektor ning seemne- ja varase faasi investeeringud. Seega läheks suur osa nende kapitali pakkumisest samadesse segmentidesse kui FoF-i riskikapitalifondidel, kuid keskmine investeeringu suurus oleks tõenäoliselt väiksem (eriti just varase faasi tehingutes).

Tabel 21. Investeeringute turu struktuur koos planeeritavate BIF-i fondidega

	Riskikapital	Kasvukapital (sh traditional PE)
Eel- ja seemnefaas (kuni 1 mln €)	Kiirendid: <ul style="list-style-type: none"> • Startup Wise Guys • Buildit • Gamefounders Äriinglid ja nende investeerimisfirmad (Astrec Invest, Spring Capital jt) + VC_1 (BIF-i osa) + Karma VC (BIF-i osa) + Arengufondi varase faasi investeerimisskeem ? SmartCap	Äriinglid ja nende investeerimisfirmad (sh sündikeeritult)
Varajane faas (1-3 mln €)	ASI + VC_1 (BIF-i osa) + Karma VC (BIF-i osa) ? SmartCap	BaltCap
Laiemisfaas (alates 3 mln €)	ASI + VC_1 (BIF-i osa) + Karma VC (BIF-i osa)	Livonia BaltCap BPM Capital Redgate Capital LHV Capital Masa Invest

³⁷ Praegusel paigutamisel on lähtutud eeskätt eelhindamise esimese etapi tulemustest

FoF-i allfondide mahtude lõplikul määratlemisel tuleks lähtuda turu hetkeolukorrast ja võimalikest tulevastest arengutest. Kui ilmneb, et BIF-i raames mandaadi saanud investeerimisfondid ja SmartCap hakkavad aktiivselt tegema eel- ja seemnefaasi riskikapitaliinvesteeringuid (sh Eestis), on soovitatav kaaluda kasvukapitali allfondi suurendamist riskikapitali allfondi arvelt³⁸. Samas peab saama tagatud, et riiklik prioriteet suurendada just varase faasi ettevõtete riskifinantseerimisinvesteeringute kättesaadavust saaks täiendatud. Seega tuleks allfondide mahtude lõplikul määramisel lähtuda nii kõige suurematest turutõrgetest kui ka poliitilistest eesmärkidest. Seejuures peaks iga allfond tasandil olema riigi panus vähemalt 15 mln €, millele lisanduksid erainvestorite vahendid, sest vastasel juhul pole võimalik tagada investeerimisriski hajutamiseks ka piisavalt mitmekülgset allfondiportfelli.

EstBAN-i liikmete viimase kolme aasta investeerimisaktiivsuse näitajate põhjal ilmneb, et nende võimekus investeeringuid teha nii rahaliste vahendite olemasolu kui ka liikmete arvu poolest on kasvanud (Tabel 22). Samas pole liikmete ja tehtud investeeringute arv kasvanud proportsionaalselt. 2012. aastal ei kogutud veel süstematiseeritult informatsiooni liikmete poolt teostatud investeeringute kohta, kuid hinnanguliselt tehti 25 investeerimistehingut 1,4 mln € mahus. Kui 2013. aastal tegid EstBAN-i liikmed kokku 4,6 mln € ulatuses investeeringuid, siis 2014. aastal oli see näitaja 4,8 mln €. 2014. aastal osales 87 EstBAN-i liikmest 57 vähemalt ühes investeerimistehingus.

2014. aastal investeerisid äriinglid teadaolevalt eeskätt IKT (33%), finants- ja äriteenuste (16%), loomemajanduse (10%) ja nutiseadmete (tarkvara ja teenused) (9%) valdkonna ettevõtetesse. Teiste valdkondadena olid vähemal määral esindatud tootmine, jae- ja hulgimüük, meditsiin (*health care and MedTech*), energia, *cleantech*, kinnisvara ja turism (Tabel 22). Võrreldes 2013. aastaga on vähenenud IKT ja tehnoloogia valdkonna ettevõtetesse tehtud investeeringute maht, kuid vaatamata sellele moodustab see aastastest tehingutest siiski rohkem kui 1/3. Äriinglite investeerimise fookus olnud eeskätt äriidee-, seemne- ja varase faasi ettevõtetel.

2014. aastal keskmine tehingu suurus vähenes ning EstBAN-i esindajate hinnangul investeeris üks ingel ühte tehingusse keskmiselt 25 000 - 50 000 eurot. Ühe investeeringu tegemiseks panustavad enamasti korraga 2-3 inglit (2014. aasta tehingutest olid 85% sündikeeritud). Suurenenud on äriinglite investeeringute maht Eestis: kui 2013. aastal tehti 57% investeeringutest Eesti ettevõtetesse (2,6 mln €), siis 2014. aastal oli see näitaja 72% (3,3 mln €). Teostatud investeeringutest 58% olid esmased investeeringud ja ülejäänud jätkuinvesteeringud.

Tabel 22. EstBAN-i liikmete investeerimistegevus

	2013	2014
Äriinglite investeeringud kokku	4,6 mln €	4,8 €
Äriinglite arv kokku	59	87
Eestisse tehtud investeeringute maht	57% investeeringutest; 2,6 mln €	72% investeeringutest; 3,3 mln €
Tehingute arv	83	100
Investeeritud ettevõtete arv	66	65
Sündikeeritud tehingute osakaal	85%	84%
Keskmine investeeringu suurus	56 000 €	48 000 €
Investeeringu round	58% olid esmased investeeringud	69% olid esmased investeeringud
Investeeringu faas	57% investeeringutest oli äriidee ja varase faasi ettevõtetesse	73% investeeringutest olid äriidee ja varase faasi ettevõtetesse (sh 13% eelseemne faasi)
Ettevõtte sektor	36% IKT + 9% mobiil (tarkvara ja teenused)	33% IKT + 9% mobiil (tarkvara ja teenused)

Äriinglite kaasinvesteerimisfondi planeerimisel tuleb arvesse võtta nende senist investeerimisfookust, sest tõenäoliselt ei kaldu nad sellest väga palju kõrvale ka järgmistel aastatel. See

³⁸ EstVCA esindajate hinnangul võiks sellisel juhul eraldada 20 mln € riskikapitalifondi ja 25 mln € kasvukapitali fondi

tähendaks, et inglite poolt tehtavate investeeringute keskmine suurus oleks alla 100 000 €, mida on võimalik 50% ulatuses võimendada fondifondi rahaga. Kui allfondi eeldatav rahaline maht on 15 mln €, siis tähendaks see viie aasta peale samas suurusjärgus panust ka äriinglite poolt, mis teeks 3 mln € aasta kohta. 2014. aastal oli vähemalt sellises mahus investeeringuid Eesti ettevõtetesse juba teostatud, kuid samas esineb risk, et äriinglite kaasinvesteeringufondi kavandatav fookus ainult Eestisse tehtavatele investeeringutele võib kitsaskohaks kujuneda.

Eelhindamise käigus läbiviidud analüüside ja EstBAN-i esindajate hinnangul on allfondi jaoks vajalik keskmine aastane erakapitali panus tagatud eeldusel, et:

- ▶ Äriinglite investeeringuvõimekus suureneb eeldatavalt tehtud investeeringutelt väljumistelt teenitava tulu arvelt.
- ▶ Äriinglite Kaasinvesteeringufondil ja võimalusel võimendada erakapitali riigi panusega on elavdav mõju äriinglite investeeringustegevusele. Muuhulgas võimaldab see vähem kogunud äriinglitel maandada esmaste investeeringutega seotud riske, sest neid toetab fondivalitseja.
- ▶ Tegelik jõukate eraisikute arv, kes investeerivad Eesti ettevõtetesse, on suurem kui EstBAN-i liikmete arv, kuid nende kohta puudub varasemate aastate investeeringuandmeid. Samas on ka nendel jõukate eraisikutel võimalik investeerida läbi Äriinglite Kaasinvesteeringufondi.

EstVCA liikmete investeeringuandmeid näitab, et kui 2012. aastal tehti investeeringuid 16,6 mln € ulatuses, siis 2013. aastaks oli see number langenud 10,9 mln € peale. Sellest omakorda 4,9 mln € ehk alla 50% olid investeeringud Eesti ettevõtetesse.

Tabel 23. EstVCA liikmete 2012.aasta investeeringutegevus

	2013
Investeeringud kokku	10,9 mln €
Liikmete arv kokku	38
Eestisse tehtud investeeringute maht	4,9 mln €
Tehingute arv	32
Investeeringu round	5 esmast investeeringut, 27 jätkuinvesteeringut
Investeeringu faas	50% investeeringutest seemne- või varase faasi ettevõtetesse
Ettevõtte sektor	Enamik <i>business</i> and <i>industrial services</i> , sellele järgnevad IKT, tarbijateenused ja tehnoloogia

Arengufondi varase faasi investeeringuskeemi on planeeritud kaasata kiirendi tasandil erainvestoreid, kes on pigem institutsionaalse riskikapitaliinvestorite või äriinglite profiiliga. Need samad investorid on aga ka eeldatavad eraturu kaasinvestorid FoF-i raames. Seega tuleb arvesse võtta, et erakapitali eeldatav panus viie aasta peale kokku peab olema piisav nii FoF-i kui Arengufondi skeemi jaoks.

3.2 Välisriikide praktika

Riskifinantseerimisinvesteeringute välispraktika analüüsil keskenduti kokkuleppel töö teostajaga Soome kiirendiskeemile Vigo ning fondifondi äriinglite kaasinvesteeringufondi tingimuste välja töötamiseks ja valideerimiseks ka Euroopa erinevate riikliku osaluselise äriinglite fondide analüüsile. Teisi riiklikke fondifondi skeeme analüüsiti ka EY kapitali kättesaadavuse uuringu raames.

3.2.1 Euroopa PPP äriinglite fondid

Euroopas on rakendatud mitmeid riigi ja erasektori kaasinvesteeringu fonde (*public-private partnership*), mille kohta koostas Euroopa Äriinglite Assotsiatsioon EBAN 2014. aasta seisuga ülevaate³⁹. Järgnevas tabelis on toodud ülevaade mõningatest Euroopas toimivatest fondidest ja nende raames rakendatavatest tingimustest.

³⁹ Compendium of Co-Investment Funds with Business Angels, EBAN 2014 [<http://www.eban.org/wp-content/uploads/2015/01/Compendium-Co-Investment-Funds-2014-v1.pdf>]

Tabel 24. Euroopa äriinglite kaasinvesteeringufondide investeerimisstrateegiad

	AWS Business Angels Fonds	ARK-Angels Fund	High-Tech Gründerfonds	Seed Fund Vera	JEREMIE BA Co-Investment fund
Riik	Austria	Belgia	Saksamaa	Soome	Leedu
Fondi suurus	22,5 mln €	6,7 mln €	272 mln €	123,6 mln €	8,4 mln €
Fondi kestus	10 aastat	11 aastat	6 + 7 aastat	Evergreen	10 aastat
Riigi : erakapitali suhe	66 : 34	50 : 50	85 : 15	50 : 50	50 : 50
Investeerimisotsus	Äriinglid	Investeerimis-komitee	Investeerimis-komiteed	Fondi juhatus	Investeerimis-komitee
Keskmine investeeringu suurus	Pole teada	250 000 €	75 000 €	275 000 €	Max 400 000 €
Äriinglite tehingupõhised piirangud	Min 250 000 €	Max 500 000 €	Puuduvad	Puuduvad	Puuduvad
Tootluse jagamine	Pole teada	Pole teada	100% riik, pari passu teatud juhtudel	Pari passu	Pari passu

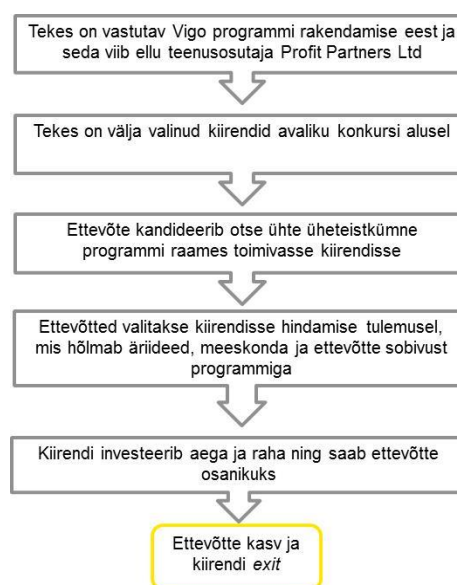
Kõiki EBAN-i aruandes tutvustatud riigi ja erasektori koostöös rakendavaid skeeme analüüsid ilmneb, et üldjuhul juhvavad fonde eraturu sõltumatud fondivalitsejad. Esineb mõningaid üksikuid fonde, kus kas riigi või erakapitali osakaal on suurem, kuid üldjuhul jääb see 50 : 50 suurusjärku. Suurem riigi osalus on fondides, mis on keskendunud pigem seemnefaasi ja kõrgtehnoloogia valdkonna investeeringute tegemisele (nt High-Tech Gründerfonds Saksamaal).

Mõningates fondides on seatud piirangud äriinglite investeeringute mahtudele või määratud ära, mitu inglit peab vähemalt igas tehingus osalema. Keskmine investeeringute suurus on fonditi erinev tulenevalt nii investeerimisfookusest kui fondi kogumahust, kuid üldjuhul jäävad need alla 400 000 euro. Seejuures ei rakendata äriinglite kaasinvesteeringufondidele *incentive* ehk stimuleerivaid abimeetmeid ning enamasti juhtudel jälgitakse tootluse jagamisel *pari passu* põhimõtet.

3.2.2 Riiklik Vigo kiirendiskeem Soomes

Eesti riiklikult toetatud kiirendiprogrammi väljatöötamisel on võimalik võtta üheks eeskujuks Soome Vigo skeem. Vigo skeemi rakendamise eest on vastutav Tekes (Joonis 15), kes viib seda ellu koostöös teenuseosutajaga Profit Partners Ltd. Riiklikud vahendid kiirendiprogrammi investeerimise jaoks eraldab Tekes, kes viib läbi ka avaliku konkursi kiirendiprogrammi juhtide valikuks. Vigo skeem algatati 2009. aastal eesmärgiga motiveerida parimaid ettevõtete arendajaid panustama ka suure potentsiaaliga iduettevõtete kasvu, tagada varase faasi rahastus alustavatele ettevõtetele muutes neid seejuures atraktiivseks erainvestorite jaoks ning arendada Soome riskikapitali ja kiirendite turgu (sh välise kompetentsi ligi meelitamisega). 2012. aastal läbiviidud hindamise tulemusel järeldati, et Vigo programm on saavutanud oma varase faasi investeerimisturu elavdamisega seotud eesmärgi.⁴⁰

Joonis 15. Vigo kiirendiprogrammi toimimiskeem

⁴⁰ The Vigo Programme Mid-Term Evaluation (MEE report 4/2013), [http://www.tem.fi/files/35626/TEMrap_4_2013.pdf]

Iduettevõtted saavad kandideerida otse ühte üheteistkümnest programmi raames toimuvasse kiirendisse. Tekes kiirendiprogrammis osalevate ettevõtete väljalimisel ei osale ning ettevõtte valik toimub kiirendiprogrammi juhi poolt hindamise tulemusel, mis hõlmab äriideed, meeskonda ja ettevõtte temaatilist sobivust programmiga. Samas on Vigo programmile ette heidetud, et riigil on säilinud liiga suur otsustusroll riigi vahenditest kiirendis osalevatesse ettevõtetesse investeerimisel, mis kahjustab turupõhimõtetele investeerimisotsuste tegemist.

Kiirendiperiood kestab ettevõttele 18-24 kuud. Seejuures võivad rakenduda osade programmide puhul ettevõtetele teenustasud programmis osalemise eest (st kiirendiprogrammi kulude katteks). Kui Vigo osalus ettevõttes on väiksem kui 10%, siis on teenustasu 9000 € kuus; kuid väiksem kui 20%, siis 4500 € kuus. Neid kulusid on võimalik kiirendis osaleval ettevõttel katta toetusest. Seega pole nendes kiirendiprogrammides programmi juhtidele ette nähtud eraldiseisvat tasu programmi ülalpidamise eest *management fee* kujul, mida tegelikult peetakse ka Vigo programmi üheks puuduseks. Nimelt ei toimi mitmeid kiirendid efektiivselt. Näiteks hoitakse mitte nii edukaid iduettevõtteid kauem programmis, et ka nende pealt teenustasu saada. Samuti tuvastati 2012. aasta hindamise tulemusel probleeme kiirendis osalevate ettevõtete juhtimises ja koostöös.⁴¹

Investeeringud kiirendis osalevatesse ettevõtetesse tehakse koostöös nii institutsionaalsete investorite kui äriinglitega. 2012. aastal läbi viidud hindamise seisuga oli kiirendis osalenud 58 ettevõtetesse teostatud 123,5 mln € eest investeeringud, millest 60% päris erainvestoritelt. Kiirendiprogrammid ise olid selleks ajaks investeerinud 7,4 mln €. Kiirendis osalenud ettevõtete töötajate arv oli kolme aasta jooksul summaarselt suurenenud 350 töötaja võrra 580 töötajale. 2013. aastal osales programmis 42 ettevõtet ja koguinvesteering küündis 17 miljoni euroni. Kogu Vigo toimimise perioodi jooksul on kiirendites osalenud 137 ettevõtet.

⁴¹ The Vigo Programme Mid-Term Evaluation (MEE report 4/2013), [http://www.tem.fi/files/35626/TEMrap_4_2013.pdf]

3.3 Riskifinantseerimisinstrumentide investeerimisstrateegia ettepanek

Riskifinantseerimisinvesteeringute instrumentide investeerimisstrateegia on esitatud eraldi Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi ja fondifondi kohta, kuna nende rakendamisskeemid on erinevad.

3.3.1 Arengufondi varase faasi investeerimisskeem

Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi temaatiline fookus on nutikas spetsialiseerumine: IKT, tervisetehnoloogiad ja ressursside väärindamine. Seega oleks piisavate eelarveliste vahendite korral soovitatav investeerida läbi kolme temaatilise kiirendiprogrammi, mis võivad sõltuvalt kiirendiprogrammi juhtide taotlusest katta ühe või mitu nutika spetsialiseerumise valdkonda. Eelhindamise kontekstis käsitleti Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi potentsiaalselt ESIF-i finantsinstrumentidele eraldatud vahenditest rahastust saava instrumendina, juhuks kui SmartCapi otseinvesteeringute väljumistest teenitav tulu ei kata ära instrumendi eelarveliste vahendite vajadust või ei laeku kiirendiprogrammide investeeringute tegemiseks õigeaegselt.

Kavandatava investeerimisskeemi kohaselt on kiirendiprogrammis osalevate ettevõtete jaoks selle kestus sõltuvalt valdkonnast 18-24 kuud, mis jaotub etappideks (vt näitlikustav Tabel 25). Seejuures pääsevad igasse järgmisesse investeerimisetappi valitud head sooritust demonstreerinud idu-ettevõtted. Näiteks kui kolme kiirendiprogrammi peale osaleks kuue aasta jooksul esimeses etapis 70 ettevõtet, siis lõppfaasi jõuaks hinnanguliselt 30 ettevõtet. Eelhindamise käigus läbiviidud töötoal osalenute ettepanekul **peaks lõpliku programmi kestuse ja etapilise jaotuse saama välja pakkuda avalikul konkursil kandideerivad kiirendi meeskonnad**, tuues seejuures välja iga etapi kestuse ning investeerimisstrateegia. Kestus võib varieeruda sõltuvalt ettevõtte ja meeskonna eripäradest - näiteks võib mõne ettevõtte puhul saabuda oluliselt kiiremini laienemise faas või saab hoopiski kiiremini selgeks, et idee ei ole mõtet jätkata.

Tabel 25. Kiirendiprogrammi võimalik etapiline investeerimisstruktuur (näide)

Etapp	Start-up'ide arv	Investeering ettevõtte tasemel (€)	Arengufondi ja erakapitali eeldatav panus kokku (€)
6 kuud	70	50 000	3 500 000
6 kuud	50	50 000	2 500 000
6 kuud	40	100 000	4 000 000
6 kuud	30	100 000	3 000 000
	KOKKU	300 000	13 000 000

Eelhindamise seisuga on **varase faasi investeerimisskeemi investeeringuteks planeeritud ligikaudu 9 mln €**, mis pärineks Arengufondi ja Early Fund II investeeringutest väljumise tulust. Seejuures kavandati riigi ja erakapitali osakaaluks 50:50, kuid see pole eelhindamise analüüside põhjal piisav. Riigi ja erakapitali panuse osakaalu määramisel tuleb arvesse võtta, et FoF-i riskikapitali fondi raames planeeritakse riigi ja erakapitali panuste osakaaluks 70:30. Seega pole veelgi varasema faasi investeeringuid tegeva AF-i skeemi puhul erakapitalile kahjulikuma osakaalu rakendamine põhjendatud. Näiteks Läti plaanib riiklikult finantseeritud kiirendiprogrammi, mille riigi ja erakapitali osakaal oleks 80:20, kuid investeeringute tulude jaotus 20:80. Seega jõuti eelhindamise analüüside käigus järeldusele, et **Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi fondis peaks riigi ja erakapitali osakaal olema vähemalt 70:30**.

Sellise 70:30 proportsiooni korral jääks kolme kiirendiprogrammi investeerimisfondide kogumahuks ca 13 mln €, mis teeks ühe kiirendiprogrammi fondi suuruseks ca 4,3 mln €. Eelhindamise käigus turuosalistega tehtud intervjuude põhjal jõuti aga järeldusele, et kuue aasta peale **peaks ühe allfondi suurus olema vähemalt 6 mln €**, et oleks võimalik optimeerida investeerimistegevust ja mitme-

kesistada investeerimisportfelli. Seega oleks vaja kolme kiirendiprogrammi kaudu investeerimiseks tagada vähemalt 12,5 mln € mahus riigi eelarvelisi vahendeid.

Eelhindamise seisuga on varase faasi investeerimisskeemi rakendamiseks planeeritud 4,5 mln € tegevustoetusena Startup Estonia programmi raames (ESIF-i vahendid) kiirendiprogrammi käima tõmbamiseks. Seega lähtudes eeldusest, et kavatakse investeerida läbi kolme kiirendiprogrammi, oleks tegevustoetus ühe kiirendi kohta 1,5 mln €, millest plaanijärgselt makstakse esimese kolme aasta kohta välja 1 mln € ja programmi viimase kolme aasta peale veel täiendavad 0,5 mln €.

Tuues võrdluseks FoF-i varase faasi riskikapitalifondi, siis selle aastane *management fee* on eeldatavalt 2-3% fondi mahust. Kui fondifondi raames planeeritava riskikapitali allfondi maht on ligikaudu 20 mln €, siis teeks see fondi valitsemise tasuks keskmiselt 500 000 eurot aastas. Seejuures ei eeldata riskikapitalifondi juhilt sarnaselt kiirendiprogrammiga igapäevast ja praktilist arengutuge programmis osalevatele ettevõtetele. Seega oleks asjakohane suurendada kiirendiprogrammide juhtide kavandatavat tegevustoetust, sest praegu planeeritud 1,5 mln € (4,5 mln € kolme programmi jaoks) kuue aasta peale kokku ei ole piisav kvaliteetse pikaajalise kiirendiprogrammi elluviimiseks. Eelhindamise käigus kaasatud eraturu kiirendiprogrammipidajate ja kiirendis osalenud ettevõtete esindajate hinnangul on kvaliteedi tagamine aga võtmetähtsusega, et kindlustada programmi atraktiivsus iduettevõtete seas ja seeläbi ka instrumendi tulemuslikkus. Üheks kvaliteedinäitajaks on näiteks välismaiste konsultantide kaasamise intensiivsus ja nende konsultantide tase.

Võttes eeskujuks FoF-i riskikapitalifondi, peaks jääma ühe kiirendiprogrammi kuue aasta summaarne *management fee* vahemikku 2,2-3,5 mln €. Soovitava *management fee* peaksid välja pakkuma kiirendiprogrammi juhi kandidaadid ning seda peaks kaaluma tasakaalus väljapakutava programmi kvaliteediga.

Järgnevas tabelis on esitatud ettepanekud AF-i varase faasi investeerimisskeemi kujundamiseks. Seejuures on arvesse võetud ka eelnevaid analüüse.

Tabel 26. Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi strateegia ettepanek

	Potentsiaalsed tingimused
Strateegia	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Investeeringud nutika spetsialiseerumise valdkonna iduettevõtetesse kuni kolme eraturu tingimustel toimiva ja konkursi korras välja valitud kiirendi kaudu ▶ Kiirendis osalevatesse ettevõtetesse tehtavaid erakapitali investeeringuid võimendatakse riigi poolt eraldatud mikrofondist. Arengufond investeerimisotsustes ei osale. ▶ Investeerimisskeemi raames soodustatakse pikaajaliste programmide algatamist, mille kestus oleks 18-24 kuud.
Fondi maht kiirendiprogrammi kohta	Minimaalselt 6 mln €, riigi ja erakapitali suhe vähemalt 70:30
Kiirendiprogrammi juhtide värbamine	<p>Kiirendiprogrammi juhtide värbamine peaks toimuma fondifondiga samadel põhimõtetel:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Konkursil osalevatel meeskondadel on võimalik esitada oma nägemus konkreetse kiirendiprogrammi strateegiast ja ülesehitusest, võttes arvesse ka konkreetse valdkonna omapärasid. ▶ Protsess toimub etappidena: 1) meeskondade kvalifitseerimine põhjaliku taustauuringu (sh <i>due diligence</i>) ja varasema kogemuse hindamise põhjal; 2) kiirendiprogrammide väljapakutud strateegiate terviklik hindamine programmide vahelise kooskõla ja vastastikkuse täiendavuse tagamiseks; 3) läbirääkimised kandidaatidega tingimuste kokkuleppimiseks. Selline protsess võimaldab ka programmijuhi kandidaatidel pidada erakapitali pakkujatega konkreetsemaid läbirääkimisi peale seda, kui programmijuht on juba välja valitud ja kinnitamist ootavad vaid konkreetset tingimused. ▶ Kiirendiprogrammide juhtide hindamise komisjoni koosseis võiks langeda vähemalt osaliselt kokku FoF-i fondivalitsejaid valiva komisjoniga, et tagada koordineeritud lähenemine riigivahenditest loodavate riskifinantseerimisskeemide rakendamisele.

	Potentsiaalsed tingimused
	<p>Kiirendiprogrammide ja nende juhtide väljavalimisel tuleks arvesse võtta ka FoF-i investeerimisstrateegiat, et vältida instrumentidevahelisi kattuvusi.</p> <p>Ühte kiirendiprogrammi meeskonda peaks kuuluma vähemalt kaks inimest: üks neist kiirendiprogrammi ülesehitamise ja ellu viimise kompetentsiga ning teine riskiinvesteeringute tegemise kogemusega. Samuti hajutab see nõue võtmeisiku riski.</p> <p>Kiirendiprogrammi juhid peavad panustama fondi ka oma rahaga, et nende huvid ühtiksid nii erainvestorite kui ka riigiga.</p>
Erakapitali kaasamine	<p>Avalikul konkursil osalevad meeskonnad peavad enne lõplikku heakskiitu olema kaasanud vähemalt esimese kiirendiprogrammi <i>round</i>'i (18-24 kuud) erakapitali ning presenteerima hindamiseks erakapitali kaasamise strateegia ülejäänud instrumendi kestuse jaoks .</p>
Management fee	<p>Kiirendiprogrammi käivitamise toetus, mis kataks kiirendiprogrammi juhtide tegevuskulud, peaks olema aastas hinnanguliselt 3-6% fondi mahust (6 mln € fondi puhul), väiksema fondi puhul suurem. Täpse tasumäära peaksid välja pakkuma programmijuhi kandidaadid.</p> <p>Kuna <i>management fee</i> on niivõrd väikse fondi puhul väga suur, leidsime eelhindamise käigus toetust Arengufondi poolt planeeritud lahendusele, mille kohaselt ei tasuta <i>management fee</i> fondi rahast (nii nagu VC fondide puhul tüüpiliselt), vaid eraldi eelarvest, mida rahastab vaid riik.</p>
Incentive'te rakendamine	<p>Üldise praktika järgi rakendatakse PPP fondide sellise varase faasi investeerimisfondide raames erakapitali kaasamise soodustamiseks <i>upside incentive</i>'e, millest VC fondides on kõige enam kasutusel <i>capped return</i>. <i>Down-side protection</i>'ite ehk kahjumi eest kaitsevate meetmete kasutamine pole soovitatav, sest see ei tekita erakapitali investorites õiget motivatsiooni.</p>
Investeeringute geograafiline piirang	<p>Arvestades riigi finantseerimise osakaalu, peaks vähemalt 70% fondi vahenditest olema investeeritud Eesti ettevõtetesse. Tulenevalt iduettevõtete varasest arengufaasist on soovitatav käsitleda antud instrumendi kontekstis Eesti ettevõtetena lihtsalt Eesti juriidilist isikut ilma lisanõueteta töötajate ja äritegevuse asukoha osas. Isegi rahvusvaheliste meeskondade puhul saab Eesti riik kasu sellest, et arendatakse kohalikku ettevõtluskeskkonda ja makstakse kohalikke makse.</p>

Kokkuvõttes ei piisa varase faasi investeerimiskeemi tulemuslikuks ja kvaliteetseks rakendamiseks planeeritud eelarvelistest vahenditest ning soovitatav oleks suurendada kogueelarvet 5,7-7 mln € võrra, millest 3,5 mln € oleks suunatud kiirendite investeerimisfondidesse ja ülejäänud programmijuhi kulude katteks.

Vastasel juhul on soovitatav alustada investeerimist pilootprojektina läbi kahe kiirendiprogrammi, mille fondide maht oleks ca 6 mln € ja *management fee* kiirendiprogrammi kohta 2,25 mln €. Peale nende käivitumist tuleks siis kaasata vajalik kapital ka kolmanda valdkonna programmi avamiseks. Selline plaan võimaldab programmi tingimusi vajadusel hiljem ka muuta, kui esimesed projektid ei peaks osutama piisavalt edukaks.

3.3.2 Fondifond

Lähtudes tuvastatud turutõrgetest ja omakapitaliinvesteeringute pakkumise turuolukorrast, peaks **fondifondi eesmärk** olema kasvupotentsiaaliga ettevõtete finantseerimine varasest arengufaasist (sh seemnefaasist) kuni kasvufaasini. Seejuures tuleb arvesse võtta, et puudulik kapitalipakkumine on eeskätt riskikapitaliinvesteeringute varases ja laienemisfaasis ning kasvukapitali (*traditional PE*) seemne- ja varases faasis. FoF-i rakendamisel on oluline järgida koordineeritud planeerimise põhimõtet, mis võtaks arvesse nii BIF-i raames kavandatavaid fonde kui ka Arengufondi poolt planeeritavat varase faasi investeerimiskeemi, et vältida fondidevaheliste kattuvuste tekkimist, st üksteisele konkurentsi tekitamist ja turul võimaliku ülepakkumise põhjustamist. Pigem peaksid kõik

kolm sekkumisskeemi üksteist täiendama, et luua ettevõtete jaoks terviklik ja toimiv investeerimisahel, mis kataks kõiki nende arengufaase.

Huvipooltega⁴² tehtud intervjuude tulemusel jõuti seisukohale, et **fondifondi rakendamisel tuleks järgida järgmisi põhimõtteid:**

- ▶ Kõikide allfondide rakendamisel tuleks järgida eraturu investeringute tegemise ja fondide juhtimise põhimõtteid, et soodustada turu ja investorite üldist arengut.
- ▶ Lähtudes turu arengutasemest ja allfondide suhteliselt ulatuslikust keskendumisest riskantsematele tehingutele (seemne- ja varase faasi), ei ole kõikide investeringute õnnestumine tagatud ning investorid võivad oma investeeritud kapitali kaotada.
- ▶ **Fondihaldurite värbamine:**
 - ▶ Allfondide tingimused tuleks jätta paindlikuks, et konkursi käigus saaksid huvitatud pakkujad ise esitada oma nägemuse allfondi võimalikust investeerimisstrateegiast. Pakkumiste hindamisprotsessi käigus saab hindamiskomisjon leppida pakkujatega läbirääkimiste käigus kokku konkreetset tingimused iga allfondi jaoks nii, et allfondide kombinatsioon kataks kõige paremini turuvajadusi.
 - ▶ Eelistatavalt leitakse iga allfondi jaoks üks fondijuht, kuid mitme fondijuhi aktsepteerimine pole välistatud, arvestades siiski piiranguid ühe fondi minimaalse suuruse osas.
 - ▶ Professionaalsete fondijuhtide valikul oleks eeliseks kohaliku investeerimisturu tundmine ja varasem investeerimiskogemus Eestis, kuid rahvusvaheliste meeskondade osalus pole samuti välistatud, kui on põhjust uskuda nende suutlikkust investeerida vajalik osa fondi mahust Eesti ettevõtetesse. Kõikidele fondijuhtide kandidaatidele tuleb teha *due diligence*, mille käigus hinnatakse nende varasemat investeerimistegevust, kontaktvõrgustikku, meeskonda jms, pöörates muuhulgas tähelepanu äriinglite kaasinvesteerimisfondi fondijuhtide kandidaatide võrgustikule ja suutlikkusele äriingleid kaasata.
 - ▶ Fondihaldurite värbamine peaks toimuma etappidena: esimeses ringis kvalifitseeritakse meeskonnad, tuginedes nende varasemale kogemusele ja investeerimissuutlikkusele, seejärel hinnatakse läbirääkimiste käigus nende investeerimisstrateegiat ja hinnatakse pakutavate tingimuste sobivust. Alles peale esmase heakskiidu saamist peavad riskikapitali ja kasvufondi kandidaadid kaasama eraturu kapitali, peale mida saadakse lõplik heakskiit.
- ▶ **Allfondide suurus:**
 - ▶ Iga allfondi riigipoolne investering peaks olema vähemalt 15 mln €.
 - ▶ Allfondidevaheline eelarveliste vahendite jaotus tuleks esialgu määratleda hinnanguliselt, et arvestada SmartCapi ja BIF-i raames mandaadi saanud fondide investeerimisstrateegia põhjal hiljem juba jooksvalt välja lõplik turuvajadus ja ka selles tulenev allfondide eelarvevajadus.
 - ▶ Kõikide allfondide kestus peaks olema 5+5+2 aastat, st investeringud tehakse viie aasta vältel ning seejärel on väljumiseks aega kuni viis aastat kahe aastase pikendusajaga.
 - ▶ Fondijuhi isiklik panus fondi peab moodustama olulise osa tema varast (ca 2-3%, kuid sõltub fondijuhi varade mahust).

⁴² EIF, EstVCA, EstBAN, Finance Estonia

► **Investeeringute geograafiline piirang:**

- Kogu fondifondi tasandil tuleb investeerida riigi raha 1,1 koefitsiendiga kohalikul turul Eesti ettevõtetesse (st kogu riigi finantseeringu osakaal fondist). Selle saavutamiseks on määratud allfondide tasandil erinevad koefitsiendid, milleks riskikapitalifondis on 1 ja kasvufondis 1,1. Äriinglite fondis tuleb teha kõik tehingud Eesti ettevõtetesse, sest tegu on kaainvesteeringufondiga, kus kõikidel tehingutel võib olla erinev omakapitali pakkuja ning seetõttu ei ole vajalik võimaldada riskide geograafilist hajutamist ka fondi tasemel. Kasvufondis 1,1 koefitsiendi kehtestamisega tagatakse, et kui fondihaldurid ei tee VC ja PE allfondidest kohalikul turul ettenähtud mahus investeeringuid, siis kogu fondifondi tasandil saavutatakse siiski eesmärgiks seatud koefitsient.
- Eesti ettevõtteks tuleks FoF-i kontekstis käsitleda ettevõtet, mille majandustegevusest oluline osa toimub Eestis. Samuti peab tehtav investeering omama olulist mõju Eestis toimuvale majandustegevusele. Kuna need definitsioonid ei ole alati üheselt määratletud, eksisteerib risk, et definitsiooni ei mõisteta täielikult ja/või tekivad selle osas eriarvamused. Hetkel on EK-l ettevalmistamisel juhised ühtekuuluvuspoliitika vahenditest rahastavate ettevõtete geograafilise asukoha määramiseks. Sellest tuleks lähtuda ka fondifondi raames geograafilise piirangu järgmisel.

Lähtudes allfondide planeeritud erakapitali kaasamise osakaalust ja fondide mahust, oleks eeldatav **erakapitali panus** riskikapitalifondis 12,9 mln € ja kasvufondis 10 mln €. EstVCA juhatuse hinnangul peaks olema võimalik kasvufondi kaasata ka suuremat hulka erakapitali soodustasude (st *incentives*) rakendamisel, mis võiks viia allfondi tasemel kuni 40%-lise riigi osaluseni. Sellisel juhul oleks erakapitali panus kasvufondi 22,5 mln €. Äriinglite ja mitteinstitutionaalsete investorite panus äriinglite kaainvesteeringufondi oleks kuni 15 mln €, sõltudes tehtud tehingute arvust ja investeeringute mahust ning *incentive*-te olemasolust.

Tabel 27 on toodud allfondide võimalik investeerimisstrateegia, mille koostamisel on tuginetud turuosaliste seisukohtadele ja taustaanalüüsidele. Järgnevalt on iga allfondi soovitatav investeerimisstrateegia lühidalt kokku võetud.

Riskikapitalifond

Riskikapitalifondi fookus peaks olema varase faasi investeeringutel, eeskätt seemne- ja varase faasi innovaatilise kasvupotentsiaaliga ettevõtetel. Ettevõtetesse peaks olema lubatud teha nii esmaseid investeeringuid kui ka *A-roundi* jätkuinvesteeringuid, mille tulemusel võetakse ettevõttes kas vähemus- või enamusosalus.

Riskikapitalifondi minimaalne maht peaks olema 15 mln €, et tagada piisavad vahendid mitmekülgsete investeeringute tegemiseks ja fondi portfelli mitmekesistamiseks. Sõltuvalt SmartCapi tulevases investeerimisstrateegiast ja BIF-i raames mandaadi saanud fondide (Karma VC ja VC_1) investeerimisfookusest võib ilmned a vajadus luua riskikapitali jaoks kaks allfondi või suurendada ühe fondi mahtu. Fondi kogumahust peaks tulema riigilt maksimaalselt 70% ning erasektori panus olema vähemalt 30%. Vähemalt allfondi eelarvelised vahendid (koefitsient 1,1) peavad olema investeeritud Eesti ettevõtetesse.

15 mln € suuruse riigi panuse korral kujuneks allfondi kogumahuks 21,4 mln €. Investeering ühte ettevõttesse ei tohiks ületada hinnanguliselt 10-15% fondi mahust. Turutõrke adresseerimiseks tuleks alustada investeerimist väikestest investeerimisvahemikest (200 000 - 500 000 €), vältides seejuures kattuvust Arengufondi varase faasi investeerimisskeemiga. Selliste eeldatavate mahtude korral oleks võimalik teha allfondist ligikaudu 40 tehingut, millest maksimaalselt 50-60% võiksid moodustada jätkuinvesteeringud.

Kui fondijuhtide värbamisel ei suudeta tagada vähemalt 30% erakapitali panust või erakapitali panuse suurendamiseks tasuks kaaluda *incentive*'te rakendamist, siis on soovitatav sisse viia hinnanguliselt 5-6% *capped return*. See määr põhineb turuosaliste poolt eeskujuks toodud Läti-Leedu JEREMIE fondide määradel. Seejuures ei pea *incentive*'d olema välja kuulutatud fondijuhtide värbamise alguses, vaid nende rakendamise vajalikkus võib selguda ka läbirääkimiste käigus. Eelistatav oleks allfondi rakendamine ilma erainvestoritele makstava soodustasuta ehk stimuleerivate meetmeteta, kuid allfondi võimenduse suurendamiseks (üle 30% erasektori osakaal) oleks see siiski põhjendatud.

Äriinglite kaasinvesteeringufond

Äriinglite kaasinvesteeringufondi fookus peaks olema paindlik nii sektorite kui ka investeeringute arengufaasi osas, et tagada seeläbi erineva investeeringuprofiiliga äriinglitele investeeringute võimendamise võimalus ning soodustada äriinglite investeeringuaktiivsuse mitmekülgset arendamist. Samas võib kaaluda ka fookuse seadmist globaalselt skaleeritavate ärimudelitega ja tehnoloogia-ettevõtetesse investeerimisel, kuid mitte välistades ka traditsioonilisemaid sektoreid. Seejuures peaksid olema lubatud nii vähemus- kui enamusosalusega investeeringud nagu teistegi allfondide puhul.

Allfond peaks toimima tehingupõhiselt, mis tähendab ka, et fondijuht ei pea fondi alustamiseks terves planeeritud mahus erakapitali kaasama. Seeläbi tagatakse, et terve investeeringutsükli vältel on võimalik kaasata tehingupõhiselt uusi lisanduvaid äriingleid ja mitteinstitutionaalsed investoreid, mis omakorda aitab kaasa äriinglite turu võrgustiku laienemisele Eestis. Samuti on soovitatav äriinglite investeeringute haldamise võimekuse kasvatamiseks võimaldada nendel *lead* investori rollis olemis. Samas peaks fondijuht ikkagi järgima kaasinvesteeringufondi portfelli vaadet, et hajutada riske ja tagada mitmekülgne portfelliettevõtete valik.

Kuna allfondis kaasinvesteeringufondid eeldatavalt lai hulk äriingleid ja mitteinstitutionaalseid investoreid, kes on kaasatud erinevatesse tehingutesse, puudub ka vajadus lubada portfelli mitmekesistamise ja riski maandamise eesmärgil investeeringuid välisettevõtetesse. Seetõttu on soovitatav suunata kõik allfondi sündikeeritud tehingud kohalikul turul tegutsevatesse ettevõtetesse.

Riigi panus allfondi tasandil peaks olema minimaalselt 15 mln € ning teiste riikide praktikast lähtudes võiks see moodustada 50% fondi kogumahust. 50% iga investeeringute summast peab pärinema 2-3-lt eraturu kaasinvestorilt (mitteinstitutionaalsed investorid ja äriinglid). Mitme üksteisest sõltumatu investori koos investeerimise nõue aitaks vähendada ebaõnnestumise riske ning arendada äriinglite turgu. Institutionaalsete investorite osaluse peaks võimaldama tehingutes sündikeerivate investoritena ettevõtte tasandil, seda eriti jätkuinvesteeringute korral, kuid nende panus ei peaks soovitatavalt olema võimendatud fondi investeeritud riigi vahenditest.

Ühe investeeringu maht ei tohiks ületada hinnanguliselt 10-15% fondi kogumahust ning sarnaselt riskikapitalifondiga alustatakse investeerimist väga väikestest investeeringuvahemikest (alates ca 200 000 €, erandjuhul ka väiksematest summadest), et pakkuda turutõrkele tõhusat leevendust. See vastab ka äriinglite senisele investeeringutegevusele, kus keskmine sündikeeritud investeeringuvahemik on EstBAN-i esindajate hinnangul 100 000 - 200 000 €.

Tuginedes teiste riikide praktikale ja võttes arvesse Eesti äriinglite turu arengutaset, ei tuvastatud eelhindamise raames vältimatut vajadust *incentive*'te rakendamise järele, sest teistes riikides on sarnase struktuuriga skeemid toimunud ka ilma *incentive*'teta. Seetõttu peaks tulu jagamine toimuma *pari passu* põhimõttel. Juhime tähelepanu sellele, et *incentive*'de kehtestamisel peab lahendama ka fondijuhi motivatsiooni küsimuse, sest fondijuhi raha investeeritakse riigi rahaga samas juriidilises kehas, aga fondijuhi kapitalile ei saa kehtestada *capped return*'i, sest see poleks neile motiveeriv.

Kasvufond

Kasvufondi investeerimisfookus peaks olema traditsioonilistes sektorites (*traditional PE*) tegutsevate ettevõtete tegevuse laiendamisel ja ekspordisuutlikkuse suurendamisel. Seeläbi adresseeritakse BIF-i investeerimisvahemikust väiksemate omakapitaliinvesteeringutega seotud turutõrget. Lubatud peaksid olema nii vähemus- kui enamusosalusega investeeringud.

Allfondi tasemel peaks minimaalne riigi panus olema 15 mln €, et tagada piisavad vahendid mitmekesise investeerimisportfelli loomiseks. Riigi panuse osakaal kogu fondi tasandil peaks olema maksimaalselt 60%, kuid võimalusel peaks püüdlema siiski suuremas osakaalus erakapitali kaasamise poole. Riigi poolt fondi panustatud vahendid tuleb investeerida kohalikul turul Eesti ettevõtetesse vähemalt 1,1-kordse koefitsiendiga. See on vajalik fondifondi riski maandamiseks, mis on seotud Eesti ettevõtete definitsiooni hägususega.

Teiste allfondide ja levinud eraturu praktikast lähtuvalt ei tohiks investeering ühte ettevõttesse ületada 10-15% fondi kogumahust. Allfondi investeerimisfookusest tulenevalt jääb üks investeerimistehing eeldatavalt suurusjärku 1-3 mln €.

Turuosaliste kaasamise tulemusel jõuti seisukohale, et *incentive*'te rakendamise korral oleks potentsiaalselt võimalik kaasata ka kuni 60% ulatuses erakapitali. Nii nagu riskikapitali-investeeringute allfondi puhul, ei pea ka siin *incentive*'de võimalikkusest fondijuhtide värbamisel koheselt teada andma, vaid vajadusel pigem läbirääkimiste käigus nende sisseviimist kaaluma. *Incentive*'tena on investoritele kõige motiveerivam *capped return*, mida rakendati ka Leedus JEREMIE fondi raames. Välisriikide senise praktika põhjal võiks *capped return* olla ca 5-6%.

Tabel 27. Allfondide investeerimisstrateegia ettepanek

	Riskikapitalifond (<i>Venture Capital Fund</i>)	Äriinglite kaasinvesteerimisfond (<i>Business Angel Co-Investment Fund</i>)	Kasvufond (<i>Growth Fund</i>)
Struktuur	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Üks kuni kaks allfondi, riigi panus ühes allfondis vähemalt 15 mln € ▶ Riigi panus fondi kogumahust kuni 70% (<i>incentive</i>'te rakendamisel potentsiaalselt suurem erasektori osakaal) 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Planeeritud riiklik panus vähemalt 15 mln € ▶ Riigi panus fondi kogumahust kuni 50% ▶ Erakapitali kaasamine toimub fondijuhi poolt tehingupõhiselt ▶ 50% iga investeerimistehingu summast peab pärinema 2-3-lt eraturu kaasinvestorilt (mitteinstitutsionaalsed investorid ja äriinglid). 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Üks allfond, riigi panus vähemalt 15 mln € ▶ Riigi panus fondi kogumahust kuni 60%, <i>incentive</i>'ite rakendamisel potentsiaalselt 40:60
Strateegia ja piirangud	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Varajase faasi investeringud (fookus seemne- ja <i>start-up</i>-faasil) innovaatilistesse kasvupotentsiaaliga ettevõtetesse ▶ Vähemalt riigi poolt fondi panustatud vahendid peavad (koefitsient 1) olema investeeritud Eesti ettevõtetesse. ▶ Ettevõttes, kuhu investeeritakse, on lubatud võtta nii vähemus- kui enamusosalust. ▶ Nii esmased kui <i>A-roundi</i> jätkuinvesteringud 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Paindlik sektorite ja investeringute arengufaasi osas ▶ Institutsionaalsed investorid võivad osaleda tehingutes sündikeerivate investoritena ettevõtte tasandil, seda eriti jätkuinvesteringute korral ▶ Kõik investeringud (mitte ainult FoF-i eelarvelised vahendid) peavad olema tehtud Eesti ettevõtetesse. ▶ Lubatud on nii vähemus- kui enamusosalusega investeringud. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Kasvufaasi investeringud traditsiooniliste sektorite ettevõtetesse tegevuse laiendamiseks ja ekspordisuutlikkuse suurendamiseks ▶ Tehakse nii vähemus kui enamusosalust võtvaid investeringuid. ▶ Fondi geograafilise fookuse poolest peab olema fondi panustatud riigi raha investeeritud Eestisse vähemalt 1,1-kordselt.
Investeerimis- vahemik ja ettevõtete arv portfellis	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Üks investering ei tohiks ületada hinnanguliselt 10-15% fondi kogumahust. ▶ Investeerimist alustatakse väikestest investeerimis- vahemikest. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Üks investering ei tohiks ületada hinnanguliselt 10% fondi kogumahust. ▶ Turutõrke leevendamiseks alustatakse investeerimist väikestest investeerimis- vahemikest. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Üks investering ei tohiks ületada hinnanguliselt 10-15% fondi kogumahust. ▶ Ühe investeerimistehingu suurusjärg peaks üldjuhul olema 1-3 mln €.
Management fee ja rentaabluslavi	<ul style="list-style-type: none"> ▶ <i>Management fee</i> 2-3% fondi mahust, väiksemate fondide (alla 15 mln €) korral suurem ▶ Rentaabluslavi (<i>hurdle rate</i>) 5-6% (IRR) 		

3.4 Riigiabi reeglite kohaldamine

Fondifondi ja Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi rakendamisel tuleb lähtuda riigiabi reeglitest, mis seavad aluse ettevõtetele ja finantsvahendajatele abi andmiseks. Üldised riigiabi reeglid on toodud peatükis 4, kuid järgnevalt on esitatud instrumentidespetsiifilised riigiabi reeglitest tulenevad piirangud ja juhised reeglite järgmiseks.

Lähtuvalt vähese tähtsusega abi määrusest ((EL) nr 1407/2013 art 4 lg 5) loetakse läbipaistvaks vähese tähtsusega abiks riskifinantseerimismeetmena antavaid omakapitali- või kvaasiomakapitali investeeringuid juhul, kui ühele ettevõtjale antav kapital ei ületa vähese tähtsusega abi ülemmäära, milleks on 200 000 €. Seega on vähese tähtsusega abi määrus FoF-i ja AF-i varase faasi investeerimisskeemi rakendamiseks liiga piirav, sest enamike allfondide raames planeeritavate investeeringute ja ka kiirendiprogrammis terve tsükli (st 18-24 kuud) osalevasse iduettevõtetesse tehtavate investeeringute maht on suurem kui nimetatud ülemmäär.

Seetõttu tuleb **FoF-i ja AF-i varase faasi investeerimisskeemi rakendamisel lähtuda üldisest grupierandi määrusest ((EL) nr 651/2014)**, kuna seda on võimalik kohaldada ka VKE-dele antava investeerimisabi andmisele (art 1 lg 1(b)). Seejuures on VKE-dele investeeringuteks ettenähtud abi teavitamiskünniseks 15 miljonit eurot ettevõtja/investeeringuprojekti kohta, mis on piisav nii AF-i skeemi kui ka FoF-i kontekstis.

Riskifinantseerimismeetmetega antav abi on grupierandi määrusest tulenevalt läbipaistev (art 5 lg 2), kui on täidetud järgnevaid finantsvahendajatele ja abikõlblikele ettevõtetele abi andmise nõudeid ((EL) nr 651/2014 artikkel 21).

▶ Finantsvahendaja

- ▶ FoF-i ja AF-i skeemi kontekstis oleks finantsvahendaja sõltumatu erainvestor, kellele antaks abi rahaeraldiseks riskifinantseerimistehingute tegemiseks otse abikõlblikesse ettevõtjatesse (art 21 lg 2). AF-i varase faasi investeerimisskeemi kontekstis käsitletakse finantsvahendajana kiirendiprogrammi juhti, kes teeb ka investeeringuid kiirendis osalevatesse ettevõtetesse.
- ▶ Riskifinantseerimisinstrumente tuleb ellu viia ühe või mitme fondivalitseja kaudu (art 21 lg 13(a)).
- ▶ FoF-i finantsvahendaja fondi valitsemise tasu (*management fee*) ei tohi olla rohkem kui 30% finantsvahendaja kapitali sissemakse (*personal commitment contribution*) ja sissenõudmata märgitud kapitali koondsummast (art 21 lg 8). Kuna AF-i varase faasi investeerimisskeemi raames on nähtud kiirendiprogrammi juhtidele ette eraldiseisev tegevustoetus, mis ei tulene kiirendiprogrammi fondi mahust, siis antud nõue ei kohaldu.
- ▶ Finantsvahendaja tuleb valida kooskõlas kohaldatavate liidu ja liikmesriigi õigusaktidega avatud, läbipaistva ja mittediskrimineeriva konkursiga, mille eesmärgiks on luua asjakohane riski-tulu jagamise kord (art 21 lg 13(b)).
- ▶ Finantsvahendajaid tuleb juhtida äriliste põhimõtete alusel (art 21 lg 15). See nõue loetakse täidetuks, kui sõltuvalt finantsvahendaja ja riskifinantseerimismeetme liigist vastavad fondivalitsejad järgmistele tingimustele:
 - nad on seaduse või lepinguga kohustatud tegutsema professionaalselt juhilt eeldatava hoolsusega ja heas usus ning vältides huvide konflikti; kohaldatakse parimaid tavasid ja regulatiivset järelevalvet;
 - nende töötasu peab vastama turutavadele. Kõnealune nõue loetakse täidetuks, kui fondivalitseja või finantsvahendaja valitakse avatud, läbipaistva ja mittediskrimineeriva

konkursiga, mille aluseks on kogemuste, pädevuse ning tegevusvõime ja finantssuutlikkusega seotud objektiivsed kriteeriumid;

- nende töötasu peab olema seotud tulemuslikkusega või peavad nad jagama investeerimisrisiki, investeerides oma vahendeid tagamaks, et nende huvid on pidevalt kooskõlas avaliku sektori investori huvidega;
- nad kehtestavad investeerimisstrateegia, kriteeriumid ja investeeringute kavandatava ajakava;
- investoritel on õigus olla esindatud investeerimisfondi juhtorganites, nagu järelevalvenõukogu või nõuandekomitee.

▶ **Abikõlblik ettevõtte**

- ▶ Abikõlblik ettevõtja ei tohi olla algse riskikapitaliinvesteeringu ajal börsil noteeritud ja peab täitma vähemalt ühte järgmistest kriteeriumitest (art 21 lg 5):

- ei ole tegutsenud ühelgi turul,
- on tegutsenud mistahes turul vähem kui 7 aastat alates nende esimesest kaubanduslikust müügist,
- vajavad algset riskifinantseeringut, mis uue toote või geograafilise turu jaoks koostatud äriplaani kohaselt moodustab rohkem kui 50% nende aastasest keskmisest käibest eelneva viie aasta jooksul.

▶ **Investeeringute tegemine**

- ▶ Jätkuinvesteeringuid võib teha abikõlblikesse ettevõtetesse ka pärast 7-aastase ajavahemiku möödumist kaubanduslikust müügist, kui on täidetud järgmised kumulatiivsed tingimused (art 21 lg 6):

- riskifinantseerimise kogusummat, milleks on 15 mln € abikõlbliku ettevõtte kohta, ei ületata (art 21 lg 9)
- jätkuinvesteeringute võimalus oli ette nähtud alguses äriplaanis (art 21 lg 6(b))
- jätkuinvesteeringu saav ettevõtja ei ole seotud (grupierandi määruse I lisa artikli 3 lg 3 tähenduses) teise ettevõtjaga, välja arvatud finantsvahendaja või meetme raames riskifinantseerimist pakkuv sõltumatu erainvestor, välja arvatud juhul, kui uus üksus vastab VKE määratlusele (art 21 lg 6(c)).

- ▶ FoF-i raames tehtavate tehingutega võib asenduskapitali (nt teiste investorite välja ostmist) toetada üksnes juhul, kui seda kombineeritakse uue kapitaliga, mis moodustab vähemalt 50% igast investeeringust abikõlblikku ettevõtjasse (art 21 lg 7).

- ▶ Investeeringute tegemisel tuleb tagada erakapitali kaasamine allfondide tasandil vähemalt järgmises osakaalus (art 21 lg 10 ja lg 11):

- 10 % abikõlblikule ettevõtjale antud riskifinantseerimisest enne esimest kaubanduslikku müüki mis tahes turul;
- 40 % riskifinantseerimisest ettevõtjale, kes on tegutsenud mistahes turul vähem kui 7 aastat alates nende esimesest kaubanduslikust müügist;
- 60 % riskifinantseerimisest grupierandi määruse art 21 lg 5(c) mõistes abikõlblikule ettevõtjale ja jätkuinvesteeringute puhul abikõlblikule ettevõttele pärast 7 aasta möödumist kaubandusliku müügi alustamisest.

Lisaks sellele tuleb idufirmadesse investeeringute tegemisel (eeskätt oluline FoF-i riskikapitali- ja äriinglite kaasinvesteeringufondi ning AF-i varase faasi investeerimisskeemi puhul) järgida veel antud täiendavaid tingimusi ((EL) nr 651/2014 artikkel 22):

- ▶ Abikõlblikud on börsil noteerimata väikeettevõtjad viie aasta jooksul alates nende registreerimisest, kui nad ei ole veel kasumit jaganud ega ole moodustatud ühinemise teel (art 22 lg 2).
- ▶ Idufirmadele toetuste, sh omakapitali ja kvaasiomakapitali investeeringute vormis antav abi maksimaalse brutotoetusekvalendiga 0,4 miljonit eurot (art 22 lg 3(c)). Nimetatud abisumma võib kahekordistada väikeste ja innovaatiliste ettevõtjate puhul (art 22 lg 5).

Antud nõuete täitmisega tagatakse ka, et antava abi puhul loetakse ergutava mõju olemasolu tagatuks ((EL) nr 651/2014 art 6 lg 5).

Lisaks grupierandi määrusele **tuleb fondifondi tingimuste rakendamisel juhendada ka Euroopa Komisjoni suunistest riskifinantseerimisinvesteeringute edendamiseks antava riigiabi kohta (2014/C 19/04)**, mida kohaldatakse nende riskifinantseerimismeetmete suhtes, mis ei vasta kõikidele üldises grupierandi määruuses sätestatud tingimustele. **Eelhindamise tulemusel välja pakutud FoF-i investeerimisstrateegia ja AF-i varase faasi investeerimisskeemi tingimused on kooskõlas üldise grupierandi määruusega, mistõttu ei hinnata täiendavate suuniste rakendamist vajalikuks.**

Arengufondi varase faasi investeerimisskeemi kiirendiprogrammi rakendajatele tegevustoetusena vahendite eraldamisel tuleb järgida vähese tähtsusega abi määrust ((EL) nr 1407/2013), sest tegevustoetust käsitletakse kui vähese tähtsusega abi kasusaajale ehk kiirendiprogrammis osalevale ettevõttele. Seega tuleb varase faasi investeerimisskeemi tingimuste kehtestamisel arvesse võtta kõiki järgmisi (Tabel 28) riigiabi reegleid.

Tabel 28. AF-i varase faasi investeerimisskeemile rakenduvad riigiabi reeglid

Tingimused	Arengufondi varase faasi investeerimisskeem
Abikõlblikud ettevõtted	Börsil noteerimata VKE, kes ei ole tegutsenud ühelgi turul, sh iduettevõtted, kelle registreerimisest on möödas vähem kui 5 aastat, kui nad ei ole veel kasumit jaganud ega ole moodustatud ühinemise teel.
Finantsvahendaja valik	Investeerimisskeem tuleb ellu viia ühe või mitme fondivalitseja kaudu. Finantsvahendaja tuleb valida avatud, läbipaistva ja mittediskrimineeriva konkursiga.
Tegevustoetus	Vähese tähtsusega abi lõppkasusaaja tasandil
Era- ja riigikapitali osakaal	Fondi tasandil peab olema tagatud erakapitali kaasamine vähemalt 10% ulatuses, kui tehakse investeeringuid ettevõtetesse ainult enne kaubanduslikku müüki.

Järgnevalt on esitatud kokkuvõtlikult riigiabi reeglite olulisemad suunised, mida tuleb fondifondi allfondide tasandil arvesse võtta.

Tabel 29. FoF-i allfondide tasandil rakenduvad riigiabi reeglid

Tingimused	Riskikapitalifond	Äriinglite kaasinvesteerimisfond	Kasvufond
Abikõlblikud ettevõtted	Börsil noteerimata VKE, kes: <ul style="list-style-type: none"> ▶ ei ole tegutsenud ühelgi turul või ▶ on tegutsenud mistahes turul vähem kui 7 aastat alates esimesest kaubanduslikust müügist ▶ vajab algset riskifinantseeringut, mis moodustab rohkem kui 50% aastasest keskmisest käibest eelneva viie aasta jooksul 	Börsil noteerimata VKE, kes: <ul style="list-style-type: none"> ▶ ei ole tegutsenud ühelgi turul või ▶ on tegutsenud mistahes turul vähem kui 7 aastat alates esimesest kaubanduslikust müügist 	Börsil noteerimata VKE, kes on tegutsenud mistahes turul vähem kui 7 aastat alates esimesest kaubanduslikust müügist või
Finantsvahendaja valik	<ul style="list-style-type: none"> ▶ FoF-i tuleb ellu viia ühe või mitme fondivalitseja kaudu. ▶ Finantsvahendaja tuleb valida avatud, läbipaistva ja mittediskrimineeriva konkursi abil. 		

Tingimused	Riskikapitalifond	Äriinglite kaasinvesteeringufond	Kasvufond
Era- ja riigikapitali osakaal	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Allfondi tasandil peab olema tagatud erakapitali kaasamine vähemalt 10% ulatuses, kui tehakse investeeringuid ainult ettevõtetesse enne kaubanduslikku müüki, ja vähemalt 40% ulatuses, kui tehakse investeeringuid vähem kui 7-aastase kaubandusliku müügi kogemusega ettevõtetesse. ▶ Seemnefaasi investeeringute korral võib teha investeeringuid ka pelgalt fondi vahenditest eraturu kapitali kaasamata (ettevõtte tasandil). ▶ Hilisemates investeeringuringides ettevõtetesse, kelle müügitegevuse algusest pole möödas rohkem kui 7 aastat, peab olema minimaalne eraturu kapitali osalus 40%. 		<ul style="list-style-type: none"> ▶ Erakapitali osalus peab olema allfondi tasandil vähemalt 40%, kui investeeritakse ettevõtetesse, kes on tegutsenud mistahes turul vähem kui 7 aastat alates esimesest kaubanduslikust müügist. ▶ Kõik investeeringud ettevõtetesse, mille müügitegevuse alustamisest on möödas rohkem kui 7 aastat, peavad olema 60% erainvestorite osalusega investeeritavast summast.
Investeeringute tegemine	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Tehingutes tuleb kombineerida asenduskapitali uue kapitaliga, mis moodustab vähemalt 50% igast investeeringust abikõlblikku ettevõtjasse. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Tehingutes tuleb kombineerida asenduskapitali uue kapitaliga, mis moodustab vähemalt 50% igast investeeringust abikõlblikku ettevõtjasse. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Jätkuinvesteeringuid võib teha abikõlblikesse ettevõtetesse ka pärast 7 aasta möödumist kaubandusliku müügi alustamisest, kui ei ületata riskifinantseerimise kogusummat, milleks on 15 mln €. ▶ Tehingutes tuleb kombineerida asenduskapitali uue kapitaliga, mis moodustab vähemalt 50% igast investeeringust abikõlblikku ettevõtjasse.

4. Ekspordi krediidikindlustus

Eelhindamise esimeses etapis⁴³ tuvastatud Eesti ettevõtete poolt kogetavatest turutõrgetest ja mitteoptimaalsetest investeerimisolukordadest on kesksel kohal **krediidikindlustuse kohati ebapiisav kättesaadavus ning VKE-de vähene teadlikkus ekspordi krediidikindlustuse teenusest**. Järgnevalt on võetud kokku olulisemad krediidikindlustuse valdkonnaga seotud probleemid ja väljakutsed, mis erinevate uuringute (sh esimese etapi aruande), andmete ning intervjuude alusel on tuvastatud on kokku võetud järgnevalt.

Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade analüüsi järeldused:

- ▶ **Ekspordi krediidikindlustuse kättesaadavus on osade ettevõtete jaoks piiratud:** osad väikese ekspordikäibega ja/või väljapoole OECD-d eksportivad ettevõtted ei ole erakindlustusandjate jaoks piisavalt atraktiivsed, mistõttu võidakse nende puhul teenuse pakkumisest loobuda.
- ▶ **Puuduvad võimalused üksikute ostjate ja/või FIE-dega tehtavate eksporditehingute tagamiseks.** erakindlustusandjad ei ole tavaliselt nõus kindlustama üksikuid tehinguid/ ostjaid ning sellele lisaks keelduvad tavaliselt ka FIE-dest ostjate kindlustamisest (mis näiteks Norras on suhteliselt laialt levinud ettevõtluvorm). Ettevõtjate hinnangul on vajadus selliste tehingute tagamiseks reaalselt olemas.
- ▶ **Ettevõtete teadlikkus ekspordi krediidikindlustuse võimalustest on madal:** eksportivatest ettevõtetest ligikaudu kolmveerand pole krediidikindlustust varem kasutanud ega sellega kokku puutunud (Faktum & Ariko uuringu valimiks oli 205 eksportivat ettevõtet). Kuigi ligi pooled eksportivatest ettevõtetest ei kasuta krediidingimustel (st järelmaksuga) müüki arvestataval määral on uuringu kohaselt ettevõtjate huvi ekspordi krediidikindlustuse teenuse kasutamise vastu olemas (ligikaudu 25%).

Eelhindamise esimese etapi analüüsitulemustest lähtudes tuvastati, et ekspordi krediidikindlustust puudutavate **turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade ületamiseks sobivad järgmised finantsinstrumendid:**

- ▶ Ekspordi krediidikindlustus eksportivatele ettevõtetele, mille piiriüleste tehingute rahastamiseks on kommertspankade võimalused ja võimekus piiratud (nt kui ei suudeta hinnata Eesti ettevõtja välisostja maksevõimet, kuna ei osata hinnata välisriigis asuvaid tagatise ega tunta sealset kohalikku õigussüsteemi jms)
- ▶ Krediidikindlustus VKE-dele

EY poolt ettevõtete, erakindlustusandjate, pankade ning maakleriga läbiviidud intervjuude käigus kogutud informatsiooni põhjal pakuvad KredEx Krediidikindlustus AS-i kõrval täna ekspordi krediidikindlustuse teenust turul ka suured rahvusvahelised kindlustusfirmad, mistõttu konkretiseeriti Rahandusministeeriumi tellimusel läbiviidud rahastamisvahendite eelhindamise käigus tuvastatud turutõrget, et tulenevalt Eesti turu väiksusest ei tegutse siinsel turul kohapeal sisuliselt ühtegi erakapitalil põhinevat kindlustusandjat. Viimase majanduskriisi ajal lahkusid erakindlustusandjad sisuliselt turult, kuid tänaseks on olukord paranenud ning kõik kolm suuremat rahvusvahelist ekspordi krediidikindlustusfirmat on turul oma teenuseid pakkumas. Küll puuduvad neist kahel kohalikud esindused (st. Eesti turul tegutsetakse hetkel piiriüleselt). Samas kõigi kolme teenused on ettevõtetele siiski kättesaadavad kas otse või läbi kindlustusmaaklerite. Kuna riigi eesmärk on vähendada KredEx Krediidikindlustuse abil eelkõige vähendada turutõrkeid teenustele, mida eraturul tegutsevad krediidi- ja /või finantseerimisasutused ei soovi kas väikesest turumahust

⁴³ Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine, PWC 2014

või muudest põhjustest tuleneva madala kasumlikkuse tõttu veel pakkuda, kuid mis on Eesti ettevõtluse arenguks siiski vajalikud, siis on mõistlik keskenduda pakkumisel eeskätt turutörke ületamisele⁴⁴. Sellest tulenevalt on oluline välja selgitada, kas ja milliste sihtrühmade puhul esineb ekspordi krediidikindlustuse turul ikka veel tõrkeid ning vaadata sellest lähtuvalt üle KredEx Krediidikindlustuse tooteportfelli ja teenuste fookus.

Vastavalt eksportööride, pankade ja kindlustusandjatega tehtud intervjuudele ei kata erakindlustusandjad antud hetkel siiski kogu ettevõtete vajadust ning turutörkeid esineb väljapoole OECD-d jäävate, aga ka tavalisest pikema makseperioodiga (alates 2 a) tehingute kindlustamisel. Lisaks on turuosalisel toonud välja, et tõenäoliselt on raskendatud ka väikesemahuliste ekspordikäivete (alla 2 mln €) kindlustamine, mis piirab eelkõige just väikeettevõtete ligipääsu ekspordi krediidikindlustuse teenusele.

Täpsem ülevaade käesoleva uuringu käigus tuvastatud ekspordi krediidikindlustusega seotud finantsinstrumentide nõudlusest, pakkumisest ja tuvastatud turutõrgetest koos teiste riikide praktika ülevaatega on toodud järgmistes alapeatükkides.

4.1 Ekspordi krediidikindlustuse nõudlus ja pakkumine ning ettevõtete vajadused

Eesti ettevõtete poolset nõudlust ja huvi krediidikindlustuse teenuse kasutamise vastu on varasemalt analüüsitud Faktum & Ariko poolt krediidikindlustuse kohta 2014. aasta alguses tehtud uuringus⁴⁵. Antud töö tulemustest selgus, et ekspordivatest ettevõtetest (valimis 205 ekspordivat ettevõtet) ligikaudu kolmveerand pole krediidikindlustust varem kasutanud ega sellega kokku puutunud ning et ligi pooled ekspordivatest ettevõtetest ei kasuta krediidingimustel (st järeelmaksuga) müüki (vähemalt mitte arvestataval määral). Ettevõtjate huvi krediidikindlustuse teenuse kasutamise vastu on aga olemas: ligikaudu 25% ettevõtetest vastas, et teenus on nende jaoks huvitav, kusjuures ekspordivate ettevõtete seas on huvi keskmisest kõrgem, 33%.

Arvestades, et majanduslikult aktiivsete kasumit taotlevate ettevõtete arv 2013. aasta lõpu seisuga oli 83 085⁴⁶, millest omakorda ekspordivaid ettevõtteid oli 14 364⁴⁷, ning võttes arvesse eelmainitud uuringu tulemusi võib eeldada, et ekspordikindlustuse teenusest võib olla huvitatud ca 4 000-5 000 Eesti ettevõtet. Võrreldes seda numbrit KredEx Krediidikindlustuse teenuseid kasutavate klientide koguarvuga, mis 2014. aasta lõpu seisuga oli 93⁴⁸ ning võttes arvesse, et hetkel omab KredEx Eesti ekspordi krediidikindlustuse turul suurimat turuosa (hinnanguliselt pisut alla poole kogu turust), võib järeleda, et potentsiaalne nõudlus ekspordi krediidikindlustuse teenuse järele ületab pakkumist.

Ekspordi krediidikindlustuse pakkujatena tegutsevad Eesti turul KredEx Krediidikindlustuse kõrval kolm suurt rahvusvahelist erakindlustusandjat: Atradius, Coface ja Euler Hermes. Füüsilist kohalolekut (esinduse näol) omab neist hetkel vaid Coface. Teise kahe kindlustusfirma puhul on olemas Eesti turuga tegelevad müügiinimesed (Euler Hermes puhul ka eesti keelt kõnelev), kes ei paikne füüsiliselt Eestis ning seetõttu müüakse teenust peamiselt maaklerite vahendusel (nt Marsh). Ülevaade ekspordikindlustuse turu jaotusest pakkujate lõikes on toodud Joonis 16.

⁴⁴ Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine, PWC 2014

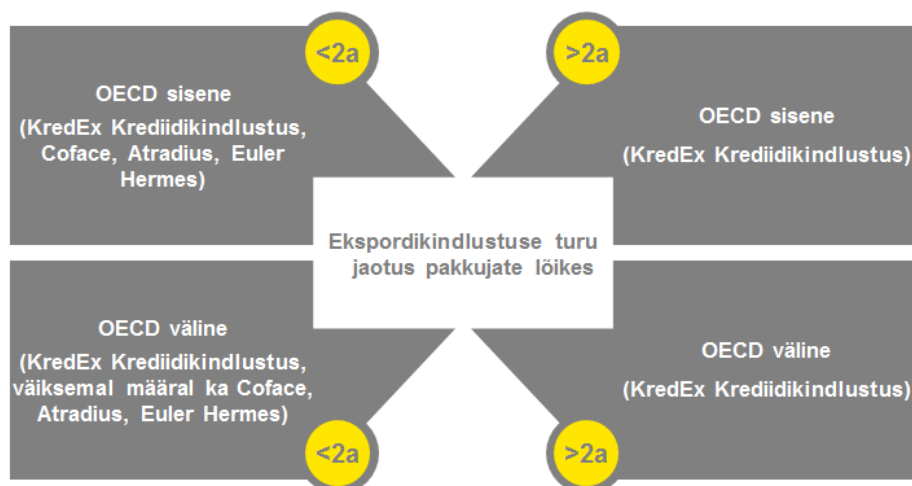
⁴⁵ Faktum & Ariko (2014) SA KredEx tuntuse ja kliendirahulolu uuring

⁴⁶ Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine, PWC 2014

⁴⁷ www.mkm.ee

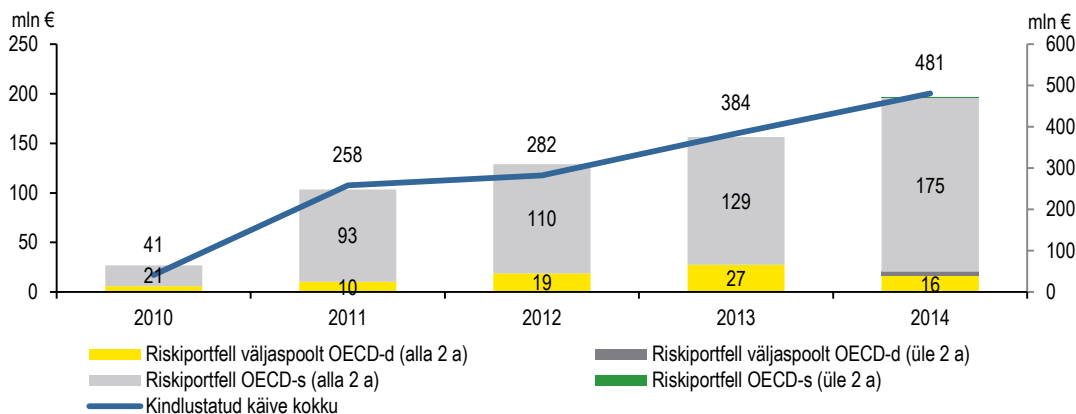
⁴⁸ KredEx Krediidikindlustus AS andmed

Joonis 16. Ekspordikindlustuse turu jaotus pakujate lõikes

KredEx Krediidikindlustuse hinnangul on kogu Eesti krediidikindlustusturu maht (preemiatas mõõdetuna) ca 4-5 mln € ning KredExi osa sellest ca 2 mln €, mis teeks KredEx Krediidikindlustuse turuosaks ca 40-50%, kusjuures suures osas on need mahud seotud OECD-siseste lühiajaliste tehingute kindlustamisega. Antud numbritele tuginedes peaks ekspordi krediidikindlustuse lepingut omavate ettevõtete koguarv Eestis olema ca 200. Oluline on siinkohal siiski välja tuua, et see sisaldab ka faktooringu pakujatega sõlmitud lepinguid, mille alla kuulub tavaliselt omakorda veel suur hulk ettevõtteid, ning seega võib olla ekspordi krediidikindlustuse teenusest osa saavate ettevõtete koguarv oluliselt suurem, hinnanguliselt vahemikus 500-1000.

Joonis 17. KredEx Krediidikindlustuse portfelli ülevaade

Eeltoodust võib järeldada, et olenemata pakumise olemasolust on ekspordi krediidikindlustust kasutavate ettevõtete arv siiski oluliselt madalam teenusest potentsiaalselt huvitatud eksportööride hulgast. Ühest küljest annab see kinnitust, et eeldused turumahtude suurendamiseks on kindlustusandjate jaoks head, teisalt aga indikeerib, et hetkel esineb osade ettevõtete jaoks teenuse kättesaadavuse osas takistusi. Käesoleva eelhindamise tulemusena on tuvastatud Eesti ekspordi krediidikindlustuse turuga seoses järgmised probleemid ja võimalikud turutõrked:

- ▶ Ettevõtjate madal teadlikkus teenuse olemasolust ja/või toimimisloogikast.
- ▶ Takistused kõrgema riskitasemega ja väljapoole OECD-d jäävatele tehingutele kindlustuskatte saamisel ning pikaajaliste (nii OECD siseste kui väliste), üle 2-aastase maksetähtajaga tehingute kindlustamisel.

- ▶ VKE-d, mille kindlustatav ekspordimüügi portfell jääb alla 2 mln € (erinevatel andmetel võib see vahemik olla ka 1 kuni 3 mln €) ei ole suure tõenäosusega Eesti turul tegutsevate erakindlustusandjate jaoks piisavalt atraktiivsed kliendid kindlustusteenuse pakkumiseks.
- ▶ Erakindlustusandjad ei ole üldjuhul nõus kindlustama üksikuid tehinguid/ostjaid ega FIE-sid.

Käeoleva uuringu põhjal peaksid perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest eksporditehingute tagamiseks kavandatavad finantsinstrumendid olema suunatud just ülal- loetletud probleemide/ turutõrgete lahendamisele.

Ettevõtjate madal teadlikkus teenuse olemasolust ja/või toimimisloogikast

Ettevõtjate madal teadlikkus teenuse olemasolust ja/või toimimisloogikast on probleem, mille olemasolule andsid kinnitust EY poolt ettevõtetega läbiviidud telefoniintervjuud. Nii kindlustus- firmade kui ka pankade esindajad olid ühel meelel, et ekspordi krediidikindlustuse võimaluste alase teadlikkuse tõstmine on teemavaldkond, millega tuleks järgmise EL rahastamisperioodi raames senisest rohkem tegeleda. Sellega nõustus ka valdav osa ekspordi krediidikindlustust kasutavatest eksportööridest, kelle hinnangul leidub täna Eestis suur hulk ettevõtteid, kes eksporditehingute tagamise võimalustest teadlikud ei ole.

Kuigi teadlikkuse tõstmine nõuab eraldi lähenemist, on selle edendamine finantsinstrumendina rakendatava ekspordi krediidikindlustuse tulemuslikkuse tagamiseks siiski oluline. Kui ettevõtted pole vajaliku teenuse olemasolust teadlikud, ei ole võimalik tuvastatud turutõrget nende jaoks ka lahendada. Seejuures on oluline, et kõlvatu konkurentsi vältimiseks ei tõstetaks ettevõtete teadlikkust mitte ainult ühe võimaliku teenusepakkuja teenustest, vaid kõikide ekspordikindlustust pakkuvate turuosaliste kohta tervikuna (sh piiriüleselt tegutsevate kindlustusandjate osas).

Takistused kõrgema riskitasemega ja väljapoole OECD-d jäävatele tehingutele kindlustuskatte saamisel ning pikaajaliste (nii OECD siseste kui väliste), üle 2-aastase maksetähtajaga tehingute kindlustamisel

Teise teenuse kättesaadavuse probleemina on ettevõtted välja toonud takistusi kõrgema riskitasemega ja väljapoole OECD-d jäävatele tehingutele kindlustuskatte saamisel. Tuginedes intervjuudele ettevõtjate ning Eestis tegutsevate erakindlustusandjatega, hõlmavad viimaste ekspordi krediidikindlustuse portfelliid siinsel turul peamiselt lühiajalisi tehinguid OECD riikides (riskiperiood kuni 180 päeva), pikaajaliste tehingute (alates 2 aastat) kindlustamist esineb harva ning samuti on pakkumine üldjuhul piiratud kõrge riskiga väljapoole OECD-d jäävate riikide puhul. Mitmed intervjuueeritud töid välja, et riskantsematesse riikidesse eksportimisel (nt Ukraina ja Venemaa) ei ole erakindlustusandjad riski võtmisest sageli huvitatud ning ainuke võimalus on pöörduda KredEx Krediidikindlustuse poole, kellelt riskiriikidesse kindlustuskatte saamine on suurema tõenäosusega. Mainiti ka seda, et kui KredEx Krediidikindlustus nõustub sellist tehingut kindlustama, siis on kindlustuspreemia tase normaaltingimustel erakindlustusandjatega sõlmitavatest kindlustuslepingutest tavaliselt kõrgem.

Võttes arvesse OECD-väliste tehingute suhteliselt kõrgemat riskitaset ning vabaturu toimimise aluseks olevat põhimõtet, et KredEx Krediidikindlustuse poolt pakutav hinnatase peab olema piisavalt kõrge, stimuleerimaks eksportööride tagasipöördumist erakindlustusandjate juurde niipea, kui piisav kindlustuskate muutub eraturul saadavaks, leiame, et **KredEx Krediidikindlustuse poolt pakutavate kindlustusteenuse kõrgemat hinnataset ei tuleks käsitleda turutõrke või ebaefektive investeerimisolukorrana ning kõrgema hinnataseme rakendamine peaks jätkuma ka tulevikus. Samas on oluline, et KredEx Krediidikindlustus ei seaks riikliku garantiiga OECD-väliste tehingute tagamise eeltingimuseks aga nõuet, et klient peab sellisel juhul kindlustama KredEx Krediidikindlustuses ka kas kõik või mingi osa oma OECD-sisestest tehingutest, kuna see annaks KredEx Krediidikindlustusele erakindlustusandjate ees eelise.**

Ekspordi krediidikindlustuse puudulik kättesaadavus VKE-de jaoks, mille kindlustatav ekspordimüügi portfelli jääb alla 2 mln €

Kolmanda probleemina toovad turuosalisel tõi rkest puudutatud sihtrühmana välja Eesti VKE-d kelle jaoks erakindlustusandjate pakutavad teenused ei ole kättesaadavad tulenevalt nende ekspordimüügiportfellide väiksusest. Intervjuueritud kindlustusfirmad on öelnud, et nad ei sea küll alampiiri potentsiaalse kliendi suurusele ega tegevusajaloo pikkusele, küll aga on neil tavaliselt paigas kindlustuspreemia alampiir, mis erinevatel andmetel jääb vahemikku 2 000 - 4 000 eurot. Sisuliselt tähendab see seda, et väikeettevõtted, mille kindlustatav ekspordimüügi portfelli jääb alla ca 2 mln € (erinevatel andmetel võib see vahemik olla ka 1 kuni 3 mln €) ei ole suure tõenäosusega Eesti turul tegutsevate erakindlustusandjate jaoks klientidena atraktiivsed ning seega esineb turutõrge.

Arvestades, et perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finants-instrumentide üheks peaesmärgiks on Eesti ettevõtete konkurentsivõime suurendamine välis-turgudel, on oluline tagada, et ka eksporditurgudel nõ esimesi samme tegevatel Eesti ettevõtetel oleks piisavad võimalused riskide maandamiseks sarnaselt suurte ja osade teiste keskmise suurusega ettevõtetega. Tagades ka alla 2 mln € ekspordimüügiportfelliga VKE-dele ekspordi tagamiseks mõeldud finantsinstrumentide kättesaadavuse on võimalik vähendada olukordi, kus Eesti VKE kaotab potentsiaalse ekspordikliendi, kuna viimane nõuab maksetähtaega, aga ettevõtte ei ole maksetähtajaga kaasnevatest riskidest tulenevalt valmis seda pakkuma.

Kuigi praeguse seisuga ei ole teadaolevalt läbi viidud detailsemaid uuringuid, mis käsitleksid väikeettevõtete probleeme ja takistusi eksporditehingute tagamisel, on EY poolt läbiviidud intervjuude käigus küsitletud ettevõtjad üldjoones nõus, et parem ligipääs ekspordi krediidi-kindlustuse teenusele võiks väiksemaid eksporditõõre (nt alla 2 mln € ekspordiportfelliga VKE-sid) ekspordiga alustamisel kindlasti aidata. Sageli piisab vaid ühest väga heast ekspordikliendist, et anda ettevõtte arengule uus hoog ning soodustada seeläbi ettevõtete kasvu ja ekspordi laienemist. Kuna antud teenuse osas on erakindlustusandjate pakkumine väga piiratud (või osade VKE-de jaoks üldse puudub), siis tuleks siinkohal kaaluda turutõrke kõrvaldamiseks riikliku sekkumise soodustamist⁴⁹.

Üksikute eksporditehingute ning FIE-dest ostjatega tehtavate tehingute tagamise võimaluste puudumine

Neljanda pakkumist puudutava turutõrkena on välja toodud üksikute eksporditehingute ning FIE-dest ostjatega tehtavate tehingute tagamise võimaluste puudumist. Erakindlustusandjad ei ole tavaliselt nõus kindlustama üksikuid tehinguid/ostjaid ning sellele lisaks ei ole üldiselt huvitatud ka üksikute FIE-dest ostjate kindlustamisest (mis näiteks Norras on suhteliselt laialt levinud ettevõtlusvorm). Ettevõtjate hinnangul on vajadus selliste tehingute tagamiseks reaalselt olemas. Turutõrke likvideerimiseks tuleks kaaluda üksikute ostjatega sõlmitavate tehingute tagamiseks mõeldud finantsinstrumendi pakkumist ning üldist FIE-de kindlustamise võimaluste laiendamist, eeldusel, et vastavaid riske suudetakse hinnata⁵⁰.

Kokkuvõtteks on võib öelda, et kogutud informatsiooni baasil on ilmnenud, et mitmed eksporditehingud võivad jääda teostamata teatud sihtgrupile vajalike ekspordi krediidikindlustuse teenuste kättesaadavuse piiratuse, aga ka informatsiooni asümmeetrilisuse tõttu. Tulenevalt asjaolust, et turutõrked on kohati väga spetsiifilised ning adresseerivad väga kindlaid probleeme, peavad

⁴⁹ KredEx Krediidikindlustus pakub hetkel küll ka VKE-dele ekspordikindlustust, kuid teenuse kasutamist takistab ühelt poolt VKE de madal teadlikkus ning teisalt võib teenus olla väiksele ettevõttele tihti ka liiga kallis. Samuti võib osadel VKE-del olla vajadus pigem ühe tehingu kindlustamise järele.

⁵⁰ Teatud juhtudel KredEx Krediidikindlustus FIE-de kindlustamist ka pakub, kuid intervjuude käigus on välja toodud, et FIE-de kindlustuse kättesaadavus võiks parem olla.

rahastamisvahendid pakkuma lahendust just konkreetsele sihtgrupile vastavalt turutõrke olemusele⁵¹.

4.2 Välisriikide praktikad

Andmaks ülevaadet ekspordikindlustusega seotud turutõrgete lahendamiseks ning ekspordi edendamiseks rakendatavatest skeemidest teistes riikides on järgnevalt toodud kokkuvõtte Soome, Rootsi ja Taani ekspordikrediidi/-garantii agentuuride poolt pakutavatest ekspordi tehingute tagamiseks mõeldud finantsinstrumentidest koos nende rakendamise reeglitega. Ekspordikindlustuse välisriikide praktikate osas lepiti töö teostaja ja tellija vahel kokku riigid ja nende asutused, kelle näiteid käesolevas analüüsis kajastatakse.

4.2.1 Soome: Finnvera

Soome riikliku ekspordikrediidi agentuuri (edaspidi Finnvera) poolt pakutavate ekspordikindlustuse teenuste eesmärgiks on kaitsta Soome ettevõtete konkurentsivõimet ning suurendada nende rolli välisurgudel. Agentuuri pakutav **ekspordi krediidikindlustus ning erinevad eksporditehingute soodustamisele suunatud garantiid** on saadaval nii VKE-dele kui suurettevõtetele.

Kui lühiajalise krediidikindlustuse puhul pakub Finnvera teenust üldiselt otse ettevõtetele, siis ekspordi finantseerimise ja garantiide puhul tehakse koostööd pankadega ning seeläbi kaasatakse tehingutesse ka pankade vahendid ning jagatakse riski suurema arvu turuosaliste vahel. Finnvera aga pakub tehingu osapooltele lisa kindlust tänu oma riiklikule reservile, mis vajadusel võimaldab riskide realiseerumisel katta osa kahjust. Finnvera poolt väljastatud siseriiklike tagatiste ja ekspordikindlustuste tagatiste eest vastutab Soome riik.

Lühiajalise ekspordikrediidi tagamine

Lühiajalise ekspordi krediidikindlustuse teenused võimaldavad Soome ettevõtetele katta ekspordiga seotud **kommerts- ja poliitilisi riske** eeldusel, et ekspordi sihtriik asub väljaspool OECD-d ning tehingu riskiperiood ei ületa 2 aastat.

Vastavalt 6. märtsil 2013 Euroopa Komisjoni poolt antud loale⁵² (kehtib kuni 2015 aasta lõpuni) võib Finnvera erandkorras pakkuda Soome ettevõtetele lühiajalist ekspordikrediidi tagamise teenust ka OECD riikides juhul, kui eksisteerib turutõrge ning ettevõtte vastab järgmistele tingimustele:

- ▶ tegemist on VKE-ga, mille aastane ekspordikäive ei ületa 2 mln euro, või
- ▶ ettevõtte soovib saada krediidikindlustust vaid ühele konkreetsele eksporditehingule, mille riskiperiood jääb vahemikku 181 päeva kuni 2 aastat

Lisaks on eeltoodud erandi tegemise eeltingimuseks, et erakindlustusandjad ei ole olnud võimelised ettevõttele piisavat kindlustuskatet pakkuma ning ettevõtte on tõestanud, et nende poolt on kindlustustaotlus erakindlustusandjale esitatud. Üldjuhul taotlevad Soome ettevõtted ekspordi krediidikindlustust siiski läbi erakindlustusandjate Atradius Credit Insurance N.V. ja Euler Hermes Luottovakuutus Helsinki kontorite.

Ülevaade Finnvera poolt pakutavate lühiajaliste (alla 2 aasta) ekspordi krediidikindlustuste tingimustest on toodud allpool Tabel 30.

⁵¹ Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine, PWC 2014

⁵² <http://www.finnvera.fi/eng/Exports-and-internationalisation/Export-guarantees/Export-Credit-Guarantees/International-co-operation/European-Union/Special-permission-to-insure-short-term-exports>

Tabel 30. Finnvera ekspordikindlustuse tingimused

Instrument	Tingimused	
Lühiajaline ekspordi nõuete garantii (<i>Export Receivables Guarantee</i>)	Sihtrühm	Eksportivad Soome ettevõtted
	Riskiperiood	Kuni 180 päeva
	Üldtingimused	Pakutav kindlustuskate on üldjuhul vahemikus 75-90%. Lühiajalise krediidiriskikindlustusega kaetud riskid: <ul style="list-style-type: none"> ▶ kommertsrisk ▶ poliitiline risk Üldjuhul tohib Finnvera alla 2 aastase riskiperioodiga tehingute puhul kindlustada ainult väljapoole OECD-d jäävaid sihtriike. OECD siseseid lühiajalisi tehinguid võib kindlustada ainult erandkorras , vastavalt Euroopa Komisjoni poolt antud eriloale, mis sätestab, et ettevõtte peab olema eelnevalt tõendanud, et tema kindlustustaotlus on erasektori kindlustusandja poolt tagasi lükatud, või ainult osaliselt aktsepteeritud.
	Omavastutus	Üldjuhul 10-25%
	Maksimaalne kindlustussumma	Limiit määratakse iga ostja jaoks eraldi, sõltuvalt tehingust.
	Hind	Riskipreemia sõltub eksporditehingu riskiperioodi pikkusest ning tehingu riskisusest. Riskiperiood kuni 90 päeva: 0,40-0,75% eksporditava kauba väärtusest. Riskiperiood 91 kuni 180 päeva: 0,50-1,20% eksporditava kauba väärtusest
	Käitlustasu	Minimaalselt 150 €
Lühiajaline krediidiriski garantii (<i>Credit Risk Guarantee</i>)	Sihtrühm	Eksportivad Soome ettevõtted
	Riskiperiood	Kuni 2 aastat (tootmise + tagasimakseperiood)
	Üldtingimused	Võimaldab katta ka tootmisriski. Pakutav kindlustuskate on üldjuhul vahemikus 75-90%, kusjuures kommertsriski kindlustuskate on kuni 95% ning poliitilise riski kindlustuskate kuni 100%. Lühiajalise krediidiriskikindlustusega kaetud riskid: ostja poolne lepingust taganemine (selle punkti saab ka soovi korral välja jätta) <ul style="list-style-type: none"> ▶ kommertsrisk ▶ poliitiline risk Üldjuhul tohib Finnvera alla 2-aastase riskiperioodiga tehingute puhul kindlustada ainult väljapoole OECD-d jäävaid sihtriike. OECD siseseid lühiajalisi tehinguid võib kindlustada ainult erandkorras , vastavalt Euroopa Komisjoni poolt antud eriloale, mis sätestab, et ettevõtte peab olema eelnevalt tõendanud, et tema kindlustustaotlus on erasektori kindlustusandja poolt tagasi lükatud, või ainult osaliselt aktsepteeritud.
	Omavastutus	Üldjuhul 10-25%
	Maksimaalne kindlustatav summa	Ei ole määratletud
	Hind	Kindlustuspreemia sõltub konkreetsest tehingust ning selle osapooltest
	Käitlustasu	Dokumentide käitlustasu sõltub konkreetsest tehingust ning selle osapooltest

Garantiid

Lisaks lühiajalisele ekspordi krediidikindlustusele pakub Finnvera nii Soome ettevõtetele kui ka välisriikides paiknevatele tehingupartneritele mitmesuguseid ekspordigarantiisid, mida on võimalik kasutada eksporditehingutega seotud riskide vähendamiseks ning mis aitavad muuhulgas tõsta pankade huvi ja riskvalmidust ekspordiga tegelevate ettevõtete finantseerimiseks.

Finnvera garantiiportfell hõlmab järgmisi teenuseid:

- ▶ **Välismaiste ostjate finantseerimisega seotud garantiid (eeldusel, et ostetakse Soome toodangut ning tehing on Soomele kasulik)**
 - ▶ Ostjakrediidi garantii
- ▶ **Soome eksportööride finantseerimisega seotud garantiid**
 - ▶ Akreditiivi garantii
 - ▶ Välispanga riski garantii
 - ▶ Investeeringu garantii
 - ▶ Täitmise garantii

- ▶ Finantseeringu garantii
- ▶ Tooraine garantii
- ▶ Rahvusvahelistumise finantseerimise garantii

Pakutavaid garantiisid on võimalik kasutada nii lühi- kui ka pikaajaliste tehingute puhul. Juhul kui garantii on väljastatud otse eksportööriks, mitte tehingut finantseerivale pangale, peab asuma ostja alla 2-aastaste tehingute puhul väljaspool OECD-d.

4.2.2 Taani: EKF

Taani ekspordikrediidi agentuur (*Eksport Kredit Fonden*, edaspidi EKF) loodi 1922. aastal, olles kolmas sellelaadne organisatsioon maailmas. Agentuuri peaeesmärgiks on teha Taani ettevõtete toodang välispartnerite jaoks üle kogu maailma kättesaadavaks ning atraktiivseks pakkudes ettevõtetele ja pankadele erinevaid võimalusi **ekspordiga seotud kommerts- ja poliitiliste riskide vastu kindlustamiseks** ning aidates kaasata kapitali. EKF kuulub Taani riigile ning kõik pakutavad finantsinstrumendid on riigi poolt tagatud, kuid organisatsioonina tegutseb see sarnaselt tavapärasele moodsale finantsasutusele.

Peamise osa EKF-i teenusteportfelligest moodustavad erinevad ekspordi soodustamiseks mõeldud **garantiid**, lisaks pakutakse **koostöös erakindlustusandjatega** ka ekspordi krediidikindlustuse **edasikindlustusteenust** (EKF ise tavalist lühiajalist ekspordi krediidikindlustust klientidele ei väljasta).

Ekspordikrediidi edasikindlustus

EKF-i poolt pakutava **edasikindlustusteenuse eesmärgiks on täiendada kindlustusturul pakutavaid kindlustuskaitse võimalusi**. Samas kehtib reegel, et EKF saab edasikindlustust pakkuda vaid siis, kui ettevõttele esialgne taotlus on erakindlustusandja poolt kas tagasi lükatud või vaid osaliselt aktsepteeritud. Lisaks on oluline, et EKF kindlustab ainult madala riskiga tehinguid (mis ilma EKF-i edasikindlustuseta oleks erasektori kindlustusandjate poolt tagasi lükatud) ning nii erakindlustusandja kui eksportöör jäävad kandma osa tehinguga seotud riskist.

EKF-i edasikindlustuse leping on üles ehitatud selliselt, et kindlustusettevõtte aktsepteeriks ainult äriiselt hästi põhjendatud tehinguid ning keelduksid kõrge riskiga ekspordist, sätestades mitmeid kriteeriume, nt ei tohi ostja olla viimase 6 kuu jooksul jätnud arveid tasumata ning tal ei tohi olla kahjumiohtu. Samas võib erasektori kindlustusandja võtta hinnangu andmisel arvesse teisi kindlustandvaid faktoreid, nt ostjaga sõlmitud varasemate tehingute käigus saadud positiivset kogemust.

Edasikindlustusteenuse hinnataseme määramisel on lähtutud põhimõttest, et see peab olema piisavalt kõrge, stimuleerimaks eksportööride tagasipöördumist erakindlustusandjate juurde niipea, kui piisav kindlustuskate muutub eraturul saadavaks. Ülevaade EKF-i poolt pakutavate ekspordi krediidikindlustuse edasikindlustuse teenuste tingimustest on toodud järgnevas tabelis **Tabel 31**.

Tabel 31. EKF-i ekspordikindlustuse instrumentide tingimused

Instrument	Tingimused	
Edasikindlustus <i>Quata Share</i> põhimõttel	Sihtrühm	Ekspordivad ettevõtted
	Riskiperiood	Kuni 180 päeva.
	Üldtingimused	EKF katab enamuse ostjaga seotud riskist. Ettevõtte peab alustuseks olema mõne erasektori kindlustusandja klient, et registreeruda, läbi antud kindlustusandja, EKF-i poolt pakutava eksporditehingute edasikindlustuse skeemi. Et olla EKF-i edasikindlustuse jaoks abikõlblik, peab ettevõtte kindlustustaotlus olema erasektori kindlustusandja poolt tagasi lükatud, või ainult osaliselt aktsepteeritud ning ostja peab asuma lepinguga kaetud riigis (väljaspool OECD-d).
	Omavastutus	15%
	Maksimaalne edasikindlustuse kindlustussumma	Kuni 50,0 mln DKK (ca 6,7 mln €*) poliisi kohta. Poliiside arv ei ole limiteeritud.

Instrument	Tingimused	
Edasikindlustus Top Up põhimõttel	Hind	0,9%-1,4% käibest (oleneval ostja asukohariigi riskist).
	Käitlustasu	-
	Sihtrühm	Eksportivad ettevõtted
	Riskiperiood	Kuni 180 päeva.
	Üldtingimused	EKF suurendab erakindlustusandja poolt tagatud limiiti kuni 2 korda. Ettevõtte peab alustuseks olema erasektori kindlustusandja klient, selleks, et registreeruda, läbi antud kindlustusandja, EKF-i poolt pakutava eksporditehingute edasikindlustuse skeemiga. Et olla EKF-i edasikindlustuse jaoks abikõlblik, peab ettevõtte kindlustustaotlus olema erasektori kindlustusandja poolt tagasi lükatud, või ainult osaliselt aktsepteeritud ning ostja peab asuma lepinguga kaetud riigis (väljaspool OECD-d).
	Omavastutus	Vastavalt erasektori kindlustusandjaga sõlmitud lepingule
	Maksimaalne edasikindlustuse kindlustussumma	Kuni 50 mln DKK (ca 6,7 mln €*) poliisi kohta. Poliiside arv ei ole limiteeritud.
Hind	0,5% käibest (kõikide lubatud riikide puhul).	

* Vastavalt EUR/DKK 05.03.2015 kursile 0,1342.

Garantiid

Lisaks ekspordi edasikindlustusele pakub EKF nii Taani ettevõtetele kui ka välisriikides paiknevatele tehingupartneritele laias valikus erinevaid ekspordigarantiisid, mis oma sisult on sarnased ekspordi krediidikindlustusega, kuid on mõeldud pikema makseperioodiga tehingutele (üle 180 päeva või kui ostja on OECD riigist ning tellimuse maht ületab 5 mln eurot, siis peab makseperiood olema üle 2 aasta) ning hõlmavad ühe osapoolena ka pank. EKF-i garantiiportfell hõlmab järgmisi teenuseid:

- ▶ **Välismaiste ettevõtete finantseerimine**
 - ▶ VKE garantii
 - ▶ Tarnijakrediidi garantii
 - ▶ Ostjakrediidi garanti
 - ▶ Finantseeringu garantii
 - ▶ Projektifinantseerimise garantii
- ▶ **Taani eksportööride finantseerimine**
 - ▶ Akrediitivi garantii
 - ▶ Täitmise garantii
 - ▶ Projekti teostamise garantii
 - ▶ Toodangu garantii (ingl k *pre-shipment guarantee*)

Pakutavad garantiid suurendavad pangateenuste kättesaadavust (krediit, faktooring, laen jne) ekspordiga tegelevate ettevõtete jaoks, andes pankadele võimaluse oma tehinguga seotud riske vähendada ning seeläbi tõsta pankade huvi ekspordiga tegelevate ettevõtete finantseerimise vastu.

4.2.3 Rootsi: EKN

Rootsi riiklik ekspordigarantii agentuur (*Exportkreditnämnden*, edaspidi EKN) loodi 1933. aastal. Agentuuri peaesmärgiks on edendada Rootsi toodangu ja teenuste ekspordi ning rahvusvahelistumist, pakkudes ettevõtetele ja pankadele kindlustust maksete mittelaekumise vastu ning võimaldades teha seeläbi turvalisemaid eksporditehinguid. EKN ei väljasta eksporditehingute teostamiseks laenusid (seda teeb EKN-iga koostöös riiklik finantseerija SEK).

EKN-i teenusteportfell koosneb laiast valikust erinevatest **garantiidest**, millest osad on mõneti sarnased tavapärase **ekspordi krediidikindlustusega**, st need garantiid väljastatakse otse eksportöörile nõuetega seotud riskide maandamiseks, mitte pangale (nt faktooringuga seotud riskide vähendamiseks).

Lühiajalise ekspordikrediidi tagamine

Lühiajalise ekspordikrediidi tagamise teenused võimaldavad Rootsi eksportööridel end kaitsta **kommerts- ja poliitilistest riskidest** tingitud maksete mittelaekumise vastu, aga ka **ostjapoolsest lepingust taganemisest tingitud võimalike kahjude vastu**. Vastavalt EL-i õigusaktidele ei tohi EKN pakkuda lühiajalist ekspordikrediidi tagamise teenust (alla 2-aastase riskiperioodiga tehingud) OECD riikidega seotud riskide katmiseks ning seda tüüpi ekspordi krediidikindlustuste turu katavad täielikult Rootsis tegutsevad erakindlustusandjad. Üle 2-aastase riskiperioodiga tehingute ning väljapoole OECD-d jäävate riikide puhul konkureerib EKN turul erakindlustusandjatega.

Ülevaade EKN-i poolt pakutavatest garantiidest, mis oma sisult on samaväärsed lühiajalise ekspordi krediidikindlustusega on toodud alljärgnevas Tabel 32.

Tabel 32. EKN-i ekspordikindlustuse instrumentide tingimused

Instrument	Tingimused	
Lühiajaline nõuete garantii (<i>Guarantee for trade receivables, short term</i>)	Sihtrühm	Tehingud, mis edendavad Rootsi huve ning on seotud Rootsi ekspordiga
	Riskiperiood	Kuni 12 kuud
	Üldtingimused	Ostja peab asuma väljaspool OECD-d. Pakutav kindlustuskate on üldjuhul 95%. Kaetud riskid: <ul style="list-style-type: none"> ▶ kommertsrisk ▶ poliitiline risk (võimalik on kindlustada ka ainult poliitilise riski vastu). Kindlustuskahju tekkimisel maksab EKN hüvitise välja peale 3 kuulist ooteaega, mis algab kindlustatud nõude maksetähtajast. Ooteaega ei rakendata ostja pankroti korral. Tagasinõuete laekumisel jagatakse need EKN-i ja kindlustatud ettevõtte vahel <i>pro rata</i> põhimõttel.
	Omavastutus	Üldjuhul 5%
	Maksimaalne kindlustussumma	Limiit määratakse iga ostja jaoks eraldi, sõltuvalt tehingust.
	Hind	Riskipreemia sõltub kindlustatava tehingu/tehingute riskist ning maksetingimustest. Kindlustuspreemiat arvestatakse garanteeritud summalt protsentuaalselt.
Käitlustasu	Minimaalne kindlustuspreemia 1 500 SEK (ca 165 €)	
Nõuete garantii (<i>Loss on claim guarantee, credit period more than 12 months</i>)	Sihtrühm	Tehingud, mis edendavad Rootsi huve ning on seotud Rootsi ekspordiga
	Riskiperiood	Üle 12 kuu
	Üldtingimused	Alla 2-aastase tähtajaga tehingute puhul peab ostja asuma väljaspool OECD-d, pikemate tähtaegade puhul see nõue ei kehti. Samas kehtib pikema kui 2-aastase tähtajaga tehingute puhul nõue, et ostja peab tegema ettemakse 15% ulatuses lepingu mahust ning tagasimaksed peavad toimuma võrdsetes osades. Pakutav kindlustuskate on üldjuhul 95%. Kaetud riskid: <ul style="list-style-type: none"> ▶ kommertsrisk ▶ poliitiline risk (võimalik on kindlustada ka ainult poliitilise riski vastu). Kindlustuskahju tekkimisel maksab EKN hüvitise välja peale 3-kuulist ooteaega, mis algab kindlustatud nõude maksetähtajast. Ooteaega ei rakendata ostja pankroti korral. Tagasinõuete laekumisel jagatakse need EKN-i ja kindlustatud ettevõtte vahel <i>pro rata</i> põhimõttel.
	Omavastutus	Üldjuhul 5%
	Maksimaalne kindlustussumma	Mõeldud nii suurtele kui ka väikestele tehingutele. Täpne limiit määratakse iga ostja jaoks eraldi, sõltuvalt tehingust.
	Hind	Riskipreemia sõltub kindlustatava tehingu/tehingute riskist ning maksetingimustest. Kindlustuspreemiat arvestatakse protsentuaalselt garanteeritud summalt.
Käitlustasu	Minimaalne kindlustuspreemia 1 500 SEK (ca 165 €)	
Tootmisriski garantii (<i>Guarantee against loss on production/loss on claim</i>)	Sihtrühm	Tehingud, mis edendavad Rootsi huve ning on seotud Rootsi ekspordiga
	Riskiperiood	Määratlemata
Üldtingimused	Leping pakub kindlustuskaitset ostjapoolse lepingu tühistamise või arvete mitte-tasumise vastu, mis on seotud kas kommerts või poliitilise riskiga. Soovi korral on ettevõttel võimalik kindlustada ka ainult poliitilise riski vastu. Alla 2 aastase tähtajaga tehingute puhul peab ostja asuma väljaspool OECD-d, pikemate tähtaegade puhul see nõue ei kehti. Samas kehtib pikema kui 2-aastase	

Instrument	Tingimused
	tähtajaga tehingute puhul nõue, et ostja peab tegema ettemakse 15% ulatuses lepingu mahust ning tagasimaksed peavad toimuma võrdsetes osades. Pakutav kindlustuskate on tavaliselt 95%. Kindlustuskahju tekkimisel maksab EKN hüvitise välja peale 3-kuulist ooteaega, mis algab kindlustatud nõude maksetähtajast. Ooteaega ei rakendata ostja pankroti korral. Tagasinõuete laekumisel jagatakse need EKN-i ja kindlustatud ettevõtte vahel <i>pro rata</i> põhimõttel.
Omavastutus	Tavaliselt 5%
Maksimaalne kindlustussumma	Täpne limiit määratakse iga ostja jaoks eraldi, sõltuvalt tehingust.
Hind	Riskipreemia sõltub kindlustatava tehingu/tehingute riskist ning maksetingimustest. Kindlustuspreemiat arvestatakse garanteeritud summalt protsentuaalselt.
Käitlustasu	Minimaalne kindlustuspreemia 1 500 SEK (ca 165 €)

* Vastavalt EUR/DKK 12.03.2015 kursile 0,1100.

Garantiid

Lisaks lühiajalisele ekspordi krediidikindlustusele pakub EKN laias valikus erinevaid ekspordigarantiisid, mis oma sisult on sarnased ekspordi krediidikindlustusega, kuid hõlmavad ühe tehingu osapoolena pank, mille pakutavat teenust EKN garanteerib (st riski võtab lisaks eksportöörile ja EKN-ile ka pank). EKN-i tehingus osalemise eeltingimuseks on alati see, et tehing edendaks Rootsi huve ning oleks seotud ekspordiga. Agentuuri garantiiportfell hõlmab järgmisi teenuseid:

- ▶ Lepingu garantii (pakkumise garantii, ettemaksegarantii, täitmise garantii)
- ▶ Akreditiivi ja vekslid garantii
- ▶ Käibekapitalilaenu garantii
- ▶ Investeeringu või investeerimislaenu garantii

Garantiide riskipreemias sõltuvad tehingute riskiastmest ning peegeldavad EKF-i hinnangut kahjujuhtumi tõenäosusele. Läbi ajaloo on esinenud ka perioode, mil EKF-i reservid ei ole olnud kahjude katmiseks piisavad. Selliste olukordade jaoks on EKN-i kasuks avatud piiramatut krediidiliini Rootsi Riigivõlaametiga, mis tagab võimekuse klientidele kindlustushüvitised välja maksta. Seda reservi kasutati muuhulgas nt 1980ndate keskel, kuid tänaseks on laen koos intressiga tagasi makstud ning piisavad reservid uuesti üles ehitatud.

4.3 Ekspordi krediidikindlustuse investeerimisstrateegia ettepanek

Käesoleva uuringu põhjal on ekspordikindlustuse teenustest ettevõtetele üldiselt hästi kättesaadav lühiajaline (kuni 180 päeva) ekspordi krediidikindlustus OECD-sisestele müügiportfellidele kogumaha üle 2 mln €, mida pakuvad turul lisaks KredEx Krediidikindlustusele ka rahvusvahelised erakapitalil põhinevad kindlustusandjad. Selles osas puudub turul vajadus täiendavate riiklikult tagatud finantsinstrumentide järele. Samas on pakkumine piiratud aga kõrge riskiga riikides asuvate ostjate (nii portfelli kui ka üksikute tehingute raames) ning pikema riskiperioodiga (üle 2 aasta) suuremahuliste tehingute kindlustamisel. Lisaks esineb turutõrkeid kindlustusteenuse kättesaadavuse osas väikeettevõtete jaoks, kes oma tehingumahtude poolest ei ole erakindlustusandjatele klientidega piisavalt atraktiivsed kliendid ning samuti tunnevad osad ettevõtted vajadust üksikute ostjate/ tehingute kindlustamise võimaluse järele.

Sekkumisloogika

Tuginedes eeltoodule ning võttes arvesse, et turutõrke või mitteoptimaalse investeerimis-situatsiooni olemasolu on eeltingimuseks rahastatavate finantsinstrumentide välja töötamiseks ning et selle puudumisel ei tohiks avalik sektor sekkuda, kuna tavapärane turumajandus toimib, **peaksid KredEx Krediidikindlustuse poolt, struktuurivahendite toel pakutavad eksporditehingute tagamiseks mõeldud finantsinstrumentid olema suunatud tehingutele, mille puhul erakindlustusandjad ei ole huvitatud kindlustust pakkuma, kuid mis on siiski mõistliku riskiga ning edendavad Eesti ettevõtete ekspordiga seotud huve.** Käesoleva uuringu käigus kogutud informatsiooni baasil tähendaks see KredEx Krediidikindlustuse poolt pakutavate finantsinstrumentide fookuseerimist järgmistele tehingutüüpidele:

- ▶ väljapoole OECD-d jäävate lühiajaliste (alla 2 a) tehingute tagamine
- ▶ pikaajaliste (üle 2 a) ja suure mahuga tehingute tagamine nii OECD-s kui väljaspool OECD-d
- ▶ tehingud, mida erakindlustusandjad ei ole nõus iseseisvalt kindlustama (nt VKE-d mille ekspordikäibed jäävad alla 2 mln €), kuid mis on ärioluliselt mõistlikud ning aitavad edendada Eesti huve ja majandust

Erakindlustusandjate ning pankadega tehtud intervjuude käigus avaldasid osad turuosalisel arvamusel, et täna on KredEx Krediidikindlustus riigi ettevõtte konkureerimas lühiajalise ekspordikindlustuse turul era-kapitalil põhinevate kindlustusandjatega ning peaks selles osas oma rolli vähendama, sest riiklik tugi annab talle erakindlustusandjate ees eelise. Toodi välja, et **KredEx Krediidikindlustus ei tohiks kindlasti seada riikliku garantiiga OECD-väliste tehingute kindlustamise eeltingimuseks nõuet, et klient peab sellisel juhul kindlustama KredEx Krediidi-kindlustuses ka kas kõik või mingi osa oma OECD-sisestest tehingutest**, kuna see annaks neile teiste ees konkurentsieelise. Turuosalisel arvamusel on nõus, et KredEx Krediidikindlustuse tulek ja olemasolu ekspordikindlustuse turul oli ja on vajalik, seda eriti kriisisituatsioonides, nagu nt aastad 2007-2009, kus erakindlustusandjad turul oma tegevust oluliselt vähendasid ning ilma KredExi teenusteta oleks ettevõtetel olnud võimalused oma lühiajaliste tehingute kindlustamiseks äärmiselt piiratud.

Tänaseks on aga turuolukord taas muutunud ning laialdast turutõrget lühiajalise OECD-sisese ekspordi krediidikindlustuse turul enam ei ole. Eeltoodust lähtudes soovitame KredEx Krediidikindlustusel kaaluda võimalust keskenduda tulevikus riiklikest vahenditest eksporditehingute tagamisel järgmistele tegevustele:

- ▶ pikaajaliste (üle 2 a) eksporditehingute garanteerimine,
- ▶ lühiajaliste (alla 2 a) eksporditehingute kindlustamine/garanteerimine **väljapoole OECD-d jäävate tehingute puhul,**

- ▶ lühiajaliste (alla 2 a) eksporditehingute kindlustamine/garanteerimine **OECD sees**, juhul kui erakindlustusandjad ei ole kindlustuskatte pakkumisest huvitatud, kuid tegemist on KredEx Krediidikindlustuse hinnangul äriliselt mõistliku ning riigi huve edendava tehinguga.

Ülaltoodud tegevuste elluviimisel võib kaaluda näiteks välisriikide praktika ülevaates kirjeldatud Soome ja/või Taaniga sarnase ekspordikrediidi agentuuri mudeli kasutusele võtmist.

Võimalikud struktuurivahenditest rahastavad teenused ja nende mahud

Arvestades, et KredEx Krediidikindlustuse praegune ekspordi krediidikindlustuse portfell sisaldab nii riikliku garantiiga tagatud kindlustust (nõ mitteturukõlbulikumid teenused, mille pakkumise osas esineb turutõrkeid) kui ka ilma riikliku garantiita, nõ eraäri põhimõttel, pakutavat kindlustust (nõ turukõlbulikumid teenused), siis on oluline juhtida tähelepanu asjaolule, et käesoleva töö raames käsitletavat struktuurifondide vahendeid tohivad olla suunatud vaid mitteturukõlbulike teenuste arendamiseks, st sinna, kus esineb turutõrkeid. Alljärgnevas tabelis on esitatud kokkuvõtvalt KredEx Krediidikindlustuse olemasolevad teenused (sh turukõlbulikumid, millel puudub riigi tagatis) ning toodud ülevaade võimalikest lisateenustest mida võiks uuel programmiperioodil riikliku tagatisega pakkuda. Iga tabelis toodud teenuse puhul on eraldi välja toodud ka selle seos (või seose puudumine) tuvastatud turutõrgetega (vt peatükk 4.1).

Tabel 33. Ülevaade KredEx Krediidikindlustuse olemasolevatest ja võimalikest järgmisel programmiperioodil pakutavatest eksporditehingute tagamise teenustest ning nende teenuste seos tuvastatud turutõrgetega

Instrument	Tingimused	Seoses tuvastatud turutõrkega
KredEx Krediidikindlustuse olemasolevad teenused		
Lühiajaliste tehingute krediidikindlustus OECD sees	Riikliku tagatiseta turukõlbulik teenus.	Puudub
Lühiajaliste tehingute krediidikindlustus väljaspool OECD-d	Riikliku tagatisega teenus osaliselt turukõlbumatute riskide kindlustamiseks. Lühiajaliste (alla 2 a) eksporditehingute kindlustamine väljaspool OECD-d jäävate tehingute puhul.	Seotud turutõrkega: takistused kõrgema riskitasemega ja väljapoole OECD-d jäävatele tehingutele kindlustuskatte saamisel.
Pikaajaliste tehingute krediidikindlustus nii OECD sees kui väljaspool.	Riikliku tagatisega teenus osaliselt turukõlbumatute riskide kindlustamiseks. Pikaajaliste (üle 2 a) eksporditehingute tagamine.	Seotud turutõrkega: takistused kõrgema riskitaseme ja väljapoole OECD-d jäävatele tehingutele kindlustuskatte saamisel.
Tootmisriski kindlustus	Eraldi teenus või täiendav kate eksporditehingute krediidikindlustusele. Olenevalt konkreetsest tehingust võib olla nii turukõlbulik kui ka turukõlbmatu.	Seotud turutõrkega, kui ekspordi krediidikindlustusleping ise on seotud turutõrkega.
Investeeringukindlustus	Riikliku tagatisega turukõlbmatu teenus.	Puudub
Võimalikud lisanduvad teenused		
VKE-de lühiajaline ekspordi krediidikindlustus/-garantii	OECD-sisene ja -väline lühiajaline krediidikindlustus/-garantii VKE-dele, mille ekspordimüügi portfell jääb alla 2 mln €, ning mille puhul erakindlustusandjate poolne pakkumine puudub, kuid tegemist on riigile poliitiliselt prioriteetse VKE-de ekspordi edendamise valdkonnaga. Teenus võiks sisaldada ka FIE-de kindlustust/ garantii, eeldusel, et vastavaid riske suudetakse hinnata. Riikliku tagatisega ajutiselt mitteturukõlbulik (kaasneb teavitamiskohustus), vt lisaks pkt 4.4, või riikliku tagatiseta. Eraturu toimimisse sekkumise vältimiseks tasub kaaluda ka välisriikide praktika ülevaates kirjeldatud Soome ja/või Taaniga sarnase ekspordikrediidi agentuuri mudeli või mõne muu sarnase tegevusmudeli kasutusele võtmist, kus on seatud lühiajaliste riikliku tagatisega tehingute pakkumise eeltingimuseks, et erakindlustusandja ei ole kindlustustaotlust rahuldanud.	Seotud turutõrgetega: ▶ VKE-d, mille kindlustatav ekspordimüügi portfell jääb alla 2 mln € (erinevatel andmetel võib see vahemik olla ka 1-3 mln €) ei ole suure tõenäosusega Eesti turul tegutsevate erakindlustusandjate jaoks piisavalt atraktiivsed kliendid. ▶ erakindlustusandjad ei ole üldjuhul nõus kindlustama üksikuid tehinguid/ ostjaid ega FIE-sid.
Üksiku ekspordiprojekti/-teingu kindlustus/ garantii	OECD-sisene ja -väline üksikute eksporditehingute/-projektide kindlustus/garantii, mille puhul esineb	Seotud turutõrkega: erakindlustusandjad ei ole üldjuhul nõus kindlustama üksikuid

Instrument	Tingimused	Seoses tuvastatud turutõrkega
	<p>turutõrge, kuid tegemist on riigile poliitiliselt prioriteetse VKE-de ekspordi edendamise valdkonnaga. Teenus võiks sisaldada ka FIE-de kindlustust/garantiid eeldusel, et vastavaid riske suudetakse hinnata.</p> <p>Riikliku tagatisega ajutiselt mitteturukõlbulik (kaasneb teavitamiskohustus), vt lisaks ptk 4.4, või ilma riikliku tagatiseta.</p> <p>Eraturu toimimise sekkumise vältimiseks tasub kaaluda ka välisriikide praktika ülevaates kirjeldatud Soome ja/või Taaniga sarnase ekspordikrediidi agentuuri mudeli või mõne muu sarnase tegevusmudeli kasutusele võtmist, kus on seatud lühiajaliste riikliku tagatisega tehingute pakkumise eeltingimuseks, et erakindlustusandja ei ole kindlustustaotlust rahuldanud.</p>	tehinguid/ ostjaid ega FIE-sid.

Tabelis toodud teenustest peaks ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentidena rahastama vaid neid, mis on seotud turutõrgete leevendamisega.

2014. aasta lõpu seisuga oli KredEx Krediidikindlustusel 93 klienti, kindlustatud käive kokku 481 mln € ning riskiportfell kokku 195,9 mln €⁵³. Sellest lühiajaline mitteturukõlbulik (riikliku garantiiga, väljaspool OECD-d) kindlustatud käive oli 47,1 mln € ja pikaajaline mitteturukõlbulik 3,9 mln € ning vastavad riskiportfellid 16,2 mln € ja 4,3 mln €. Ülejäänud riskiportfell mahus 175,4 mln € (kindlustatud käive 430 mln €) koosneb hetkel lühiajalisest turukõlbulikest kindlustusest OECD sees.

Vastavalt KredEx Krediidikindlustusest saadud andmetele on eesmärgiks järgneva viie aasta jooksul mitteturukõlbulike (riikliku tagatisega) ekspordikindlustusteenuste mahtusid märgatavalt kasvatada, mis omakorda tingib vajaduse tagatisreservide suurendamiseks. KredExi praegune mitteturukõlbulike teenuste tagatisreserv on 14 mln €. Järgnevalt on toodud KredEx Krediidikindlustuse teenusemahtude prognoos järgmise viie aasta kohta.

Tabel 34. KredEx Krediidikindlustuse poolt pakutavate kindlustusteenuste mahtude prognoos

Riskiportfell (mln€)	2015	2016	2017	2018	2019
Lühiajaline OECD-väline (riikliku tagatisega mitteturukõlbulik)	25	28	30	33	37
Pikaajaline OECD sees ja väljaspool (riikliku tagatisega mitteturukõlbulik)	13	23	32	42	52
Lühiajaline OECD-sisene (riikliku tagatiseta turukõlbulik)	170	183	201	221	243
KOKKU	208	233	263	296	331

Allikas: KredEx Krediidikindlustuse andmed

Riigi tagatisega võib ülaltoodud tabelis loetletud teenustest pakkuda vaid kahte esimest. KredEx Krediidikindlustuse prognoosi kohaselt on plaanis suurendada lühiajalist riikliku tagatisega mitteturukõlbulikke riskiportfelli 16,2 mln eurolt 37 mln eurole ning pikaajalist riikliku tagatisega mitteturukõlbulikke riskiportfelli 4,3 mln eurolt 52 mln eurole. Kokkuvõttes tähendaks see riikliku garantiiga riskiportfelli kasvu 20,5 mln eurolt 89 mln eurole, kusjuures vastav kindlustatav käive kasvaks 2014. aasta lõpu seisuga võrreldes KredExi hinnangul 51 mln eurolt 95 mln eurole.

Ekspordikindlustuse rahastamine struktuurivahenditest

Arvestades, et 2014. aasta seisuga oli KredEx Krediidikindlustuse riikliku garantiiga kindlustusteenuste reserv 14 mln € ning et eesmärgiks riikliku garantiiga mitteturukõlbulike teenuse mahtu mitmekordistamine, ilmneb tõenäoliselt vajadus reservi mahu tõstmiseks sarnases suurusjärgus.

⁵³ KredEx Krediidikindlustuse andmed

Sellest lähtudes on soovitatav planeerida instrumendi eelarvest 5-10 mln € vastavate reserve suurendamiseks.

Tabel 35. Võimalikud ekspordikindlustuse reservi suurendamise tingimused

Tingimused	Turutõrgete leevendamiseks mõeldud ekspordikindlustuse/garantii teenuste reservi suurendamine
Sihtrühm	VKE-d
Sihotstarve	Arendada Eesti ettevõtete ekspordi- ja konkurentsivõimet, soodustades tehinguid, mis aitavad saavutada riiklike ettevõtete ekspordi kasvatamisega seotud prioriteete.
Instrumendi eelarve	5-10 mln €
Eeldatav lõpp-kasusaajate arv	200-300
Muud tingimused	Struktuurivahendite toel pakutavad eksporditehingute tagamiseks mõeldud finantsinstrumendid peavad olema suunatud tehingutele, mille puhul on tuvastatud turutõrge ning järgides riigiabi andmise reegleid.

Eelpool toodud tegevusplaani elluviimisel tuleb jälgida, et struktuurivahendite toel pakutavate teenustega ei tekiks kõlvatut konkurentsi turul tegutsevatele erakindlustusandjatele. Tagatud peab olema vastavus EL-i eksporditehingute tagamist puudutavatele reeglitele ning teatud teenuste pakkumiseks tuleb KredEx Krediidikindlustusel suure tõenäosusega täita ka riigiabi andmisest tulenev teavitamiskohustus (vt lisaks 4.5).

Eraturu toimimisse sekkumise vältimiseks tasub kaaluda välisriikide praktika ülevaates kirjeldatud Soome ja/või Taaniga sarnase ekspordikrediidi agentuuri mudeli või mõne muu sarnase tegevusmudeli kasutusele võtmist. Sellele lisaks soovitame panna senisest suuremat rõhku ka ettevõtete seas ekspordikindlustuse alase teavitustöö tegemisele ning koostööle erakindlustusandjate ja pankadega, muuhulgas nt infoseminaride läbiviimisel ja teenuste pakkumisel.

4.4 Riigiabi reeglite ja regulatiivsete nõuete kohaldamine

Finantsinstrumentide rakendamist ekspordikindlustusena reguleerivad:

- ▶ EK teatis liikmesriikidele Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta **lühiajalise ekspordi krediidikindlustuse** suhtes (2012/C 392/01)
- ▶ Nõukogu direktiiv 98/29/EÜ **keskmise tähtajaga või pikaajalise kindlustuskattega tehingute ekspordi krediidikindlustust** käsitlevate peamiste sätete ühtlustamise kohta
- ▶ **OECD korraldus** ametlikult toetatud **ekspordikrediidi** kohta (TAD/PG(2015)1)

Lühiajalise ekspordi krediidikindlustuse teatist (2012/C 391/01) rakendatakse ainult sellise ekspordi krediidikindlustuse suhtes, mille **riskiperiood jääb alla kahe aasta** (artikkel 2.1 lg 8). Kui ekspordi krediidikindlustust pakub riiklik kindlustusandja riigi ressurssidest mis tahes kujul, siis võib see kahjustada konkurentsi (art 3.1 lg 10). Kui riiklikule kindlustusandjale antakse võrreldes eraõigusliku kindlustusandjatega teatavaid eeliseid (sh riigi tagatised kahjude jaoks, riigipoolne edasikindlustamine soodsamatel tingimustel riigipoolsete mitterahaliste teenuste osutamise), võib tegemist olla riigiabiga (art 3.2 lg 12). Sellisel juhul tuleb lühiajalise ekspordi krediidikindlustuse pakkumise juhinduda teatises toodud riigiabieeskirjadest, kuid üldiselt ei ole lubatud kindlustada turukõlblikke riske kui riiklikule kindlustusandjale avalduvad eelkirjeldatud eelised (art 3.3. lg 13).

Turukõrblikuks loetakse maksimaalselt kahe aastase riskiperioodiga riske, mis on seotud avalik- ja eraõiguslike ostjatega lähtudes teatise 2012/C 392/01 lisas toodud riikidest (art 2.2 lg 9): EL liikmesriigid, Austraalia, Kanada, Island, Jaapan, Uus-Meremaa, Norra, Šveits, Ameerika Ühendriigid.

Kui riiklikud kindlustusandjad või nende tütarettevõtjad soovivad siiski turukõlblike riske kindlustada, peavad nad jälgima, et neile ei anta seda tehes otse või kaudselt riigiabi (art 4.1 lg 15). See tähendab, et neil peab olema teataval määral omavahendeid (solventsusmarginaal, sh

tagatisfond) ja kindlustustehnilised eraldised (eelkõige tasanduseraldis). Nad peavad haldama eraldi vähemalt riigi nimel või tagatisega turukõlblike riskide ja turukõlbmatute riskide kindlustamist ning pidama nende kohta eraldi raamatupidamisarvestust.

Liikmesriigid, kes annavad ekspordi krediidikindlustuse andjale edasikindlustuskatte sellega, et osalevad turukõlblike ja turukõlbmatuid riske hõlmavates eraõigusliku edasikindlustussektori lepingutes või on nendega seotud, peavad tõendama, et ei osuta edasikindlustamist eraõigusliku edasikindlustusturuga soodsamalt (art 4.1 lg 16).

Riiklikud kindlustusandjad võivad lühiajalise ekspordikindlustuse teatise järgi anda ekspordi krediidikindlustust ajutiselt turukõlbmatute riskide katteks (art 4.1 lg 17) järgmistel juhtudel (art 4.2 lg 18):

- ▶ kui komisjon otsustab ajutiselt kustutada turukõlbliku riski riikide loetelust ühe või mitu riiki, kuna eraõigusliku kindlustusturu suutlikkus ei ole mis tahes asjaomases riigis piisav, et katta kõiki majanduslikult põhjendatud riske;
- ▶ kui komisjon otsustab pärast liikmesriigilt saadud teadet, et riskid, mis on seotud väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjatega, kes vastavad komisjoni 6. mai 2003. aasta soovitusel (mikro-, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete määratluse kohta) esitatud määratlusele ja kelle ekspordi kogukäive aastas ei ületa 2 miljonit eurot, on teate saatnud liikmesriigi eksportijate jaoks ajutiselt turukõlbmatud;
- ▶ kui komisjon otsustab pärast liikmesriigilt saadud teadet, et konkreetse riski kindlustuskaitse, mille riskiperiood on vähemalt 181 päeva, aga alla 2 aasta, on teate saatnud liikmesriigi eksportijate jaoks ajutiselt turukõlbmatud;
- ▶ kui komisjon otsustab pärast liikmesriigilt saadud teadet, et puuduliku ekspordi krediidikindlustuse pakkumise tõttu on teatavad riskid teate saatnud liikmesriigi eksportijate jaoks ajutiselt turukõlbmatud.

Ajutiselt turukõlbmatute ekspordi krediidiriskide tagamisel peab riiklik kindlustusandja tähelepanu pöörama järgmistele nõuetele (art 4.3):

- ▶ **Kindlustuskatte kvaliteet:** riiklike kindlustusandjate pakutava kindlustuskatte kvaliteet peab vastama turustandarditele. See tähendab, et kindlustada võib ainult majanduslikult põhjendatud riske, mis on vastuvõetavad usaldusväärsete kindlustamispõhimõtete alusel. Maksimaalne kattemäär peab kaubandus- ja poliitiliste riskide puhul olema 95 % ja nõude ooteaeg vähemalt 90 päeva.
- ▶ **Kindlustamispõhimõtted:** Riskide hindamisel tuleb alati lähtuda usaldusväärsetest kindlustamispõhimõtetest. Seepärast ei tohi olla võimalik riigi toetavatest skeemidest kindlustada majanduslikult ebaratsionaalseid tehinguid. Kõnealuste põhimõtete kohaselt peavad riski heakskiitmise kriteeriumid olema selgelt sõnastatud. Juhul kui ärisuhe on juba loodud, peab eksportijatel olema arvestatav kogemus kaubanduses ja/või nad peavad olema maksevõimelised. Ostjatel ei tohi olla varasemaid maksevõlgnevusi, ostjapoolse kohustuse täitmata jätmise tõenäosuse risk peab olema aktsepteeritav ning samuti peab seda olema nende sise- ja/või välisfinantsreiting.
- ▶ **Asjakohane hinnakujundus:** Ekspordikrediidilepingutega seotud riski kindlustamise eest tuleks nõuda asjakohast hinda, et eraõiguslike krediidikindlustuse andjaid välja ei tõrjutaks. Seetõttu peaks riigi toetatavate skeemide keskmine preemiamäär olema kõrgem kui eraõiguslike krediidikindlustuse andjate keskmised määrad samaväärsete riskide eest. Hinnakujundust peetakse asjakohaseks, kui miinimumpreemia („safe-harbour” preemia) ostja asjaomase riskikategooria puhul vastab teatise 2012/C 391/01 artikli 4.3.3 lõigus 23 nimetatud aastastele riskipreemiatele. *Safe-harbour* preemiat kasutatakse, kui liikmesriik ei esita tõendid selle kohta, et need määrad ei ole konkreetse riski puhul asjakohased. Riskipreemiale tuleb lisada haldustasu olenemata lepingu kehtivusajast.

- ▶ **Läbipaistvus ja aruandlus:** Liikmesriigid peavad avaldama ajutiselt turukõlbmatutena käsitletavate riskide kindlustamiseks kasutatavad skeemid riiklike kindlustusandjate veebisaitidel ning täpsustama kõik tingimused. Lisaks tuleb esitada komisjonile aastaaruanne ajutiselt turukõlbmatutena käsitletavate riskide kohta, mida kindlustavad riiklikud kindlustusandjad.

Eelnevalt kirjeldatud ajutiselt turukõlbmatud VKE-de riskid, kelle ekspordi kogukäive aastas ei ületa 2 mln€ ja konkreetse riski kindlustuskaitse, mille riskiperiood on vähemalt 181 päeva, kuid alla 2 aasta, eeldavad komisjoni teavitamist (art 5.3 lg 37). Liikmesriik peab teavitama komisjoni vastavalt aluslepingu artikli 108 lõikele 3 ning tõendama oma teates, et ta on võtnud ühendust oma riigi peamiste kindlustusandjate ja -maakleritega ning andnud neile võimaluse tõendada, et asjaomaste riskide kindlustamine on riigis võimalik. Kui asjaomased kindlustusandjad ei anna liikmesriigile või komisjonile 30 päeva jooksul pärast liikmesriigilt vastava päringu saamist teavet kindlustustingimuste ja kindlustusmahtude kohta nende riskikategooriate lõikes, mida liikmesriik tahab katta, või kui edastatud teave ei tõenda, et asjaomaseid riske on selles liikmesriigis võimalik katta, käsitab komisjon riske ajutiselt turukõlbmatutena (art 5.3 lg 38).

Keskmise tähtajaga või pikaajalise kindlustuskattega tehingute ekspordi krediidikindlustuse pakkumist reguleerib nõukogu direktiiv 98/29/EÜ. Seda direktiivi kohaldatakse liikmesriigist pärit kaupade ja/või teenuste ekspordiga seotud tehingute kindlustuskatte suhtes, kui seda toetust antakse otseselt või kaudselt ühe liikmesriigi nimel või toetusel ning kui kogu riskiperiood ehk tootmisperioodi hõlmav tagasimakseperiood on vähemalt kaks aastat (artikkel 1).

Liikmesriigid peavad tagama, et iga institutsioon, kes annab liikmesriigi nimel või toetusel valitsuse esindajana või valitsuse kontrolli all ja/või valitsuse loal otseselt või kaudselt kindlustuskatte ekspordi krediidikindlustuse või garantii vormis, kindlustab tehingud, mis on seotud kaupade ja/või teenuste ekspordimisega vastavalt direktiivi lisas esitatud sätetele, kui need on mõeldud ühendusevälisetele riikidele ning nende eest tasutakse ostja- või tarnijakrediidiga või sularahas (artikkel 2).

Ekspordi krediidikindlustusega on kaetud tootmis- või krediidiriskist tulenevad kahjuriskid (lisa punkt 6). Kindlustusandja vastutab juhul kui avaldub üks või mitu järgmistest põhjustest (lisa punktid 13-22):

- ▶ **Maksejõuetus:** Eraõigusliku võlgniku või tema võimaliku garandi maksejõuetus *de jure* või *de facto*.
- ▶ **Lepinguliste kohustuste täitmata jätmine:** Lepinguliste kohustuste täitmata jätmine võlgniku või tema võimaliku garandi poolt.
- ▶ **Omapooline lepingu rikkumine või täitmisest keeldumine:** Tarnijakrediidi korral ostja otsus katkestada või tühistada ärileping või keelduda kaupade ja/või teenuste vastuvõtmisest, ilma et tal oleks õigus seda teha.
- ▶ **Kolmanda riigi otsus:** Muu riigi kui kindlustusandja või kindlustusvõtja riigi valitsuse meede või otsus, sh valitsuse sekkumiseks peetavad ametivõimude meetmed ja otsused, mis takistavad vastavalt laenu- või ärilepingu täitmist.
- ▶ **Moratorium:** Üldine moratorium, mille kuulutab välja võlgniku riigi valitsus või sellise kolmanda riigi valitsus, mille kaudu tehakse laenu- või ärilepinguga seotud makseid.
- ▶ **Rahasummade ülekandmise takistamine või sellega viivitamine:** Poliitilised sündmused, majandusraskused ning õigus- või haldusmeetmed väljaspool kindlustusandja riiki, mis takistavad laenu- või ärilepingu alusel makstavate summade ülekandmist või põhjustavad sellega viivitamist.
- ▶ **Võlgniku riigi õigussätted:** Võlgniku riigis vastu võetud õigussätted, mille kohaselt võlgniku poolt kohalikus vääringus tehtud makseid käsitletakse võla kustutamisenä, olenemata sellest, et need maksed ei kata vahetuskursside kõikumise tõttu ärivõi laenulepingu valuutasse ümberarvestatuna enam summade ülekandmise päeval kehtivat võlasummat.

- ▶ **Kindlustusandja või kindlustusvõtja riigi otsus:** Võlgniku riigis vastu võetud õigussätted, mille kohaselt võlgniku poolt kohalikus vääringus tehtud makseid käsitatakse võla kustutamisenä, olenemata sellest, et need maksed ei kata vahetuskursside kõikumise tõttu ärivõi laenulepingu valuutasse ümberarvestatuna enam summade ülekandmise päeval kehtivat võlasummat.
- ▶ **Vääramatu jõud:** Väljaspool kindlustusandja riiki esinev vääramatu jõud, nagu näiteks sõda, sh kodusõda, revolutsioon, mäss, rahvarahutused, keeristorm, üleujutus, maavärin, vulkaanipurse, hiidlaine ja tuumaavarii, kui nende mõju ei ole kaetud mõne muu kindlustusliigiga.

Kindlustusandjal peaks olema õigus keelduda vastutusest kahju korral, mis on otseselt või kaudselt seotud järgmisega (lisa punkt 23):

- ▶ kindlustusvõtja või tema nimel tegutseva isiku tegevus või tegevusetus;
- ▶ kindlustusvõtja õigusi piiravad sätted, mis sisalduvad laenulepingus, ärilepingus või mõnes seonduvas dokumendis, sealhulgas asjaomaste garantii- või tagatiskokkulepetega seotud dokumendid;
- ▶ kindlustusvõtja ja võlgniku vahel pärast laenu- või ärilepingu sõlmimist tehtud kokkulepe, mis takistab võla
- ▶ maksmist või põhjustab sellega viivitamist;
- ▶ tarnijakrediidi puhul kohustuste täitmata jätmise allhankijate, lepinguosaliste või muude tarnijate poolt, kui seda ei ole põhjustanud poliitilised sündmused.

Kindlustusmakse suuruse määramisel peab kindlustusandja arvesse võtma kindlustusega kaetud riski (riigirisk, avalik risk ja/või isiklik risk), määratud kindlustuskatte ulatust ja kvaliteeti ning katma piisavalt pikaajalisi tegevuskulusid ja võimalikku kahju (lisa punkt 32). Samas tuleb lisaks arvesse võtta ka võlgniku krediitvõimet (lisa punkt 35) ning riskiperioodi, maksegraafikut ja intressi (lisa punkt 36).

Kindlustusmakse tasutakse garantiisummalt ja see peaks võimalusel põhinema kindlustusmakse miinimummääral (lisa punkt 37). Krediidiriski puhul on selleks kontrollväärtuseks vähemalt laenu põhisumma või ärileping (re)finantseeritav summa ning tootmisriski puhul lepingu koguväärtus, millest on lahutatud sissemaksed. Seejuures võib tootmisriski puhul garantiisummat vähendada maksimaalse prognoositava kahjuni.

Ettevõtja peab kindlustusmakse kogusumma maksuma krediidikindlustuspoliisi väljastamise või garantii andmise päevaks või äri- või laenulepingu täieliku jõustumise päevaks (lisa punkt 38). Kindlustusmakse võib tasuda osamaksetena või koos intressimääraga.

Riiklik kindlustusandja peab ekspordi krediidikindlustuse pakkumisel järgima teatamise menetlusi, mida on nelja liiki (lisa punkt 44-48):

- ▶ Iga-aastane teatis informatsiooni edastamiseks
- ▶ Kindlustusandja esitab iga aasta lõpus, kuid hiljemalt järgmise aasta 30. aprilliks teistele kindlustusandjatele ja komisjonile tagasiulatava aruande oma eelmise aasta tegevuse kohta. Lisaks tuleb iga aasta alguses esitada teistele kindlustusandjatele ja komisjonile aruanne oma järgmiseks aastaks kavandatud või järgmisel aastal teostatava kattepoliitika kohta.
- ▶ Teatis otsuse tegemiseks
- ▶ Ühenduse eksporditajate või pankade konkureerivate pakkumiste korral vastab asjaomane kindlustusandja kohe kõigi teiste asjaomaste kindlustusandjate poolt informatsiooni saamiseks esitatud taotlustele kõnesoleva tehinguga seotud võlgniku seisundi kohta.
- ▶ Eelteatis informatsiooni edastamiseks
- ▶ Eelteatis tuleb esitada sellisel juhul, kui kindlustusandja otsustab kehtestada soodsamad kindlustuskatte tingimused või madalama kindlustusmakse, kui on sätestatud iga-aastases teatises.
- ▶ Järeelteatis informatsiooni edastamiseks

- ▶ Järelteatis tuleb esitada eelmise kalendriaasta kohta, kui otsustatakse kehtestada vähemsoodsad kindlustuskatte tingimused või kohandada riigipõhist kattepoliitikat.

Lisaks EK regulatiivsetele aktidele reguleerib ekspordi krediidikindlustuse valdkonda ka **OECD korraldus ametlikult toetatud ekspordikrediidi kohta (TAD/PG(2015)1)**, mis reguleerib ka ekspordi krediidi garantiide ja kindlustuste riikliku pakkumist (punkt 5 (a)). OECD korralduses seatud tingimused langevad üldjoontes kokku EL-i direktiivide ja juhistega, kuid sellega kaasnevad täiendavad nõuded (sh teavitamise; korralduse osa 5). Näiteks määratleb OECD korraldus minimaalse preemia määra välja arvestamise nõuded (artikkel 24), riikide klassifitseerimise juhised (artikkel 25) ja ostja riski hindamise määratlemise alused (artikkel 27).

Järgnevas tabelis on kokkuvõtlikult esitatud investeerimisstrateegias välja pakutud ekspordi-kindlustuste teenuste pakkumist reguleerivad riigiabi ja regulatiivsete aktide piirangud, mida tuleb järgida riiklikul tagatisel eksporditehingute kindlustamisel. Piirangud ei kohaldu ekspordikindlustuse toodete pakkumisel KredEx Krediidikindlustus AS kaudu kui neid ei pakuta riiklikul tagatisel. Kui soovitakse kasutada ühtekuuluvusfondide vahendeid ekspordikindlustuse rakendamiseks finants-instrumendina, siis tuleb aga kirjeldatud piiranguid järgida.

Tabel 36. Ekspordikindlustuse teenustele kehtivad regulatiivsed piirangud

Instrument	Tingimused	Riigiabi reeglite ja regulatiivsete aktide kohaldamine
KredEx Krediidikindlustuse olemasolevad teenused		
Lühiajaliste tehingute krediidikindlustus väljaspool OECD-d	Riikliku tagatisega teenus osaliselt turukõlbmatute riskide kindlustamiseks. Lühiajaliste (alla 2 a) eksporditehingute kindlustamine väljapoole OECD-d jäävate tehingute puhul.	Lühiajaliste OECD väliste riskide kindlustamisel ei rakendu riigiabi nõudeid ning neid saab pakkuda nii riiklikul tagatisel kui mitte-riiklikul tagatisel.
Pikaajaliste tehingute krediidikindlustus nii OECD sees kui väljaspool.	Riikliku tagatisega teenus osaliselt turukõlbmatute riskide kindlustamiseks. Pikaajaliste (üle 2 a) eksporditehingute tagamine.	Keskmise tähtajaga ja pikaajalise kindlustuskatega tehingute ekspordikindlustuse pakkumisel tuleb lähtuda direktiivist 98/29/EÜ ja OECD korraldusest ekspordikrediidi kohta (TAD/PG(2015)1). Instrumendi rakendamisel on võimalik pakkuda seda riiklikul tagatisel. Riiklik kindlustusandja peab ekspordi krediidikindlustuse pakkumisel järgima direktiivis nimetatud teatamise menetlusi.
Võimalikud lisanduvad teenused		
VKE-de lühiajaline ekspordi krediidikindlustus/-garantii	OECD-sisene ja -väline lühiajaline krediidikindlustus/-garantii VKE-dele, mille ekspordi-müügi portfelli jääb alla 2 mln €, ning mille puhul erakindlustusandjate poolne pakkumine puudub, kuid tegemist on riigile poliitiliselt prioriteetse VKE-de ekspordi edendamise valdkonnaga. Teenus võiks sisaldada ka FIE-de kindlustust/ garantiid, eeldusel, et vastavaid riske suudetakse hinnata.	Lühiajalise ekspordikindlustuse pakkumisel riiklikul tagatisel tuleb lähtuda EK teatisest lühiajalise ekspordi krediidikindlustuse suhtes (2012/C 392/01) ja OECD korraldust ekspordikrediidi kohta (TAD/PG(2015)1). Instrumendi rakendamisel on võimalik, kas: ▶ Pakkuda seda riiklikul tagatisel ajutiselt mitteturukõlbliku kindlustusena lähtudes tuvastatud turutõrgetest. ▶ KredEx Krediidikindlustuse AS poolt mitteriiklikul tagatisel. OECD siseste riskide kindlustamisel riiklikul tagatisel tuleb teataval määral omavahendeid ja kindlustustehnilised eraldised. Ekspordikindlustuse pakkuja peab lähtuma eelnevalt nimetatud regulatiivsetest aktidest ja sellest tulenevalt järgima ajutise turukõlbmatute riskide katmise nõudeid ja täitma teavitamiskohustust.
Üksiku ekspordi-projekti/-teingu kindlustus/ garantii	OECD-sisene ja -väline üksikute eksporditehingute/ -projektide kindlustus/garantii, mille puhul esineb turutõrge, kuid tegemist on riigile poliitiliselt prioriteetse VKE-de ekspordi edendamise valdkonnaga. Teenus võiks sisaldada ka FIE-de kindlustust/ garantiid eeldusel, et vastavaid riske suudetakse hinnata.	Sõltuvalt sellest, kas finantseeritakse lühiajalisi või pikaajalisi üksikuid tehinguid tuleb järgida eelnevalt toodud riigiabi andmise põhimõtteid.

5. Rahastamisvahendite võimalik rakendamiskord

EK ühissätete määruse (EL) nr 1303/2013 artikli 38 lõige 1 annab liikmesriikide korraldusasutustele võimaluse anda rahalist toetust läbi:

- ▶ liidu tasandil loodud rahastamisvahendite, mida komisjon juhib otse või kaudselt (st standardtingimustel instrumentid, nn *off-the-shelf instruments*), või
- ▶ riiklikul, piirkondlikul, riikidevahelisel või piiriülesel tasandil loodud rahastamisvahendite, mida juhib korraldusasutus või mida juhitakse tema alluvuses (st riiklikult väljatöötatud instrumentid).

Standardtingimustel instrumente nähakse EK poolt kui lihtsamat, kiiremat ja kindlamat meetodit rahastamisvahendite esmakordseks rakendamiseks. Samuti pole standardtingimustel instrumentide tingimuste järgimisel vajalik järgida riigiabi teavitamisreegleid. Sellest lähtuvalt on analüüsitud standardtingimustel instrumentide rakendamise võimalusi kavandatavate rahastamisvahendite asemel nii, et need siiski lahendaksid ettevõtete poolt kogetavad turutõrked.

Kui otsustatakse rakendada riiklikult väljatöötatud instrumente, tuleb lisaks järgida ka rahastamisvahendite rakendajate valiku reegleid, mida on käsitletud peatükis 5.2.

5.1 Standardtingimustel rahastamisvahendid

2014-2020 programmiperioodil on EK kavandanud viis erinevat standardtingimustel instrumentide skeemi:

- ▶ VKE-de laenufond (*RS loan, risk-sharing loan model*)
- ▶ VKE-de garantiifond (*capped guarantee, partial first loss portfolio*)
- ▶ Alustavate ettevõtete ja kapitaliinvesteeringute kaasinvesteerimise fond (*co-investment facility*)
- ▶ Energiaefektiivsuse ja taastuenergia ehitussektori laenufond (*renovation loan*)
- ▶ Jätkusuutliku linnalise arengu laenufond (*UD fund*)

Lähtudes 2014-2020 programmiperioodiks Eestis kavandatavatest finantsinstrumentidest, nende sihtrühmadest ja eesmärkidest, on käesoleva eelhindamise raames asjakohane keskenduda VKE-de laenufondile ja VKE-de garantiifondile.

VKE-de laenufond

VKE-de riskijagamise laen (*RS loan*) on suunatud VKE-de kasvu soodustamiseks keerulises investeerimiskeskkonnas (nt krediidasutuste piiratud laenuoodete pakkumise korral). Laene on võimalik kombineerida teatud tüüpi tagastamatu abiga (nt nõustamisteenused) ning neid on võimalik rakendada ka kaaslaenamise teel. Seejuures on lubatud ka subsideeritud intressiga laenude pakkumine. VKE-de riskijagamise laenud on suunatud nii põhivara ja immateriaalse vara investeerimise kui ka tegevuste laiendamise seotud käibevahendite katmiseks. Üldjuhul on maksimaalse laenusummana ette nähtud 1 mln € ja eeldatav tagasimakseperiood on 1-10 aastat.⁵⁴

Laenu pakkumisel kaaslaenavad finantsvahendajad vähemalt 20% laenuportfelli kogueelarvest.⁵⁵ VKE-de laenufondile rakenduvad vähese tähtsusega abi nõuded.

⁵⁴ Draft terms and conditions for financial instruments pursuant to Article 33(3)(a) of the CPR (Implementing Act Article X), [http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/what/future/pdf/preparation/262709_ia_3_draft_standard_terms_conditions_financial_instruments.pdf]

⁵⁵ European Commission. EU level and "off-the-shelf" financial instrument. [http://www.dgfc.sggp.meh.es/sitios/dgfc/es-ES/ipr/fcp1420/c/ac/oac/Documents/10_Pinheiro_EU_level_Off-the-shelf.pdf]

VKE-de garantiifond

VKE-de garantiifondi (*capped guarantee*) eesmärgiks on suurendada lõppkasusaajate ligipääsu laenukapitalile, mis suurendab omakorda sektorisse tehtavaid investeeringuid. Seda skeemi rakendatakse lähtudes vähese tähtsusega abi määrustest. Seejuures võib tagatis katta maksimaalselt 80% laenusummast. Instrumendi kaudu on lubatud rakendada ka subsideeritud intressiga tagatise. Tagatud laenud võivad olla suunatud nii põhivara kui immateriaalse vara investeeringute tegemiseks. Maksimaalne tagatav laenusumma võib olla kuni 1,5 mln €. Tagatise tagasimakseperiood võib olla kuni 10 aastat. Garantiifondist on võimalik tagada laene, mis on suunatud kas põhivara, immateriaalse vara või tegevuste laiendamiseks seotud käibevahendite katmiseks.⁵⁶

Garantiifondi puhul eeldatakse, et selle finantsvahendaja on leitud avaliku konkursiga. Garantii eeldatav finantsvõimendus on 5 või suurem.⁵⁷

Nii VKE-de laenufondi kui ka garantiifondi standardtingimused on kavandatavate finants-instrumentide rakendamiseks piiravad. Laenuinstrumendina kavandatavad tehnoloogia, kapitali ja ekspordilaen on hetkel planeeritud suurema ülempiiriga kui 1 mln €. Ka laenukäendused on planeeritud suuremana kui 1,5 mln € tulenevalt tuvastatud turutõrkest ja ettevõtete vajadustest. Stardilaen/-käendus on ainuke finantsinstrument, mille kavandatavad tingimused vastavad ka standardtingimustel instrumentide tingimustele, kuid kuna selle instrumendi rakendamisel on KredExil varasem kogemus ja toimivad rakendamisskeemid olemas, ei ole otsest vajadust standardtingimustele ülemineku järele.

5.2 Tsentraalselt juhitud rahastamisvahendid

Lisaks standardtingimustel rakendatavatele instrumentidele toimivad ka tsentraalselt juhitud instrumendid, mida rakendab EIF läbi finantsasutuste. Nende instrumentide pakkumine kohalikul turul sõltub üldjuhul eraturu finantsasutuste huvist neid vahendada, kuid siiski on oluline nende olemasoluga arvestada, sest need võivad samuti instrumentide pakkumist turul mõjutada.

Majanduskasvu, töökohtade ning sotsiaalse ühtekuuluvuse valdkonnas rakendatakse järgmisi tsentraalseid toetusmehhanisme, mille raames rakendatakse ka finantsinstrumente. Toetusmehhanismid jagunevad järgmiselt⁵⁸:

- ▶ **Teadus, arendus ja innovatsioon**
 - ▶ **Horisont 2020 (*Horizon 2020*)** - omakapitali- ja riskijagamisvahendid; laenud ja tagatised TAjal edendamiseks ja tegevuste toetamiseks; omakapitalivahendid TAjal edendamiseks algusfaasi VKE-dele.
- ▶ **Majanduskasv, töökohad ning sotsiaalne ühtekuuluvus**
 - ▶ **COSME (*Competitiveness & SME*)** - omakapitali- ja tagatisinstrumentid; tagatised ja laenud kõikidele VKE-dele (laenu tagatised); omakapitalivahendid laienemisfaasi VKE-de kasvu toetamiseks
 - ▶ **Loov Euroopa (*Creative Europe*)** - tagatisinstrumentid; laenu tagatised loomemajanduse ja kultuurivaldkonna majandusüksustele

⁵⁶ Draft terms and conditions for financial instruments pursuant to Article 33(3)(a) of the CPR (Implementing Act Article X), [http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/what/future/pdf/preparation/262709_ia_3_draft_standard_terms_conditions_financial_instruments.pdf]

⁵⁷ Draft terms and conditions for financial instruments pursuant to Article 33(3)(a) of the CPR (Implementing Act Article X), [http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/what/future/pdf/preparation/262709_ia_3_draft_standard_terms_conditions_financial_instruments.pdf]

⁵⁸ PWC. 2014-2020 perioodi EL vahenditest rahastatavate finantsinstrumentide kasutamise võimalustest Eestis - lõpparuanne, 2013

- ▶ **Tööhõive ja sotsiaalne innovatsioon (Employment and Social Innovation, endine Social Change & Innovation)** - sotsiaalvaldkonna projektide mikrofinantseering (töölesaamine, tööhõive, sotsiaalne ettevõtlus, vabaaühendused, töötuskindlustus, pension)
- ▶ **Erasmus kõigile (Erasmus for All)** - tagatisinstrumendid; laenu tagatised magistriõppe üliõpilastele
- ▶ **Infrastruktuur**
 - ▶ **Euroopa ühendamise rahastu (Connecting Europe Facility, CEF)** - riskijagamisvahendid (nt projekti võlakirjad) ja omakapitaliinstrumendid infrastruktuuri projektidele

Kapitali ja krediitkindlustuse kättesaadavuse parandamise meetmest lähtudes on antud eelhindamise kontekstis asjakohane keskenduda COSME alla kuuluvale LGF ja Horisont 2020 alla kuuluvatele InnovFin skeemidele.

LGF⁵⁹

Euroopa Komisjoni eesmärk on soodustada COSME programmiga Euroopa ettevõtete vahelist konkurentsi. Seejuures soovitakse parandada VKE-de ligipääsu finantseerimisvõimalustele, luua VKE-de ettevõtlust ja kasvu soosiv majanduskeskkond, edendada ettevõtluskultuuri ning soodustada VKE-de rahvusvahelistumist.⁶⁰ Programmi sihtrühmadeks on alustavad ja toimivad VKE-d. COSME planeeritav eelarve uueks 2014-2020 programmiperioodiks on 2,3 miljardit €.

COSME programmi osa on laenude garanteerimise skeem (LGF - Loan Guarantee Facility)⁶¹, mis toetab Euroopa ettevõtete kasvu ning teadus- ja arendustegevust. LGF on COSME programmi osa, mis on suunatud VKE-de toetamisele. Läbi LGF-i pakub EIF laenukapitali vajavatele ettevõtetele käendust, mille abil jõuavad finantseeringud suurema hulga vajajateni. Käenduste sihtgrupiks on VKE-d, kellel on toimiv majandustegevus ühes või mitmes EL-i riigis.

InnovFin

InnovFin on VKE-de garantii skeem, mis on algatatud EK ja Euroopa Investeeringupanga initsiatiivil Horisont 2020 programmi raames. InnovFin skeemi rakendab EIF.

Instrumenti rakendatakse kvalifitseeruvate pankade, liisingufirmade, käendusasutuste jms asutuste finantseerimisvahenditeks. Asutused, kellega koostööd tehakse, valitakse välja eelhindamise alusel. Peale seda, kui asutused on EIF-i poolt välja valitud ja kinnitatud, saavad nad hakata kaasama InnovFin käendust. Sihtgrupiks on TAJal-ga tegelevad VKE-d.

InnovFin garantii tagab kuni 50% laenust ja garantii riskitasu on 0,5%. Tagatavad laenud võivad olla vahemikus 25 000 - 7,5 mln eurot ning kuni 10-aastase tagasimakseperioodiga.⁶² Laenude sihtgrupiks on innovaatilised VKE-d, kes on:

- ▶ saanud riigilt Horisont 2020 toetust või muud innovatsioonialast toetust
- ▶ saanud viimase kahe aasta jooksul riskikapitaliinvesteeringu
- ▶ kasvanud viimasel kolmel aastal rohkem kui 20% (töötajate arv või käive)
- ▶ teinud kulutusi teadus- ja arendustegevusse rohkem kui 15%
- ▶ kaitsnud viimase kahe aasta jooksul patendi või kasuliku mudeli

Eestis on InnovFin skeemiga liitunud LHV, kes rakendab seda alates märtsist 2015.

⁵⁹ European Commission. COSME - Programme for the Competitiveness of Enterprises and SMEs, [http://ec.europa.eu/cip/files/cosme/cosme_factsheet_final_en.pdf]

⁶⁰ European Commission. COSME - Programme for the Competitiveness of Enterprises and SMEs, [http://ec.europa.eu/cip/files/cosme/cosme_factsheet_final_en.pdf]

⁶¹ http://www.eif.org/what_we_do/guarantees/single_eu_debt_instrument/cosme-loan-facility-growth/index.htm

⁶² http://www.eif.org/news_centre/publications/eif_flyer_innovfin_sme_guarantee_en.pdf

5.3 Rahastamisvahendite võimalike rakendajate valik

Riiklikult väljatöötatud rahastamisvahendite (st (EL) nr 1303/2013 art 38 lg 1(b) tähenduses) strateegia elluviimiseks tuleb määratleda rahastamisvahendite rakendaja. Euroopa Komisjoni määruse (EL) nr 1303/2013 artikli 38 lõike 4 alusel võib rahastamisvahendite rakendamise korraldusasutus:

- a) investeerida selliste olemasolevate või äsja loodud õigussubjektide kapitali, kes tegelevad rahastamisvahendite rakendamisega kooskõlas ESIF-i eesmärkidega ja täidavad sellega seotud ülesandeid.
- b) delegeerida rakendusülesanded:
 - i) EIP-le;
 - ii) rahvusvahelistele finantsinstitutsioonidele, milles liikmesriigil on osalus, või liikmesriigis asutatud finantsinstitutsioonidele, mille eesmärk on saavutada avalike huvidega seotud sihid;
 - iii) avalik-õiguslikule või eraõiguslikule isikule.
- c) võtta rakendusülesanded enda peale, juhul kui rahastamisvahendid koosnevad ainult laenudest või tagatistest.

Punktides a ja b nimetatud asutused võivad delegeerida fondifondide rakendamise osaliselt edasi finantsvahendajatele ((EL) nr 1303/2013 art 38 lg 5), kui finantsvahendajad vastavad ettenähtud (finantsmääruse artikli 140 lõigetes 1, 2 ja 4 kehtestatud) kriteeriumitele. FI-de rakendaja valikul tuleks lähtuda kriteeriumitest, mis on kirjeldatud eelhindamise juhendis (lk 94). Üks nendest kriteeriumitest on näiteks varasem kogemus sarnaste rahastamisvahendite rakendamisel ning vajaliku haldus- ja finantsvõimekuse olemasolu.

Nii Euroopa Investeeringuspanga uuringus⁶³ kui ka PWC analüüsis⁶⁴ soovitatakse rakendada rahastamisvahendeid eelistatavalt samade asutuste kaudu, kes omavad eelmisest programmi-perioodist selles valdkonnas kogemust. Seeläbi on tagatud, et rahastamisvahendite ettevalmistamine ja rakendamine kulgeks kiiremini ja lihtsamini. Eestis on 2007-2013 programmiperioodist rahastamisvahendite rakendamise kogemust omavaid asutusi (nt Kredex SA, KredEx Krediidikindlustus SA). Seetõttu on soovitatav võimalusel rakendada just olemasolevat kompetentsi, mis tunneb ka riigispetsiifilisi vajadusi. Kõnealuste asutuste väljakujunenud rahastamisvahendite rakendamise protsessid ja koostöö korraldusasutustega võimaldavad rakendada rahastamisvahendeid efektiivsemalt kui eraldiseiva asutuse loomisega või rakendusülesannete delegeerimisega varem mittekaasatud osapooltele (nt eraturu finantsvahendaja, EIP). Siinkohal on erandiks fondifond, mille juhtimise varasem kogemus Eestis puudub, mistõttu on põhjendatud fondifondi rakendamise ülesannete delegeerimine EIF-ile või selle rakendamine koostöös EIF-iga.

⁶³ European Investment Bank. Financial Instruments: A Stock-taking Exercise in Preparation for the 2014-2020 Programming Period (March 2013)

⁶⁴ 2014-2020 perioodi EL vahenditest rahastatavate finantsinstrumentide kasutamise võimalustest Eestis - lõpparuanne, PwC 2013

6. Rahastamisvahendite rakendamise eeldatavad tulemused

Vaatamata sellele, et rahastamisvahendite puhul on tegemist tagasimakstavate toetusmehhanismidega, on oluline tagada nende rakendamise tulemuslikkus. Sellest ajendatult on vaja hinnata rahastamisvahendite rakendamise eeldatavaid tulemusi ning nende panust prioriteetide saavutamisesse ja meetme eesmärkide täitmisesse. Finantsinstrumentide rakendamise tulemuslikkuse olulisteks näitajateks on ringlusefekt, mis näitab riigi vahendite ringluse tulemusel lõppkasusaajatele loodava väärtuse suurust, ning finantsvõimendus, mis võtab veel arvesse ka erasektorilt kaasatavate rahaliste vahendite suurust.

6.1 Rahastamisvahendite rakendamise võimendav mõju ja lisaväärtus

Finantsinstrumentide mitmekordistav mõju (*multiplier effect*) ehk finantsvõimendus (*leverage effect*) sõltub finantsinstrumendi vormist, tegevusvaldkonnast ja konkreetsest olukorrast. Tuginedes olemasolevale informatsioonile on Euroopa Komisjon hinnanud rahastamisvahendite rakendamise lisaväärtust järgnevalt⁶⁵:

- ▶ omakapitalipõhised instrumendid: 1 miljard eurot EL-i eelarvelistest vahenditest viis kaasinvesteeringute tulemusel 1-3,4 miljardi euro suuruste investeeringuteni ettevõtetesse
- ▶ tagatistepõhised instrumendid: 1 miljard eurot EL-i eelarvelistest vahenditest oli käenduseks 1-7,5 miljardi euro väärtuses laenude võtmiseks
- ▶ laenupõhised instrumendid: 1 miljard eurot EL-i eelarvelistest vahenditest tagas ligikaudu 1-2 miljardit eurot laene

Rahastamisvahendite rakendamise lisandväärtus ilmneb kõige selgemalt ringlusefekti arvutamise põhjal (vt Lisa 3). Ringlusefekt tuleneb asjaolust, et rahastamisvahenditesse tagasi makstud vahendeid saab kasutada edasiste investeeringute tarbeks. Seega jõuab lõppkasusaajateni tunduvalt suurem hulk eelarvelisi vahendeid kui on rahastamisvahendite jaoks planeeritud eelarve. Ühelt poolt saab tagasimakstavaid rahalisi vahendeid uuesti käiku lasta ning teisalt suureneb summa intressidega teenitud tulu võrra.

Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite jaoks on kokku kavandatav 145 mln €, millest 85 mln € on suunatud laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamisele ning 60 mln € varajase faasi fondifondi loomise riskikapitali pakkumiseks. Laenukäenduste väljastamisel on võimalik kaasata kuni 11,5 mln € mahus KredExi omavahendeid, kuid suurem täiendava kapitali panus avaldub just fondifondis vähemalt 38 mln euroga. Järgnevas tabelis on esitatud ülevaatlikult eelhindamise tulemusel tuvastatud finantsinstrumentide eelarvevajadus koos eeldatava täiendavalt kaasatavate vahenditega.

Tabel 37. Eelarvevajadus ja täiendav kaasatavad vahendid kavandatavate instrumentide lõikes

Meede	Kavandatud eelarve	Instrument	Eelarvevajadus	Täiendavad kaastavad vahendid
5.2.1 Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine	85 mln €	Laenukäendus	38 mln €	11,5 mln € KredExi omavahendid
		Stardilaen/-käendus	11-13,7 mln €	-
		Tehnoloogialaen	4,5-5,5 mln €	-
		Kapitalilaen	4,5-5,5 mln €	-
		Ekspordilaen	12-24 mln €	-
		Innovatsioonilaen	8-12 mln €	-

⁶⁵ Study „The implications for the EU and national budgets of the use of innovative financial instruments for the financing of EU policies and objectives“, DG for Internal Policies (2012)

Meede	Kavandatud eelarve	Instrument	Eelarvevajadus	Täiendavad kaastavad vahendid
		Ekspordikindlustus	10 mln €	-
		KOKKU	88-98,7 mln €	11,5 mln €
5.2.2 Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks	60 mln €	Riskikapitali fond	60 mln €	Vähemalt 12,9 mln € erakapital
		Äriinglite kaasinvesteeringufond		Vähemalt 15 mln € erakapital
		Kasvufond		Vähemalt 10 mln € erakapital
		KOKKU	60 mln €	ca 38 mln € (vähemalt)
Arengufondi varase faasi investeeringuskeem	9 mln €	Kiirendiprogrammid	12,5 mln €	ca 3,8-5,3 mln €

Ringlusefekt arvutati laenu ja laenukäenduse instrumentidele, sest riskifinantseerimisinvesteeringutest väljumine toimub üldjuhul peale 2020 programmiperioodi lõppu ja ekspordi krediitkindlustuse jaoks kasutatakse ühtekuuluvusfondi vahendeid eeskätt reservi suurendamiseks, mille tagatisel on võimalik ettevõtetele aastate vältel korduvalt pakkuda eksporditehingute kindlustust.

Eelhindamise tulemusel välja töötatud võimalike perioodi 2014-2020 finantsinstrumentide eelarveliste vahendite ringlusefekti hindamisel lähtuti järgnevatest eeldustest ja piirangutest:

- ▶ Tehnoloogialeenu eelarvelisteks vahenditeks on 5 mln €, kapitalilaenuks 5 miljonit €, ekspordilaenuks 18 miljonit €, innovatsioonilaenuks 10 miljonit €, laenukäendusteks 38 miljonit € ja stardilaenuks/-käenduseks 12,5 miljonit € (sellest omakorda 5 mln € laenudena ja 7,5 mln € käendustena).
- ▶ Ringlusefekt on arvatud finantsinstrumentide rakendamiseks programmiperioodi jooksul, mis on hinnanguliselt 64 kuud. Planeeritud eelarvelised vahendid investeeritakse viie aasta jooksul võrdsete osadena ning iga aasta investeeritakse lisaks antud aastaks eraldatud summale eelneval aastal ettevõtjate poolt tagasi makstud ja käendustest vabanenud vahendid (peamiselt põhiosa maksed ja intressid). Ehk aasta jooksul laekunud tagasimaksed reinvesteeritakse uuesti järgneva aasta alguses. Erandiks on stardilaenu/-käendus, mille intressitulu on ringlusefekti arvutamisel jäetud võimalike tekkivate kahjude katmiseks.
- ▶ Intressimäärad väljendavad Euriborile lisanduvat intressi, mis on määratletud lähtudes iga konkreetse instrumendi investeeringustrateegia ettepanekust.
- ▶ Analüüsitava finantsinstrumentide keskmised summad on pandud hinnanguliselt lähtudes väljapakutud instrumentide rahasummade vahemikest ja varasema praktika analüüsist.
- ▶ Laenukäenduste puhul kohalduvad 10-kordne kattekordaja, mis tähendab et laenukäendusi saab maksimaalselt väljastada 10-kordse võimendusega - ehk ühe euro kohta saab väljastada 10 euro väärtuses laenukäendusi. Kui tavalise laenukäenduse puhul on arvutustes kohaldatud maksimaalset kordajat (10), siis stardilaenu käenduse puhul on kordajaks 4 tuginedes KredExi senisele praktikale.

Ringlusefekti analüüsi põhjal jõuti tulemusele (lähtudes eeltoodud eeldustest), et eelkirjeldatud instrumentide eelarvelise panuse korral jõuaks 2014-2020 programmiperioodi jooksul ringlusesse kuni 760 miljonit eurot (Tabel 38), mis tähendaks ligikaudu 9 kordset võimendust. Kõige rohkem lõppkasusaajaid oleks laenukäenduste puhul (ca 2500), sest tagatiste puhul rakendub ka kattekordaja, mis tähendab, et ühe euro eest on võimalik tagada rohkem kuni 10 euro väärtuses laenu. Stardilaenu kasutanute hinnanguline arv oleks 1500 ettevõtet. Tehnoloogia- ja kapitalilaenu ollakse eraldatud vahenditega võimalised rahuldama kokku ligikaudu 100 taotlust. Ekspordilaenu hinnanguliste lõppkasusaajate arv on 15.

Tabel 38. Planeeritud eelarveliste vahendite hinnanguline ringlusefekt

Instrument	Rakendamise viis	Eelarve €	Intress	Keskmine summa €	Tagasimakseperiood (kuud)	Hinnanguline ringlusesse jõudev rahasumma €	Hinnanguline min lõpp kasusaajate arv
Tehnoloogialaen	Allutatud laen	5 000 000	3%	100 000	84	7 754 458	78
Kapitalilaen	Allutatud laen	5 000 000	11%	317 000	120	7 267 211	23
Ekspordilaen	Otselaen	18 000 000	7%	1 850 000	96	28 071 154	15
Innovatsioonilaen	Otselaen	10 000 000	5%	200 000	84	13 499 968	67
Laenukäendus	Läbi pankade	38 000 000	1,5%	235 000	60	652 352 574	2776
Stradilaen/-käendus	Läbi pankade	12 500 000	1,5%	31 000	60	52 290 678	1687
KOKKU						761 236 043	4646

Hetkel on ringlusefekt arvutustes lähtunud eeldusest, et nii instrumentide põhiosa tagasimakse kui ka intressid investeeritakse uuesti samadesse instrumentidesse (v.a stardilaen/käendus). Samas tuleb arvesse võtta, et mingi riskis rahastamisvahendite rakendamisel esineb ja võib tekkida vajadus kahjude katmiseks. Lisaks sellele oleks vaja katta rahastamisvahendite rakendajate halduskulud. Siinkohal on oluline rõhutada, et eeldused ei pruugi vastata tegelikule olukorrale ning reaalsuses võib esineda kõrvalekalded esitatud hinnangust, mis tugineb eeldustel.

6.2 Rahastamisvahendite rakendamise panus prioriteetide täitmisesse

Ühtekuuluvuspoliitika fondid on suunatud Euroopa Liidu strateegia rakendamisele, mille fookuses on nutikas ja jätkusuutlik areng ning majandusliku, sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse saavutamine. Käesoleva eelhindamise kontekstis on vahetult oluline prioriteetne suund väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arendamine ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamine, mis on omakorda seotud temaatilise eesmärgiga nr 3 „VKE-de konkurentsivõime suurendamine“.⁶⁶

Prioriteetne suund „Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arendamine ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“ hõlmab endas nelja meetet:

- ▶ 5.1 Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine
- ▶ 5.2 Kapitali- ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine
- ▶ 5.3 Loomemajanduse arendamine
- ▶ 5.4 Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine

Käesoleva eelhindamise kontekstis on kõige vahetumaks meetmeks „Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine“. Järgnevas tabelis on toodud meetme 5.2 tegevused koos väljundnäitajate ning püstitatud sihttasemetega.

Tabel 39. Meetme 5.2 eesmärk, tegevused ja väljundnäitajad⁶⁷

Meede	Meetme eesmärk	Meetme tegevus	Eelarve	Väljundnäitaja	Sihttase 2023
5.2 Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse	Ettevõtjatele on kättesaadav traditsiooniliste äriprojektide finantseerimiseks vajalik kapital, et tõsta nende üldist konkurentsivõimet (sh suurendada ekspordi-	5.2.1 Laenu-, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine	85,5 mln €	Laenu, tagatist ja eksporditehingute kindlustust saanud ettevõtjate arv	2301

⁶⁶ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020

⁶⁷ VV korralduse 15.12.2014 nr 557 lisa: "Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuse meetmete nimekiri [http://www.struktuurifondid.ee/struktuuritoetuse-seaduse-meetmepohised-oigusaktid-2/]

Meede	Meetme eesmärk	Meetme tegevus	Eelarve	Väljundnäitaja	Sihttase 2023
parandamine	võimekust), ning ettevõtjatele on kättesaadav ka kõrgema riskiga ambitsioonikate äriprojektide finantseerimiseks mõeldud riskikapital, et toetada nende kiiret kasvu ja jätkusuutlikkust.			Tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes	0
		5.2.2 Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks	60 mln €	Varajase faasi fondifondi struktuuri kaudu riskikapitali kaasanud ettevõtjate arv	62

Finantsinstrumentide rakendamine on seotud eeskätt **prioriteetse suuna „VKEde kasvupotentsiaali toetamine piirkondlikel, riiklikel ja rahvusvahelistel turgudel ja innovatsiooniprotsessides osalemise toetamine“** EL-i vahendite kasutamise eesmärgiga „VKE-d on orienteeritud kasvule ja ekspordile“. Selle eesmärgi saavutamist mõõdetakse kahe tulemusnäitaja kaudu, mille saavutamisesse panustavad ka kavandatavad finantsinstrumentid:

▶ **VKE-de poolt loodud lisandväärtus töötaja kohta (jooksevhindades)**

Kavandatavad finantsinstrumentid tervikuna parandavad ettevõtete jaoks kapitali kättesaadavust, mille tulemusel saavad nad teostada investeringuid ettevõtte arengusse ja tegevuse laiendamisesse. Seeläbi suureneb nende konkurentsivõime ning luuakse võimalused edasiseks arenguks, sh tootlikkuse suurendamiseks innovaatiliste ärimudelite rakendamise kaudu ja ekspordipotentsiaaliga innovaatiliste toodete ja teenuste pakkumise suurendamiseks.

▶ **Eksportivate ettevõtete arv**

Kavandatavad finantsinstrumentid panustavad erineval moel eksportivate ettevõtete arvu kasvu. Stardilaen on suunatud alustavate ettevõtete toetamisele, kes on ka võimalikud tulevased eksporditöörid. Innovatsioonilaenu abil saavad ettevõtted välja töötada uusi ekspordipotentsiaaliga tooteid/teenuseid või edasi arendada olemasolevaid. Laenukäendused see-eest on instrumentiks laiemale ettevõtete sihtrühmale, kelle jaoks muutuvad kommertsbankade laenud käenduse abil kättesaadavaks. Selle tulemusel saavad nad investeerida ettevõtte arengusse ja tegevuse laiendamisesse, sh ekspordiga seotud tegevustesse ja konkurentsivõime parandamisesse. Lisaks on kavandamisel suurema käendussumma ülempiiriga laenukäendus eksportivatele ettevõtetele. Ekspordilaen ja ekspordi krediidikindlustus on otseselt suunatud eksporditehingute soodustamisesse. Nendest ekspordi krediidikindlustus maandab riske ekspordimist alustavatele ettevõtetele.

Lisaks panustavad finantsinstrumentid ka **prioriteetse suuna „Kasvuvõimeline ettevõtetus ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline teadus- ja arendustegevus“** investeerimisprioriteetide elluviimisesse. Nimelt on selle prioriteetse suuna EL-i vahendite kasutamise eesmärgi 4 „Eesti ettevõtted pakuvad uuenduslikke kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid“ tulemusnäitaja müügitulu uutest või oluliselt muudetud toodetest või teenustest. Riskifinantseerimismeetmete (st fondifondi ja Arengufondi varase faasi investeerimisskeem) kaudu suunatakse investeringuid arenevatesse ettevõtetesse, kes saavad selle tulemusel välja töötada nii täiesti uusi tooteid ja teenused (eriti just varaste faaside ettevõtted), kui ka edasi arendada olemasolevaid. Lisaks on innovatsioonilaen suunatud konkreetsetele toote- ja teenusarenduse tegevustele läbiviimiseks, mille tulemusel suureneb eeldatavalt märkimisväärselt nende ettevõtete müügitulu uutest või oluliselt muudetud toodetest või teenustest.

Lähtudes meetme jaoks planeeritud eelarvelistest vahenditest ja esialgsest investeerimisstrateegiast, panustaks just laenukäenduste instrument kõige suuremal määral meetme väljundnäitajate sihttasemete saavutamisesse (Tabel 40), kuid samas omavad ka teised instrumentid olulist rolli, sest aitavad ületada spetsiifilisemaid turutõrkeid. Laenudest omavad kõige suuremat mõju stardilaen/-käendus ja innovatsioonilaen.

Tabel 40. Finantsinstrumentide eeldatav panus meetme eesmärkide saavutamisesse

Meede	Instrument	Eelarve	Lõppkasusaajate arv*	Sihhtase 2023
5.2.1 Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine	Laenukäendus	38 mln € (+ 11,5 mln € KredEx omavahendid)	2000-2500 (+700-800 ettevõtete KredExi vahenditest)	2301
	Stardilaen/-käendus	11-13,7 mln €	500-1500	
	Tehnoloogialaen	4,5-5,5 mln €	30-75	
	Kapitalilaen	4,5-5,5 mln €	10-20	
	Ekspordilaen	12-24 mln €	5-15	
	Innovatsioonilaen	8-12 mln €	30-60	
	Ekspordikindlustus	10 mln €	200-300	
KOKKU		88-98,7 mln €	2775-4470	
5.2.2 Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks	Riskikapitali fond	60 mln €	30-90	62
	Äriinglite kaas-investeeringufond		50-80	
	Kasvufond		8-16	
	KOKKU		60 mln €	

*Fondifondi lõppkasusaajate arv sisaldab ka välismaised ettevõtteid, kellesse investeeritakse kaasatud erakapitali vahenditest. 223 sihttase sisaldab seejuures ainult Eesti ettevõtteid.

** Laenude ja laenukäenduste lõppkasusaajate arv on tuletatud hinnangulise keskmise väljastatava laenu/käenduse suuruse, ringlusefekti ja eelarvelise panuse põhjal, kuid on esitatud tehingupõhiselt. See tähendab, et üks ettevõtte võib saada rahastust ka erinevate instrumentide alt, kuid 2023 sihttase saavutatakse kindlasti.

Finantsinstrumentide rakendamine on samuti **kooskõlas konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ püstitatud eesmärkidega** ning panustavad konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna arengusse⁶⁸. Kavandatavad finantsinstrumendid panustavad otseselt järgmiste eesmärkide saavutamisesse:

- ▶ Tõsta teadus- ja arendustegevuste investeeringute taset

Nagu eelnevalt kirjeldatud on just innovatsioonilaen suunatud ettevõtete teadus- ja arendustegevuse investeeringute teostamisesse, kuid ka riskifinantseerimismeetmete tulemusel panustavad alustavad innovaatilised ettevõtted märkimisväärselt arendustegevustesse.

- ▶ Suurendada ekspordi osatähtsust maailma kaubanduses

Erinevad kavandatavad finantsinstrumendid edendavad ettevõtete eksporditegevuste suurendamist. Ekspordilaen ja ekspordi krediidikindlustus on otseselt suunatud ettevõtete ekspordiga seotud tehingute soodustamisele, kuid ka teised instrumendid panustavad ekspordi suurendamisesse. Näiteks stardilaenu abil toetatakse potentsiaalsete tulevaste eksportööride järelkasvu, innovatsioonilaenuga saab rahastada ekspordipotentsiaaliga uute toodete ja teenuste arendamist või olemasolevate märkimisväärselt edasiarendamist ning riskifinantseerimismeetmed on suunatud globaalselt skaleeritavate ärimudelite rahastamisele. Samas laenukäendused ja KredExi otselaenud muudavad investeeringumiskapitali ettevõtete jaoks kättesaadavamaks tõstes seeläbi nende üldist konkurentsivõimet.

⁶⁸ Konkurentsivõime kava "Eesti 2020" [http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nrp/nrp_estonia_et.pdf]

7. Riigiabi analüüsi ülevaade

Kavandatavate finantsinstrumentide tingimuste väljatöötamisel ja rakendamisel tuleb lähtuda riigiabi reeglitest. 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest rakendatavate rahastamisvahendite riigiabi üldine analüüs tehti eelhindamise esimese etapi vältel, mille käigus kaardistati vähese tähtsusega abi ((EL) nr 1407/2013) ja grupierandi ((EL) nr 651/2014) määrustest tulenevad reeglid. Käesoleva eelhindamise teise etapi raames tehti riigiabi reeglite kohaldamise analüüs eesmärgiga tuvastada võimalused kavandatavate instrumentide rakendamiseks välja pakutud tingimustel.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1303/2013 artiklites 37-42 on sätestatud rahastamisvahendite rakendamise üldised põhimõtted. Sama määruse artikli 37 lõike 1 teise taande kohaselt tuleb rahastamisvahendite rakendamisel lähtuda kehtivatest EL-i riigiabi eeskirjadest. Seega tugineti analüüsil Tabel 41 nimetatud määrustele ja regulatsioonidele.

Tabel 41. Riigiabi andmist reguleerivad määrused ja juhised

Valdkond	Regulatsioon
Üldised riigiabi määrused	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Euroopa Liidu toimimise leping (C2012/326/01) ▶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1303/2013, millega kehtestatakse ühissätteid ERF-i, ESF-i, Ühtekuuluvusfondi, EAFRD ning EMKF-i kohta ▶ Vähese tähtsusega (<i>de minimis</i>) abi määrus (EL) nr 1407/2013 ▶ Üldine grupierandi määrus (EL) nr 651/2014 ▶ Regionaalabi suunised aastateks 2014-2020 (2013/C 209/01) ▶ Komisjoni teatis viite- ja diskontomäärade kindlaksmääramise meetodi läbivaatamise kohta (2008/C 14/02) ▶ Komisjoni teatis „Teadus- ja arendustegevuseks ning innovatsiooniks antava riigiabi raamistik“ (2014/C 198/01)
Garantiid	Komisjoni teatis EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta garantiidena antava riigiabi suhtes (2008/C 155/02)
Riskikapital	Suunised riskifinantseerimisinvesteeringute edendamiseks antava riigiabi kohta (2014/C 19/04)
Ekspordikindlustus	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Komisjoni teatis liikmesriikidele Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta lühiajalise ekspordikrediidikindlustuse suhtes (2012/C 392/01) ▶ Nõukogu direktiiv 98/29/EÜ keskmise tähtajaga või pikaajalise kindlustuskattega tehingute ekspordikrediidikindlustust käsitlevate peamiste sätete ühtlustamise kohta ▶ OECD. Arrangements of officially supported export credits (TAD/PG(2014)6)

Järgnevalt on esitatud rahastamisvahendite lõikes hinnangud riigiabi kontekstis kavandatavatele tingimustele ning toodud välja piirangud, mida instrumentide rakendamisel arvesse tuleb võtta.

7.1 Üldised piirangud

Vähese tähtsusega abi määrus ((EL) 1407/2013) ja grupierandi määrus ((EL) 651/2014) seavad abi saavatele ettevõtetele üldised piirangud, millega tuleb arvestada igat tüüpi finantsinstrumentide rakendamisel. Järgnevas tabelis on kokku võetud üldised piirangud viitega nõudeid sätestavatele määrustele, millega tuleb rahastamisvahendite rakendamise planeerimisel arvestada.

Tabel 42. Riigiabi määrustest tulenevad üldised piirangud abi saajatele

Regulatiivne alus	Piirangud abi saajatele
(EL) nr 1407/2013 art 1 lg 1	<p>Vähese tähtsusega abi määrust ei kohaldata järgmise abi suhtes:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) kalandus- ja vesiviljelussektoris antav abi b) põllumajandustoodete esmatootmise sektorile antav abi c) põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise sektoris antav abi järgmistel juhtudel: <ul style="list-style-type: none"> i. kui abisumma määratakse kindlaks esmatootjalt ostetud või kõnealuste ettevõtjate poolt turule viidud toodete hinna või koguse alusel, või

Regulatiivne alus	Piirangud abi saajatele
	<p>ii. kui abi antakse tingimusel, et osa abist või kogu abi antakse edasi esmatootjatele.</p>
(EL) nr 1407/2013 artikkel 2 lg 2	<p>„Üks ettevõtja” hõlmab vähese tähtsusega abi määrase tähenduses kõiki ettevõtteid, mille vahel on vähemalt üks järgmistest suhetest:</p> <p>a) ettevõtte omab teises ettevõttes aktsionäride või osanike hääleteenamust;</p> <p>b) ettevõttel on õigus ametisse määrata või ametist vabastada enamikku teise ettevõtte haldus-, juht- või järelevalveorgani liikmetest;</p> <p>c) ettevõttel on õigus rakendada teise ettevõtte suhtes valitsevat mõju vastavalt teise ettevõttega sõlmitud lepingule või selle asutamislepingule või põhikirjale;</p> <p>d) ettevõtte, mis on teise ettevõtte aktsionär või osanik, kontrollib vastavalt kokkuleppele teiste aktsionäride või osanikega üksi sellise ettevõtte aktsionäride või osanike hääleteenamust.</p> <p>Üheks ettevõtjaks peetakse ka ettevõtteid, mis on esimese lõigu punktides a-d kirjeldatud suhtes ühe või enama muu ettevõtte kaudu.</p>
(EL) nr 1407/2013 artikkel 3 lg 2	<p>Ühele ettevõtjale antava vähese tähtsusega abi kogusumma ei tohi mis tahes kolme eelarveaasta pikkuse ajavahemiku jooksul ületada 200 000 eurot.</p>
(EL) nr 1407/2013 artikkel 3 lg 2	<p>Liikmesriigi poolt ühele tasu eest kaupu vedavale maanteetranspordiettevõtjale antava vähese tähtsusega abi kogusumma ei tohi mis tahes kolme eelarveaasta pikkuse ajavahemiku jooksul ületada 100 000 eurot. Nimetatud vähese tähtsusega abi ei või kasutada maanteevõetudeks ettenähtud veokite soetamiseks.</p>
(EL) nr 1407/2013 artikkel 3 lg 3	<p>Kui maanteetranspordiettevõtja veab rendi või tasu eest kaupu ja teostab ka muid tegevusi, mille suhtes kohaldatakse 200 000 euro suurust ülemmäära, kohaldatakse nimetatud ettevõtja suhtes 200 000 euro suurust ülemmäära tingimusel, et liikmesriik tagab asjakohaste meetmetega, nagu tegevuste eraldi käsitlemine või kulude eristamine, et maanteevõetudeks saadud abi ei ületa 100 000 eurot ning et vähese tähtsusega abi ei kasutata maanteevõetudeks ettenähtud veokite soetamiseks.</p>
(EL) nr 651/2014 artikkel 1 lg 2	<p>Grupierandi määrust ei rakendata abi suhtes, mida antakse tegevuseks, mis on seotud ekspordiga kolmandatesse riikidesse või liikmesriikidesse, täpsemalt on siin mõeldud sellist abi, mis on vahetult seotud eksporditavate koguste, turustusvõrgu loomise ja toimimise või muude eksportimisest tulenevate jooksvate kuludega.</p>
(EL) nr 651/2014 artikkel 1 lg 3	<p>Grupierandi määrust ei kohaldata järgmise abi suhtes:</p> <p>a) kalandus- ja vesiviljelussektoris antav abi</p> <p>b) põllumajandustoodete esmatootmise sektorile antav abi</p> <p>c) põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise sektoris antav abi järgmistel juhtudel:</p> <p>i. kui abisumma määratakse kindlaks esmatootjatelt ostetud või kõnealuste ettevõtjate poolt turule viidud toodete hinna või koguse alusel, või</p> <p>ii. kui abi antakse tingimusel, et osa abist või kogu abi antakse edasi esmatootjatele.</p>
(EL) nr 651/2014 artikkel 6 lg 2	<p>Grupierandi määruse alusel antav abi peab omama ergutavat mõju. Abil loetakse olevat ergutav mõju, kui abisaaja on asjaomasele liikmesriigile esitanud kirjaliku abitaotluse enne projekti või tegevusega seotud töö alustamist. Abitaotlused peavad sisaldama vähemalt järgmist teavet:</p> <p>a) ettevõtja nimi ja suurus;</p> <p>b) projekti kirjeldus, sealhulgas selle algus- ja lõppkuupäev;</p> <p>c) projekti toimumise koht;</p> <p>d) projekti kulude loetelu;</p> <p>e) abi liik (toetus, laen, garantii, tagasimakstav ettemakse, kapitalisüst vms) ning projekti jaoks vajitava riikliku rahastamise summa.</p>
(EL) nr 651/2014 artikkel 8 lg 3; artikkel 8 lg 5	<p>Grupierandi määruse kontekstis võib abi kumuleerida järgnevat:</p> <p>a) mis tahes muu riigiabi, kui kõnealused meetmed on seotud erinevate kindlaks-määratavate abikõlblike kuludega;</p> <p>b) mis tahes muu riigiabi, mis on seotud samade abikõlblike kuludega, mis on osaliselt või täielikult kattuvad, kuid ainult juhul, kui sellise kumuleerimise tulemusel ei ületata suurimat abi osakaalu või abisummat, mida käesoleva määruse kohaselt kõnealuse abi suhtes kohaldatakse.</p> <p>Samas ei tohi grupierandi määruse alusel teavitamiskohustusest vabastatud riigiabi kumuleerida aga mis tahes vähese tähtsusega abiga, mille puhul on abikõlblikud kulud samad, kui sellise kumuleerimise tulemusel ületatakse grupierandi alusel lubatud abi osakaal.</p>

7.2 Instrumentide kavandatavate tingimuste vastavus riigiabi nõuetele

Et kontrollida eelhindamise tulemusel kavandatavatele finantsinstrumentidele välja töötatud tingimuste vastavust EL-i riigiabi reeglitele, teostati iga instrumendi spetsiifiline riigiabi analüüs, mis on esitatud vastavate instrumentide analüüsipeatükkides 1-4.

Selle tulemusel jõuti järeldusele, et instrumentide rakendamiseks välja pakutud tingimused vastavad riigiabi reeglitele, ning tuvastati riigiabi määruised, millest tuleb instrumentide kujundamisel juhinduda. Tabel 43 on esitatud iga instrumendi rakendamiseks sobiv riigiabi reeglistik.

Tabel 43. Instrumentide tingimuste ja riigiabi reeglite vastavus

Finantsinstrument	Tingimuste vastavus riigiabi reeglitele	Instrumendi rakendamiseks sobilik riigiabi määrus
Laenud		
Stardilaen	✓	Vähese tähtsusega abi määrus ((EL) nr 1407/2013), vajadusel üldine grupierandi määrus ((EL) nr 651/2014)
Kapitalilaen	✓	
Tehnoloogilaen	✓	
Ekspordilaen	✓	
Tagatised		
Stardilaenu käendus	✓	Vähese tähtsusega abi määrus ((EL) nr 1407/2013), vajadusel üldine grupierandi määrus ((EL) nr 651/2014)
Laenukäendus	✓	
Ekspordikäendus	✓	
Innovatsioonilaen	✓	Üldine grupierandi määrus ((EL) nr 651/2014), teadus- ja arendustegevusele antav abi
Fondifond	✓	Üldine grupierandi määrus ((EL) nr 651/2014)
Arengufondi varase faasi investeerimisskeem	✓	Üldine grupierandi määrus ((EL) nr 651/2014) Vähese tähtsusega abi määrus ((EL) nr 1407/2013)
Ekspordi krediidikindlustus	✓	<ul style="list-style-type: none"> ▶ EK teatis liikmesriikidele Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta lühiajalise ekspordikrediidikindlustuse suhtes (2012/C 392/01) ▶ Nõukogu direktiiv 98/29/EÜ keskmise tähtajaga või pikaajalise kindlustuskattega tehingute ekspordikrediidikindlustust käsitlevate peamiste sätete ühtlustamise kohta ▶ OECD korraldus ametlikult toetatud ekspordikrediidi kohta (TAD/PG(2015)1)

Põhjalikum riigiabi analüüs on leitav vastava instrumendi analüüsipeatükis.

8. Juhised rahastamisvahendite jooksvaks seireks ja hindamiseks

Käesolevate juhiste eesmärk on anda suunised perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite jooksva seire ja hindamise läbiviimiseks. Juhised võimaldavad hinnata rahastamisvahendi elluviimise käigus valdkonnas ilmnevaid muudatusi ja arenguid, sh turutõrgete, ettevõtete vajaduste ja finantsasutuste finantstoodete pakkumise tingimustes toimuvaid muutusi. Kuna ettevõtete investeringuvajadusi ja -võimalusi mõjutavad nii üldised majanduslikud (nt majanduslangus, nõudluse kasv, toorainehindade muutus) kui ka poliitilised muutused, võivad programmiperioodi jooksul muutuda nii ettevõtete investeringuvajadus kui ka finantsasutuste pakkumised. Jooksva hindamise tulemusel on aga võimalik tuvastada nii rahastamisvahendite rakendamise kui ka tingimuste muutmise vajadusi.

Rahastamisvahendite rakendamise jooksev hindamine peaks **toimuma igal aastal**, et hinnata rakendamise progressi ja vaadata selle valguses üle ka järgmiste aastate rakendamisplaanid. Samas pole iga-aastane põhjalik sihtrühmade küsitlus aga majanduslikult otstarbekas, sest eeldatavalt toimuvad märkimisväärsed muutused sihtrühmade vajadustes alles 2-3 aasta jooksul. Asjakohasem oleks teha perioodi 2014-2020 rahastamisvahendite **vahehindamisel** põhjalikum sihtrühmade vajaduste ja sektori mitteoptimaalsete investeerimisolukordade analüüs, et saada rahastamisvahendite rakendamise perioodi keskel täpsem ülevaade võimalikest muudatustest sihtrühmade vajadustes.

Rahastamisvahendite rakendamise jooksev seire võiks toimuda **MKM-i ja rahastamisvahendite rakendajate** koostöös. Nimelt on rahastamisvahendite rakendajatel tihedam kontakt lõppkasusaajate ehk rahastamisvahendite sihtrühmade ja finantsasutustega (nt krediidasutustega kaaslaenamise korral). Seetõttu on nendel võimalik koguda turuosalistest vahetut informatsiooni nii sihtrühmade vajaduste, mitteoptimaalsete investeerimisolukordade kui ka finantsasutuste finantstoodete pakkumise muutuste kohta (nt intressimäärad, tagasimakseperioodid, tagatiste nõuded vms).

Rahastamisvahendite **iga-aastasel hindamisel** on soovitatav analüüsida järgmisi **sisendandmeid**:

- ▶ rahastamisvahendi rakendaja poolt ettevõtete (st rahastamisvahendite taotlejate) ja finantsasutuste esindajatelt kogutud kvalitatiivne informatsioon
- ▶ rahastamisvahendite rakendamise väljundnäitajad (nt taotluste arv, väljastatud laenude arv)
- ▶ taotlejate küsitlemise tulemused (võimalusel)

Ettevõtete ja finantsasutuste esindajatelt kogutud informatsioon on kvalitatiivse iseloomuga ning peaks näitama, kas on toimunud mingeid muutusi:

- ▶ ettevõtete investeringuvajadustes (investeeringuaktiivsus, investeringusummad, kasutusvaldkonnad, tagasimakseperioodid, rahastusallikate eelistus)
- ▶ ettevõtete jaoks mitteoptimaalsetes investeerimisolukordades (takistused ja kitsaskohad investeringute tegemiseks vajalike rahaliste vahendite kaasamisel)
- ▶ finantsasutuste finantstoodete pakkumises (intressimäärad, tagasimakseperioodid, laenatavad summad, tagatistnõuded, ettevõtete riskitaseme hindamise meetoodika)

Ettevõtete ehk rahastamisvahendite taotlejate ja finantsasutuste esindajatelt kogutud informatsiooni on võimalik võrrelda käesolevas rahastamisvahendite eelhindamise aruandes esitatud tulemustega. Selle kaudu on võimalik tuvastada turul üldisi muutusi, mida vajadusel saaks seejärel analüüsida juba põhjalikumalt kas Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ja rahastamisvahendite rakendaja koostöös või mõne erapooletu teenusepakkuja abiga. Alljärgnevalt Tabel 44 sisaldab kokkuvõtet eelhindamise tulemustest ja on abivahendiks turul toimuvate muutuste tuvastamisel.

Tabel 44. Rahastamisvahendite eelhindamise tulemuste ja iga-aastaste muutuste kaardistamise näidistabel

Rahastamisvahendite eelhindamise tulemused	Jooksev hindamine		
	2015	2016	...
Laenud			
Investeeringute tegemisel esinevad probleemid: <ul style="list-style-type: none"> ▶ väikelaenude piiratud kättesaadavus ▶ laenude lühike tagasimakseperiood ▶ tagatiste ebaõiglane hindamine / tagatiste puudus 	<i>Nt: Investeeringute tegemisel on probleemiks kõrge intressimäär ja pikaajaliste investeerimislaenude piiratud kättesaadavus.</i>		
Ettevõtted vajavad investeeringute tegemiseks täiendavaid rahalisi vahendeid. Eelistatavad vahendid on: <ul style="list-style-type: none"> ▶ investeringutoetused ▶ krediidiasutuste laenud ▶ omanike ja kolmandate osapoolte laenud 	<i>Nt: Ettevõtted suudavad täita investeringuvajadusi omavahenditest - täiendavaid rahalisi vahendeid ei vajata.</i>		
Kõige enam kogevad takistusi mikroettevõtted, alustavad ettevõtteid ja kasvupotentsiaaliga VKE-d, kes vajavad finantseerimist, mille suurus jääb alla 100 000 €.	<i>Nt: Investeeringute tegemisel puutuvad probleemidega kokku nii väike- kui ka keskmise suurusega ettevõtted.</i>		
Sihtrühm vajab investeeringute tegemiseks põhiliselt laenusid, mis jäävad alla 100 000 €.			
Laenukäendused			
Investeeringute tegemisel esinevad probleemid: <ul style="list-style-type: none"> ▶ tagatiste puudus ▶ käendusinstrumentide kallidus ▶ krediidiasutused ei ole motiveeritud ka laenukäenduse olemasolul alla 100 000 € laenusid väljastama 	<i>Nt: Ettevõtetel on piisavalt tagatise ja pangad annavad neile hõlpsasti laenu.</i>		
Käendust vajatakse kõige sagedamini alla 100 000 € laenude katteks ja ettevõtete alustamiseks. Eelistatavad instrumendid on: <ul style="list-style-type: none"> ▶ stardilaen/-käendus soodsamatel tingimustel ▶ senisest soodsam käendus (alla 2% intress) 	...		
Innovatsioonilaen			
Innovatsiooni valdkonnas vajatakse täiendavaid rahalisi vahendeid eeskätt käibevahenditeks (nt tööjõukulude, materjalide soetamise jms katteks).	...		
Tulenevalt innovatsiooniprojektide kõrgest riskitasemest ei ole krediidiasutused nende rahastamisest huvitatud. Teisest küljest ei ole ka ettevõtjad motiveeritud riskantseid projekte enda varadega käendama.	...		
Innovatsioonilaenult oodatakse kõrget riskitaluvust - st tagatise puudumist ja turutingimustel investeerimislaenudega sarnast intressi. Samuti vajatakse kuni 3-aastase maksepuhkuse võimalust.	...		
Innovatsioonilaenust (<i>soft loan</i> tingimustel) ollakse valmis rahastama peamiselt toote-, teenuse- ja protsessiarenduse projekte, mis on potentsiaalselt kasumlikud ning asuvad protsessivoos „turule lähemal“.	...		
Riskifinantseerimisinvesteeringute instrumendid			
Investeeringute tegemisel esinevad probleemid: <ul style="list-style-type: none"> ▶ ettevõtted ei suuda investorit veenda tulenevalt nõrgast äriplaanist või ebapiisavatest ärilistest oskustest ▶ professionaalsete fondihaldurite puudus ▶ väikeste innovaatiliste ettevõtete madal huvi (ja/või vastumeelsus) omakapitaliinvesteeringute vastu 	...		
Turul puudub pakkumine varajases faasis tegutsevate ettevõtete riski- ja kasvukapitalile vahemikus 0,2-1,5 (kuni 3) mln €.	...		

Ekspordi krediidikindlustus			
Ettevõtete teadlikkus ekspordi krediidikindlustuse võimalustest on madal.	...		
Ekspordi krediidikindlustuse kättesaadavus väikestele ettevõtetele on limiteeritud.	...		
VKE-de hoiak ekspordiplaanide suhtes on tagasihoidlik.	...		
Pikaajaliste OECD-siseste ja -väliste ekspordi krediidikindlustuse eraturu pakkumine on piiratud			

Rahastamisvahendite rakendamise väljundnäitajad kirjeldavad rahastamisvahendite rakendamist, sh esitatud taotluse arvu, väljastatud laenude ja tagatiste arvu ning rahastamisvahendi planeeritud aastaeelarve kasutusmäära, kuid ka sisulisi näitajaid, nagu keskmised laenusummad, keskmised tagasimakseperioodid jms, mis kirjeldavad üht tüüpi rahastamisvahendi nõudlust. Ühe aasta rahastamisvahendite rakendamise näitajate põhjal on võimalik hinnata, kas järgmisel aastal on vaja muuta rahastamisvahendi pakkumise tingimusi. Näiteks kui:

- ▶ üht tüüpi rahastamisvahendile planeeritud eelarvelised vahendid jagatakse välja juba esimeste kuudega, võib see viidata asjaolule, et selle rahastamisvahendi järele on suur nõudlus.
- ▶ üht tüüpi rahastamisvahendile planeeritud eelarvelistest vahenditest on rohkem kui näiteks 60% alles, võib antud tüüpi rahastamisvahendile olla planeeritust väiksem nõudlus ning eelarvelised vahendid on võimalik suunata teistesse finantsinstrumentidesse.
- ▶ taotletavad laenusummad/tagatised on planeeritust suuremad/väiksemad, siis võib esineda vajadus üle vaadata pakutavate laenude/tagatiste piirmäärad.
- ▶ taotlejate eelistused tagasimakseperioodidele on planeeritust erinevaid, siis võib esineda vajadus üle vaadata finantsinstrumentide tingimused.

Väljundnäitajate analüüsil on võimalik tugineda Tabel 45 toodud näidisele (tabelis toodud numbrid on näitlikustavad), täites selle iga meetme kohta. Seejuures on praegu esitatud sihttasemed näitlikustavad ning need tuleks määrata eraldi igal aastal konkreetse aasta rahastamisvahendeid planeerides.

Tabel 45. Rahastamisvahendite rakendamise väljundnäitajate analüüsitabeli näidis

Meede	<i>Nt: 5.2 Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine</i>						
Kogueelarve:	85 mln €						
Meetme väljundnäitajad							
Väljundnäitaja	Sihttase 2016	Saavutustase 2016	Saavutusmäär 2016	Sihttase 2018	Saavutustase 2018	Saavutusmäär 2018
Laenu, tagatist ja eksporditehingute kindlustust saanud ettevõtjate arv	298	298	100%	736	
Varajase faasi fondifondi struktuuri kaudu riskikapitali kaasanud ettevõtjate arv	8	10	125%	21	
Alustavatele ettevõtetele suunatud laen/käendus (stardilaen/-käendus)							
Väljundnäitaja	Sihttase 2016	Saavutustase 2016	Saavutusmäär 2016	Sihttase 2018	Saavutustase 2018	Saavutusmäär 2018
Taotluste arv	100	150	150%				
Väljastatud laenude/tagatiste arv	75	50	67%				
Muud näitajad							
Keskmine laenusumma	31 000 €				
Keskmine intress	7% + Euribor				
Keskmine tagasimakseperiood	4				

Laenukäendused (kasvukäendus, ekspordikäendus)							
Väljundnäitaja	Sihittase 2016	Saavutustase 2016	Saavutusmäär 2016	Sihittase 2018	Saavutustase 2018	Saavutusmäär 2018
Taotluste arv					
Väljastatud tagatiste arv					
Muud näitajad						
Keskmine tagatud laenusumma	200 000 €						
Keskmine intress	1,5 %						
Keskmine tagasimakseperiood	64 kuud						
Innovatsioonilaen							
Väljundnäitaja	Sihittase 2016	Saavutustase 2016	Saavutusmäär 2016	Sihittase 2018	Saavutustase 2018	Saavutusmäär 2018
Taotluste arv					
Väljastatud laenude arv					
Muud näitajad						
Keskmine laenusumma	200 000 €						
Keskmine intress	5%						
Keskmine tagasimakseperiood	74 kuud						
Arengufondi varajase faasi investeerimiskeem							
Väljundnäitaja	Sihittase 2016	Saavutustase 2016	Saavutusmäär 2016	Sihittase 2018	Saavutustase 2018	Saavutusmäär 2018
Taotluste arv					
Ettevõtete arv					
Keskmise investeeingu suurus							
Fondifondi investeeeringud							
Väljundnäitaja	Sihittase 2016	Saavutustase 2016	Saavutusmäär 2016	Sihittase 2018	Saavutustase 2018	Saavutusmäär 2018
Ettevõtete arv					
Keskmise investeeingu suurus							
Ekspordikindlustus							
Väljundnäitaja	Sihittase 2016	Saavutustase 2016	Saavutusmäär 2016	Sihittase 2018	Saavutustase 2018	Saavutusmäär 2018
Taotluste arv					
Sõlmitud lepingute arv					
Muud näitajad						
Keskmine kindlustatud summa							
Keskmine preemia							

Et saada jooksvalt põhjalikumat informatsiooni muutunud turutingimuste kohta, tasub kaaluda **taotlejate küsitlemist**. See tähendab, et finantsinstrumendina antava laenu või tagatise taotlejad täidaksid taotluse esitamisel lühikese küsimustiku. Nii on võimalik koguda kvantitatiivseid andmeid, mis on eelhindamise tulemustega otseselt võrreldavad, et tuvastada muutusi turutingimustes.

Lisa 1. Eelhindamise meetodika

Eelhindamine põhineb EY (eelhindamise läbiviija) poolt välja pakutud meetodikal. Lisaks tugineti eelhindamise läbiviimisel ka Euroopa Komisjoni poolt välja antud finantsinstrumentide eelhindamise juhendmaterjalile⁶⁹. Hankes püstitatud uurimisülesannetele vastamiseks vajalikud sisendandmed koguti varasemalt teostatud uuringutest ja analüüsides, teiste riikide praktika analüüsist ning ekspertide ja turuosalistega tehtud intervjuude käigus. Täiendavaid andmeid saadi ka ekspertide töötubadest, mille käigus koondati ekspertarvamusi rahastamisvahendite rakendamise tingimuste ja strateegia kohta. Eelhindamise meetodilisest lähenemisest annab tervikliku pildi allolev joonis.

Joonis 18. Uurimisülesannete lahendamise meetodika ülevaade

Dokumendi- analüüs	Dokumendianalüüsi käigus koondati kokku informatsiooni sihtrühmade vajaduste ja pakkujate finantseerimistoodete tingimuste kohta. Koondatud andmeid kasutati sisendina investeerimisstrateegia kavandamisel ja tingimuste väljatöötamisel.
Teiste riikide praktikad	Teiste riikide praktikate analüüsi käigus koguti informatsiooni rakendatud instrumentide tingimuste, valitud rakendamiskorra ja rakendamise tulemuslikkuse kohta. Täiendavalt viidi läbi intervjuusid valitud välisriikide finantsinstrumente rakendavate organisatsioonide esindajatega.
Ekspertide intervjuud	Ekspertide intervjuude käigus koguti sisendit turupakkumise olukorra kohta, et arvestada sellega rahastamisvahendite kavandamisel, kuid ka investeerimisstrateegia välja töötamisel. Samuti viidi läbi intervjuusid nõudluse poole esindajatega (sh ettevõtete ja nende esindusorganisatsioonidega).
Ekspertide töötoad	Ekspertide töötubadel koondati ekspertarvamusi kavandatavate finantsinstrumentide rakendamise tingimuste ja strateegia kohta, et töötada välja rahastamisvahendite investeerimisstrateegia ettepanekud.

Analüüs viidi läbi eraldi erinevat tüüpi rahastamisvahendite kohta ehk ka uurimisülesande küsimustele vastatakse käesolevas aruandes eraldi erinevate rahastamisvahendite lõikes:

- ▶ Laenud ja tagatised
- ▶ Innovatsioonilaen
- ▶ Riskifinantseerimisinstrumendid
- ▶ Ekspordikindlustus

Dokumendianalüüsi osas kasutatud allikad on toodud käesolevas aruandes välja leheküljealuste viidetena. Dokumendianalüüsi tulemusi kasutati nii otsese sisendina uurimisküsimustele vastamisel kui ka taustmaterjalina ekspertide intervjuude jaoks küsimustike koostamisel ja ekspertide töötubade läbiviimisel.

Välisriikide praktika valikul lähtuti rahastamisvahendite liikidest, valdkondadest ja ka riikidest, et tagada tulemuste asjakohasus Eesti kontekstis. Lisaks võeti arvesse ka tellija soovitusi, kellega kooskõlastati ka detailsema analüüsi alla kuuluvate juhtumite valik. Teiste riikide kogemusi käsitleti eeskätt näidetena, millest lähtuti Eesti rahastamisvahendite investeerimisstrateegia ekspertide aruteludel. Teiste riikide praktika analüüsitulemusi võrreldi Eesti eelmise perioodi kogemustega, et

⁶⁹ Ex-ante assessment methodology for financial instruments in the 2014-2020 programming period: „General methodology for covering all thematic objectives. Volume I” ja “Enhancing the competitiveness of SME, incl. agriculture, microcredit and fisheries (Thematic objective 3). Volume III”.

määratleda sobilikud tingimused rahastamisvahendite rakendamiseks tulevikus. Rahastamisvahendite tüüpide lõikes analüüsitud välisriikide praktika on toodud järgnevas tabelis.

Tabel 46. Välisriikide praktika analüüsi ülevaade

Finantsinstrumendi liik	Riik	Asutus	Intervjuu
Laenuid ja käendused	Soome	Finnvera	Jah
	Austria	AWS	Jah
Innovatsioonilaen	Soome	Tekes	Jah
	Norra	Innovation Norway	Jah
Omakapitaliinvesteeringud	Soome	Vigo	Ei
	Euroopa	PPP äriinglite kaasinvesteeringufondid	Ei
Krediidikindlustus	Soome	Finnvera	Jah
	Taani	EKF	Ei
	Rootsi	EKN	Jah

Lisaks viidi valitud välisriikide analüüsis käsitletud organisatsioonide esindajatega läbi intervjuud, et valideerida avalikest andmeallikatest kogutud informatsiooni ning saada detailsem ülevaade väljastatavate finantsinstrumentide taustast, toimimispõhimõtetest ja tingimustest. Intervjueeritute nimed ja intervjuude toimumisajad on toodud aruande lisa 2.

Dokumendianalüüsi ja teiste riikide praktika kaardistamise tulemusi täiendati poolstruktureeritud intervjuudega. Intervjuude käigus koguti täiendavat, uuemat ja põhjalikumalt infot järgmiste teemade kohta:

- ▶ Rahastamisvahendite rakendamise tingimused ja investeerimisstrateegia
- ▶ Rahastamisvahendite sobivaim rakendamiskord ja süsteem
- ▶ Võimaliku erasektori lisa- ehk kaasinvesteeringu suurus
- ▶ Erainvestorite kaasamiseks vajalik soodustasu
- ▶ Rahastamisvahendite rakendamise oodatav tulemus

Ekspertintervjuud toimusid nii 2007-2013 perioodi rahastamisvahendite rakendajate ja potentsiaalsete 2014-2020 perioodi rahastamisvahendite rakendajatega kui ka eraturu kapitali pakujate ning nõudluse poole esindajatega (ettevõtetega ja nende esindus-organisatsioonidega). Nimekiri intervjueeritutest on toodud aruande lõpus lisa 2. Kõik intervjuud toimusid poolstruktureeritud meetodil, mis tähendab, et intervjuudel käsitletavate teemade ring oli eelnevalt kindlaks määratud (sageli ka intervjueeritavale ette saadetud), kuid küsimuste järjekord ja teemade käsitlemise põhjalikkus võis varieeruda. Selliselt oli võimalik minna keerukate probleemidega süvitsi ning saada täiendavaid selgitusi. Faktitäpsuse ja analüüsi kvaliteedi tagamiseks koostatakse intervjuudest kokkuvõtted, kuid see töömaterjal ei kuulu avaldamisele ning seda ei edastata ka tellijale.

Andmekogumise käigus koondatud informatsiooni põhjal töötati välja esialgsed lahendused uurimisülesannetele ja kavandati esialgsed investeerimisstrateegiad, mis võeti arutelude aluseks ekspertide töötubadel. Töötubade käigus valideeriti analüüsi seniseid tulemusi turu osapooltega ning aruteludest saadud informatsioon oli sisendiks investeerimisstrateegiate koostamisel. Kuna uurimisülesannetele vastati eraldi kavandatavate rahastamisvahendite liikide lõikes (st laenuid ja tagatised, innovatsioonilaen, omakapitaliinvesteeringud, krediidikindlustus), siis viidi iga finantsinstrumendi tüübi jaoks läbi ka eraldi ekspertide töötuba, sest kaasatud eksperdid on valdkondade lõikes erinevad ning piisavalt erinevad on ka instrumentide toimimispõhimõtted, sihtgrupid ja turutõrked, mida nendega adresseeritakse. Iga valdkonna kohta toimus üks (kokku neli) töötuba.

Töötubadel osalesid nii potentsiaalsed 2014-2020 perioodi rahastamisvahendite pakkujad kui ka nõudluse esindajad ning teised turuosalised. Töötubadel osalenute nimekirjad on toodud aruande lisa 2.

Finantsinstrumentide rakendamise eelarvevajaduse hindamisel tugineti sarnaste rahastamisvahendite varasemale nõudlusele, nende rakendajate prognoosidele ning tingimuste muutmisest tuleneva nõudluse muutuse hinnangule. Erandiks on innovatsioonilaen uue kavandatava instrumendina, mille eelarvevajadus määrati lähtudes varasematel aastatel rakendatud toetuste nõudlusest ning ka teiste riikide praktikatest. Programmiperioodi 2014-2020 finantsinstrumentide rakendamise eelarvevajadust on võimalik esitada ainult hinnanguliselt, sest lõplik nõudlus sõltub paljuski majandusolukorrast, kapitali kättesaavusest ja ettevõtete investeringuvajaduste muutustest. Sellest tulenevalt on oluline ka jooksva seire tulemuste põhjal rakendatavate instrumentide tingimused üle vaadata ning vajadusel eelarvelisi vahendeid ümber jagada.

Finantsinstrumentide rakendamise võimendav mõju arvatati välja võttes arvesse:

- ▶ instrumentide eelarvevajaduse hinnangut
- ▶ KredEx omavahendite panust (laenukäenduste puhul)
- ▶ väljapakutud rakendamise tingimusi

Lisaks seati mudelile eeldused, et lihtsustada ringlusefekti arvutamist olukorras, kus aastaseid väljastatavaid mahte on võimalik määrata ainult tinglikult.

Ringlusefekti alusel määrati eeldatav lõppkasusaajate arv tuginedes keskmisele väljastatava instrumendi suurusele. Siinjuures on oluline rõhutada, et lõppkasusaajate arv on hinnanguline, sest see sõltub lõplikult eelarvelisest panusest ja selle ringluse avaldumisest.

Lisa 2. Intervjuude ja töökohtumiste andmed

Intervjuu/kohtumine	Intervjueeritava/osaleja nimi	Asutus	Toimumise kuupäev
Intervjuud nõudluse poole esindajatega			
Intervjuud potentsiaalsete innovatsioonilaenu tarbijatega	Jaan Meikup	Paide Masinatehas AS	2.03.2015
	Jaak Lepik	Tervisetehnoloogiate Arenduskeskus AS	23.02.2015
	Tõnis Ots	Meiren Engineering OÜ	23.02.2015
	Gert Post	Frozen Kingdom OÜ	25.03.2015
	Jonatan Valtenberg	Tech Automation OÜ	25.02.2015
	Alar Maarend	Makron Estonia OÜ	25.02.2015
	Laur Särg	Visitret Test Systems OÜ	27.02.2015
Intervjuud ettevõtete esindusorganist-sioonidega	Marina Kaas	EVEA	19.02.2015
	Mait Palts	Kaubandus- Tööstuskoda	26.02.2015
	Kaido Kaljulaid	Teenusmajanduse Koda	20.02.2015
	Kristjan Kõrgesaar	Masinatööstuse Liit	6.03.2015
Intervjuud/töökohtumised pakkujatega			
Pankade esindajad	Martti Talgre	Pangaliit (SEB esindaja)	2.03.2015
	Mihkel Hollo	Pangaliit (Swedbanki esindaja)	
	Priit Seeman	Pangaliit (SEB esindaja)	
	Indrek Nuume	LHV	17.03.2015
Intervjuud MKM-i ja selle valitsemisala asutusega	Lehar Kütt	KredEx SA	
	Andrus Treier	KredEx SA	27.01.2015
	Margit Lauri	KredEx SA	
	Meelis Tambla	KredEx Krediidikindlustus AS	21.01.2015
	Andres Kikas	MKM	
	Madis Reinup	MES	17.03.2015
	Sille Kraam, Kaie Nurmik	MKM	
	Tarvo Kallas, Erki Varbola, Lermo Pohlak	EAS	12.02.2014
	Mari Vavulski	Arengufond	
	Andrus Oks	SmartCap	26.01.2015
Ühisrahastuse teemaline intervjuu	Siim Maivel	Investly	4.03.2015
Krediidikindlustuse teemaline intervjuu	Andres Piirsalu	Eesti Kindlustusseltside Liit	17.02.2015
Fondifondi teemalised intervjuud	Graham Cope	EIF	16.01.2015
	EstVCA juhatuse liikmed	EstVCA	17.02.2015

	Heidi Kakko	EstBan	12.02.2015
Kiirendite teemalised intervjuud	Mait Müntel	Lingvist	03.03.2015
	Herty Tammo	SWG	06.03.2015
	Riivo Anton	SWG	
Intervjuud välisriikide asutustega, kes rakendavad FI-sid			
Välisriikide praktika analüüs	Kari Villikka	Finnvera (Soome)	12.03.2015
	Odd Gudbrand Stenberg	Innovation Norway	25.02.2015
	Ivana Bacanovic-Juklicek	AWS (Austria)	12.03.2015
	Jari Romanainen	Tekes	11.03.2015
	Pekka Karkovirta	Finnvera (krediidikindlustus)	10.03.2015
	Carl-Johan Karlsson	EKN (Rootsi)	04.03.2015
	Juha Ruuhonen	Arvoketju LLC	25.03.2015
Töötoad			
Innovatsioonilaenu töötuba	Sille Kraam	MKM	9.03.2015
	Kaie Nurmik	MKM	
	Andrus Treier	KredEx SA	
	Tarvo Kallas	EAS	
	Lermo Pohlak	EAS	
	Erki Varbola	EAS	
	Aare Tammemäe	Finance Estonia	
	Kaido Kaljulaid	Teenusmajanduse Koda	
	Marius Kuningas	Kaubandus- Tööstuskoda	
	Lauri Kivil	Puitmajaliit	
	Hallar Meybaum	Keemiatööstuse Liit	
	Veeli Oeselg	EY	
	Lili Kirikal	EY	
Martin Malinovski	EY		
Laenude ja tagatiste töötuba	Kadri Mats	MKM	13.03.2015
	Anette Järvpõld	MKM	
	Margit Lauri	KredEx SA	
	Andrus Treier	KredEx SA	
	Kaido Kaljulaid	Teenusmajanduse Koda	
	Sirje Potisepp	Toiduainetööstuse Liit	
	Sven Mats	Puitmajaliit	
	Indrek Rohtma	Masinatööstuse Liit	
	Marius Kuningas	Kaubandus- Tööstuskoda	
	Veeli Oeselg	EY	
	Lili Kirikal	EY	
	Martin Malinovski	EY	

FoF-i töötuba	Kadri Mats	MKM	5.03.2015
	Andrus Treier	KredEx SA	
	Lehar Kütt	KredEx SA	
	Veeli Oeselg	EY	
	Lili Kirikal	EY	
	Martin Malinovski	EY	
Kiirendite töötuba	Mari Vavulski	Arengufond	27.02.2015
	Pirko Konsa	Arengufond	
	Martin Rand	VitalFields	
	Andrus Oks	SmartCap	
	Veljo Otsason	Mobi Solutions	
	Aleksander Tõnisson	Builtit	
	Veeli Oeselg	EY	
	Martin Malinovski	EY	